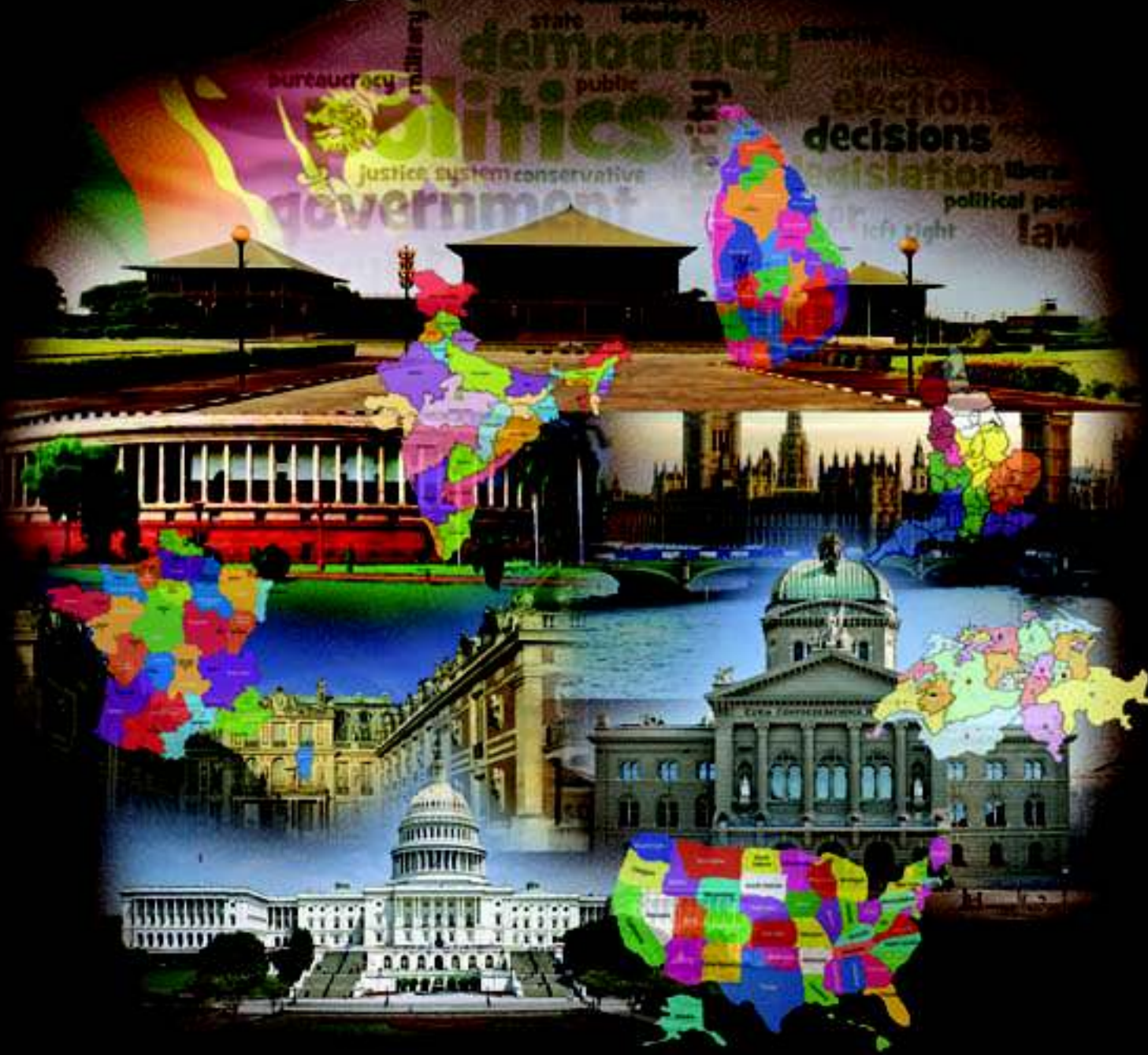

අ.පො.ස (උසස් පෙළ)
දේශපාලන විද්‍යාව

13 වන ශ්‍රේණිය
ගුරු මාර්ගෝපදේශය

සමාජ විද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව
 ශාඛා, මානම් ගාස්තු හා සමාජ විද්‍යා පිළිය
 ජාතික දැනුමේ මධ්‍යස්ථානය
 මහරගම - ශ්‍රී ලංකා
www.nie.lk

අ.පො.ස (උසස් පෙළ)

දේශපාලන විද්‍යාව

ගුරු මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහය

13 ශ්‍රේණිය

(2018 වර්ෂයේ සිට ක්‍රියාත්මක වේ)

සමාජ විද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව
භාෂා, මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජ විද්‍යා පීඨය
ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය
ශ්‍රී ලංකාව

වෙබ් අඩවිය : www.nie.lk

විද්‍යුත් තැපෑල : info@nie.lk

දේශපාලන විද්‍යාව

13 ශ්‍රේණිය

ගුරු මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහය

2018

© ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය

සමාජයීය විද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව,
භාෂා, මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජ විද්‍යා පීඨය,
ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය
මහරගම ශ්‍රී ලංකා
වෙබ් අඩවිය : www.nie.lk
විද්‍යුත් තැපෑල : info@nie.lk

අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්තුමියගේ පණිවිඩය

ජාතික අධ්‍යාපන කොමිෂන් සභාව විසින් නිර්දේශිත ජාතික අධ්‍යාපන අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීම සහ පොදු නිපුණතා සංවර්ධනය කිරීමේ මූලික අරමුණ සහිත ව එවකට පැවති අන්තර්ගතය පදනම් වූ විෂයමාලාව නවීකරණයට භාජනය කොට වර්ෂ අටකින් යුතු වකුයකින් සමන්විත නව නිපුණතා පාදක විෂයමාලාවෙහි පළමු අදියර, වර්ෂ 2007 දී ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික අධ්‍යාපන ක්ෂේත්‍රයට හඳුන්වා දෙන ලදී

පර්යේෂණ වලින් අනාවරණය වූ කරුණු ද, අධ්‍යාපනය පිළිබඳ ව විවිධ පාර්ශවයන් ඉදිරිපත් කළ යෝජනා ද පදනම් කොට ගෙන සිදු කරන ලද විෂයමාලා තාර්කිකරණය කිරීමේ ක්‍රියාවලියක ප්‍රතිඵලයක් ලෙස විෂයමාලා වකුයේ දෙවැනි අදියර අධ්‍යාපන ක්ෂේත්‍රයට හඳුන්වා දීම 2015 වසරේ සිට ආරම්භ කර ඇත.

මෙම තාර්කිකරණ ක්‍රියාවලියේ දී සියලු ම විෂයයන්ගේ නිපුණතා පදනම් මට්ටමේ සිට උසස් මට්ටම දක්වා ක්‍රමානුකූල ව ගොඩ නැගීම සඳහා පහළ සිට ඉහළට ගමන් කරන සිරස් සංකලනය භාවිත කර ඇති අතර විවිධ විෂයයන්හි දී එක ම විෂය කරුණු නැවත නැවත ඉදිරිපත්වීම හැකිතාක් අවම කිරීම, විෂය අන්තර්ගතය සීමා කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කළ හැකි ශිෂ්‍ය මිතුරු විෂයමාලාවක් සැකසීම සඳහා තිරස් සංකලනය ද භාවිත කර ඇත.

ගුරු හවතුන්ට පාඩම් සැලසුම් කිරීම, ඉගෙනුම්-ඉගැන්වීම් ක්‍රියාවලියෙහි සාර්ථකව නිරත වීම, පන්ති කාමර මිනුම් හා ඇගයීම් ප්‍රයෝජනවත් පරිදි යොදා ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය වන මාර්ගෝපදේශ ලබාදීමේ අරමුණින් නව ගුරු මාර්ගෝපදේශ හඳුන්වා දී ඇත. පන්ති කාමරය තුළ දී වඩාත් ඵලදායී ගුරුවරයෙකු ලෙස කටයුතු කිරීමට මෙම මාර්ගෝපදේශ උපකාරී වනු ඇත. සිසුන්ගේ නිපුණතා වර්ධනය කිරීම සඳහා ගුණාත්මක යෙදවුම් හා ක්‍රියාකාරකම් තෝරා ගැනීමට ගුරුවරුන්ට අවශ්‍ය නිදහස මෙමගින් ලබා දී තිබේ. එමෙන් ම නිර්දේශිත පාඨ ග්‍රන්ථවල ඇතුළත් වන විෂය කරුණු පිළිබඳ ව වැඩි බර තැබීමක් මෙම ගුරු මාර්ගෝපදේශවල අන්තර්ගත නොවේ. එම නිසා මෙම ගුරු මාර්ගෝපදේශය වඩාත් ඵලදායී වීමට නම් අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සකසා ඇති අදාළ පාඨ ග්‍රන්ථ සමඟ සමගාමී ව භාවිතා කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

තාර්කිකරණය කරන ලද විෂය නිර්දේශ, නව ගුරු මාර්ගෝපදේශ හා නව පාඨ ග්‍රන්ථවල මූලික අරමුණු වන්නේ ගුරු කේන්ද්‍රීය අධ්‍යාපන රටාවෙන් මිදී සිසු කේන්ද්‍රීය අධ්‍යාපන රටාවක් හා වඩාත් ක්‍රියාකාරකම් මත පදනම් වූ අධ්‍යාපන රටාවකට එළඹීම මඟින් වැඩ ලෝකයට අවශ්‍ය වන්නා වූ නිපුණතා හා කුසලතාවන්ගෙන් යුක්ත මානව සම්පතක් බවට ශිෂ්‍ය ප්‍රජාව සංවර්ධනය කිරීමයි.

නව විෂය නිර්දේශ සහ ගුරු මාර්ගෝපදේශ සම්පාදනය කිරීමේ දී ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනයේ ශාස්ත්‍රීය කටයුතු මණ්ඩලයේ ද, ආයතන සභාවේ ද, රචනයේ දී දායකත්වය ලබා දුන් සියලු ම සම්පත්දායකයින් හා වෙනත් පාර්ශවයන්ගේ ද ඉමහත් කැපවීම ඇගයීමට ද මෙය අවස්ථාවක් කර ගනු කැමැත්තෙමි.

ආචාර්ය ජයන්ති ගුණසේකර
අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්
ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය
මහරගම

නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්ගේ පණිවිඩය

ඉගෙනුම පුළුල් ක්ෂේත්‍රයක විහිද යන්නකි. එය ජීවිත අතිමහත් බවට ද, ඉතා ම සරල බවට ද පත් කරයි. මනුෂ්‍යයා ඉගෙනුම් කුසලතාවෙන් උත්කෘෂ්ට ය. මානව සමාජ සංවර්ධනය කේන්ද්‍ර කොට ගත් රටක්, සමාජයක් බුද්ධිය විසින් හඳුනා ගත් අසම්මතයන් බැහැර කිරීමට ද සුභාවිතයන් තුළින් නව ලොවක් නිර්මාණය කර ගැනීමට ද මෙවලම කර ගනු ලබන්නේ ඉගෙනුම යි.

ඉගෙනුම සඳහා වටිනා යමක් ද, ඉගෙනුම් ක්‍රමවේදයන් හා පහසුකම් ද අධ්‍යාපනය වටා නිර්මාණය විය යුතු ය. විෂය මාලාව, විෂය නිර්දේශය, මාර්ගෝපදේශ, සුසාධ්‍යකරුවන් ඉගෙනුම් ක්ෂේත්‍රයට එක්වනුයේ මේ ආකාරයෙනි.

නූතන ශ්‍රී ලංකාව ගෝලීය ප්‍රවණතාවන් මෙන් ම පුරාතන උරුමයන් ද සම්මිශ්‍රණය කර ගනිමින් ස්වීය අධ්‍යාපන රටාවක් හිමි කරගෙන ඇත. කාලීන අවශ්‍යතා මත ප්‍රතිසංස්කරණයන් තුළින් වසර අටකට වරක් යාවත්කාලීන වන විෂයමාලාවේ ඉගෙනුම් සම්පතක් ලෙස මෙම ගුරු මාර්ගෝපදේශ නිර්මාණය වේ.

විෂයයෙහි අරමුණුවල සංගතතාව ජාතික මට්ටමින් පවත්වා ගත යුතු ය. එහෙත් ගුරු මාර්ගෝපදේශයන් හි ඉගෙනුම් ක්‍රමවේදයන්, අකුරක්වත් වෙනස් නොකොට පිළිපැදිය යුත්තක් නම් නොවේ. විෂය නිර්දේශයෙහි නිපුණතා, නිපුණතා මට්ටම්, සාධනය වීම සඳහා අන්තර්ගතය තුළින් ඉගෙනුම් පල සම්ප්‍රාප්තිය පිණිස ඉගෙනුම් ක්‍රමවේද නිර්මාණශීලී ව වෙනස් කර ගැනීමට සුසාධ්‍යකරුවන්ට පැහැදිලිව ම ඉඩක් ඇති බව සඳහන් කරමි. ශිෂ්‍ය සාධන ප්‍රතිශතය ඉහළ මට්ටමකට ගැනීම සඳහා උදව් වන , පහසුකම් සලසන ගුරු භූමිකාවට කිසියම් ප්‍රවේශයක් සඳහා නිර්මාණය වන ගුරු මාර්ගෝපදේශය ශික්ෂකයාහට ද දෙගුරුනට ද භාවිත කළ හැක. අදාළ පෙළ පොතට සහකරුවකු වන ගුරු මාර්ගෝපදේශය තවත් පෙළ පොතක් නොවන බව දැන ගුරුභවතුන් ගුරු මාර්ගෝපදේශය හා අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුවේ සම්පාදිත අදාළ පෙළ පොත යන සම්පත් ද්‍රව්‍ය දෙක ම භාවිත කළ යුතු ය.

ඒ ඒ විෂයයන්හි සාධනය පිළිබඳ ඇගයීම් සිදු කරන ජාතික මට්ටමේ පරීක්ෂකවරයෙකු වුවද අපේක්ෂා කරන සාධනයන්, විෂය ඉගැන්වීමට මග පෙන්වන සුසාධ්‍යකරුවන් විසින් පාඩම අවසානයෙහි පන්ති කාමරයේ දී දරුවන් සමඟ ප්‍රත්‍යක්ෂකරණයට පත් විය යුතු ය. එම ඒකාත්මික වීම සඳහා වූ ප්‍රබෝධාත්මක සංස්කෘතියක් ගොඩනගා ගැනීමට ගුරු මාර්ගෝපදේශය පහුරක්, යාත්‍රාවක් කර ගනු ඇතැයි ආයාචනා පූර්වක ව අපේක්ෂා කරමි.

ආචාර්ය පූජ්‍ය මාඉල්ගොඩ සුමනරතන හිමි
පීඨාධිපති, නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්
භාෂා, මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජ විද්‍යා පීඨය
ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය.

සම්පත් දායකත්වය

උපදේශකත්වය හා අනුමතිය

ශාස්ත්‍රීය කටයුතු මණ්ඩලය, ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය

විෂය සම්බන්ධීකරණය :

ඩබ්ලිව්. ඒ. කුමුදේන්ද්‍රි සුදර්ශනී මිය - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාවාරිය, ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය

විෂය උපදේශනය සහ අධීක්ෂණය :

මහාචාර්ය ජයදේව උයන්ගොඩ මයා - විශ්‍රාමික ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය, කොළඹ විශ්ව විද්‍යාලයය

ලේඛක මණ්ඩලය

බාහිර :

- මහාචාර්ය ජයදේව උයන්ගොඩ මයා - විශ්‍රාමික ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය, කොළඹ විශ්ව විද්‍යාලයය
- මහාචාර්ය උපුල් අබේරත්න මයා - මහාචාර්ය, පේරාදෙණිය විශ්ව විද්‍යාලයය
- ආචාර්ය අතුල විතානවසම් මයා - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාවාරිය, පේරාදෙණිය විශ්ව විද්‍යාලයය
- එස්. භාෂ්කරන් මයා - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාවාරිය, පේරාදෙණිය විශ්ව විද්‍යාලයය
- එම්. රංජන් මයා - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාවාරිය, සබරගමුව විශ්ව විද්‍යාලයය
- සුමුදු වලාකුළුගේ මයා - කලීකාවාරිය, රුහුණ විශ්ව විද්‍යාලයය
- ඩබ්ලිව්. කේ. සී. ප්‍රියන්ති මිය - ගුරු සේවය, විහාරමහාදේවී බාලිකා විද්‍යාලයය, කිරිඳිගොඩ
- කල‍්‍යාණී වික්‍රා ද සිල්වා මිය - ගුරු සේවය, සුජාතා විද්‍යාලයය, නුගේගොඩ (විශ්‍රාමික, චේල්ස් කුමරි විදුහල, මොරටුව)
- එස්. සෞන්දරාජන් මයා - ගුරු සේවය, අල්අදාන් මුස්ලිම් විද්‍යාලයය, බදුල්ල

අභ්‍යන්තර:

ඩබ්ලිව්. ඒ. කුමුදේන්ද්‍රි සුදර්ශනී මිය - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාවාරිය, ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය, මහරගම

භාෂා සංස්කරණය :

ශ්‍රීනාත් ගණේවත්ත මයා - භාෂා සංස්කාරක,
සුසිල් සිරිසේන මයා - කලීකාවාරිය, ජාතික අධ්‍යාපන විද්‍යාපීඨය, හාපිටිගම

පරිගණක සහය :

ඒ. එම්. එස්. නිශාන් බණ්ඩාර මයා - ගුරු සේවය, ආචේ මරියා විද්‍යාලයය, කොළඹ 15
ඒ. එල්. එස්. පී. අතපත්තු මෙය - කළමනාකරණ සහකාර, ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය

පිටකවරය නිර්මාණය :

ඒ. එම්. එස්. නිශාන් බණ්ඩාර මයා - ගුරු සේවය, ආචේ මරියා විද්‍යාලයය, කොළඹ 15

විවිධ සහය :

ඒ. එස්. පී. ප්‍රනාන්දු මයා - ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය, මහරගම

පටුන

	පිටු අංක
9. ප්‍රජාතාන්ත්‍රික ආණ්ඩුකරණය	01
10. ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි	19
11. රාජ්‍යය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය	61
12. 1978 දෙවන ජනරජ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව	71
13. ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය	100
14. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය	109
15. ශ්‍රී ලංකාව හා ලෝකය	120

09. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය

නිපුණතාව 09 : ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය පිළිබඳ ඇති අවබෝධය ප්‍රදර්ශනය කරයි.
(කාලච්ඡේද 40 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 9.1. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ න්‍යායික පදනම හඳුනා ගනියි.
- 9.2. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ ප්‍රායෝගික පැතිකඩ විශ්ලේෂණාත්මක ව දැකියි.

ඉගෙනුම් පල :

- වඩා යහපත් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක තිබිය යුතු ගුණාංග කවරේ දැයි විමසා බලයි.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ ලක්ෂණ හඳුනාගෙන විස්තර කරයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ ආණ්ඩුක්‍රමයේ පවත්නා සහ නොපවත්නා ප්‍රජාතන්ත්‍රීය ලක්ෂණ පෙන්වා දෙයි.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය ලංකාවට ගැලපෙන්නේ මන්දැයි පෙන්වා දෙයි.

හැඳින්වීම :

නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයට ඇත්තේ කෙටි ඉතිහාසයකි. ඵෙය මුලින් ම මතු වූයේ 17 වන සියවසේ දෙවන භාගයේ එවකට පැවති අත්තනෝමතික රාජාණ්ඩු ක්‍රමයට එරෙහි විකල්ප ආණ්ඩුක්‍රමයක් ලෙස බ්‍රිතාන්‍යයේ ය. පසු ව එම අදහස් යුරෝපයට ද, ඇමරිකාවට ද පැතිරිණ. එකල බ්‍රිතාන්‍යයේ බිහි වූ ලිබරල්වාදී සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අදහස් සංයෝග කර ගනිමින් ඉදිරියට ආ ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයත්, ජනතා පාලනය යන්න මාධ්‍ය කොට ගෙන නිර්මාණය වූ නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයත් පිළිබඳ ව මූලික අවබෝධයක් ඇති කර ගැනීම මෙම මාතෘකාවෙන් අපේක්ෂා කෙරේ. මෙමඟින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයක් අර්ථවත් වීම සඳහා පැවතිය යුතු මූලික ගුණාංග වන ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය, මහජන පරමාධිපත්‍යය, බලතල බෙදීම, සංවරණ හා තුලන, නීතියේ ආධිපත්‍යය, මානව අයිතිවාසිකම්, සීමිත ආණ්ඩුව, නිදහස් හා සාධාරණ මැතිවරණ සහ ප්‍රජාවට වගවීම යන තේමා හඳුනා ගැනීමට ඉඩ සලසා දිය යුතු ය. එසේ ම එම ලක්ෂණ ශ්‍රී ලංකාවට ගැලපෙන්නේ කුමක් නිසා ද සහ ශ්‍රී ලංකාවට ගළපා ගන්නේ කෙසේ ද යන්න සාකච්ඡා කරමින් ඒවා අගය කිරීමටත් මෙම ඒකකයෙන් අවකාශ ලැබේ.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

9.1. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ සංකල්පීය පදනම :

මේ යටතේ ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන තේමා දෙක සාකච්ඡා කරමු.

1. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය

- බටහිර ඇතැම් උගතුන් ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන්න සලකන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ප්‍රායෝගික සහ අර්ථාන්විත එක ම ස්වරූපය ලෙස ය. එමෙන් ම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිළිබඳ නූතන හඳුනා ගැනීමෙහිලා ඉස්මතුව පෙනෙන්නේ ද ආධිපත්‍යය පනවන්නේ ද ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයයි. මෙය සියළුම සංවර්ධිත බටහිර රටවලත්, කොමියුනිස්ට් පාලන ක්‍රම පැවති රටවලත්, සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවලත් පැතිර යා යුතුය යන අදහස් පසුගිය කාලයේ පැවතිණ. එහෙත් එය සපුරා නිවැරදි අදහසක් ම නොවේ. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ එක් නිශ්චිත ධාරාවක් පමණි.

- ඇන්ඩ්‍රූ හේවුඩ් (Andrw Heywood) (1994) දක්වා ඇති පරිදි, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු පාලන ආකෘතියක් පමණක් නොවේ. එය ජීවන සංකල්පයක් ද වේ. එය පාලන ආකෘතියක් බවට වර්ධනය වූයේ රාජාණ්ඩුවාදයට විකල්පයක් ලෙස ය. ජීවන සංකල්පයක් වූයේ වැඩිවසම්වාදයේ සමාජ සහ පුද්ගල ජීවිතයට විකල්පයක් ලෙස ය.
- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන සංකල්පය බිහි වූයේ 17 සහ 18 වැනි සියවස්වල යුරෝපයේ වර්ධනය වූ “ලිබරල්” සහ “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය” යන සංකල්ප දෙකේ එකතුවෙනි. “ලිබරල්” යන්නෙන් අදහස් වූයේ, “රාජ්‍යයේ පාලනයෙන් සහ මැදිහත් වීමෙන් නිදහස්” යන්න යි. ආණ්ඩු ක්‍රමයක් ලෙස “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය” යනු “මහජන කැමැත්තෙන් සහ මහජනතාව නියෝජනය කරන පාලන ක්‍රමය” යි. “පුද්ගල නිදහස්” යන්න ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ මධ්‍යයේ ම ඇති මූලධර්මයකි.
- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන්නෙන් හැඟවෙන දේශපාලන අදහසට, ව්‍යවස්ථානුකූල වාදය, පෞද්ගලික දේපළ, මූලික අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම, දේශපාලන හා ආර්ථික තරගය, මැතිවරණ සහ වෙළඳපොළ සම්බන්ධ නිදහස් වරණය, ස්වාධීන අධිකරණය, සංවරණ හා තුළන ජාල, පොදු සහ පෞද්ගලික ක්ෂේත්‍ර අතර ඇති වෙනස ආදී මූලධර්ම සහ භාවිතයන් ඇතුළත් වේ. මේවා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා අවශ්‍ය පූර්ව කොන්දේසි විනා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා ම පවතින සාධක ද නොවේ.
- ලිබරල් දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව ආණ්ඩු බලය පීඩාකාරී ලෙස භාවිත කළ හැකි නිසා ම, ආණ්ඩු බලය සංවරණය කිරීමෙන්, එය ප්‍රජා පීඩක හා හුදු මර්දනකාරී උපකරණයක් වීම වළකාලිය යුතු ය. ලිබරල්වාදීහු ඒ සඳහා, අයිතිවාසිකම් ප්‍රකාශනයක්, සංවරණ හා තුළන ක්‍රම, ස්වාධීන අධිකරණය, නිදහස් ජනමාධ්‍යය සහතික කිරීම ආදී ව්‍යවස්ථානුකූල විධික්‍රම යොදා ගනිති.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන්න ජනතා කැමැත්ත (**Consent of the People**) යන සංකල්පය සමඟ ද සම්බන්ධ වන්නකි. එහි අර්ථය නම් පාලකයින්ට ආණ්ඩු කිරීමේ බලය ලැබෙන්නේ ජනතාව දෙන කැමැත්ත සහ අනුමතිය වෙතින් පමණි යන්න යි. මහජනතාවට තම පාලකයන්ට බලය පවරණ යාන්ත්‍රණය වන්නේ නිදහස් මැතිවරණයි. ජනතා කැමැත්ත ක්‍රියාවට නැංවෙන්නේ මැතිවරණ යටතේ ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමෙනි. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මැතිවරණ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මාධ්‍යය කොටගෙන ක්‍රියාත්මක වන අතර, එය දේශපාලන සමානාත්මතාව පිළිබඳ මූලධර්මය මත පදනම් විය යුතු ය. ඒ අනුව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මැතිවරණ, ගොඩනැඟී ඇත්තේ සර්වජන ඡන්ද බලය, එක් ඡන්දයක්/එක් වටිනාකමක්, සහ නිදහස් තෝරාගැනීම යන අදහස් මත ය.
- කිසි දු භේදයකින් හෝ තරාතිරමකින් හෝ තොර ව සියලු දෙනාට ම ඡන්ද බලය හිමි විය යුතු බව “සර්වජන ඡන්දය” යන මූලධර්මයෙන් කියැවේ. මැතිවරණ නිසි කලට, විවෘත ව සහ තරගකාරී ව පැවැත්වීම ද සර්වජන ඡන්ද බලයේ හරාත්මක අර්ථය බල ගැන්වීම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය ය.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලියේ නාභිය වන්නේ “පාලකයෝ මහජන නියෝජිතයෝ වෙති” යන අදහස යි. “මහ ජනතාවට වගවීම” යන සංකල්පයෙන් ප්‍රකාශ වන්නේ මේ මූලධර්මය යි.
- දේශපාලන පක්ෂ සහ දේශපාලන ව්‍යාපාර ආදිය අතර සිදු වන විවෘත තරගකාරීත්වය දේශපාලන බහුත්වවාදය (Political Pluralism) යන ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මූලධර්මය ප්‍රකාශ වන මාධ්‍ය යි.
- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සමඟ “සීමිත ආණ්ඩුව” යන්න අවධාරණයට ලක් කරයි. “සීමිත ආණ්ඩුව” යනු ප්‍රජා පීඩක බලයක් සහ අධිකාරයක් නැති, මහජනතාවට වග කියන සීමිත බලයක් ඇති ආණ්ඩුව යන්න යි.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලන ක්‍රමය යටතේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් දේශපාලන තරගය සඳහා පිළිගත් නෛතික රාමුවක් සපයන අතර ම සීමිත ආණ්ඩුව යන්නෙහි රාමුව ද නිර්ණය කෙරේ.

රැස්වීමේ නිදහස, ආගමික නිදහස, දේපළ නිදහස, අදහස් පළ කිරීමේ නිදහස සහ පුද්ගල අයිතිවාසිකම් සුරකින ස්වාධීන අධිකරණයක් ද ජනතාවට ලැබෙන බව සහතික කරනු ලැබේ.

- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුව මගින් බහුතරය යටතේ සිටින සුළුතරය ආරක්ෂා කිරීම ද අපේක්ෂිත ය. මේ අනුව ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමය පුද්ගල නිදහස මෙන් ම සුළුතර අයිතිවාසිකම් දිරිගැන්වීම කෙරෙහි අවධාරණයක් ලබා දෙන ව්‍යවස්ථානුකූල ආණ්ඩුක්‍රමයක් ද වේ.
- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු නීතිය මත පදනම් වූ, නීති මඟින් පාලනය කරනු ලබන (Rule by Law) ආණ්ඩු ක්‍රමයකි. ජනතා නියෝජිතයන් පවා ක්‍රියා කළ යුත්තේ රටේ ආණ්ඩුක්‍රමය ව්‍යවස්ථාවට සහ නීතියට අනුකූල ව ය. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මූලධර්මයක් වන “නීතිය ඉදිරියේ සමානත්වය” (Equality Before Law) යන්නෙන් අවධාරණය වන්නේ මේ අදහස යි. එබැවින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුවක් ව්‍යවස්ථානුකූල සීමාවන්ට යටත් වේ. එවැනි පරිසරයක රජය මඟින් පුරවැසියන්ට තර්ජනයක් එල්ල වන විට ඔවුන්ගේ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කර ගැනීම සඳහා ජාතික අධිකරණ මෙන් ම ජාත්‍යන්තර අධිකරණ මඟින් ද සහන පැතිය හැකි වේ.
- ඉහතින් සඳහන් කළ කරුණු අනුව ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු ආණ්ඩුවට අයත් කාර්යයන්හි විෂය පථය කෙරෙහි සීමාවන් පැවතීම සමඟ ආණ්ඩු අධිකාරිත්වය ඒකාබද්ධ කිරීමට උත්සාහ ගන්නා සම්මුතියකි.

ඓතිහාසික ගමන්මග

- වර්තමානයේ ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ලෙස හඳුන්වන බොහෝ රටවල්, “ලිබරල්” බවට පත් වූයේ නැතහොත් ලිබරල් අංග එක් වූයේ, ඒවා පූර්ණ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල් බවට පත් වීමට පෙරාතුව ව ය. නිදසුන් ලෙස බොහෝ බටහිර රාජ්‍යයන් 19 වන සියවසේ දී ම ව්‍යවස්ථානුකූල ආණ්ඩු ස්වරූපය අත් කරගෙන තිබිණි. එහෙත් එකල එම රටවල ඡන්ද බල අයිතිය උගත්, දේපළ හිමි පන්තියට පමණක් සීමා වී තිබිණ. එම රටවල ජනතාව ඡන්ද බල අයිතිය සම්පූර්ණ කරගනු ලැබුවේ ලිබරල් අංග ස්ථාපිත වී බොහෝ කලකට පසු ව ය.

නිදසුන් -

- i. බ්‍රිතාන්‍යයේ සර්වජන ඡන්ද බලය ලැබුණේ විසි වැනි සියවසේ මුල දී ය. එනම් 1928 දී ය. එය කම්කරු පන්ති ව්‍යාපාරය ගෙන ගිය අරගලවල ප්‍රතිඵලයක් විය.
- ii. ඇමෙරිකාවේ සර්වජන ඡන්ද බල අයිතිය සම්පූර්ණ වූයේ 1966 දී ය.
- iii. ස්විස්ටර්ලන්තයේ කාන්තාවන් ඡන්ද බල අයිතිය සම්පූර්ණ කරගත්තේ 1971 දී ය.
- iv. ශ්‍රී ලංකාවේ කෝල්බෲක්-කැමරන් ප්‍රතිසංස්කරණ මඟින් ලිබරල් අංග වූ නීතියේ ආධිපත්‍යය, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය, ආණ්ඩුකාරවරයාගේ බලතල සීමා කිරීම, ව්‍යවස්ථාදායක මන්ත්‍රණ සභාව සහ විධායක සභාව වැනි ලිබරල් අංග ක්‍රියාවට නැඟුණ ද, ඡන්ද බලය, දේශපාලන පක්ෂ වැනි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අංග 1931 වන තුරු නොපැවතීම ද පෙන්වා දිය හැකි ය.

- වර්තමාන ලෝකයේ සෑම ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රමයක් ම නියෝජන අංගයන්ගෙන් සහ සීමිත ආණ්ඩු ක්‍රමයකින් සමන්විත වේ. එසේ වුව ද මෙම මූලධර්ම සම්බන්ධ භාවිතයන් රටින් රටට වෙනස් වේ. උදාහරණයක් ලෙස සියලු නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රම අතරින් ඇමරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමය වඩාත් ලිබරල් සහ සීමිත ආණ්ඩුවකින් යුත් ආණ්ඩුක්‍රමය වේ. එම ආණ්ඩු ක්‍රමයේ ප්‍රධාන මූල ධර්මය

වී ඇත්තේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට වඩා ලිබරල් වාදය යි. එහෙත් මහා බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩු ක්‍රමය ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ නියෝජන හෙවත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අංශයට ප්‍රමුඛස්ථානය හිමි කර දී ඇත.

- මේ අතර, ගෝලීය ත්‍රස්තවාදයට විරුද්ධ සටනේ ප්‍රධාන පාර්ශ්වකරුවන් වන ඇමෙරිකාවේ සහ යුරෝපීය රටවල ජාතික ආරක්ෂාවට ප්‍රමුඛත්වය දීම නිසා, ලිබරල් සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී යන මූලධර්ම දෙක ම පසුබෑමට ලක් වී තිබේ. මේ රටවල් ප්‍රමුඛත්වය දී තිබෙන්නේ පුද්ගල නිදහසට නොව ජාතික ආරක්ෂාවට ය. ඒ මත හදිසි නීතිය සහ මූලික අයිතිවාසිකම් සීමා කරන, ලිබරල් හෝ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හෝ නොවන නව නීති හඳුන්වා දී ඇත.
- ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලනය සැබවින් ම ධනේශ්වර ආර්ථික ක්‍රමය සමඟ සමීප සබඳතා ඇති එකක් වේ. ලිබරල් වාදය ඓතිහාසික වශයෙන් බිහි වූයේ යුරෝපයේ ධනවාදී ක්‍රමයේ මතවාදය සහ දර්ශනවාදය හැටියට ය. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ධනවාදයේ දේශපාලන ප්‍රකාශනය යි. මෙම කරුණ අප අමතක නොකළ යුතු ය.
- ආර්ථික හා සමාජ අසමානතාව, ධනවාදී සමාජවල ප්‍රධාන ලක්ෂණයකි. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, ආර්ථික හා සමාජ විෂමතා, දුගී බව, දරිද්‍රතාව යන මේවාට විසඳුම් සපයන්නේ නැත. මෙය ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට එරෙහි ව එල්ල වී ඇති ප්‍රධාන විවේචනයක පදනම ද වේ.
- පසුගිය සියවසේ මුල් භාගයේ දී බටහිර ධනවාදී රටවල බිහි වූ සුභසාධන රාජ්‍යය, සමාජ අසමානතා පිළිබඳ මෙම ගැටලුවට ආමන්ත්‍රණය කිරීමට ගනු ලැබූ ප්‍රයත්නයකි. සමාජ සුභසාධන ප්‍රතිපත්තිවල අරමුණ වූයේ, ආණ්ඩුවේ මැදිහත්වීම මාර්ගයෙන් දුගී සමාජ පන්තිවලට සහන සැලසෙන ලෙස ධනය යළි බෙදා හැරීම යි. ධනවත් පුද්ගලයන්ගෙන් අයබදු ගැනීම, ආහාර සහ සෞඛ්‍යය, අධ්‍යාපනය, නිවාස සහ ගමනාගමනය වැනි පුරවැසියන්ට අත්‍යවශ්‍ය සේවාවන්ට සහන සැලසීම සහ ආණ්ඩුව විසින් රැකියා සැපයීම, ධනවාදී සුභසාධනවාදය යටතේ ක්‍රියාත්මක කරන ලද ප්‍රතිපත්ති විය. එහෙත්, 1980 ගණන්වල සිට ලෝකය පුරා පැතිරුණු නව-ලිබරල්වාදය යටතේ මෙම සුභසාධනවාදී ප්‍රතිපත්ති අහෝසි කරන ලදී. එම නව-ලිබරල්වාදී ප්‍රතිපත්ති වෙනස පළමුව ආරම්භ වූයේ මහා බ්‍රිතාන්‍යයේ සහ ඇමෙරිකාවේ ය. ඒ අනුව, සමාජයේ ආදායම් බෙදී යාම කාර්යක්ෂම ලෙස සිදු කිරීමට ධනවාදී වෙළඳ පොළට වඩා හොඳින් කළ හැකිය යන පැරණි ලිබරල්වාදී තර්කය නැවත මතු විය. එය දැන් ලෝකය පුරා ම ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල නිල පිළිගැනීම වී තිබේ.

2. නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය

- දිගු ඉතිහාසයකට හිමිකම් නොකියන, වර්තමාන ලෝකයේ ක්‍රියාත්මක වන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය වේ.
- 17 සහ 18 වැනි සියවස්වල යුරෝපයේ සහ ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ස්ථාපිත වූ මෙය පළමු ව යුරෝපයේ බිහි වී වර්ධනය විය. මෙය වැඩිවසම් ආණ්ඩුවලට විකල්පයක් ලෙස ඉදිරියට ආ එකකි.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ආරම්භයට පෙර පැවති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රමය වූයේ ග්‍රීසියේ ඇතන්ස් හි ක්‍රියාත්මක වූ ඍජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යි. එහි පැවති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පදනම වූයේ කාන්තාවන්, ළමයින් සහ වහලුන් හැර සියලු පුරවැසියන් ආණ්ඩු පාලනයට කෙළින් ම සම්බන්ධ විමෙන් දක්වන ඍජු සහ අඛණ්ඩ සහභාගිත්වය යි. මේ තුළ රාජ්‍යය සහ සිවිල් සමාජය අතර වෙනසක් හෝ, ආණ්ඩුව සහ පාලිතයන් අතර වෙනසක් හෝ නොවී ය. එහිදී ආණ්ඩුව වූයේ පුරවැසිබලය හිමි ජනතාවයි.
- ඒ අනුව ඍජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය අතර තිබෙන්නේ තියුණු වෙනසකි. නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යටතේ ආණ්ඩු පාලනයේ යෙදෙන්නෝ, ඍජු ව මහජනයා නොව,

ඔවුන් ඡන්දයෙන් තෝරාගන්නා නියෝජිතයෝ ය. “මන්ත්‍රීවරුන්” ලෙස අප සාමාන්‍යයෙන් හඳුන්වන්නෝ, නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යටතේ මතු වන එම “මහජන නියෝජිතයෝ” වෙති.

- නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ඇතැම් අවස්ථාවල ජනමත විචාරණය, පුනරාවර්තනය, ප්‍රාරම්භනය වැනි ඍජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී උපක්‍රම භාවිත කළත්, ඒවා ඍජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට සමීප වන්නේ ඉතා සුළු වශයෙනි. එබැවින් මේ දෙක අතර විශාල වෙනසක් පවතී.
- නූතන රාජ්‍යයන්හි භූමිය විශාල වීම හා ජනගහනය විශාල වීම, එක්රැස්වීමේ අපහසුතාව, දේශපාලනය හා සම්බන්ධ ජනතාවගේ අභිලාෂයන් හා ගැටලු බහුල වීම හේතුවෙන් ඍජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ක්‍රියාත්මක කිරීමට නොහැකි විය. නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මතු වූයේ එම ගැටලුවට විසඳුමක් ලෙස ය.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ දී ජනතාව පාලනයට සම්බන්ධ වන්නේ වක්‍ර ව ය. එනම් තමන් විසින් තෝරාපත් කරනු ලබන නියෝජිතයන් මඟිනි. මෙමඟින් ජනතා හඬට සීමා පැනවෙන අතර ජනතාව වෙනුවෙන් තීන්දු ගැනීමේ වගකීම් පවරනු ලැබ ඇති වෘත්තීය දේශපාලනඥයන් පිරිසකගේ අත ආණ්ඩුව තබා ඇත.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ සීමිත සහ වක්‍ර ස්වරූපය යි. එය සීමිත වන්නේ පාලන කටයුතු සම්බන්ධ මහජන සහභාගිත්වය වරින් වර පවත්වන මැතිවරණ ක්‍රියාවලියක් වෙත ලඝු කොට ඇති නිසයි. එය වක්‍ර වන්නේ ජනතා නියෝජිතයන් මඟින් පාලන කටයුතු ක්‍රියාත්මක කරන බැවිනි. ජනතාවට ඍජු ව ම බලය ක්‍රියාත්මක කළ හැක්කේ ජනමත විචාරණයක දී වැනි අවස්ථාවක දී පමණි.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ජනතාව විසින් සිදු කරනු ලබන පාලනය (government by the people) ලෙස මුළුමනින් ම හැඳින්විය නොහැකි වුව ද, මහජනතාව සඳහා වන පාලනය (government for the people) යන සම්භාව්‍ය ඉලක්කය සපුරා ගැනීමට හැකියාව පවතී.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මැතිවරණ මත පදනම් වන බැවින්, මැතිවරණ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ලෙස ද හැඳින්වේ. නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යටතේ ඵලදායී ලෙසින් පුරවැසි සහභාගිත්වය සහ වග වීම සහතික කිරීම සඳහා මැතිවරණ ක්‍රමය මඟින් ආරක්ෂා කළ යුතු මූලික නිර්ණායක කිහිපයකි.

අර්ථවත් භාවය

මැතිවරණ ක්‍රියාවලිය මඟින් පිරවිය යුතු තනතුරු වන්නේ වැදගත් ආණ්ඩු අධිකාරී බලයක් සහිත තනතුරු ය. එනම් නීති සම්පාදනයට සම්බන්ධ වන සහ රාජ්‍ය අධිකාරය පිළිබඳ වගකීම් දරන තනතුරු ය.

තරගකාරීත්වය

තෝරාපත් කරගනු ලබන තනතුරු සඳහා සැබෑ තරගයක් තිබිය යුතු ය. තරගය වළක්වන ආකාරයේ නීති හෝ භාවිතයන් හෝ නොතිබිය යුතු ය.

නිදහස

ඡන්දදායකයන්ට ඡන්ද ප්‍රකාශ කිරීමට නිදහස තිබිය යුතු ය. රාජ්‍ය අධිකාරීන්ගේ හෝ ඉන් බාහිර සංවිධානවල හෝ පුද්ගලයන්ගේ හෝ කිසි දු ආකාර බලපෑමකට හෝ බිය ගැන්වීමකට හෝ ඡන්දදායකයන් ලක් නොකළ යුතු ය.

රහස්‍ය භාවය

ජන්දදායකයන්ගේ වරණයන්ගේ රහස්‍ය භාවය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ පැවැත්විය යුත්තේ ජන්දයේ රහස්‍ය භාවය ද ආරක්ෂා වන පරිදි ය. “රහස් ජන්දය” යන අදහසේ අර්ථය මෙය යි.

සාධාරණත්වය

අපේක්ෂකයන් තේරීම, මැතිවරණ පැවැත්වීම සහ ජන්ද ගණන් කිරීම සඳහා යොදා ගනු ලබන ක්‍රියාවලීන් අනිසි අනුග්‍රහය, වෙනස් කොට සැලකීම, වංචා හෝ වෙනත් එවැනි අසාධාරණ ආකාරයේ ක්‍රියා හෝ මගින් දූෂිත නොවූ එකක් විය යුතු ය.

නිතර මැතිවරණ පැවැත්වීම

අඩු ම වශයෙන් වසර 4කට හෝ 5කට හෝ වරක් වන ලෙස කලින් කලට මැතිවරණ පැවැත්වීම මගින් ජන්දදායකයන්ට ඔවුන්ගේ වග වීමේ අයිතිය ක්‍රියාවට නැංවිය හැකි ය.

අන්තර්කරණය (Inclusivity)

යම්කිසි නිශ්චිත වයසකින් ඉහළ සියලු පුරවැසියන්ට (වයස අවුරුදු 18ට වැඩි) ජන්ද ප්‍රකාශ කිරීමට අයිතිය තිබිය යුතු ය. ජන්ද බලය ලැබීමට සුදුසු කිසිවෙකු බැහැර නොකිරීම යනු මෙහි අර්ථය යි. ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවය, වාර්ගිකත්වය, කුලය, සමාජ පන්තිය වැනි සාධක මත ජන්ද අයිතිය කිසිවෙකුට ප්‍රතික්ෂේප නොකිරීම ද එයින් අදහස් වේ.

සමානාත්මතාව

එක් පුද්ගලයකුට එක් ජන්දයක් යන මූලධර්මයට අනුව පුද්ගලයන්ට සමාන ලෙසින් ජන්ද අයිතිය ලබා දිය යුතු ය.

- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ දී ජනතාව වෙනුවෙන් තීරණ ගන්නේ ඔවුන් පත් කරන නියෝජකයන් වන බැවින් නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සැලකිය හැක්කේ මහජන පරමාධිපත්‍යයේ අවම ස්වරූපය ලෙස ය. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ මෙම ස්වරූපය තුළ සහභාගීත්වයේ ප්‍රධාන ස්වරූපය වනුයේ එක් පුද්ගලයකුට එක් ජන්දයක් යන මූලධර්මයට අනුගත ව ජන්ද සහභාගීත්වය යි.
- නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තුළ වග වීමේ වඩාත් එක ම සහ වැදගත් ස්වරූපය ජන්දය මත කේන්ද්‍රගත වේ.

(මේවා තරමක් විස්තරාත්මකව සාකච්ඡා කිරීමට තවත් අවස්ථාවක් මේ පරිච්ඡේදයේ දී ම අපට ලැබෙනු ඇත.)

9.2. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය සහ එහි ලක්ෂණ

අප මේ වන විටත් දැක ඇති පරිදි, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණ නම් ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය, මහජන පරමාධිපත්‍යය, බලතල බෙදීම, සංවරණ සහ තුලන, නීතියේ ආධිපත්‍යය, මානව අයිතිවාසිකම්, නිදහස් හා සාධාරණ මැතිවරණ, මහජනතාවට වගවීම යන මේවා යි. මේ එකිනෙකක් විස්තරාත්මකව හඳුනා ගැනීමට දැන් උත්සාහ ගනිමු.

- **ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය**
 - I ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය, ලිබරල්වාදයේ මූලික දේශපාලන වටිනාකම් අතුරින් එකක් වන අතර, ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ප්‍රධාන අංග අතුරින් ද එකක් වේ. ආණ්ඩුවකින් පීඩාකාරී පාලනයක් ඇති වීමට තිබෙන හැකියාව වළක්වනු සඳහා නීතියේ ආධිපත්‍යය පවත්වා ගෙන යාමට එය උත්සාහ කරයි. මේ

අනුව ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය නීතියේ උත්තරීතරත්වය හෙවත් නීතියේ ආධිපත්‍යය ඉහළින් ම පිළිගනී. ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය පටු සහ පුළුල් යන දෙයාකාරයෙන් අර්ථ දැක්විය හැකි ය.

II පටු අර්ථයකින් බලන විට, ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය යනු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක පැවැත්ම මඟින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුවක් ක්‍රියාවට නැංවීමට කටයුතු සැලැස්වීමේ මූලධර්මය යි. ව්‍යවස්ථාවකට අනුව රට පාලනය කිරීම මඟින් පමණක් ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය ආරක්ෂා වන්නේ නැත. ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය ආරක්ෂා වන්නේ ආණ්ඩු බලය සීමාවන්ට යටත් වන ආකාරයට ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් මඟින් රට පාලනය කරන විට ය. ඇත්තට ම ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය යනු ආණ්ඩු බලය නීතියේ සීමාවලට සහ සංවරණයන්ට ලක් කිරීම යි.

III වඩාත් පළල් අර්ථයකින් ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ, ආණ්ඩු බලය ඒකරාශී වීම වැළැක්වීමට සහාය වෙන අභ්‍යන්තර හෝ බාහිර හෝ සංවරණ ජාලයක් සහිත උපක්‍රම පවතින, එමෙන් ම එමඟින් පුද්ගල නිදහස ආරක්ෂා කිරීමට ඇති කැපවීම නිරූපණය කෙරෙන, දේශපාලන වටිනාකම් සහ අපේක්ෂාවන් සමූහයකි. මෙහි දී ආණ්ඩු බලය සීමා කරන උපක්‍රම වශයෙන් හඳුනාගනු ලබන්නේ සංග්‍රහගත ව්‍යවස්ථාවක් තිබීම, අයිතිවාසිකම් පණතක් තිබීම, බලතල බෙදීම, ද්විමාණ්ඩලික ව්‍යවස්ථාදායකය, ෆෙඩරල්වාදය හෝ බලය විමධ්‍යගත කිරීම යන මේවා යි.

● මහජන පරමාධිපත්‍යය

• “ජනතා පරමාධිපත්‍යය” යන සංකල්පයෙන් අදහස් කරන්නේ රාජ්‍ය බලයේ මූලාශ්‍රයය ජනතාව වන බව යි. ඒ අදහසට අනුව, නීති සම්පාදනය, නීති බලාත්මක කිරීම සහ විනිශ්චය කිරීම යන උත්තරීතර බලය ක්‍රියාවට නැංවීම සම්බන්ධයෙන් එම ආයතන තම අධිකාර බලය සහ සුජාන භාවය ලබා ගන්නේ ජනතාවගේ කැමැත්ත වෙතිනි. ඒ අනුව ජනතා කැමැත්තට වඩා ඉහළ අධිකාරයක් නොමැත, යන මූලධර්මය මෙම සංකල්පයේ පදනම යි.

• ජනතා පරමාධිපත්‍ය පිළිබඳ සංකල්පය සැලකෙන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිළිබඳ සම්භාව්‍ය න්‍යායයේ ප්‍රධාන අංගය ලෙසිනි. රුසෝ (Jean Jaques Rousseau) පරමාධිපත්‍ය න්‍යාය ධර්මයේ ප්‍රධාන ම ප්‍රකාශකයා ලෙස සැලකේ. “පොදු කැමැත්ත” (General Will) පිළිබඳ රුසෝගේ සංකල්පය ජනතා පරමාධිපත්‍යය පිළිබඳ අදහසට දිය හැකි හොඳ ම නිදර්ශනය යි. ඔහුගේ ජනතා පරමාධිපත්‍යය සංකල්පය සමාජයක පොදු කැමැත්ත පිළිබඳ උත්තරීතර අධිකාරය වෙනුවෙන් පෙනී සිටී. ජනතා පරමාධිපත්‍යය මත පදනම් වූ පරමාදර්ශී මාදිලිය වන්නේ සමූහාණ්ඩුවාදී මාදිලිය යි.

• වර්තමාන ආණ්ඩුකරණයෙහි දක්නට ලැබෙන කැපී පෙනෙන ප්‍රවණතාවක් වන්නේ ලෝකයේ බොහෝ රටවල් පාර්ලිමේන්තු ස්වාධිපත්‍යයෙන්, ජනතා පරමාධිපත්‍යවාදී ආණ්ඩුවක් දෙසට ගමන් කිරීම ය. එක්සත් රාජධානියේ ජනතා පරමාධිපත්‍යයේ වර්ධනයට සාක්ෂ්‍ය ලෙසින් දැකිය හැක්කේ ස්කොට්ලන්තයේ නිදහස සම්බන්ධ ප්‍රශ්නයේ දී ජනමතවිචාරණ භාවිත කිරීම, තෝරාපත් කරගත් නියෝජිතයන්ගෙන් සමන්විත වූ බලය බෙදා හරින ලද මන්ත්‍රණ සභා පිහිටුවා ගැනීම, (ස්කොට්ලන්තයේ වෙල්සයේ සහ උතුරු අයර්ලන්තයේ) මානව අයිතිවාසිකම් පනත් මඟින් පුරවැසි අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීමට පියවර ගැනීම යන මේවා උදාහරණ යි. මේවා සමූහාණ්ඩුවාදී ලක්ෂණ ලෙස ද සැලකිය හැකි ය.

● බලතල බෙදීම

• බලතල බෙදීම නැතහොත් වෙන් කිරීම පිළිබඳ පැහැදිලි න්‍යායයක් ඉදිරිපත් කළේ ප්‍රංශ විප්ලවයට කලින් ජීවත් වූ මොන්ටෙස්කියු විසිනි. ඔහුට අවශ්‍ය වූයේ පුද්ගල නිදහස ආරක්ෂා වන පරිදි සර්ව බලධාරී රාජාණ්ඩු ක්‍රමයට විකල්ප ආණ්ඩුක්‍රම රාමුවක් යෝජනා කිරීමයි. ඔහු ඒ සඳහා ආදර්ශයට ගත්තේ එංගලන්තයේ පැවැති ආණ්ඩුක්‍රමය යි.

- සංකල්පයක් වශයෙන් බලතල වෙන් කිරීමේ න්‍යායයෙන් ඉදිරිපත් වූ එක් තර්කයක් වූයේ, ආණ්ඩු බලතල කේන්ද්‍ර ගත ව පවතින තැන නිදහසට ඇති අවස්ථාව අඩු බවත්, බලතල බෙදා වෙන් කර ඇති තැන පුද්ගල නිදහස වැඩි බවත් ය. මේ අනුව රාජ්‍ය බලය සංවිධානය කර ඇති ස්වරූපය සහ නිදහස අතර සහසම්බන්ධයක් ඇති බව මෙම න්‍යායයෙන් අවධාරණය කෙරේ.
- මේ න්‍යායයෙන් ඉදිරිපත් කරන ලද මූලික අදහස කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන විට එහි ඇත්තේ කාටත් පිළිගත හැකි දේශපාලන තර්කයකි. එසේ වුව ද, මොන්ටෙස්කියුගේ මෙම අදහස හුදු මූලික සංකල්පයක් පමණක් ම නොව අනිවාර්යයෙන් ම අනුගමනය කළ යුතු ආණ්ඩුක්‍රම විධිවිධානයක් ලෙස ඔහු දක්වා තිබේ. මොන්ටෙස්කියු ආණ්ඩුවේ බලතල ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ වශයෙන් බෙදිය හැකි බවත්, බෙදිය යුතු බවත් ප්‍රකාශ කළේ ය.
- එසේ ම සංවරණ සහ තුලන විධිවිධාන ක්‍රමයක්, එනම් එකිනෙකා පාලනය කරගැනීමේ ක්‍රමයක් විධායක, ව්‍යවස්ථාදායක සහ අධිකරණ අංශ අතර තිබිය යුතු බව ද ඔහුගේ විශ්වාසය විය. එසේ නැති ව, එම බලතල එක් පුද්ගලයකු හෝ ආයතනයක් හෝ වෙත කේන්ද්‍රගත වූ විට ඇති වන්නේ ප්‍රජා පීඩක පාලන තන්ත්‍රයකැයි මොන්ටෙස්කියු තර්ක කළේ ය.
- මොන්ටෙස්කියු ඉදිරිපත් කළ මෙම න්‍යායය, න්‍යායයක් වශයෙන් ද ප්‍රායෝගික වශයෙන් ද විචේචනයට භාජනය වී තිබේ. ඒ සම්බන්ධයෙන් ඉදිරිපත් ව ඇති එක් විචේචනයක් නම් ආණ්ඩු බලය මෙම අංශ අතර පූර්ණ ලෙසින් වෙන් කිරීමක් කළ හැකි ද යන්න යි. ඇතැම් ව්‍යවස්ථාදායක කටයුතුවල යම් ප්‍රමාණයක විධායක සහ අධිකරණ කටයුතු ද තිබේ. විනිශ්චයකාරවරුන් පත් කිරීමේ දී ඇමෙරිකාවේ විධායකයක සහ ව්‍යවස්ථාදායකය යන ආයතන දෙක ම සහභාගී වේ.
- බලතල බෙදීමේ න්‍යායයට එල්ල වන තවත් විචේචනයක් නම් වර්තමාන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණ ක්‍රියාවලියෙහි දී පාලනයේ මනා ක්‍රියාකාරිත්වය සඳහා මෙම ආයතන අතර හුදෙකලා බවක් හෝ වෙන් වීමක් නොව සහයෝගීත්වයක් තිබිය යුතු බවයි.
- එසේ වුව ද ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ දී මෙම න්‍යායයේ ඇති ප්‍රායෝගික වැදගත්කම අඩු වී නැත. මොන්ටෙස්කියු මෙම න්‍යායය ඉදිරිපත් කිරීමෙන් අඩ සියවසක් ඉක්ම යන්නට පෙර ලෝකයේ ප්‍රථම වරට ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථා සම්පාදකයන් විසින් මෙම න්‍යායය ඇමෙරිකානු ආණ්ඩු ආයතන ගොඩ නැගීමේ දී යොදා ගන්නා ලදී. එමගින් ව්‍යවස්ථා සම්පාදකයන් අපේක්ෂා කළේ එක් ආයතනයක් හෝ එක් පුද්ගලයකු හෝ වෙත ආණ්ඩුවේ සියලු බලතල ඒකරාශී වීමෙන් ඇති විය හැකි ප්‍රජා පීඩක පාලනයකින් රටවැසියාගේ නිදහස ආරක්ෂා කිරීම ය. ඇමෙරිකානු එක්සත් ජනපදයේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සම්පාදනය කිරීමෙන් පසු එම ආණ්ඩුක්‍රමයේ බල සංවිධාන රටාව ආදර්ශයට ගනිමින් පසු කාලයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල් ලෙසින් හඳුන්වන ලද බොහෝ රටවල් මොන්ටෙස්කියුගේ බලතල බෙදීමේ න්‍යායට අනුව ආණ්ඩු බල ආයතන සංවිධානය කර ඇත.

● **සංවරණ සහ තුලන**

- සංවරණ හා තුලන පිළිබඳ අදහස ඉදිරිපත් වූයේ ආණ්ඩුවක් සිය බලතල අනිසි ලෙස භාවිත කිරීම මගින් ප්‍රජා පීඩක වේ ය යන ලිබරල්වාදීන් තුළ පැවති බිය වැළැක්වීමට ය. (Heywood 2011). ඒ අනුව සංවරණ හා තුලන විධිවිධාන ක්‍රියාවට නැංවීමෙන් අපේක්ෂා කරන්නේ ආණ්ඩුවේ බලය සීමා කිරීම ය. මොන්ටෙස්කියු සිය බලතල බෙදීමේ න්‍යායයෙන් අවධාරණය කළ පරිදි ආණ්ඩුවේ ත්‍රිවිධ බලතල කණ්ඩායම් තුනකට අයත් ව පැවතියත් එක ආයතනයක පිරිස අනෙක් ආයතනවල පිරිස් අබිබවා සිටින්නම්, සහ ඒ කටයුතුවලට බලපෑම් කරනවා නම් එවිට යුක්තිය හා නිදහස ආරක්ෂා වීම සැක සහිත ය. එබැවින් ඔහු ප්‍රකාශ කළේ, සංවරණ සහ තුලන විධිවිධාන ක්‍රම ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ යන ආයතන සම්බන්ධයෙන් තිබිය යුතු බව යි.

- “තුලන” මූලධර්මයෙන් අදහස් කළේ ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ ශාඛාවල බලතල සහ තත්ත්වය සමබර විය යුතු බව යි. ‘සංවරණ’ විධි විධානවලින් අදහස් කළේ ඉහත සඳහන් එක් ආයතනයක් තමන්ට නියමිත ක්ෂේත්‍රයේ කටයුතු අඛණ්ඩව යන්නේ නම් අනික් ආයතන මඟින් එය සංවරණය කළ යුතු බව යි.
- සංවරණ හා තුලන ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය මූලික ම අංගය වන්නේ ආණ්ඩු බලතල ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ යන ආයතන අතර බෙදී තිබීම ය. මේ එක් එක් ආයතනයට එම ආයතනය වෙත පැවරුණු කාර්යයන් අතුරින් ඇතැම් කාර්යයන් ඉටු කිරීමේ දී අනෙක් ආයතනවල සහාය සහ එකඟතාව අවශ්‍ය කරයි. ඉන් අදහස් වන්නේ මේ කිසි දු ආයතනයකට අනෙක් ආයතනවල සහාය හෝ එකඟතාව ලබා ගැනීමෙන් තොර ව ඒකාන්ත ලෙසින් එම බලතල හා කාර්ය ක්‍රියාවට නැංවිය නොහැකි බව ය. මේ අනුව බලතල බෙදීමේ න්‍යායය මඟින් වෙන් කරන ලද ශාඛාවන් සංවරණ හා තුලන මූලධර්මය මඟින් එකිනෙකට සම්බන්ධ කිරීම සිදු කෙරේ. මෙලෙස සම්බන්ධ කිරීමෙන් අරමුණු කරන්නේ එක් එක් ආණ්ඩු ආයතන අන්තර්ගත අන්දමට ක්‍රියා කිරීම වැළැක්වීම ය.

ඇමෙරිකාවේ නිදසුන් -

ඇමෙරිකානු එක්සත් ජනපදයේ ආණ්ඩු ආයතන අතර සංවරණ හා තුලන මූලධර්මයන් ක්‍රියාත්මක වන්නේ පහත සඳහන් ආකාරයට ය. ඇමෙරිකානු එක්සත් ජනපදයේ ව්‍යවස්ථාදායකය වන කොංග්‍රස් මණ්ඩලයට සියලු ආදායම් නීති සම්පාදනය කිරීමේ බලය ලබා දුන්න ද, එම පණත් කෙටුම්පත් නීති බවට පත් වීම සඳහා එරට දේශපාලන විධායකය වන ජනාධිපතිවරයාගේ අනුමතිය අවශ්‍ය ය. ජනාධිපතිවරයා සතු පණත් කෙටුම්පත් නිෂේධනය කිරීමේ බලය මඟින්, කොංග්‍රසය විසින් සම්මත කරන ලද පණත් ව්‍යවස්ථාවට අනුකූල නොවූයේ නම් ඒවා අවලංගු කිරීමට ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට ඇති බලය මඟින්, සංවරණය වේ. එමෙන් ම පණත් කෙටුම්පත් නීතියක් බවට පත් වීම සඳහා කොංග්‍රසයේ මණ්ඩල දෙකෙන් ම අනුමතිය අවශ්‍ය ය. මේ අනුව ව්‍යවස්ථාදායකය මඟින් ද ව්‍යවස්ථාදායක බලය සංවරණය වේ. ජනාධිපතිවරයාට පණත් නිෂේධ කිරීමේ බලය පැවතුණ ද කොන්ග්‍රස් මණ්ඩලයට තුනෙන් දෙකේ අනුමතියක් මගින් ජනාධිපතිවරයාගේ පණත් නිෂේධනය අහෝසි කළ හැකි ය.

- විධායකය සම්බන්ධයෙන් ද සංවරණ සහ තුලන ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක වෙයි. ඇමෙරිකානු ජනාධිපතිවරයාට දේශපාලන විධායකයේ ප්‍රධානියා වශයෙන් ආණ්ඩුවේ ප්‍රධාන තනතුරු වලට පුද්ගලයන් පත් කිරීම සහ විදේශ හෝ ජාත්‍යන්තර සංවිධාන හෝ සමඟ ගිවිසුම් ඇති කරගැනීම කළ හැකි ය. එසේ වුව ද, ජනාධිපතිවරයාගේ පත් කිරීම්වලට අදාළ නාම යෝජනා ස්ථිර කිරීමට සහ ගිවිසුම් වලංගු කිරීම සඳහා සෙනෙට් මණ්ඩලයේ අනුමතිය අවශ්‍ය ය. ජනාධිපතිවරයාගේ නාම යෝජනා ස්ථිර කිරීම හෝ ගිවිසුම් වලංගු කිරීම හෝ සෙනෙට් මණ්ඩලයට ප්‍රතික්ෂේප කළ හැකි ය. ජනාධිපතිවරයා සන්නද්ධ හමුදාවල අණ දෙන්නා වුව ද, ඔහුට යුද්ධ ප්‍රකාශ කළ හැක්කේ කොංග්‍රසයේ අනුමතියට යටත් ව ය. මේ හැර කොංග්‍රසයට ජනාධිපතිවරයාට දෝෂාභියෝගයක් ගෙන එමින් ඔහු ඉවත් කළ හැකි ය. ඒ සම්බන්ධයෙන් සිදු කරනු ලබන පරීක්ෂණයක සහාපතිත්වය දරන්නේ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ අග්‍රවිනිශ්චයකාරවරයා ය.
- අධිකරණය සම්බන්ධයෙන් බලතල විට, ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය සතු අධිකරණ බලය (නඩු විභාග කිරීමේ බලය) වෙනස් කිරීමේ බලය කොංග්‍රසයට තිබේ. එමෙන් ම ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ තීරණ අවලංගු කිරීම සඳහා කොංග්‍රසයට සංශෝධන ගෙන ආ හැකි ය. අවසාන වශයෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ විනිශ්චයකරුවන්ට එරෙහි ව දෝෂාභියෝග ගෙන ඒමටත්, ඔවුන් තනතුරුවලින් ඉවත් කිරීමටත්, කොංග්‍රසයට හැකියාව ඇත.

- ඇමෙරිකානු උදාහරණය මඟින් පැහැදිලි වන්නේ ආණ්ඩුවේ ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ ශාඛාවල ඇතැම් බලතල පංගු කර ගන්නා බැවිනුත්, කිසි දු කාර්යයක් සම්බන්ධයෙන් පූර්ණ බලයක් කිසි දු ආයතනයකට නොමැති බැවිනුත්, ආණ්ඩු බලය සංවරණයක් වීමට සහ සමබරවීමට අවශ්‍ය පියවර සංවරණ හා කුලන මූලධර්මය මඟින් ඇති කළ හැකි බව ය.

- නීතියේ ආධිපත්‍යය

- නීතියේ ආධිපත්‍යය යන්න ව්‍යවස්ථානුකූලවාදය සහ සීමිත ආණ්ඩුව යන සංකල්ප සමඟ ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ආණ්ඩුක්‍රමයේ හරයාත්මක සංකල්පයක් ලෙසින් හඳුනා ගත හැකි ය. නීතියේ ආධිපත්‍යයෙන් සරල ව අදහස් වන්නේ සමාජයේ සියලු සාමාජිකයන්ට, එනම් පාලිතයාට මෙන් ම පාලකයාට ද, නීතිය සමාන ව ක්‍රියාවේ යෙදවීම ය.

- මහාදේවීපික යුරෝපයේ එය තහවුරු වී ඇත්තේ නීතිය මත රාජ්‍යය පදනම් විය යුතු ය යන ජර්මන් සංකල්පය මත ය. “නෛතික රාජ්‍යය” (Rechtsstaat) යනු එම ජර්මන් සංකල්පය යි.

- ඇමෙරිකානු එක්සත් ජනපදයෙහි නීතියේ ආධිපත්‍යය වඩාත් සමීප ලෙසින් රටේ ඉහළ ම නීතිය වශයෙන් සලකනු ලබන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සමඟ සම්බන්ධ වේ. එක්සත් ජනපදයේ නීතියේ ආධිපත්‍යය එරට පොදු නීතියේ කොටසක් වන අතර, සංග්‍රහගත ව්‍යවස්ථාවකට විකල්පයක් සේ ක්‍රියා කරයි. “මිනිසුන්ගෙන් පාලනය නොව නීතියේ පාලනය” (Rule by law, not by men) යන ඇමරිකානු අදහසින් කියැවෙන්නේ ද මෙය යි.

- සරල ආකාරයට දක්වන්නේ නම් නීතියේ ආධිපත්‍යයෙන් අදහස් කරන්නේ,

- i. ආණ්ඩුවේ වඩාත් බලගතු පුද්ගලයන් ඇතුළුව පාලන කටයුතුවලට සම්බන්ධ වන සියලු අය නීතියට ඉහළින් නො ව නීතියට යටත් ව සිටිය යුතු බව,
- ii. නීති සම්පාදනයට සහ නීති බලාත්මක කිරීමට ආණ්ඩුවට ඇති බලය පුද්ගල නිදහස ආරක්ෂා කිරීම අරමුණු කරගත් නෛතික සංවරයන් මඟින් සීමා විය යුතු බව,
- iii. හිතුවක්කාර ලෙසින් පුරවැසියන් අත් අඩංගුවට ගැනීම, වධ හිංසා පැමිණවීම, පුරවැසි නිදහස උල්ලංඝනය කිරීම වැනි භාවිතයන්ගෙන් රාජ්‍යය වැළකී සිටිය යුතු බව,
- vi. නීති පද්ධති, අධිකරණ විනිශ්චයයන් වැනි නීති ලේඛන මඟින් රාජ්‍යය සහ එහි අධිකාරය කෙරෙහි සීමා ප්‍රකාශිත ව ම සඳහන් කළ යුතු බව.
- v. විධායකයේ හෝ ව්‍යවස්ථාදායකයේ හෝ සාමාජිකයන්ගේ අයුතු බලපෑම්වලින් තොර ව විනිශ්චයයන් කිරීමට හැකි ස්වාධීන අධිකරණයක් තිබීම.

- පාලන කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය වන මූලික මූලධර්මයක් ලෙසින් නීතියේ ආධිපත්‍යය ආරක්ෂා නොවුණ හොත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ආරක්ෂා නොවනු ඇත. තව ද ඒ සඳහා පාලකයන් නීතියේ ආධිපත්‍ය ක්‍රියාත්මක වනවා ද යන්න නිරතුරුව නිරීක්ෂණය කළ යුතු ය.

- ඉහතින් සඳහන් කළ පරිදි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ඇගයීම් සමඟ නීතියේ ආධිපත්‍යය දැඩි ලෙසින් සම්බන්ධ වේ. නීතියේ පාලනය පදනම් ව ඇත්තේ ඇගයීම් හෙවත් පුරුෂාර්ථ මත ය. එහි අරමුණුවලින් එකක් වන්නේ එම පුරුෂාර්ථ සහතික කිරීම ය. භාවිතයේ දී මින් අදහස් වන්නේ නීති සකස් විය යුත්තේ සහ ක්‍රියාත්මක විය යුත්තේ නිදහස, සාධාරණත්වය, මනුෂ්‍ය ගරුත්වය (Human Dignity) සහ ඉවසීම

(Tolerance) යන සියලු අංශ කෙරෙහි සමාන පදනමකින් එය ප්‍රවර්ධනය කිරීම මත ය. මේවා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ප්‍රතිමානීය නිෂ්ඨා (Normative Goals) ලෙස ද හැඳින්වේ.

- මානව අයිතිවාසිකම්

- මානව අයිතිවාසිකම් යනු සියලු මානවයන්ට ගෞරවනවිත ජීවිතයකට, පූර්ණ පෞරුෂ වර්ධනයකට සහ සමාජ සාධාරණත්වයකට අවකාශ ලබා දෙන සදාචාර හිමිකම් ය. මිනිසුන් උපත ලබන්නේ එම සදාචාර අයිතිවාසිකම් සමඟ ය. මිනිසකු වීම නිසා ම ජීවත් වීමට තිබෙන අයිතිය, ආහාරවලට ඇති අයිතිය, හෘදය සාක්ෂ්‍යයට ඇති අයිතිය, සමාජ ගරුත්වයට ඇති අයිතිය ආදියට මිනිසා උපතින් ම හිමිකම් කියයි.
- ලිබරල් වින්තකයන් දක්වන පරිදි සියලු සත්ත්වයන්ගේ ජීවිත පැවැත්මට අවශ්‍ය කරන ඔක්සිජන් මෙන් මානවයන්ගේ සමාජ පැවැත්මට මානව අයිතිවාසිකම් අවශ්‍ය ය. මානව අයිතිවාසිකම් යනු විශ්ව සාධාරණත්මක අයිතීන් ය. කිසිවකුට අහිමි කළ නොහැකි, සෑම මනුෂ්‍යයකුට ම ඔහු හෝ ඇය මනුෂ්‍යයෙකු වීම නිසා ම හිමි විය යුතු දෙයකි. ඒ අනුව මානව හිමිකම් ස්ත්‍රී පුරුෂ භේදයකින් තොර ව හිමි වේ. මානව හිමිකම් පදනම් වන්නේ මනුෂ්‍යත්වය මත ය. ඒවා සෑමට සමාන ව හිමි වේ. මානව හිමිකම් කිසි සේත් ම කඩ නොකළ යුතු ය. කඩ කළහොත් එතැන්හි බරපතළ අසාධාරණයක් සිදු වේ.
- මානව අයිතිවාසිකම් නිර්මාණය කරන ලද දෙයක් නොව අනාවරණය කරගන්නා ලද දෙයකි. එනම් මානව අයිතිවාසිකම් යනු යුරෝපයේ හෝ වෙනත් ස්ථානයක හෝ ගොඩ නගන ලද දෙයක් නොව සියලු මානවයන්ට අදාළව කරන ලද සොයා ගැනීමකි.
- මානව අයිතිවාසිකම්වල නූතන න්‍යායික පැවැත්ම 17 වන සියවසේ ඔබ්බට ගමන් නොකරයි. මානව අයිතිවාසිකම් මූලින් ම අනාවරණය කරගන්නා ලද්දේ 17 වන සියවසේ දී එංගලන්තයේ දී ය. එම සියවසේ ජීවත් වූ දේශපාලන දාර්ශනිකයකු ලෙසින් සැලැකෙන ජෝන් ලොක් මානව අයිතිවාසිකම් පළමුවෙන් සංකල්ප ම ය වශයෙන් අනාවරණය කරගත් පුද්ගලයා ලෙස සැලැකේ.
- එනමුත් මානවයාගේ ඉතිහාසය වසර මිලියන තුනකට වඩා පැරණි ය. ඇතමුන්ගේ අදහස්වලට අනුව මානව අයිතිවාසිකම් මානව ශිෂ්ටාචාරය තරම් ම පැරණි ය. එසේ වුව ද, නිදහස් ශ්‍රමිකයන් නොසිටි, වහල් ශ්‍රමය හා කුල ක්‍රමය පැවති සහ රජය අත්තනෝමතික වූ පූර්ව නූතන සමාජ කුළ මානව අයිතිවාසිකම් පැවතුණේ අනාවරණය කර නොගත් දෙයක් ලෙස ය. එසේ වුව ද, යුරෝපයේ නිදහස් ශ්‍රමය පැන නැඟීම, අනාගමික අධ්‍යාපනය, සාක්ෂරතාවය සහ මුද්‍රිත මාධ්‍යයන්ගේ ආරම්භය හේතුවෙන් මානවයාට අයිතිවාසිකම් තිබෙනවා ය යන අදහස සංකල්ප ගත වීමේ සහ ජනප්‍රිය වීමේ සමාජ තත්ත්ව මතු විය. මෙම අවධියේ දී ඉංග්‍රීසි සමාජය වැඩිවසම් වාදයෙන් ධනවාදයට පරිවර්තනය වීමේ ක්‍රියාවලිය සිදුවෙමින් පැවතිණි. ඒ අතර බුද්ධිමය සංවාද වඩාත් ඉහළ මට්ටමෙන් සිදු වුණි. ජනතාවගේ ජීවිතවලට හා දේපලවලට රජුට බලයක් තිබිය යුතු ද? එසේත් නැතිනම් එම බලයට සීමා පැවතිය යුතු ද? ආදී වශයෙන් ජෝන් ලොක් පොදු අයිතිවාසිකම් හඳුනා ගනිමින් ඒවා ස්වාභාවික අයිතිවාසිකම් ලෙස නම් කළේ ය. මේ අයිතිවාසිකම් මානව පැවැත්මට නෛසර්ගික ලෙසින් ම සම්බන්ධ වන බව ඔහුගේ අදහස විය. එසේ වුව ද, ලොක්, ජීවිතය, නිදහස සහ දේපල යන අයිතිවාසිකම් තුනට මානව අයිතිවාසිකම්වල වපසරිය සීමා කළේ ය.
- ජෝන් ලොක්ගේ සිට මානව අයිතිවාසිකම් සංකල්පය ලිබරල්වාදය සහ සමාජවාදය යන දර්ශන මඟින් අනුප්‍රාණය ලබමින් වර්ධනය වීණි. වර්තමානයේ පවතින මානව අයිතිවාසිකම් සංකල්පය සැලැකිය හැක්කේ සිවිල්, දේශපාලන සහ සමාජ යන ප්‍රධාන අංශ තුනෙන් සමන්විත එකක් ලෙස ය.

- සීමිත ආණ්ඩුව
 - “සීමිත ආණ්ඩුව” යන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයේ ප්‍රධාන මූලධර්මයකි. එහි මූලික අර්ථය නම් ආණ්ඩුවට නැතහොත් පාලකයින්ට, අසීමිත බලයක් නැති බවත්, අවසානයේ ඔවුන්ගේ බලය සීමාවන්ට යටත් වන්නේය යන්න ය. ‘සීමිත ආණ්ඩුව’ වෙතින් අපේක්ෂා කරන්නේ පුද්ගල නිදහස යන ලිබරල් මූලධර්මික අරමුණ ආරක්ෂා කිරීමයි. ලිබරල් දේශපාලන දර්ශනවාදයේ වර්ධනය කර ඇති සීමිත ආණ්ඩුව පිළිබඳ න්‍යායික අර්ථය මෙපරිදි ය: මහජනතාවගේ නිදහස සහ අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වන පරිදි හිතුවක්කාර ලෙස අවභාවිත කරනු ලැබීමට පාත්‍ර වීමේ ශක්‍යතාව රාජ්‍ය බලයට නිසර්ගවම තිබේ. එය වැළැක්වීමට ඇති එක ම මඟ ආණ්ඩුවේ බලයට සීමා පැණවීම යි.
 - සීමිත ආණ්ඩු මූලධර්මයට අනුව ආණ්ඩුවේ දේශපාලන බලය සහ එය ක්‍රියාවට නංවන පිරිස ආයතනික ලෙසින් සීමාවලට සහ සංවරයන්ට ලක් කෙරේ.
 - පරම බල වාදයට (absolutism) විරුද්ධ ව සීමිත ආණ්ඩු මූලධර්ම ක්‍රමවත් ලෙසින් දක්වන ලද්දේ ජෝන් ලොක් (John Locke), මොන්ටෙස්කියු (Montesquieu) ඇතුළු ඇතැම් දේශපාලන චින්තකයන් විසිනි (Calhoun 2002). ඒ සමඟ ම සීමිත ආණ්ඩුව යන සංකල්පය ‘මිනිසුන් ගේ පාලනය නොව නීතියේ පාලනයක්’ (a government of laws, not of men) පැවතිය යුතු ය යන පැරණි මූලධර්මයෙහි ද මනා ලෙස ප්‍රකාශ වේ.
 - 12 වසරේ ගුරු අත්පොතේ දී ද අප දුටු පරිදි “සීමිත ආණ්ඩුව” යන ඉගැන්වීම මුලින් ම විස්තරාත්මකව ගොඩ නැගුවේ ජෝන් ලොක් ය. අප ඒ සාකච්ඡාව මතක් කර ගන්නේ නම්, ලොක්ට අවශ්‍ය වූයේ රාජාණ්ඩුක්‍රමයක් යටතේ පැවැති රජුගේ හිතුවක්කාර ඒකබලවාදී පාලන තන්ත්‍රයට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විකල්ප ආණ්ඩුක්‍රමයක් යෝජනා කිරීමට ය. එසේ කිරීමට ඔහු, රාජ්‍යය පිළිබඳව පැවැති සමාජ ගිවිසුම පිළිබඳ ප්‍රවාදයට අලුත් අර්ථ කථනයක් කෙළේ ය. ලොක් යෝජනා කළ පාර්ලිමේන්තු ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලියේ ප්‍රධාන ම ආණ්ඩු ආයතනය වූයේ ඡන්දයෙන් පත් කරන ලද ව්‍යවස්ථාදායකය යි. එසේ වන්නේ ව්‍යවස්ථාදායකය මහජන පරමාධිපත්‍යය නියෝජනය කරන නිසා ය. එසේ වුවත් ව්‍යවස්ථාදායකයේ බලය, පාලකයින් සහ මහජනතාව අතර ඇති ගිවිසුමේ කොන්දේසිවලට යටත් ය. ඒවායින් සීමා වේ. එම සමාජ ගිවිසුමේ ප්‍රධාන අරමුණ ජනතාවගේ ජීවිතය, නිදහස සහ දේපොළ ආරක්ෂා කිරීම යි. දේශපාලන බලයේ කොන්දේසිය ද එය යි. එම අතිමූලික කොන්දේසිය සහ වගකීම ඉක්මවා යාමේ බලයක් ආණ්ඩුවට නැත. ආණ්ඩුව එසේ කරන්නේ නම්, සීමිත ආණ්ඩුවේ බලය ආපසු පවරාගෙන අලුත් ආණ්ඩුවක් තෝරා පත්කර ගැනීමේ බලය ජනතාවට තිබේ.
 - පසුකාලයේ දී සීමිත ආණ්ඩුව පිළිබඳ සංකල්පය වර්ධනය වීමේ දී එයට පහත සඳහන් අංග එකතු විය.
 - අභිනියෝජිත (Delegated) බලය : ආණ්ඩු සතු බලය තමන්ගේ ම එකක් නොවේ. එය මහජනතාව වෙතින් කොන්දේසි සහිතව ලැබුණ එකකි. එනම් අභිනියෝජිත බලයකි. පාලකයන්ට මහජනයා බලය පවරන අවස්ථාව නම් මැතිවරණයි.
 - භාරකාරත්වය (Trusteeship) සහ කොන්දේසි සහගත බව : පාලකයන් සතු බලය කොන්දේසි සහගත එකකි. එහි තේරුම නම්, මහජනතාව ඔවුන් තෝරාපත්කර ගැනීමේ දී ප්‍රකාශ කළ භාරකාරත්වමය විශ්වාසය යි. එම භාරකාරත්ව විශ්වාසය පදනම් වන හරයාත්මක මූල ධර්මය නම්, මහජනතාවගේ නිදහස සහ අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කෙරෙන ආකාරයට දේශපාලන බලය අවභාවිත කරන්නේ නැත යන්න යි. මහජනතාවගේ භාරකාරත්ව විශ්වාසයේ සීමාවන් ඇතුළත ක්‍රියා කිරීමට පාලකයන්ගෙන් අපේක්ෂා කෙරේ.

- සීමිත ධුර කාලය : ආණ්ඩුවක් බලයට පත් කරනු ලබන්නේ සීමිත ධුර කාලයකට ය. සාමාන්‍යයෙන් අවුරුදු හතරකට හෝ පහකට ය. මහජනතාවගෙන් ලැබෙන අවසරයක් නොමැතිව එම ධුර කාලය ඉක්මවා යාමට කිසිදු ආණ්ඩුවකට නෛතික හෝ සඳාචාරාත්මක බලයක් නැත. මේ මූලධර්මය මගින් කෙරෙන තවත් වැදගත් දෙයක් නම් රාජ්‍යය සහ ආණ්ඩුව යනු එකක් නොව දෙකක් ය යන්න අවධාරණය කිරීම යි. රාජ්‍යය සහ ආණ්ඩුව වෙන් කොට සැලකීම, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයට පමණක් තිබෙන වැදගත් ධර්මයකි.
- නීතියේ ආධිපත්‍යය : ආණ්ඩුවට තම අධිකාර බලය ක්‍රියාත්මක කිරීම පිළිබඳව නෛතික සීමාවන් පණවන්නේ මෙම මූලධර්මය යි.
- බලතල බෙදීම : මෙම මූලධර්මයේ අරමුණ ආණ්ඩුබලය එක පුද්ගලයෙකු හෝ ආයතනයක් හෝ වෙන සංකේන්ද්‍රණය වීම වැළැක්වීම යි.
- සංවරණ සහ තුළන : ආණ්ඩුවේ ශාඛා රාජ්‍ය බලය ප්‍රජාපීඩක ලෙස ඒකරාශී කර ගැනීම වැළැක්වීම සංවරණ සහ තුළනවල අරමුණ යි.

නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ

නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ යනු නියෝජන ආණ්ඩුක්‍රමයේ න්‍යාය සහ භාවිතය සමඟ ළඟින් ම බද්ධ වී ඇති යාන්ත්‍රණයකි. එයින් අවධාරණය කරන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණයට මැතිවරණවල ඇති වැදගත්කම පමණක් නොවේ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමයක මැතිවරණ නිදහස් සහ සාධාරණ වීමේ වැදගත්කම එයින් අවධාරණය කෙරේ.

දේශපාලන විද්‍යාව තුළ නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ පිළිබඳව ඇති අවධානය මෑත කාලීන වර්ධනයකි. එය වූ කලී, ලංකාව ද ඇතුළු රටවල් ගණනාවක ම මෑත කාලයේ දී අත් දුටු නිදහස් සහ සාධාරණ නොවන මැතිවරණවලට ප්‍රතිචාරයකි. එවැනි අවස්ථා බොහොමයක දී ම සිදු වී තිබෙන්නේ ප්‍රචණ්ඩත්වය, ඡන්දදායකයින් සහ අපේක්ෂකයින් බිය වැද්දීම, දූෂණය, මහජන සම්පත් අවහාසිත කිරීම, සහ ඡන්දය දීම, ඡන්දය ගණන් කිරීම සහ ඡන්ද ප්‍රතිඵල නිකුත් කිරීම යන අවස්ථාවල දූෂණ සහ අක්‍රමිකතා සිදු වීම යි. එවැනි අවහාසිත නිසා සිදුවන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලිය විකෘති වීම යි. මැතිවරණ ක්‍රියාවලියේ සුජාත භාවයට හානි පැමිණීම යි. මහජනතාව පවත්නා දේශපාලන ක්‍රමය පිළිබඳව අපේක්ෂා හංගත්වයට පත් වීම යි. වර්තමානයේ දේශපාලන විද්‍යාවෙහි මැතිවරණ පිළිබඳව සිදුවන සාකච්ඡාවල සර්වජන ඡන්ද බලය ගැන සහ ඡන්ද දායක සහභාගිත්වය ගැන පමණක් නොව, ඡන්දය දීමේ අයිතිය නිදහස්ව සහ සාධාරණව පාවිච්චි කිරීමේ අයිතිය ගැන ද අවධානය යොමු කරන්නේ එබැවිනි.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී න්‍යායේ නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණයක් පිළිබඳ අදහස සංකල්ප කිහිපයක් මත පදනම් වන්නකි.

- ඡනතා පරමාධිපත්‍යය : දේශපාලන වශයෙන් නිදහස් ඡනතාවකට, තම දේශපාලන කැමැත්ත සහ අධිෂ්ඨානය ප්‍රකාශ කිරීමට ඇති ඉතා ම වැදගත් යාන්ත්‍රණය වන්නේ මැතිවරණය යි. එබැවින් තම පාලකයින් නිදහසේ සහ බාධාවකින් තොරව පත්කර ගැනීමට ඡනතාවට ඇති අයිතිය ආරක්ෂා කළ යුතු ය.
- වරණයේ (තෝරා ගැනීමේ) නිදහස : නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ හරය වන්නේ තම නියෝජකයින් තෝරා ගැනීමට බාහිර බාධාවකින් තොරව සිදු කර ගැනීමට මහජනතාවට ඇති අයිතිය යි.
- මහජනතාවට වගවීම : මැතිවරණය වූ කලී තම පාලකයින්ගේ කාර්ය සාධන වාර්තාව පිළිබඳව තීන්දුවක් දීමට මහජනතාවට ලැබෙන එක ම සහ හොඳ ම අවස්ථාව යි. එබැවින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී

වගවීම් සඳහා ඇති මෙම අවස්ථාවට බාධා නොතිබිය යුතු ය.

- මහජන කැමැත්ත සහ සුජාතභාවය : ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අණවුකරණය රඳා පවතින්නේ “මහජන කැමැත්ත” (Popular Consent) යන මූලධර්මය මත ය. එහි තේරුම නම් තමන් පාලනය කරන පාලකයින් කවිදැයි ස්වේච්ඡාවෙන් තීරණය කිරීමේ අයිතිය මහජනතාවට ඇත යන්න යි. පාලකයින්ට රට පාලනය කිරීම සඳහා නෛතික අයිතිය මෙන් ම සඳාචාරමය සුජාත බව ලබා දෙන්නේ ද එය විසිනි. සාමාන්‍ය වැසියන් පවා මැතිවරණයක් යනු ‘ඉද්ධ’ වූ අවස්ථාවක් ලෙස සළකන්නේ එබැවිනි. ආණ්ඩුව සහ පාලකයන්ට, ආණ්ඩුකරණය සඳහා නෛතික අයිතියත්, සුජාතභාවයත්, ලබා දෙන්නේ මැතිවරණවල දී ය. මැතිවරණ, නිදහස් සහ සාධාරණ නොවන විට, ආණ්ඩුකරණය සඳහා පාලකයන්ට ලැබෙන නෛතික අයිතිය, මහජන කැමැත්ත සහ සුජාත භාවය උල්ලංඝනය වේ.

- ප්‍රජාවට වග වීම

- මහජන වග වීම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලනයේ ප්‍රායෝගික මුහුණත වශයෙන් සැලකිය හැකි ය. කිසියම් නිලයක් හෝ තනතුරක් හෝ දරන කෙනෙකු ඔහුගේ හැසිරීම සම්බන්ධයෙන් මහජනයාට උත්තර දීම මෙමගින් අදහස් වේ. මෙලෙස කෙනෙකු කිසියම් විශේෂිත ක්‍රියාවක් හෝ නොකර සිටීමක් සම්බන්ධයෙන් ජනතාවට උත්තර දීම වගවීම වශයෙන් නම් කළ හැකි ය. කුමක් නිසා ද යත් දේශපාලනයේ මූලාශ්‍රය ජනතාව වන බැවිනි.
- මෙලෙස ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී දේශපාලන ක්‍රමයක් ක්‍රියාත්මක වීමේ දී රජයේ නිලතල දරන්නන් ඔවුන්ගේ තීරණ සහ කටයුතු සම්බන්ධයෙන් ජනතාවට උත්තර දිය යුතු වීම, පැහැර හැරිය නොහැකි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වගකීමකි.
- ආණ්ඩුවේ වග වීම පිළිබඳ අදහසට මාන දෙකක් පවතී. එනම්,
 - ★ ජනතාවට උත්තර දිය යුතු බව, සහ
 - ★ වගකීමේ අර්ථයෙන් ක්‍රියා කිරීම ජනතාව ආණ්ඩුවෙන් අපේක්ෂා කරන බව.

- ප්‍රජාවට වග වීම සම්බන්ධයෙන් පවතින යාන්ත්‍රණ

- බොහෝ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල් ප්‍රජාවට කරනු ලබන වග වීම සාර්ථක කරගැනීම සඳහා පහත සඳහන් යාන්ත්‍රණ ක්‍රියාත්මක කරයි.
 - ★ ඡන්ද ප්‍රකාශ කිරීමේ ක්‍රියාවලිය මගින් ආණ්ඩුවල ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ විනිශ්චය කිරීමට පුරවැසියාට අවකාශ ලබා දීම
 - ★ මත විමසුම්
 - ★ ආණ්ඩුවේ නිලධාරීන්ගේ හැසිරීම සහතික කිරීමේ ඉලක්කය ඇති ව ආචාර ධර්ම නීති සහ පරිපාටි ස්ථාපිත කිරීම
- මේවායේ මූලික අරමුණ ආණ්ඩුවේ නිලතල දරන්නන් අහඹු ලෙස හෝ හිතාමතා හෝ කරනු ලබන අවකල් ක්‍රියාවන් වැළැක්වීමට මඟ පෙන්වීම සැපයීම ය. මේ සඳහා,
 - ★ බොහෝ ආණ්ඩු තොරතුරු දැන ගැනීමේ පනත් සම්මත කරති.
 - ★ බොහෝ ආණ්ඩු සාපේක්ෂ වශයෙන් නවීන ප්‍රතිපත්ති විශ්ලේෂණ සහ විගණන ආයතන පිහිටුවා ගෙන තිබේ.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය සහ ශ්‍රී ලංකාවේ අත් දැකීම.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණය පිළිබඳ ලංකාවේ අත් දැකීම් මිශ්‍ර එකකි. එය ජයග්‍රහණ, පසුබෑම් සහ පුනර්ජීවනය යන මේවායින් සමන්විත ය.

ලංකාව නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට පරිවර්තනය වීම සිදු වූයේ බ්‍රිතාන්‍යයේ යටත් විජිත පාලන සමයේ දී ය. 19 වැනි සියවසේ ඉතා සීමිත නියෝජන ක්‍රමයක් හඳුන්වා දී තිබිණ. 1833 කෝල්බෘක් ප්‍රතිසංස්කරණ මගින් ආර්ථික සහ සමාජ ක්ෂේත්‍රවල ලිබරල්කරණය හඳුන්වා දී තිබිණ. ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රීයකරණ ක්‍රියාවලියේ වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් වූයේ 1931 ඩොනමෝර් ප්‍රතිසංස්කරණය යි. සර්වජන ඡන්ද බලය සහ නියෝජන ආණ්ඩුක්‍රමය පුළුල් කිරීම එහි ප්‍රධානතම ප්‍රජාතන්ත්‍රකරණ මූලධර්ම විය.

ඒ අතර, ජනතාව අතර දේශපාලන පිබිදීමක් ද, සක්‍රීය සිවිල් සමාජයක් ද බිහි විය. ජාතික ව්‍යාපාරය සහ වෘත්තීය සමිති ව්‍යාපාරය මෙම සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරිත්වයේ ප්‍රධාන මාධ්‍යයන් විය. ප්‍රජාතන්ත්‍රීය කරණය යනු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණය ම හෝ නව ව්‍යවස්ථා සම්මත කිරීම ම හෝ නොව, දේශපාලන ක්‍රියාවලියට මහජනතාව සක්‍රීයව සහභාගී වීම ද වන්නේ ය යන කරුණ මෙතැන දී වැදගත් ය.

1947 සෝල්බරි ව්‍යවස්ථාවෙන් ගොඩ නගන ලද්දේ මූලික වශයෙන් ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමයකි. ඒ මඟින් නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තවත් පුළුල් කෙරිණි. ඊට අමතර ව ද්වි-මණ්ඩලික ව්‍යවස්ථාදායකයන්, ව්‍යවස්ථාදායකයට වගකියන කැබිනට් ආණ්ඩු ක්‍රමයක්, නීතියේ ආධිපත්‍යය, ස්වාධීන අධිකරණය, සුළුජන අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීම සහ සීමිත ආණ්ඩුවක් ද යන මේවා හඳුන්වා දෙන ලදී. එහෙත් සෝල්බරි ව්‍යවස්ථාවේ මූලික අයිතිවාසිකම් පරිච්ඡේදයක් තිබුණේ නැත.

1970 ගණන් දක්වා, ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමය බාධාවකින් තොරව ක්‍රියාත්මක විය. 1950 ගණන්වල ආරම්භ වූ සිංහල-දෙමළ වාර්ගික ගැටලුවෙන් ප්‍රජාතාන්ත්‍රික ආණ්ඩුකරණ ක්‍රියාවලියට ඒ තරම් බාධා සිදු වූයේ නැත. පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණ නිසි කලට පැවැත්විණ. ආණ්ඩු මාරු කිරීම සිදුවූයේ සාපේක්ෂක වශයෙන් සාමකාමීව සහ සාමකාමී මැතිවරණ මාර්ගයෙනි. මැතිවරණවල මහජන සහභාගිත්වය ක්‍රමානුකූලව ඉහළ ගියේ ය. පුලුල් දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයක් ද ස්ථාවර විය. 1930 ගණන් වල දී ආරම්භ කරන ලද සමාජ සුභසාධන ප්‍රතිපත්ති දිගට ම ක්‍රියාත්මක වූ අතර, ඒ මගින් සමාජ සාමය ද තහවුරු විය.

මෙම තත්ත්වය, 1970 ගණන්වල මුල දී වෙනස් වීමට පටන් ගත්තේ ය. ලංකාවේ සමාජයේ නිහඬව පැවැති සමාජ සහ දේශපාලන අසහනය එළිපිට ම ප්‍රකාශ වීම පටන් ගත්තේ, 1971 තරුණ කැරැල්ල වෙතිනි. මේ අතර, ප්‍රාදේශීය ස්වයං පාලනයක් සඳහා 1950 ගණන්වල දී ආරම්භ වූ ද්‍රවිඩ ජාතික ව්‍යාපාරය, මෙත ම රාජ්‍යයක් සඳහා වූ ව්‍යාපාරයක් බවට පරිවර්තනය විය. එය 1980 ගණන්වල මුල දී සිවිල් යුද්ධයක් බවට වර්ධනය විය. යුද්ධයේ පසුබිම තුළ සිදු වූයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුකරණ ක්‍රියාවලිය පසුබෑමට පත්වීම යි. හදිසි නීතිය, නීතියේ ආධිපත්‍යය අත් හිටුවීම, රාජ්‍යය සහ සමාජය යුදමයකරණයට පාත්‍ර වීම මේ කාලයේ සිදු වූ වර්ධනයන් ය. මේ ලෙස 1980 ගණන්වල මුල පටන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලියේ පසුබෑම ඇරඹිණි.

මේ අතර 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් සිදු වූයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රික ආණ්ඩුකරණයේ තවත් පසුබෑම කි. වෙස්ට්මින්ස්ටර් පාර්ලිමේන්තු ආණ්ඩුක්‍රමයෙන් වෙනස් වූ ප්‍රංශ මාදිලියේ ජනාධිපති ක්‍රමයට සමාන මිශ්‍ර ආණ්ඩු ක්‍රමයක් ඒ මගින් හඳුන්වා දෙන ලදී. නව අර්ධ ජනාධිපති ක්‍රමය තුළ ව්‍යවස්ථාදායකය, විධායකයට ද්විතීයික තත්ත්වයට පත් කරනු ලැබිණ. ජනාධිපතිවරයා, ව්‍යවස්ථාදායකය මෙන් ම අධිකරණය ද පාලනය කරන තත්ත්වයක් බිහි විය. ජනාධිපතිවරයා රාජ්‍ය ව්‍යුහයේ ප්‍රධාන සහ බලගතු ම ආයතනය වූ අතර, එය සංවරණ සහ තුලනවලින් සැහෙන දුරකට නිදහස් කරනු ලැබිණ. මේ පසුබෑම් තිබිය දීත්,

1978 ව්‍යවස්ථාවේ වැදගත් ප්‍රජාතන්ත්‍රීය අංගයක් වූයේ පුරවැසියන්ට අධිකරණයට යෑමේ අයිතිය සහිත මූලික අයිතිවාසිකම් පරිච්ඡේදයක් හඳුන්වා දීම යි.

බ්‍රිතාන්‍ය දේශපාලන විද්‍යාඥයෙකු වන මහාචාර්ය මික් මුවර් (Mick Moore) මේ තත්ත්වය හඳුන්වා ඇත්තේ “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ආපස්සට යෑමක්” ලෙසිනි. (Moore, 1972) ශ්‍රී ලාංකික දේශපාලන විද්‍යාඥයෙකු වන ආචාර්ය නීල් ඩිවොටා (Neil Devotta) එය හඳුන්වා ඇත්තේ “දේශපාලන පරිහානියක්” සහ “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ අපගමනයක්” ලෙසිනි. (Devotta, 2014). 1978 ව්‍යවස්ථාවෙන් බිහි කරන ලද ලංකාවේ ආණ්ඩුකරණ මාදිලිය හැදින්වීමට ශාස්ත්‍රඥයින් භාවිත කර ඇති තවත් සංකල්පයක් නම් “ව්‍යවස්ථාමය අධිකාරවාදය” යන්න යි.

කෙසේ වෙතත්, “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පසුබෑමේ යුගයක්” ලෙස හැඳින්වෙන මෙම කාල පරිච්ඡේදයේ දී ලංකාවේ දේශපාලනයේ දක්නට ලැබුණු වැදගත් ලක්ෂණයක් නම්, “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පවත්නා නැවත මතු වීමට ඇති හැකියාව” යි. ව්‍යවස්ථාමය අධිකාරවාදය, සිවිල් යුද්ධය, දේශපාලන ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ යුදමයකරණය මැද්දේ වුවත්, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය අහෝසි වූයේ නැත. දුර්වලව තිබිය දී පවා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආයතන දිගට ම පැවැති අතර, මහජනතාව සතු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිළිබඳ විශ්වාසය ද නොනැසී පැවැතිණ. ප්‍රචණ්ඩත්වය මැද්දේ වුව ද මැතිවරණ පැවැත්විණ. සිවිල් යුද්ධය මැද්දේ පවා ආණ්ඩු මාරු වීම සාපේක්ෂ වශයෙන් සාමකාමීව සිදු විය. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ තම විශ්වාසය පළ කරමින්, මැතිවරණවල පුරවැසි සහභාගිත්වය ද ඉහළ මට්ටමකින් පැවැතිණ. මේ සියල්ල අවසානයේ දී, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රම ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා වූ ප්‍රබල තර්කයක් ද සමාජයේ මතු විය. 1978 ව්‍යවස්ථාව අහෝසි කිරීමත්, ජනාධිපති ක්‍රමය අතහැර පාර්ලිමේන්තුවාදී ආණ්ඩුක්‍රමයකට ආපසු යෑමත් මෙම ආණ්ඩුක්‍රම ප්‍රතිසංස්කරණ ව්‍යාපාරයේ ප්‍රධාන ඉල්ලීමක් ලෙස මතු විය.

ශ්‍රී ලංකාවේ ආණ්ඩුක්‍රමයේ ඇති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන අංග

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අංග

- සර්වජන ඡන්ද බලය සහ නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය
- මහජන ඡන්දයෙන් පත් කරන ව්‍යවස්ථාදායකය
- පාර්ලිමේන්තුවට වග කියන කැබිනට් ආණ්ඩුක්‍රමය
- නීතිපතා පැවැත්වෙන මැතිවරණ
- මැතිවරණවල ඉහළ මට්ටමේ ඡන්ද දායක සහභාගිත්වය
- සාපේක්ෂක වශයෙන් ස්වාධීන අධිකරණය
- කුඩා පක්ෂ ගණනාවක් ද සහිත අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමය
- නීතියේ ආධිපත්‍යය ප්‍රධාන ආණ්ඩුක්‍රමික මූලධර්මයක් ලෙස සැලකීම
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ සහතික කර ඇති මූලික අයිතිවාසිකම්
- බලය විමධ්‍යගත කිරීම
- සක්‍රීය සිවිල් සමාජයක් සහ සමාජ ව්‍යාපාර පැවතීම
- සිවිල් යුද්ධ, දේශපාලන ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ පසුබෑම් මැද්දේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය දිගට ම පැවතීම
- තමන් වඩාත් කැමති ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලිය හැටියට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ගැන ජනතාව සතු අඛණ්ඩ විශ්වාසය

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන ලක්ෂණ

- විධායක ජනාධිපති ක්‍රමය සහ ඒකාධිපතිවරයා වෙත රාජ්‍ය බලය අතිශයින් කේන්ද්‍රගත වීම
- ව්‍යවස්ථාදායකය සහ අධිකරණය විධායකයේ බලපෑම යටතට ගෙන ඒම
- දේශපාලන ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ විසිල් යුද්ධය

- නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ මූලධර්මය උල්ලංඝනය කිරීම
- රාජ්‍යය සහ සිවිල් සමාජය යුද්ධමයකරණයට පාත්‍ර වීම
- හදිසි නීතිය සහ ඒ යටතේ මූලික අයිතිවාසිකම් අත් හිටුවීම
- මානව අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කිරීම
- ආණ්ඩුකරණ ක්‍රියාවලිය තුළ සිදුවන දූෂණය සහ බලය අවහාසිත කිරීම.

ශ්‍රී ලංකාව සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ අදාළත්වය

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු වර්තමාන ලෝකයේ පවතින එක ම ආණ්ඩුක්‍රමය නොවේ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන ආණ්ඩුක්‍රම ද තිබේ. අධිකාරවාදී ආණ්ඩු, තනිපක්ෂ ක්‍රම ආණ්ඩු, හමුදා ආණ්ඩු සහ ආගමික නායකයන්ගේ පාලනය යටතේ පවතින ආණ්ඩු ඊට උදාහරණ යි. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුවල ද විවිධ ස්වරූප තිබේ. සමහරක් ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ඒවා ය. තවත් සමහරක් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සමඟ නිර්-ලිබරල් සහ අධිකාරවාදී ලක්ෂණ එකතු කර තිබේ. එමෙන් ම දුර්වල ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩු මෙන් ම ශක්තිමත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩු ද තිබේ.

මේ අතර ශ්‍රී ලංකාවට වඩාත් ගැලපෙන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමයක් යැයි සිතීමට හේතු ගණනාවක් ද තිබේ. ඒවා නම් -

- ශ්‍රී ලංකාවට, විසිවැනි සියවසේ මුල් භාගයේ දී ආරම්භ වූ ශක්තිමත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සම්ප්‍රදායක් තිබේ. සර්වජන ඡන්ද බලය, නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, මහජන ඡන්දයෙන් ආණ්ඩු මාරු කිරීම යන මේවා ලංකාවේ දේශපාලනයේත්, දේශපාලන සංස්කෘතියේත් ඇති ශක්තිමත් සහ අඛණ්ඩ ලක්ෂණ යි.
- ශ්‍රී ලංකාව බහු වාර්ගික සහ බහු-ආගමික සමාජයකි. විවිධත්වය ප්‍රශ්නයක් නොව ශක්තියක් ලෙස සලකන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මෙවැනි සමාජයකට වඩාත් ම ගැලපෙන ආණ්ඩුක්‍රමය යි. වාර්ගික වශයෙන් බහුවිධ සමාජයක් වන ලංකාවට අවශ්‍ය වන බහුත්වවාදී (Pluralist) ආණ්ඩුක්‍රමයක් අපේක්ෂා කළ හැක්කේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයෙන් පමණි.
- දේශපාලන ප්‍රවණත්වය, සිවිල් යුද්ධය සහ දේශපාලන අර්බුද මධ්‍යයේ පවා, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමය පිළිබඳව තමන් සතු විශ්වාසය, ලංකාවේ ජනතාව නැවත නැවතත් ප්‍රකාශ කර ඇත. මැතිවරණවලදී සිදුවන ඉහළ මට්ටමේ ඡන්දදායක සහභාගිත්වය මෙම විශ්වාසය ප්‍රකාශයට පත් කෙරෙන ප්‍රධාන මාධ්‍යයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ ජනතාව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන දේශපාලන විකල්ප සහ අන්තවාදී දේශපාලන න්‍යායපත්‍ර ප්‍රතික්ෂේප කර ඇත. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන දේශපාලන ව්‍යාපාරවලට ඇත්තේ ඉතා සුළු මහජන සහයෝගයකි.
- ලාංකික ජනතාව අතර පවත්නා ඉහළ සාක්ෂරතාවක්, ඉහළ මට්ටමේ දේශපාලන විඥානයන් නිසා ලංකාවට වඩාත් සුදුසු වන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩු මාදිලිය යි. මන්ද යත් ලංකාවේ පුරවැසියන් දේශපාලන වශයෙන් අවදියෙන් සහ සුපරීක්ෂාකාරීත්වයෙන් සිටින ප්‍රජාවක් වන නිසා ය. එවැනි ප්‍රජාවකගේ ඉහළ මට්ටමේ දේශපාලන සහභාගිත්වය සහතික කළ හැක්කේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමයකට ය.

පුරවැසියන් පවුලේ සහ සමාජයේ ගත කරන ජීවිතයට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මූලධර්ම සහ වටිනාකම් අදාළ වන ආකාරය පන්තියේ දී සාකච්ඡා කිරීමට ගුරුවරුන්ට මූලිකත්වය ගත හැකි ය. ගුරුවරුන්ට පහත සඳහන් තේමා අවධාරණය කළ හැකි ය.

- අන්‍යයින්ගේ මෙන් ම වෙනස් ආකාරයේ අදහස් ද ඉවසීමේ ගුණය
- අන් අයගේ විශ්වාස සහ ආගම්වලට ගරු කිරීම
- අන්‍යයින්ගේ විශ්වාස සහ අදහස්වලට ගෞරව සම්පන්නව සවන් දීම
- බහුතරයේ මතය පිළිගන්නා අතර ම සුළුතරයේ මතවලට ද ගරු කිරීම
- සාමූහිකව තීරණ ගැනීම මෙන් ම විචාරාත්මක හැකියාව පවත්වා ගැනීම

පවුල, පාසල, වැඩ පොළ, සහ සමාජය යන අවකාශයන්හි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජීවන පවත්වා ගැනීම ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යාවන් උනන්දු කරවීම වැදගත් ය.

යෝජන ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. සංවාද මණ්ඩපයක් පැවැත්වීම

- මෙම ඒකකය යටතේ සංවාදයට අවශ්‍ය මාතෘකා ශිෂ්‍යයන් අතරේ බෙදා දෙන්න.
- සංවාදය මෙහෙයවීම සහ සංවාදයට සහභාගි වන කණ්ඩායම තීරණය කර නියම කර ගන්නා දිනයක දී සංවාදය මෙහෙයවන්න.
- නරඹන්නන් සඳහා ද ප්‍රශ්න ඇසීම සඳහා කාලය ලබා දෙන්න.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. උයන්ගොඩ ජයදේව, (2010), *සමාජයේ අපි ඔක්කොම සමානයි? පුරවැසිභාවයේ දේශපාලන න්‍යාය සහ භාවිතය*, කොළඹ: සමාජ විද්‍යාඥයින්ගේ සංගමය.
02. උයන්ගොඩ ජයදේව (2011), *ඔක්කොම රජවරු ඔක්කොම වැසියෝ? රාජ්‍යය පිළිබඳ දේශපාලන න්‍යාය සහ භාවිතය*, කොළඹ: සමාජ විද්‍යාඥයන්ගේ සංගමය.
03. උයන්ගොඩ ජයදේව සහ රංජිත් පෙරේරා, (2010), *ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, කුමක් ද? කාගේ ද? කා සඳහා ද? කුමට ද?* කොළඹ: සමාජ විද්‍යාඥයන්ගේ සංගමය.
04. Bealey Frank, Richard A. Chapman and Michael Sheehan, (1999), *Elements in Political Science*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
05. Heywood, Andrew, (1994), *Political Ideas and Concept: An Introduction*, London: The Macmillan Press Ltd.
06. Joyce, Peter, (2001), *Politics*, London: Hodder Headline Plc.
07. Patterson, Thomas E, (1998), *We the People: A Concise Introduction to American Politics*.
08. Skidmore Max J, Marshall Carter Tripp, (1993), *American Government : A Brief Introduction*, New York: ST. Marin's Press.
09. Tansey, Stephen D, (1995), *Politics : The Basics*, London: Routledge.

10. ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි

නිපුණතාව 10 : සමකාලීන ලෝකයේ පවත්නා විවිධ ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි පිළිබඳ තුලනාත්මක අවබෝධයකින් යුතු පුද්ගලයකු ලෙස ක්‍රියා කරයි.

(කාලසේද 40 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 10.1. සමකාලීන ලෝකයේ පවතින ඒකීය සහ සන්ධිස් ආණ්ඩු ක්‍රමවල අන්‍යෝන්‍ය සහ වෙනස්කම් විග්‍රහ කරයි.
- 10.2. විවිධ තුලනාත්මක ආකෘතිවල න්‍යායාත්මක පදනම සහ ප්‍රායෝගික ලක්ෂණ තුලනාත්මක ව අධ්‍යයනය කරයි.

කාලච්ඡේද :

ඉගෙනුම් පල :

- සමකාලීන ලෝකයේ පවතින සන්ධිස් ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි නම් කර විග්‍රහ කරයි.
- ඒකීය රාජ්‍යවල පරිවර්තන බ්‍රිතාන්‍යය සහ ශ්‍රී ලංකාව ඇසුරින් පෙන්වා දෙයි.
- ඒකීය, මධ්‍යගත ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි උදාහරණ සහිත ව විස්තර කරයි.
- ලංකාවට වඩාත් උචිත ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලියක මූලිකාංග යෝජනා කිරීමේ කුසලතා අත්පත්කර ගනියි.

හැඳින්වීම :

ලෝකයේ ක්‍රියාත්මක වන විවිධ ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම මෙම ඒකකයෙන් අපේක්ෂිත ය. ඒ යටතේ ඇමරිකාව, ඉන්දියාව, ස්විට්සර්ලන්තය, මහා බ්‍රිතාන්‍යය, ශ්‍රී ලංකාව සහ ප්‍රංශය යන රටවල් හය පිළිබඳ අවධානය යොමු කෙරේ. මෙම රටවල සමකාලීන ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි, ක්‍රම තුනක් යටතේ අධ්‍යයනය කළ හැකි ය. එනම්

1. සන්ධිස් මාදිලි
 - i. ඇමරිකානු ක්‍රමය
 - ii. ඉන්දියානු ක්‍රමය
 - iii. ස්විට්සර්ලන්ත ක්‍රමය
2. ඒකීය රාජ්‍යවල පරිවර්තන
 - i. මහා බ්‍රිතාන්‍යය
 - ii. ශ්‍රී ලංකාව
3. ඒකීය සහ මධ්‍යගත රාජ්‍ය ව්‍යුහය.
 - i. ප්‍රංශය

සන්ධිස් මාදිලිය සඳහා නිදසුන් සපයන ඇමරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමය ගෙඩරල් ආණ්ඩුක්‍රමයක පවතින සුවිශේෂ ලක්ෂණවලින් යුක්ත වේ. එහි දී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බලතල බෙදා හැර තිබේ.

තවත් සන්ධිස් මාදිලියක් වන ඉන්දියාවේ ගෙඩරල් ක්‍රමය එයට ම ආවේණික වූ ලක්ෂණ පෙන්වුම් කළ ද, ගෙඩරල් ආණ්ඩුක්‍රමයක් බව ව්‍යවස්ථාවෙන් ප්‍රකාශ නොවේ. එහෙත් ව්‍යවස්ථාවේ ව්‍යුහය ගෙඩරල් ස්වභාවයක් ගනී. ස්විට්සර්ලන්තය ගෙඩරල් ක්‍රමයක සුවිශේෂ ආකෘතියක් වන කොන්ගෙඩරල් හෙවත් සහසන්ධිස් ක්‍රමයක ලක්ෂණවලින් යුක්ත ය.

මෙම පාඩමේ දී ඒකීය රාජ්‍යවල පරිවර්තන යටතේ බ්‍රිතාන්‍යයේ ඒකීය ආණ්ඩු ක්‍රමය කෙරෙහි අවධානය යොමු කරනු ඇත. ඒකීය ක්‍රමවල එක් මධ්‍යම ආණ්ඩුවකින් සමාජයේ සකලවිධ ක්ෂේත්‍ර ආවරණය වන ලෙස රාජ්‍ය පාලනය මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නියාමනයට අනුව ක්‍රියාත්මක වේ. බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රමයේ වෙනස්වීම් හා පරිවර්තන අවබෝධ කර ගැනීම මෙම පාඩමේ දී අපේක්ෂිත ය. බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත යුගයේ ඒකීය රාජ්‍ය ක්‍රමයකට පදනම දැමූ ශ්‍රී ලංකාව, 1987 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය මගින් පිහිටුවන ලද පළාත් සභා ක්‍රමය ඔස්සේ බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ රාමුවක් ඇතුළත පරිවර්තනයකට ලක් කරනු ලැබුවේ ය. මෙපරිදි බ්‍රිතාන්‍ය සහ ශ්‍රී ලංකා ආණ්ඩුක්‍රම දෙක ම ඒකීය ව්‍යුහයක් ඇතුළත බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ මාදිලියක් කරා ව්‍යුහාත්මක පරිවර්තනවලට පාත්‍ර වී ඇත.

ඒකීය සහ මධ්‍යගත මාදිලියට ප්‍රධානතම නිදසුන සපයන්නේ ප්‍රංශය යි. එය වූකලී අතිශයින් ම බලය කේන්ද්‍රගත වූ රාජ්‍යයකි. ප්‍රංශයේ සිදු වූ මෑත කාලීන ව්‍යවස්ථා සංශෝධන මගින් එහි ඒකීය හා මධ්‍යගත ස්වභාවය සැලකිය යුතු වෙනසකට ලක් වී ඇත. එහි පවතින පරිපාලන විමධ්‍යගතකරණය ප්‍රංශයට ම ආවේණික වූවකි.

ඒකීය සහ ෆෙඩරල් ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලීන් ගැන ඉගෙනගන්නා ගමන් ම, මේ පාඩමෙන් තවත් වැදගත් දෙයක් අවබෝධකර ගැනීමට ද ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යාවන්ට ඉඩ ලැබෙනු ඇත. එනම් ඒකීය සහ ෆෙඩරල් ව්‍යවස්ථා තිබුණත් ප්‍රායෝගික වශයෙන් මේ ආණ්ඩුක්‍රම බොහොමයක් ම මිශ්‍ර (hybrid) මාදිලීන් වන්නේය යන්න යි.

මේ ආකාරයෙන් සමකාලීන ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලි පිළිබඳ ලබා ගන්නා දැනුම ඇසුරෙන් ශ්‍රී ලංකාවට වඩාත් උචිත ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලියක මූලිකාංග යෝජනා කිරීමේ කුසලතාව ලබා දීම ද මෙම ඒකකයෙන් අපේක්ෂිත ය.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

● ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් යනු කුමක් ද?

දේශපාලන සහ නෛතික වින්තකයන් 'ව්‍යවස්ථාව' යන්න ගැන කර ඇති අර්ථකථන කිහිපයක් මෙහි දී හඳුනා ගැනීම අපට ප්‍රයෝජනවත් ය.

ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා පිළිබඳ සම්භාව්‍ය අර්ථකථනය අපට ලැබෙන්නේ ඇරිස්ටෝටල්ගෙනි. ඒ අනුව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් යනු 'රාජ්‍යයක් තම දේශපාලන ජීවිතය කුමක් විය යුතු දැයි තෝරාගෙන ඇති ස්වරූපය' යි.

'නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන් (1928)' යන කෘතිය ලියූ බ්‍රයිස් සාම්වරයා ඉදිරිපත් කළ අර්ථකථනය මෙසේ ය: ව්‍යවස්ථාවක් යනු 'රාජ්‍යයක ජීවිතය ඉදිරියට ගමන් කිරීමට සම්බන්ධව තිබෙන්නා වූ නීති සහ චාරිත්‍රවල එකතුවයි'

මහාචාර්ය කේ. සී. වියර් 'නූතන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා' නම් කෘතියේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අර්ථ දක්වා ඇත්තේ 'රටක ආණ්ඩුවක් ප්‍රතිස්ථාපනය කරන්නාවූත්, ආණ්ඩුවක් මෙහෙයවන්නාවූත් රීති සමූහයේ එකතුව' යනුවෙනි.

තවත් ආණ්ඩුක්‍රම විශේෂඥයකු වන සී. එෆ්. ස්ට්‍රෝං 'නූතන දේශපාලන ව්‍යවස්ථා' නම් කෘතියේ දක්වා ඇති අර්ථදීපනිය මෙසේ ය. 'ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් යනු ආණ්ඩුවේ බලතල, පාලිතයන්ගේ අයිතිවාසිකම් සහ ආණ්ඩුවත්, පාලිතයන් අතර සබඳතා තීරණය කරන මූලධර්ම පද්ධතිය' යි.

සන්ධිය මාදිලි.

සන්ධිය මාදිලි යටතේ අපි ආණ්ඩුක්‍රම තුනක් ගැන ඉගෙන ගනිමු. ඒවා නම් ඇමෙරිකන්, ඉන්දියානු සහ ස්විට්සර්ලන්ත ආණ්ඩුක්‍රම යි. මේ තුන ගෙඩරල් මාදිලියේ ම තරමක් වෙනස් වූ ආණ්ඩුක්‍රම ආකෘතීන් ය. ඇමෙරිකානු ක්‍රමය සම්භාව්‍ය ගෙඩරල් මාදිලියට ආසන්න ය. ස්විට්සර්ලන්ත ආණ්ඩුක්‍රමය සම්භාව්‍ය සහසන්ධිය මාදිලියට ආසන්න ය. ඉන්දියානු ක්‍රමය ඒකීය ලක්ෂණ ඇති ගෙඩරල් මාදිලියකි.

I. ඇමෙරිකානු ක්‍රමය.

- ඇමෙරිකාවේ ක්‍රියාත්මක වන්නේ ගෙඩරල් ආණ්ඩු ක්‍රමයකි. ඒ අනුව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් ම මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බලතල බෙදා හැර තිබේ. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ හෝ ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවල හෝ සාමාන්‍ය නීතියකින්, මෙම මූලික ලියවිල්ලෙන් කර ඇති බලය බෙදා හැරීම වෙනස් කළ නොහැකි ය.
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් බලය බෙදා හරින්නේ කෙසේ ද? ඒ ඒ මට්ටමේ ආණ්ඩුව මත ආරෝපිත වගකීම් හා බැඳීම් මොනවා දැයි හඳුනා ගැනීම වැදගත් ය. පහත සඳහන් කරුණු ඇසුරෙන් එය වටහා ගත හැකි ය. ඇමෙරිකාවේ මධ්‍යම රජයට සහ ප්‍රාන්තවලට ව්‍යවස්ථාවෙන් පවරා ඇත්තේ ආකාර කිහිපයකිනි.

- I. ජාතික ආණ්ඩුව හෙවත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පවරා දී ඇත්තේ ව්‍යවස්ථාවෙන් අවධාරිත බලය පමණි. (මධ්‍යම ආණ්ඩුවට ආවේණික ව පැවරෙන විදේශ සම්බන්ධතා ද ඊට ඇතුළත් ය) තම ක්‍රියාකාරීත්ව ක්ෂේත්‍රයේ දී මධ්‍යම ආණ්ඩුව උත්තරීතර වේ.
- II. ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට ව්‍යවස්ථාවෙන්, මධ්‍යම ආණ්ඩුව විසින් අවධාරණය නොකරන ලද හා මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ව්‍යවස්ථාවෙන් හා ප්‍රාන්ත ව්‍යවස්ථාවලින් තහනම් නොකරන ලද බලතල හිමි වේ.
- III. මධ්‍යම රජයත්, ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුත් හවුලේ පාවිච්චි කරන "සමගාමී බලතල" තිබේ.
- IV. ව්‍යවස්ථාවේ සන්ධියතාවය ආරක්ෂා කිරීමට සමහර බලතල මධ්‍යම රාජ්‍යයටත්, ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලටත් තහනම් කර තිබේ.

● ඇමෙරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමයේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණ :

- I ඇමෙරිකානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව ලිඛිත එකකි. ලිඛිත ව්‍යවස්ථාවක් තිබීම ගෙඩරල් ව්‍යවස්ථාවක හා නූතන ආණ්ඩුක්‍රමයක අත්‍යවශ්‍ය ලක්ෂණයකි. ඉතා කුඩා ලියවිල්ලක් වන එය කොංග්‍රස් පණක්, සාම්ප්‍රදායික සිරිත් විරිත් හා අධිකරණ තීන්දු ආශ්‍රය කොට ගෙන පෝෂණය වී ඇත.
- II සම්ප්‍රදාය හා භාවිත: ව්‍යවස්ථාවේ නිර්මාතෘවරුන් කර ඇත්තේ ඉදිරි ක්‍රියාකාරීත්වයට අවශ්‍ය වන දළ සැකිල්ල නිර්මාණය කිරීම පමණි. එයට ඇට මස් හා නහර ලැබී තිබෙන්නේ (Flesh and Blood) සිරිත් විරිත්, සම්ප්‍රදායයන් හා භාවිත මඟිනි.
- III දෘඪ භාවය: ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථාව, සංශෝධනයට අපහසු, සංකීර්ණ, දිගු ක්‍රියාවලියකි. ව්‍යවස්ථාවට කරන කවර හෝ සංශෝධනයක් සඳහා සංශෝධන යෝජනාව කොංග්‍රසයේ සභා දෙකෙහිම තුනෙන් දෙකක වැඩි ඡන්දයකින් සම්මත වී පසුව ඒ සංශෝධනයට ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය 3/4ක අනුමතිය ලබා ගත යුතු ය. එබැවින් ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථාව සාපේක්ෂ වශයෙන් අනමය එකකි.

IV ගෙඩරල් ස්වභාවය:

- විවිධත්වය පිළිගනිමින් ජාතික ස්වාධීනත්වය ගොඩ නගා ගැනීමට දරු උත්සාහයක ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ස්වාධීන රාජ්‍ය එකට එකතු වී ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථා ව හා ආණ්ඩු ක්‍රමය බිහිකරන ලදී. ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයන් 13කින් ඇරඹුණු එම ක්‍රියාවලිය අද වන විට ප්‍රාන්ත 50ක් තෙක් විහිදී ඇත. මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බලතල බෙදා ඇත්තේ ආණ්ඩුවක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ම ය.
- ඇමෙරිකාවේ ව්‍යවස්ථාව උත්තරීතර ය. මෙය ගෙඩරල් ක්‍රමයක අත්‍යවශ්‍ය ලක්ෂණයකි.

V ඇමෙරිකාවේ ආණ්ඩුක්‍රමය බලතල බෙදීමේ සිද්ධාන්තය අනුගමනය කරමින්, ඒ මඟින් සංවරණ හා කුලන ක්‍රමය ද අන්තර්ගත කර ඇත. මින් අරමුණු කොට ඇත්තේ ප්‍රජා පීඩක, අන්තනෝමතික පාලනයක් ඇති වීම වළක්වා ගැනීම ය.

VI අයිතිවාසිකම් ප්‍රඥප්තිය:

මූලික අයිතිවාසිකම්, දේපළ හා නිදහස ආරක්ෂා කිරීමේ අපේක්ෂාවෙන් මෙම අයිතිවාසිකම් ප්‍රඥප්තිය ඇතුළත් කර ඇත.

VII අධිකරණ විමර්ශනය: (Judicial Review)

ව්‍යවස්ථාව අර්ථකථනය මඟින් අධිකරණය කොංග්‍රසය පණවන නීතිවල ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය විමර්ශනය කිරීමේ බලය ලබාගෙන ඇත. මෙම බලය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් අධිකරණයට ලබා දී නැති වුවත්, එම බලය අධිකරණයට ව්‍යවස්ථාවෙන් ව්‍යංගයෙන් ලබා දී ඇතැයි ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය 1803 දී මාර්බරි එරෙහිව, මැඩිසන් නඩු තීන්දුවෙන් තීරණය කර ඇත.

VIII ඇමෙරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමය “මහජන පරමාධිපත්‍යය” යන සිද්ධාන්තය මත පදනම් වී ඇත. මෙහි අර්ථය වන්නේ ආණ්ඩු කිරීමේ බලය ඇත්තේ මහජනතාව කෙරෙහි ය යන්න ය.

IX සමූහාණ්ඩුවාදය:

ඇමෙරිකාව සමූහාණ්ඩුවකි. එහි ප්‍රධානියා වන්නේ ඡන්දයෙන් තෝරා ගත් ජනාධිපතිවරයාය. ව්‍යවස්ථාව බලය ලබා ගන්නේ ජනතාවගෙනි. සෑම කොටස් රාජ්‍යයක් ම තම ව්‍යවස්ථාව සමූහාණ්ඩුවාදී මූලධර්මය අනුව සංවිධානය කරගත යුතු වේ.

X මෙය ජනාධිපති ආණ්ඩුක්‍රමයකි.

XI ද්විත්ව පුරවැසි භාවය හිමි වීම :

ඇමෙරිකානුවෝ ඇමරිකාව නමැති මධ්‍යම රාජ්‍යයේ හා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවල පුරවැසියෝ වෙති.

● ඇමරිකානු මධ්‍යම ආණ්ඩුව සතු බලතල :

- ඇමෙරිකානු ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ප්‍රකාශිත ව ම මධ්‍යම ආණ්ඩුව වෙත ඊට අයත් ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ බලතල හඳුන්වා දී ඇත. එම අවධාරිත හෙවත් ප්‍රකාශිත බලතලවලට අන්තර්ප්‍රාන්ත වෙළඳාම පාලනය කිරීම ආදියට අමතර ව බැංකු ඇති කිරීම වැනි හැඟවුම්ගත බලතල ද ඇතුළත් වේ. හැඟවුම්ගත බලය නම් ව්‍යවස්ථාවෙන් සෘජුව නොව ව්‍යංගයෙන් ලබා දෙන බලතලයි. එම හැඟවුම් බලයට (Implied Powers) හේතු කාරක වී ඇත්තේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ වගන්ති I කොටස (8) ඒකක (3) (Article 1, Section 8, Clause 3) ය. මේ අනුව ඉහත කී වගකීම් ඉටු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය හා සුදුසු බලතල මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පවරා දී ඇත. ඒවා නම්.

- විදේශ සම්බන්ධතා පිළිබඳ ඇති ආවේණික බලය. මේ යටතේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවට නව භූමි ප්‍රදේශ මිලදී ගැනීමට, සොයා ගැනීමට හා අත්පත් කර ගැනීමට හැකියාව පවතී.
- මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට තම තමන්ට අයත් බලතල වෙන් වෙන් ව තිබුණ ද, ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය සම්බන්ධයෙන් මධ්‍යම රජයට පැවරී ඇති බලය කරුණු හතරක් මත රඳා පවතී.
 - I. මධ්‍යම රාජ්‍යයේ නීතිවල උත්තරීතර භාවයට අදාළ විධි විධාන.
 - II. යුද්ධය සම්බන්ධ බලය.
 - III. වෙළඳාම සම්බන්ධ විධි විධාන.
 - IV. බදු අය කර ගැනීමට හා වියදම් කිරීමට ඇති බලය යන ඒවා ය.
- මෙවැනි බලතල මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පැවරීමේ සමස්ත ප්‍රතිඵලය වී ඇත්තේ ඇතැම් ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය තමන්ට හිමි කටයුතු කරගෙන යාමට ඇති හැකියාව අහිමි වී ඇති බවට චෝදනා කිරීම යි.
- මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලය වර්ධනය වීම ඇමෙරිකානු ෆෙඩරල් ක්‍රමයේ විකාශනය තුළ සිදු වූවකි. මධ්‍යයේ බලය වර්ධනය වීමට 1868 දී සම්මත කළ XIV වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයට ද ඉවහල් වී ඇත. එමඟින් පුරවැසි අයිතිවාසිකම්, නිදහස සහ නීතියේ සමාන රැකවරණය සීමා කිරීම් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය සතු බලතල සීමා කෙරිණ.
- මධ්‍යයට පවරා දී ඇති ඉහත කී බලතල පිළිබඳ සරල දැනුමක් ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යයන්ට ලබා දීම යෝග්‍ය වේ. එය පහත සඳහන් පරිදි විස්තර කළ හැකි ය.

I. ෆෙඩරල් ව්‍යවස්ථාවේ උත්තරීතර භාවයට අදාළ විධි විධාන :

ඇමෙරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමයේ පවතින වැදගත් ම විධි විධානයක් වන මේ පිළිබඳ ව ව්‍යවස්ථාවේ VI වන වගන්තිය ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙපරිද්දෙනි “ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව හා එහි අරමුණු සාධනය කර ගැනීම සඳහා ඇති කරුණු ද, එක්සත් ජනපද අධිකරණය යටතේ එළඹෙන ගිවිසුම් ද රටේ ප්‍රධාන නීතිය විය යුතු ය. මේ වගන්තිය අනුව මධ්‍යයේ නීති බලපැවැත්වෙන අතර ම, ප්‍රාන්ත හා පළාත් පාලන ආයතනවලට මේ විධි විධානය නොසලකා ජාතික ආණ්ඩුවේ නීතිවලට හා රෙගුලාසිවලට ආදේශක ඇති කළ නොහැකි ය.

උදා:- මධ්‍යම රාජ්‍යය පනවා ඇති අවම වැටුප සම්බන්ධ විධිවිධාන නොසලකා, ඊට අඩු අවම වැටුප් නියම කිරීමට ප්‍රාන්තවලට නොහැකි නමුත් ඊට වැඩි අවම වැටුපක් නියම කිරීමට ප්‍රාන්තවලට හැකියාව ඇත.

II. යුද්ධය සම්බන්ධ බලතල :

- මේ යටතේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවට බාහිර ජාතියකින් හෝ ජාත්‍යන්තර ත්‍රස්තවාදය මඟින් හෝ ඇති වන ආක්‍රමණවලින් ඊට ආරක්ෂා කර ගැනීමේ වගකීම පැවරී තිබේ. ජාතික ආරක්ෂාව සම්බන්ධ මෙම බලයට යුද්ධ කිරීමට ඇති බලය ද අයත් වේ.
- මේ අනුව ප්‍රාන්ත හරහා යන ගුවන් පියාසර කලාප තහනම හා ඕනෑම අවස්ථාවක වුව ද ප්‍රාන්තවලට අයත් ගුවන්තොටුපළවල් අත්පත් කර ගැනීමේ බලය ද මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හිමි වේ.

III. අන්තර් ප්‍රාන්ත හා ජාත්‍යන්තර වෙළඳාම නියාමනය කිරීම :

- වෙළඳාමට අදාළ විධිවිධානය යටතේ ෆෙඩරල් ආණ්ඩුවට විදේශ ජාතීන්, ප්‍රාන්ත අතර හා ස්වදේශීය ඉන්දියානු ගෝත්‍ර සමඟ වෙළඳාම නියාමනයට බලය හිමි වේ. මේ විධිවිධානය හරහා ජාතික ආණ්ඩුවට පුළුල් පරාසයක විහිදෙන මානව ක්‍රියාකාරකම් හැසිර වීමට බලය ලැබේ. මන්ද යත් වර්තමාන ඇමරිකාවේ එක් ප්‍රාන්තයකට පමණක් අදාළ වන වෙළඳාමක් දක්නට නොමැති තරම් ය.

- අධිකරණ තීන්දු මගින් ද මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ වෙළඳාම සම්බන්ධ බලය පුළුල් කෙරුණ. එමගින් ලොකරැයිපත්, ගුවන් විදුලිය, රූපවාහිනී, විදුලි සන්දේශ හා අන්තර්ජාලය ඇතුළු ප්‍රබල පරාසයක බලය මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හිමි විය.

IV. බදු අය කිරීමට හා වියදම් කිරීමට ඇති බලය :

- මධ්‍යම රජයේ ව්‍යවස්ථාදායකය වන කොංග්‍රසයට හුදෙක් පොදු සුභසාධනය වර්ධනය කරන නිසා ම නීති පැනවීමට ව්‍යවස්ථානුකූල අධිකාරයක් හිමි නොවේ. එහෙත් මේ අරමුණු වෙනුවෙන් එයට බදු එකතු කර වියදම් කළ හැකි ය. (Raise and Spend)
 උදා:- මධ්‍යම රජයට අධ්‍යාපන හා කෘෂිකර්ම නියාමනයට සෘජු බලය නොමැති වුවත් ඒ සඳහා මුදල් වෙන් කිරීමට හා ගොවිපළ සඳහා සහනාධාර දීමට හැකි ය.
- මධ්‍යම රජය ප්‍රාන්තවලට මූල්‍ය ප්‍රතිදාන දීමේ දී ඒවාට එකතු කරන කොන්දේසි හරහා ජාතික ආණ්ඩුව ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවල ක්‍රියාකාරීත්වයට බලපාන දිරි ගැන්වීම් ඇති කරයි. ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට මුදල් අවශ්‍ය නම් යම් යම් කොන්දේසි පිළිගත යුතු ය.
- මධ්‍යම රජය මුදල් ප්‍රදානය කරන විට ඒවා වියදම් කළ හැක්කේ කෙසේ දැයි තීරණය කළ හැකි ය. මුදල් නතර කර ගැනීමට හෝ නතර කරගැනීමේ තර්ජනය හරහා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුව හා පුද්ගල ක්‍රියාකාරීත්වය හැසිරවීමට මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හැකියාව ලැබී ඇත.
 උදා:- ඕනෑම වැඩසටහනකට දෙන මූල්‍ය ආධාර, කුමන හෝ තැනැත්තකුට වර්ණය, ජාතික සම්භවය, ලිංගිකත්වය හෝ ශාරීරික දුබලතා නිසා ප්‍රතිලාභ අහිමි කරන්නේ නම්, එම ආධාර නතර කරන බවට පනවා ඇති විධිවිධාන පෙන්වා දිය හැකි ය.

● ඇමරිකානු ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය සතු බලතල :

ඇමරිකානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මගින් මධ්‍යම රජයට පවරා නොදුන් සියලු බලතල ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයන්ට ඉතිරි කර තිබේ. ඒවා සීමා වන්නේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාමය සීමාවන්ට පමණි.

උදා:- පාසල් හා පළාත් පාලන ආයතන ඇති කිරීමට ඇති බලය.

- ඒවා මධ්‍යම රජයේ නීති සමඟ ගැටුම් ඇති කර නොගන්නා තාක් කල් භුක්ති විදිය හැකි ය.
- මධ්‍යම රජය හා ප්‍රාන්ත හවුල් ව ක්‍රියාවට නඟන බලතල ද තිබේ. මේවා සමගාමී බලතල ය.
 උදා:- බදු පැනවීමට ඇති බලය.
 ඒ ඒ ප්‍රාන්ත අභ්‍යන්තරයට බලපාන වෙළඳාම නියාමනය සඳහා ඇති බලය.
- ප්‍රාන්තවලට, ප්‍රාන්ත අතර වෙළඳාම මත අනවශ්‍ය බරක් ඇති වන ආකාරයට හෝ මධ්‍ය ආණ්ඩුවේ කටයුතුවලට මැදිහත් වීම් වන ආකාරයට හෝ කටයුතු කළ නොහැකි ය.
 උදා:- ඒකවිධ ජාතික සැලකීම, (Uniform National Treatment), සහ ප්‍රාන්ත අතර වෙළඳාම හෝ අනවශ්‍ය බර ඇති වීම හෝ යන මේවා තීරණය කරන්නේ මධ්‍යම ව්‍යවස්ථාදායකය යි. ඒවා ජනාධිපතිවරයාගේ අනුමතිය හා අධිකරණ ප්‍රතිනිරීක්ෂණය යන සීමා වලට යටත් වේ.
- රීතියක් ලෙස ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට ජාතික ආණ්ඩුව බදු අය කරන අයිතමවලට අදාළ ව බදු පැනවිය හැකි ය. නිදසුන් නම් මද්‍යසාර ආදායම, බනිජතෙල් ආදී දෑ ය. එහෙත් ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට අන්තර්ප්‍රාන්ත වෙළඳාම මත අනවශ්‍ය බරක් හෝ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ කටයුතුවලට මැදිහත් වීමක් හෝ වන ආකාරයට බදු අය කළ නොහැකි ය.

මධ්‍යම රජය	ප්‍රාන්ත රජය	සමගාමී
අන්තර් ප්‍රාන්ත වෙළඳාම හා වාණිජ්‍ය නියාමනය. යුද්ධය ප්‍රකාශ කිරීම. තැපැල් සේවාව. මුදල්. අන්තර් මහා මාර්ග. විදේශ සම්බන්ධතා. පුරවැසි භාවය ඇති කිරීම.	පළාත් පාලන ආයතන ඇති කිරීම. පුරවැසි භාවයට අදාළ පොලීසි කටයුතු. ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික අධ්‍යාපනය.	බදු පැනවීම, එකතු කිරීම හා අය කරගැනීම. මුදල් ණයට ගැනීම හා වියදම් කිරීම. තම ආණ්ඩු මට්ටමට අදාළ උසාවි ඇති කිරීම. නීති පැනවීම හා බල ගැන්වීම. සිවිල් අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම. මැතිවරණ පැවැත්වීම, සෞඛ්‍ය ආරක්ෂාව හා සුභසාධනය.

● **ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථානුකූල සීමා :**

ෆෙඩරල් වාදයේ ක්‍රියාකාරිත්වය සහතික කිරීම සඳහා මධ්‍යම ආණ්ඩුව මෙන් ම ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට ද යම් යම් සීමා පනවා තිබේ. ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට පහත සඳහන් දෑ සීමා කොට තිබේ.

1. විදේශ රාජ්‍ය සමඟ ගිවිසුම් ඇති කර ගැනීම.
2. වෙනත් ජාතීන් සමඟ නාවික හා වෙළඳ කටයුතු කිරීමේ ඒ ඒ පුරවැසියන්ට අධිකාර ප්‍රදානය කිරීම.
3. මුදල් නිකුත් කිරීම (Coining Money)
4. ණය වර පත්‍ර නිකුත් කිරීම (Issuing of Bills of Credit)
5. ආනයන හා අපනයන මත බදු පැනවීම.
6. විදේශ නෞකාවලින් බදු අය කර ගැනීම.
7. චරිතමානයේ ජාතික බල ඇණිය (National Guard) යනුවෙන් හැඳින්වෙන ප්‍රාන්ත හමුදාව හැර සාමකාමී තත්ත්වයක් පැවතිය දී යුද්ධ හමුදා හෝ නෞකා තබා ගැනීම.
8. යුද්ධයෙහි නියුක්ත වීම.

මෙමඟින් මධ්‍යම ආණ්ඩුව මත ද සීමා පනවා තිබේ.

1. ප්‍රාන්තවල බලතල හා වගකීම් ඉටු කිරීමට බාධා වන ආකාරයට මධ්‍යම ආණ්ඩුව තම බලය භාවිතයට නොගත යුතු ය.
2. විශේෂයෙන් ම බදු අය කර ගැනීමට හා අන්තර් ප්‍රාන්ත වෙළඳාමට අදාළ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලයට මේ සීමා අයත් වේ.
3. ජාතික නීති බල ගැන්වීම සඳහා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට නියෝග කළ නොහැකි යැයි අධිකරණ තීන්දු පිළිගෙන තිබුණ ද, ජාතික ආණ්ඩුව කරන ප්‍රතිපාදන හරහා ප්‍රාන්ත නම්මවා ගැනීමට හැකියාව අත්පත් කරගෙන තිබීම.
4. ප්‍රාන්ත අභ්‍යන්තර කැරලිවලින් ප්‍රාන්ත ආරක්ෂා කිරීමට මධ්‍යම රජය බැඳී සිටී.
උදා:- අදාළ ප්‍රාන්තයේ නිසි බලධාරී ආයතනය එවැනි ඉල්ලීමක් කළහොත් ඒ සඳහා හමුදා පිටත් කිරීමේ බලය ජනාධිපතිවරයාට පවරා දී ඇත.

මේ කෙසේ වෙතත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බල ව්‍යවස්ථාපය පසු ගිය කාලාන්තරය මුළුල්ලේ වර්ධනය වී ඇත. එයට හේතු කීපයකි.

- I. ඇතැම් කාර්ය සම්බන්ධයෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුව මත යැපීමට ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට සිදුවීම.
- II. ජාතිකවාදයේ නැගී ඒම, සහ එමඟින් ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අනන්‍යතාවට වඩා ඇමරිකානු ජාතික අනන්‍යතාව ප්‍රබල වීම.
- III. මධ්‍යම ආණ්ඩුවට වාසිදායක අධිකරණ තීන්දු.

● අන්තර් ප්‍රාන්ත සම්බන්ධතා :

- ඇමරිකානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුව අන්තර් ප්‍රාන්ත සම්බන්ධතා හසුරුවන්නේ සන්ධිස්ථාන ව්‍යවස්ථාවෙන් ගත් මූලධර්ම අනුසාරයෙනි.
- ව්‍යවස්ථාවේ හතරවන වගන්තියෙහි ඒ ගැන සඳහන් වන්නේ මෙසේ ය.
 - I නව ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය එකතු කර ගැනීමට හෝ පිළිගැනීමට හෝ බලය ඇත්තේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ කොංග්‍රස් සභාවට ය.
 - II
 - ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයකට වෙනත් ප්‍රාන්ත පුරවැසියකුගේ මූලික අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධයෙන් විශේෂ කොට සැලකීමට හෝ නොසලකා හැරීමට හෝ ව්‍යවස්ථාවේ ඇති වරප්‍රසාද හා මුක්තීන් පිළිබඳ කොටසට මුඛ්‍ය වී කටයුතු කිරීමට හෝ නොහැකි ය.
 - ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය තම පුරවැසියන්ට ප්‍රදානය කරන වරප්‍රසාද සෛද්‍ය ප්‍රාන්තවල පුරවැසියන්ට ද ප්‍රදානය කළ යුතුය. එනම් නීතියේ රැකවරණය, සාමකාමීව රැකියාවක නියැදීම හා අධිකරණයේ පිළිසරණ පැතීමයි.
 - III ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ IV වගන්තියේ දෙවන උපකොටසේ යම් ප්‍රාන්තයක් තුළ දී අපරාධයක් සිදු කොට වෙනත් ප්‍රාන්තයකට පැන යන තැනැත්තකු අල්ලා අදාළ ප්‍රාන්තයේ නිසි බලය සහිත නිලධාරියකුට භාර කළ යුතු බව සඳහන් කර තිබේ. මින් අදහස් කරන්නේ කිසි දුර ප්‍රාන්තයක්, වෙනත් කිසි දුර ප්‍රාන්තයක අපරාධකරුවන්ට ආරක්ෂාව සපයන මධ්‍යස්ථානයක් නොවිය යුතු බව ය.
 - IV ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය කටයුතු කළ යුත්තේ “සම්පූර්ණ විශ්වාසය” යන සිද්ධාන්තයෙහි පිහිටාය. එයින් අදහස් කරන්නේ, වෙනත් ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවල පණත් ලියකියවිලි සහ අධිකරණ ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ ව විශ්වාසය තබා කටයුතු කළ යුතු බව ය.

● අන්තර් ප්‍රාන්ත සහයෝගතාව :

ඇමරිකානු සන්ධිස්ථාන ක්‍රමයේ වැදගත් ලක්ෂණයක් වන්නේ, මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අතර බලය බෙදාගැනීම පමණක් නොව, ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අතර සහයෝගය සඳහා ද අවකාශ සැපයීම යි.

ඒ ඒ ප්‍රාන්තවල ගැටුම් සාමකාමී ව විසඳා ගැනීමට ව්‍යවස්ථාව මඟින් විධි විධාන නියම කර ඇත. ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයකට තම අන්තර්ප්‍රාන්ත නෛතික ගැටලු සුප්‍රීම් උසාවියට රැගෙන යා හැකි ය. අන්තර්-ප්‍රාන්ත ආරාධුල් සාකච්ඡාමය වශයෙන් විසඳා ගැනීම සඳහා අන්තර් ප්‍රාන්ත ඒජන්සි ආයතන බිහි කර තිබේ. ප්‍රාන්ත අතර ඇති වන එවැනි එකඟතා කොංග්‍රසය මඟින් අනුමත කළ විට ඒ ගිවිසුමට අත්සන් කළ ප්‍රාන්ත එමඟින් බැඳී සිටිති. ඒවා ජාතික අධිකරණය ලවා බලාත්මක කළ හැකි ය.

එවැනි ගිවිසුම් බහුල ක්ෂේත්‍ර කීපයකි.

- I පරිසර ආරක්ෂාව
- II අපරාධ පාලනය
- III ජල අයිතීන්
- IV උසස් අධ්‍යාපන හුවමාරුව

● ජාතික උසාවි හා ෆෙඩරල් වාදය :

මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බලය බෙදිය යුත්තේ කෙසේ දැයි දේශපාලන ක්‍රියාවලියෙන් අවසාන වශයෙන් තීරණය වුවත්, කුමන මට්ටමේ ආණ්ඩුවක් ද, කළ යුත්තේ මොනවාද, කා සඳහා ද, කාට ද, යන ගැටලු නිරාකරණය කිරීම හෙවත් විනිශ්චය කිරීම සඳහා ජාතික උසාවි පද්ධතිය තීරණාත්මක කාර්ය භාරයක් ඉටු කරයි.

ඇමරිකානු සුප්‍රීම් උසාවියට මේ බලය 1819 දී පවරා ගත්තේ මැක්ලොව් එ. මේරිලන්ඩ් නඩු තීන්දුවෙනි. එම නඩු තීන්දුවේ දී සුප්‍රීම් උසාවියට මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත අතර පවතින බල බෙදීම තීරණය කිරීමට සිදු විය.

මේ අතර කොංග්‍රස් සභාව එක්සත් ජනපද බැංකුව පිහිටුවීමට පියවර ගත්තේ ය. මේරිලන්ත ප්‍රාන්තය එයට විරුද්ධ විය. ප්‍රාන්තය තුළ ලියාපදිංචි නොවූ සියලු බැංකු විසින් ඇමරිකානු ඩොලර් 10,000ක බද්දක් ගෙවිය යුතු වූ අතර ජේම්ස් විලියම් මැක්ලෝව් යන ඇමරිකානු බැංකුවේ ප්‍රධාන අයකැමියා මේ බද්ද ගෙවීම ප්‍රතික්ෂේප කළේ ය. මේරිලන්ත ප්‍රාන්තය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි නීතිඥයන් තර්ක කළේ ව්‍යවස්ථාවෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුවට බැංකුවක් ඇති කිරීමට බලය ප්‍රකාශිතව දී නැතැයි කියමිනි. අවධාරිත කර ඇති බලය ක්‍රියාවට නැඟීම සඳහා නීති පැනවීමට මධ්‍ය ආණ්ඩුවට බලය ඇති බවටත්, ප්‍රාන්ත නීති හා මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීති අතර ගැටුමක් පවතී නම්, මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතිය බලාත්මක වන බවටත් තර්ක කෙරිණ. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ අවසාන අරමුණ සාධාරණ යැයි ප්‍රකාශ කළ උසාවිය, මේ ක්‍රියාමාර්ගය ව්‍යවස්ථාවේ වගන්ති හා සාරයට අනුකූල වන බව පිළිගත්තේ ය.

ව්‍යාංගික බලය (Implied Power) පිහිටුවීමෙන් පසු ව ජාතික නීතිවල උත්තරීතරත්වය පිළිබඳ මූලධර්මය ඇති විය. මෙම නඩු තීන්දුවත් සමඟ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලය සැලකිය යුතු පරිදි වර්ධනය වී තිබේ.

★ ඇමරිකානු ෆෙඩරල් ක්‍රමය අවබෝධ කර ගැනීමේ දී ජාතික උසාවි පද්ධතිය හා ප්‍රාන්ත අතර පවතින සම්බන්ධතාව ද වැදගත් වේ.

- I ජාතික උසාවිවල විනිශ්චය කරුවන්ට ප්‍රාන්ත හා පළාත් පාලන ආයතනවල ක්‍රියාකාරීත්වය විමර්ශනය කිරීමට ඇති බලය මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලය වර්ධනය වීමට හේතු වී ඇත.
- II ප්‍රාන්තවල හෝ පළාත් පාලන ආයතනවල හෝ ඕනෑම ක්‍රියාවක් වුව ද ජාතික නීතිය උල්ලංඝනයක් යයි පවසා ජාතික මට්ටමේ විනිශ්චයකාරවරයකු ඉදිරියේ අභියෝගයට ලක් කළ හැකි ය.
උදා :- 14 වන සංශෝධනය සම්බන්ධයෙන් අධිකරණය කළ විවරණය.
(නීතියේ නිසි ක්‍රියා පටිපාටියක් අනුගමනය නොකොට කිසි ම ප්‍රාන්තයකට කිසි දු නැතැත්තකුගේ දිවි තොර කිරීම හා නිදහස අහිමි කළ නොහැකි බව)
- III ජාතික නීතිවලට මුල්තැන දීමක්, ඇමෙරිකාවේ මධ්‍යම - ප්‍රාන්ත සම්බන්ධතාවල තිබේ. එනම් ප්‍රාන්ත හෝ පළාත් පාලන ආයතනයක හෝ නීති හා රෙගුලාසි අඛණ්ඩව මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීති හා රෙගුලාසි බලාත්මක වීම.

මෙම මූල ධර්මය අදාළ වන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතියක් වෙතත් මට්ටමක ආණ්ඩුවක නීති සමඟ ගැටෙන අවස්ථාවල දී පමණක් නොවේ. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ අභිලාෂ යම් ප්‍රතිපත්ති ක්ෂේත්‍රයක දී කැපී පෙනෙන අවස්ථාවලට ද එය අදාළ වේ. ව්‍යවසනකාරී මූලද්‍රව්‍ය නියාමනය, ජලයේ ගුණාත්මක භාවය, පිරිසිදු වාතාශ්‍රය හා 1965 ඡන්ද බල පනත උදාහරණ ලෙස දැක්විය හැකි ය.

ඇමෙරිකානු ආණ්ඩුක්‍රමය සම්භාව්‍ය ගෙඩරල් ක්‍රමයෙන් වෙනත් දිසාවකට ගමන් කිරීම මැන කාලීන ප්‍රවණතාවකි. එයට හේතු කීපයකි.

I ජාතික ආණ්ඩුවේ වර්ධනය.

එය සියලු දෙනාගේ දායකත්වයෙන් සිදු වූවකි. එයට හේතු වී ඇත්තේ,

- ★ මුල් කාලයේ ප්‍රාන්ත මට්ටමේ පැවති ගැටලු ක්‍රමයෙන් ජාතික හා ගෝලීය ගැටලු බවට පත්වීම. ඒවා නිරාකරණය කළ හැක්කේ ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවකට පමණි ය යන අදහස.
- ★ ශිෂ්‍ය ආර්ථික වර්ධනය, ජාතික මංමාවත් හා බැංකු වැනි ආයතන ඉල්ලා සිටීම.
උදා:- විශාල වෙළඳ ව්‍යාපාර, විශාල පරිමාණ කෘෂිකර්මය හා වෘත්තීය සමිති.
- ★ ජනතා ආකල්ප වෙනස් වීම.
උදා:- ඔවුන් ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් ඉල්ලා සිටීම.

● **ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථාවේ සංශෝධන ක්‍රියා පටිපාටිය :**

ඇමෙරිකානු ව්‍යවස්ථාවේ සන්ධිය භාවය ආරක්ෂා වන එක් අවස්ථාවක් වන්නේ ව්‍යවස්ථා සංශෝධන ක්‍රියා පටිපාටිය යි. පස් වන වගන්තියේ පස් වන සංශෝධන ක්‍රියා පටිපාටිය මඟින් එය විස්තර කර ඇත. එයට ක්‍රම 2කි.

- I කොංග්‍රස් සභාවේ උභය මණ්ඩලවල තුනෙන් දෙකක අනුමතිය ලබාගෙන, ඒ සඳහා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවල ද 3/4 අනුමතිය ලබා ගත යුතුය. ප්‍රාන්ත ව්‍යවස්ථාදායක විසින් හෝ මේ සඳහා ම පවත්වන සම්මේලනයකින් හෝ ඒ සඳහා අනුමතිය දීම සිදු කළ හැකි ය.
- II ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට ව්‍යවස්ථා සංශෝධන ක්‍රියාපටිපාටිය ප්‍රාරම්භය කළ හැකි ය. ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය 2/3කට වැඩි ගණනක් කොංග්‍රස් සභාවෙන් ඉල්ලා සිටියහොත් කොංග්‍රස් ව්‍යවස්ථා සම්පාදක සම්මේලනය (Constitutional Convention) කැඳවනු ලැබේ. අනතුරු ව ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය 3/4ක් එම යෝජනාව අනුමත කළ යුතු ය.

II ඉන්දියානු ක්‍රමය:

● **ඉන්දියානු ගෙඩරල් ක්‍රමය :**

- ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව පැනවූයේ 1950 ජනවාරි 26 දින ය. එය වගන්ති 395ක් සහ පරිච්ඡේද 9ක් ඇතුළත් දීර්ඝ ලියවිල්ලකි.
- ඉන්දියානු සන්ධිය රාජ්‍යය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුව ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලින් සුසැදි සංගමයකි (Union of States). එය මධ්‍යම ආණ්ඩුවකින්, ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු 29කින් සහ සාංගමික රාජ්‍යයට අයත් භූගෝලීය ඒකක හතකින් ද යුක්ත වේ.
- ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය (State) සහ සාංගමික ප්‍රාන්ත (Union Territory) ඒකක අතර වැදගත් වෙනසක් තිබේ. ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ම ලබා දී ඇති සන්ධිය ක්‍රමයක. සාමාන්‍යයෙන්

තිබෙන, ස්වායත්තතාවක් තිබේ. ඒවායේ ජනතාව විසින් ඍජු ව තෝරා පත් කරගනු ලබන ව්‍යවස්ථාදායක සභා සහ අමාත්‍ය මණ්ඩල තිබේ.

- ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුකාරවරයා මධ්‍යම රජය නියෝජනය කළත්, ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයේ විධායක කටයුතු සම්බන්ධ ව ආණ්ඩුකාරයාට ඇත්තේ සීමිත බලයකි.
- එහෙත් සාංගමික ප්‍රාන්ත ඒකක සාමාන්‍යයෙන් පාලනය කරනු ලබන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව යටතේ ය. ඉන්දියාවේ ඇති සාංගමික ප්‍රාන්ත ඒකක හතෙන් පහක ම ඇත්තේ, මධ්‍යම රජය යටතේ ඇති ඍජු පාලනයකි. එම පහේ, ව්‍යවස්ථාදායක සභා ද නැත.
- මෙම ක්‍රමයට ඇති ව්‍යතිරේක දෙක වන්නේ, ඉන්දියාවේ අගනුවර වන දිල්ලි සහ දකුණු ඉන්දියාවේ ඇති පුදුචේරි (Puducherry) යන සාංගමික ප්‍රාන්ත ඒකක (Union Territories) දෙක යි. ඒ දෙකෙහි ව්‍යවස්ථාදායක සභා ද, විධායක කටයුතු භාර අමාත්‍ය මණ්ඩල ද තිබේ. මධ්‍යම රජයේ නියෝජනයා වශයෙන් කටයුතු කරන්නේ ලුතිනන් ආණ්ඩුකාරයා ය.

● **ඉන්දියානු ෆෙඩරල් ක්‍රමයේ විශේෂ ලක්ෂණ :**

- ෆෙඩරල් ව්‍යුහයක් වන ඉන්දියානු ආණ්ඩු ක්‍රමයේ පවත්නා විශේෂ ලක්ෂණ කිහිපයක් පහත සඳහන් පරිදි හඳුනාගත හැකි ය.
 - (අ) ඉන්දියානු රාජ්‍යයේ ඇති සන්ධිස්ත්වය, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ඍජු ව ම ප්‍රකාශ කර නැත. ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රමය ඒකීය ද, සන්ධිස්ත්වය යන වග ව්‍යවස්ථාව ඍජු ව ම ප්‍රකාශ නොකරයි.
 - (ආ) ඒකීයත්වය හා සන්ධිස්ත්වය ඍජු ව ම ප්‍රකාශ නොකළත්, ඉන්දියාවේ ඇත්තේ සන්ධිස්ත්වය ආණ්ඩුක්‍රමයකි. ව්‍යවස්ථාව මගින් ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය නිර්මාණය කිරීමත්, මධ්‍යම රජය සහ ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බලතල බෙදා හැරීමත්, පැහැදිලි ව ම දක්වා ඇත.
 - (ඇ) ව්‍යවස්ථාව නිර්මාණය කරන විට, එහි ඒකීය ලක්ෂණ ද මතු කර දක්වා තිබේ. විශේෂයෙන් ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය පාලනය කිරීමත්, විසුරුවා හැරීමටත් මධ්‍යම රජය සතු බලතල නිසා, ඉන්දියාවේ ආණ්ඩුක්‍රමය ‘අර්ධ-සන්ධිස්ත්වය’ ක්‍රමයකැයි ද සමහර විචාරකයෝ හැඳින්වූහ.
 - (ඈ) එහෙත්, පසුගිය දශක හයක පමණ විකාශනය කළ ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රමයේ ෆෙඩරල්/සන්ධිස්ත්ව ප්‍රවණතා වඩාත් ශක්තිමත් වී තිබේ. මේ නැඹුරුවට ප්‍රධාන හේතු තුනක් බලපා තිබේ.
 - (i). ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවල ස්වාධීනත්වය සඳහා, මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලය හිමි පක්ෂය නොවන ප්‍රාදේශීය දේශපාලන පක්ෂ බලයට පත් වූ, ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය ආණ්ඩු දිගින් දිගට ම සටන් කිරීම.
 - (ii). ඉන්දියාවේ ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය ගණනාවක ම, මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ බලයේ සිටි කොංග්‍රස් පක්ෂයටත්, භාරතීය ජනතා පක්ෂයටත්, විරුද්ධ ප්‍රාදේශීය පක්ෂවලට බලයට පත් වීමට අවකාශ තිබීමත්, එම ප්‍රදේශීය පක්ෂ ප්‍රාදේශීය ස්වායත්තතාව (Regional autonomy) සඳහා වඩාත් කැප වීමත්, පසුගිය දශක කිහිපය තුළ ඉන්දියානු දේශපාලනයේ දක්නට ලැබුණු විශේෂ ලක්ෂණයක් වීම.
 - (iii). මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අතර ඇති සම්බන්ධතා (inter-state relations), ප්‍රාන්ත ස්වාධීනත්වයට වාසිදායක ලෙස අර්ථ කථනය කිරීමට ඉන්දියාවේ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය දක්වා ඇති නැඹුරුව. මෑත කාලීන වර්ධනයකි. විශේෂයෙන් ම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 352 වගන්තිය යටතේ ඇති හදිසි අවස්ථා බලතල පාවිච්චි කරමින්, විරුද්ධ පක්ෂ බලයේ සිටින ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු විසුරුවා හැරීමට කොංග්‍රසයේ

මෙන් ම භාරතීය ජනතා පක්ෂ ආණ්ඩු සුදානම් වූ අවස්ථා ගණනාවක ම, එම විසුරුවා හැරීම් ව්‍යවස්ථා විරෝධී යැයි අවලංගු කිරීමට ඉන්දීය ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය ඉදිරිපත් වී ඇත. පසුගිය දශක කිහිපය තුළ වර්ධනය වී ඇති අලුත් ලක්ෂණයක් නම් තම බලතල සම්බන්ධ ව මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර ඇතිවන මතභේදවල දී, ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවල ස්වාධීනත්වය රැක දීමට ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය දක්වන කැමැත්ත යි. මෙපරිදි ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ වගන්ති අර්ථකථනය කිරීම මඟින් ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රමයේ ශක්තිමත් ලක්ෂණ වඩාත් ශක්තිමත් කිරීමට ඉන්දියානු ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට හැකි වී තිබේ.

- (ඉ) අසමමිතික බල බෙදීම (Asymmetrical power-sharing) ඉන්දියානු ශක්තිමත් ක්‍රමයේ ඇති තවත් විශේෂ ලක්ෂණයකි. ඉන් අදහස් වන්නේ, ශක්තිමත් ඒකකවලට ඇති බලතල ප්‍රමාණය එක සමාන ව නැති බවත්, සමහර ප්‍රාන්තවලට අනෙකුත් ප්‍රාන්තවලට වඩා බලතල ඇති බවත් ය. උදාහරණ වශයෙන්, ජම්මු සහ කාශ්මීර, ගෝවා, පංජාබ්, ඇසෑම්. නාගලන්ත, මිසෝරාම්, මනිපූර් සහ සිකිම් යන ප්‍රාන්තවලට අනෙක් ප්‍රාන්තවලට නැති විශේෂ බලතල තිබේ. මෙම ප්‍රාන්තවල ජනවාර්ගික ව්‍යාපාර හා කැරලි පැවතීම නිසා වැඩි ප්‍රමාණයක ස්වයං-පාලන අයිතිවාසිකම් ලබා දීම එහි අරමුණ යි.
- (ඊ) ඉන්දියාවේ ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අලුතින් ඇති කිරීම, විරෝධතා තිබුණත් සාපේක්ෂ වශයෙන් සාමකාමී, ප්‍රවණවත්වයෙන් තොර ක්‍රියාවලියක් වී තිබේ. චත්තීස්ගාර් (Chhattisgarh) සහ උත්තර්ඛණ්ඩ් යන ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය 2000 වසරේ දීත්, තෙලංගානා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යය 2004 වසරේ දීත් නිර්මාණය කරන ලද ඒවා ය. මේ අනුව ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය අලුතින් ඇති කිරීමත්, පවත්නා ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය බෙදීමත්, ඒවායේ අභ්‍යන්තර සීමා සංශෝධනය කිරීමත්, සමාජයේ ඇතිවන අලුත් ඉල්ලීම් වලට ප්‍රතිචාර වශයෙන් නව ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය නිර්මාණය කිරීමත්, ඉන්දියානු සන්ධි ක්‍රමයේ ඇති නම්‍යතාව පෙන්නුම් කරන සාධක වේ.
- (එ) ඉන්දියානු ශක්තිමත් ක්‍රමයේ මෑත කාලීන ප්‍රවණතා දෙස බලන විට පෙනෙන්නේ, එය ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය/ආණ්ඩුවලට ස්වායත්ත බලය වැඩි වීමේ විකාශනාත්මක පරිවර්තන මාර්ගයක ගමන් කර ඇති බව ය.
- (ඒ) ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රමයේ සන්ධි/ශක්තිමත් ලක්ෂණ ශක්තිමත් වීමට එක හේතුවක් වී තිබෙන්නේ, දේශපාලන බහුත්වවාදය සහ රාජ්‍යයේ සන්ධිත්වය, ඉන්දීය ජනතාවගේ දේශපාලන විඥානයේත්, ඉන්දියානු දේශපාලන සංස්කෘතියේත් ප්‍රබල මූලධර්ම වී තිබෙන නිසා බව අපට නිරීක්ෂණය කළ හැකි ය.

● **ඉන්දියානු ශක්තිමත් ක්‍රමයේ පදනම :**

- ඉන්දියානු ශක්තිමත් ක්‍රමයේ පදනම පහත සඳහන් ලක්ෂණ යටතේ සාකච්ඡා කළ හැකි ය.

1. ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක්.

ඉන්දියානු රාජ්‍යයේ පැවති භෞමික පාඨල බව ඒකීය රාජ්‍යයකින් කළමනාකරණය කළ නොහැකි ය. එබැවින් හොඳ ම විසඳුම වූයේ ශක්තිමත් ක්‍රමයයි. එහෙත් එයට ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් ඇති කර ගැනීමට හේතු තිබිණි. ඒවා නම්,

- I. ශක්තිමත් මධ්‍යම රාජ්‍යයක අවශ්‍යතාව පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර අත්දැකීම් (ඇමරිකාව, කැනඩාව හා ඔස්ට්‍රේලියාව)
- II. ඉන්දියාව හා පකිස්ථානය වෙන් වෙද්දී ඇති වූ කටුක අත්දැකීම් නිසා ඉන්දියාව යළි දේශපාලන වශයෙන් කැඩී යාමට ඇති ඉඩ කඩ නැවැත්වීමේ අවශ්‍යතාව.
- III. පකිස්ථානයේ සතුරු ආකල්ප නිසා මතු වූ රාජ්‍ය ආරක්ෂාව පිළිබඳ බලවත් සැලකිල්ල.

- IV. සමස්ත ඉන්දියාව එක්සත් කළ පාලක පක්ෂයක් පැවතීම (ඉන්දීය කොංග්‍රසය)
- V. බ්‍රිතාන්‍ය පාලන යුගයේ දී ඇති කර තිබූ මධ්‍යගත පාලන තන්ත්‍රය හා ව්‍යුහය දිගට ම පවත්වා ගැනීම.

ඓතිහාසික ව ගත් කල යටත් විජිත යුගය තුළ බ්‍රිතාන්‍යයන් ඉන්දියාව පාලනය කළේ ඒකීය රාජ්‍යයක් පාලනය කරන්නා සේ ය. 1935 ආණ්ඩුක්‍රම ප්‍රතිසංස්කරණයෙන් ගෙඩරල් හුරුවක් දීමට උත්සාහ කළත් දෙවන ලෝක යුද්ධය නිසා එය බොහෝ දුරට ඒකීය ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් ලෙසින් දිගට ම පැවතිණි. තව ද, ස්වාධීන රාජ්‍ය වශයෙන් පැවති කුමාර රාජ්‍ය (Princely States) ඉන්දියාව සමඟ සම්බන්ධ කිරීම ද එකල සිදු විය.

ඉන්දියාවේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ශක්තිමත් භාවය රඳා පවතින්නේ එයට හිමි ව්‍යවස්ථාදායක හා මූල්‍ය බලයන්, හදිසි අවස්ථා බලතලත්, සමහර අවස්ථාවල ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු සඳහා නීති පැනවීමට හා ඒවා පාලනය කිරීමට මධ්‍යම ආණ්ඩු සඳහා නෛතික හා ප්‍රායෝගික හැකියාව ලැබීමත් මතය. ඉන්දියාවේ ඇත්තේ අර්ධ-ගෙඩරල් ක්‍රමයකි යන තර්කයට, ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් තිබීම ද හේතු වී තිබේ.

2. නමය භාවය.

ඉන්දියානු ගෙඩරල් ක්‍රමයේ නමය භාවය ගොඩ නැගී ඇත්තේ අවශ්‍යතාවක් පැන නැගුණහොත් තත්ත්වානුරූප ව මධ්‍යම ආණ්ඩුවට ප්‍රාන්ත අඛණ්ඩ ක්‍රියා කිරීමට ඇති හැකියාව නිසා ය. ඒ සඳහා ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට විධිමත් සංශෝධන ගෙන ඒමේ අවශ්‍යතාවක් නැත. ව්‍යවස්ථා සංශෝධන ක්‍රියාවලිය ද නමය ස්වරූපයක් ගනී. ඉන්දියානු ව්‍යවස්ථාවේ ඇතැම් ගෙඩරල් ලක්ෂණ පාර්ලිමේන්තුවේ උභය මණ්ඩලවල විශේෂ බහුතරයකින් වෙනස් කළ හැකි ය. එලෙස වෙනස් කිරීම සඳහා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලින් 1/2 ක් විසින් අනුමත කර ජනාධිපතිගේ අත්සන සහ අනුමතිය ලබා ගැනීම අවශ්‍ය වේ. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ අභිමතය පරිදි සංගමයේ සාමාජික ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය සංඛ්‍යාව තීරණය කළ හැකි ය. මුල දී භාෂාව යන නිර්ණායකය අනුව ප්‍රාන්ත 17කින් ආරම්භ වූ ඉන්දියානු රාජ්‍ය සංගමය (Union of States), වර්තමානය වන විට ජාතිකත්වය, ආගමික හා ප්‍රාදේශීය අනන්‍යතාව වැනි සාමාජික විවිධත්ව සාධක අනුව ද නව ප්‍රාන්ත ඇති කර ගෙන තිබේ. මේ අනුව ඉන්දියානු ගෙඩරල් ක්‍රමයේ ඇති සංකල්පීය පදනම වන්නේ සමාජයේ ඇති භාෂාත්මක, ආගමික සහ ප්‍රාදේශීය විවිධත්වය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යුහය මඟින් ප්‍රකාශ විය යුතු ය යන්න ය.

3. නීති සම්පාදන සම්බන්ධතා :

ගෙඩරල් ක්‍රමයක කේන්ද්‍රීය ලක්ෂණයක් වන්නේ නීති සම්පාදන බලතල මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු අතර බෙදී තිබීම ය. ඉන්දියාවේ බලතල බෙදීම සඳහා බලතල ලැයිස්තු තුනක් තිබේ. ඒවා නම්:

- I. මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පමණක් බලය ඇති විෂය ක්ෂේත්‍ර 97 (මධ්‍යම ලැයිස්තුව)
- II. ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට පමණක් ඇති විෂය ක්ෂේත්‍ර 66 (ප්‍රාන්ත ලැයිස්තුව)
- III. ආණ්ඩු දෙවර්ගයට ම භුක්ති විඳිය හැකි බලතල විෂය ක්ෂේත්‍ර 47 (සමගාමී ලැයිස්තුව) යන විධි ක්‍රමය අනුගමනය කොට ලැයිස්තු 3 ක් යටතේ බලතල බෙදා ඇත.

මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පැවරී ඇති බලයට, ආරක්ෂාව, විදේශ කටයුතු, සන්නිවේදනය, මුදල්, බදු, විදේශ හා අන්තර් ප්‍රාන්ත වෙළඳාම, සමාගම් ලියාපදිංචිය බැංකු හා රක්ෂණ කර්මාන්ත, පතල් සමහර අධ්‍යාපන ආයතන, සහ සෞඛ්‍ය සම්බන්ධ ඇතැම් බලතල අයත් ය.

සමගාමී ලැයිස්තුවට මහජන සුභසාධනය, කම්කරු ප්‍රශ්න, වෙළෙඳ ඒකාධිකාර, අත්‍යවශ්‍ය භාණ්ඩ පාලනය, සමාජ හා ආර්ථික බලතල අයත් වේ. මධ්‍යම ආණ්ඩුව වෙත මේ ලැයිස්තු තුනට ම අයත්

නොවන වෙනත් බලතල ද පවරා දී තිබේ. සමගාමී ලැයිස්තුවේ ඇති විෂයයන් සම්බන්ධ ව මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීති හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවේ නීති ගැටේ නම් බලවත් වන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතිය යි.

ඒ හෙයින් ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවල නීති පැනවීමේ බලය පුළුල් නොවේ. කෙසේ නමුත් ඒවාට පැවරී ඇති බලය ජන ජීවිත සමඟ සමීප ව ගැටගැසී තිබේ. නීතිය හා සාමය පවත්වා ගෙන යාම, කෘෂිකර්මය හා වාරිමාර්ග යන මේවා ප්‍රාන්ත විෂයයන් අතරින් වැදගත් ඒවා ය. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතිවලින් ප්‍රමාණයකට කර්මාන්ත හා පතල් පාලනය කළ හැකි ය. අධ්‍යාපනය ප්‍රාන්තවලට අයත් ය. සෞඛ්‍යය, මහාමාර්ග, ජලමාර්ග, වෙළඳාම හා වාණිජ්‍යය ප්‍රාන්තවලට අයත් විෂය ය. ඒවාට සමගාමී ලැයිස්තුවේ ඇති විෂයයන් ගැන ද නීති පැනවිය හැකි ය. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතියක් සමඟ ගැටුණ නමුත් ප්‍රාන්ත නීතියට ජනාධිපතිවරයාගේ අනුමතිය ලැබේ නම් ඒවා වලංගු වේ.

සාමාන්‍යයෙන් ගෙඩරල් රාජ්‍යයක දී මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා ප්‍රාන්ත අතර සිදුවන බලතල බෙදීම අනම්‍ය වේ. එක් ඒකකයකට ඒවා අතර තුල්‍යතාවට හානි කළ නො හැකි ය. ව්‍යවස්ථා සංශෝධන ක්‍රියාපටිපාටිය ද අනම්‍ය වේ. ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ඇති එයට ආවේණික විධිවිධාන කිහිපයක් නිසා එයට එක්තරා නම්‍යතාවක් හිමි වී තිබේ. අප දැනට මත් සාකච්ඡා කර ඇති දිගු සමගාමී ලැයිස්තුවෙන් මධ්‍යම රජය හා ප්‍රාන්ත අතර සම්බන්ධතාවන්ට එක්තරා නම්‍ය භාවයක් ලැබේ. ජනාධිපතිවරයා අනුමතිය දෙන්නේ නම් ප්‍රාන්ත නීති මධ්‍යම නීති සමඟ ගැටුණත් සක්‍රීය වේ යන සිද්ධාන්තයෙන් එම නම්‍යතාව තවත් තහවුරු වී තිබේ.

හදිසි අවස්ථා බලතල යටතේ මධ්‍යම රජයට ප්‍රාන්ත විෂයයෙහි ලා නීති පැනවීමේ බලය පැවරේ. රාජ්‍ය සභා කවුන්සිලයේ (උත්තර මණ්ඩලය) සමස්ත සභාවේ සාමාජිකයන් තුනෙන් දෙකක් සම්මත කරන්නේ නම් ප්‍රාන්තවලට පවරා දී ඇති විෂයයන් සම්බන්ධයෙන් එක් අවුරුද්දකට බලපැවැත්වෙන පරිදි නීති සම්මත කළ හැකි ය. යෝජනා සම්මත මගින් වර්ෂයක් පාසා ඒවායෙහි නීත්‍යානුකූල භාවය දික් කර ගත හැකි ය. 1950 දී පැනවූ. හාණ්ඩ සැපයීම් හා මිල පිළියෙල පණත එවැන්නකි. මෙහි දී සටහන් කර ගත යුතු කරුණ නම් වෙනත් සන්ධිය රාජ්‍යවල මෙන් ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට උත්තර මන්ත්‍රී මණ්ඩලයෙහි සමාන නියෝජනයක් නොලැබෙන බව ය.

ප්‍රාන්තවලට වෙන් කර දී ඇති ඇතැම් ක්ෂේත්‍රවල බලය ද ජාතික පාර්ලිමේන්තුවට යම් පමණකට පාලනය කළ හැකි ය. ප්‍රාන්තයක් විසින් දේපළ අත්පත් කර ගැනීමේ දී හෝ නැවත දීමේ දී හෝ ඒවා වලංගු වීමට නම් ජනාධිපතිවරයාගේ කැමැත්ත අවශ්‍ය වේ. මේ මඟින් දේපළ අත්පත් කර ගැනීම හා ඒවාට ප්‍රතිදාන ලබාදීම සහතික කිරීමට මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හැකියාව ලැබී තිබේ. ඉඩම් පිළිබඳ නීති පැනවීම මූලික අයිතිවලින් නිදහස් කර තිබෙන නමුත් ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුව ඒ සම්බන්ධයෙන් නීති පනවද්දී ජනාධිපතිගේ කැමැත්ත ලබා ගත යුතුය. ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුකාරවරයකුට ප්‍රාන්ත විසින් පනවනු ලබන නීති ජනාධිපතිවරයාගේ අනුමතියට යොමු කිරීම සඳහා රඳවා ගත හැකි ය.

4. මූල්‍ය සම්බන්ධතා

සාර්ථක ගෙඩරල් ක්‍රමයක අත්‍යවශ්‍ය අංගයක් වන්නේ, මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හා ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට තම වැඩ කටයුතු ඉටුකරගෙන යාම සඳහා ප්‍රමාණවත් මූල්‍ය සම්පත් පැවතීම ය. ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා මේ සඳහා නිරවුල් ව කරුණු දක්වා ඇත.

- ★ ප්‍රාන්ත දෙකක් හෝ ඊට වැඩි ප්‍රාන්ත සංඛ්‍යාවක් හෝ වසා පැතිරෙන බදු පදනම්වල දී බදු පැනවීමේ බලය මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පවරා තිබේ.
- ★ එමෙන් ම මුළු රටට ම බලපාන ඒකාකෘතික බදු ක්‍රමයක් අවශ්‍ය වන විට දී ඒ බලය මධ්‍යම ආණ්ඩුවට පැවරී තිබේ.
- ★ ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලටත් ව්‍යවස්ථාවෙන් නියමකර ඇති බදු අයකර ගැනීමේ බලය තිබේ.

මධ්‍යම රජයට අයත් බදු ගණයට-

- කෘෂිකාර්මික නොවන බදු
- තීරු බදු
- සුරා බදු
- සමාගම් බදු
- ප්‍රාග්ධන බදු
- දේපළ මත පනවන බදු
- අන්තර් ප්‍රාන්ත වෙළඳාම මත බදු
- මල බද්ද
- මුද්දර බදු
- ඇවර බදු
- මිලදී ගැනීම් හා විකිණීම් බදු
- පුවත්පත් බදු
- කොටස් වෙළඳපොළ සංසරණ බදු යන බදු අයත් වේ.

ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවලට අයත් බදු වර්ග වන්නේ,

- ඉඩම් බදු
- ඉඩම් ආදායම් බදු
- බුද්දල් බදු
- කෘෂිකර්මය මත පනවන බදු
- කෘෂිකාර්මික දේපළ බදු
- කංසා හා මත්ද්‍රව්‍ය මත පනවන බදු ආදිය යි.

මේ නිරවුල් බදු ප්‍රතිපත්තිය නිසා බදු ප්‍රතිපත්ති එකිනෙක ගැටෙන්නේ නැත. එහෙත් මේ මඟින් ප්‍රශ්නයක් ඇති කර තිබේ. එනම් ප්‍රාන්තවලට හිමි වී ඇති බදු ප්‍රමාණවත් නොවීම යි.

මේ ගැටලුව විසඳීම සඳහා බදු බෙදා ගැනීම හා ප්‍රදානයන් යන ක්‍රම දෙක භාවිතයට ගෙන තිබේ. බදු බෙදා ගැනීමෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුවට එහි ඇතැම් බදු ආදායම් ප්‍රාන්ත සමඟ බෙදා ගැනීම අදහස් වේ. ආදායම් බදු අනිවාර්යයෙන් ම බෙදා ගත යුතු අතර, සුරා බදු ස්වේච්ඡාවෙන් බෙදා ගැනේ. අවශ්‍යතා ඇති ප්‍රාන්තවලට මධ්‍යම ආණ්ඩුව ප්‍රදානයන් ද කළ යුතුය.

මේ සඳහා ස්වාධීන මූල්‍ය කොමිෂන් සභාවක් සෑම පස් අවුරුද්දකට ම වරක් පත් කරනු ලැබේ. එහි කාර්ය භාරය වන්නේ බදු බෙදා ගැනීම හා ප්‍රදානයන් සඳහා නිර්දේශ කිරීම ය.

5. පරිපාලන සම්බන්ධතා

ඉන්දියානු පරිපාලන ක්‍රමය ගොඩනැගී තිබෙන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ කාර්ය ක්ෂේත්‍රයට අයත් කවර දෙයක් වුව ද එහි පරිපාලන යාන්ත්‍රණයට අවශ්‍ය පරිදි පරිපාලනය කරගත හැකි ආකාරයට ය. අවශ්‍ය නම් මධ්‍යයේ කාර්යයන් ප්‍රාන්ත පරිපාලනය ලවා ක්‍රියාත්මක කරවා ගත හැකි ය. ප්‍රාන්ත තම පරිපාලන යාන්ත්‍රණය හරහා තම කටයුතු සිදු කරන අතර එකඟතා මඟින් ඒවා මධ්‍යයේ පරිපාලනයට පැවරිය හැකිය. සමගාමී ලැයිස්තුවේ අඩංගු විෂයන්ට මෙය අදාළ වේ. සාමාන්‍යයෙන් මේවා පරිපාලනය කෙරෙන්නේ ප්‍රාන්ත පරිපාලනය විසිනි. එහෙත් ජාතික පාර්ලිමේන්තුවට ඒ ඕනෑම කරුණු පරිපාලනය කිරීම මධ්‍යම ආණ්ඩුව යටතට ගත හැකි ය. ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවල පරිපාලනය කෙසේ විය යුතුදැයි මධ්‍යම ආණ්ඩුවට මෙහෙයුම් කළ හැකි ය. උපදෙස් දිය හැකි ය.

මෙහි දී ජාතික වශයෙන් වැදගත් වන දේ පවත්වාගෙන යාමට ප්‍රාන්ත මෙහෙයවීමට මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හැකියාව ඇත.

6. අන්තර් ආණ්ඩු ගැටුම්

අන්තර් ආණ්ඩු ගැටුම් නිරාකරණයේ දී වැදගත් වන්නේ ඉන්දියානු ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය යි. ප්‍රාන්ත හෝ ප්‍රාන්තත් මධ්‍යයන් අතර හෝ ඇති වන තේනක ගැටුම් නිරාකරණයට අදාළ මූලික අධිකරණ බලය ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට හිමි ය.

- ★ අන්තර් ආණ්ඩු ගැටුමක් හෝ මහජන අභිලාෂ අතින් වැදගත් කරුණක් හෝ සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ මතය විමසා බැලීමට ජනාධිපතිවරයාට බලය තිබේ.
- ★ අන්තර් ප්‍රාන්තවල ගංගා ජල පරිභෝජනය පිළිබඳ ගැටලු කළමනාකරණය මධ්‍ය ආණ්ඩුවේ වගකීමකි.
- ★ අන්තර් ආණ්ඩු ගැටුම් නිරාකරණය සඳහා පිහිටුවා ඇති තවත් ආයතනයක් වන්නේ ජනාධිපති විසින් පත් කරනු ලබන අන්තර් ප්‍රාන්ත කවුන්සිලය යි. එහි කාර්ය භාරය වන්නේ ගැටුම්වලට තුඩු දුන් හේතු සොයා බලා ගැටුම් වළක්වා ගැනීම සඳහා නිර්දේශ කිරීම ය.

ඒකීයවාදී ලක්ෂණ

ඉන්දීය ෆෙඩරල් ආණ්ඩුක්‍රමය ඒකීය ක්‍රමයට ළං වන අවස්ථා කිහිපයකි. එනම්

- I. ඉන්දියානු ආණ්ඩුක්‍රමයට ආවේණික ලක්ෂණයක් වූ හදිසි අවස්ථා බලතල: මේ යටතේ ඉන්දීය මධ්‍යම ආණ්ඩුවට ඒකීය රාජ්‍යයක් මෙන් ක්‍රියා කළ හැකි ය. එය ව්‍යවස්ථාවේ 352 සිට 360 තෙක් වගන්තිවලින් මධ්‍යම රාජ්‍යයට ලැබේ.

උදා :- ඉන්දීය ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුව ජනාධිපතිවරයාට අභ්‍යන්තර හෝ බාහිර හෝ ව්‍යසනකාරිත්වයක් පැන නැඟී ඇතැයි හැඟී ගියහොත් හදිසි අවස්ථාවක් ප්‍රකාශයට පත් කළ හැකි ය. පාර්ලිමේන්තුවේ උභය මණ්ඩලවලින් එය අනුමත නොවුව හොත් මාස දෙකකින් කෙළවර වේ. එවැනි අවස්ථාවක ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුවට පමණක් හිමි බලතල ක්ෂේත්‍රයක් ගැන වුව ද නීති පැනවිය හැකි ය. මෙය බෙහෙවින් විවේචනයට ලක් වී තිබෙන බලයකි. මධ්‍යම ආණ්ඩුව තමන් අකමැති විරුද්ධ පක්ෂ බලයේ සිටින ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු විසුරුවා හැරීමට මෙම හදිසි අවස්ථා බලතල හිතුවක්කාර ලෙස අවහා විත කර ඇත යන චෝදනාව බොහෝ අවස්ථාවල මතු වී ඇත. මෙම බලතල පාවිච්චි කිරීමේ ව්‍යවස්ථානුකූලත්වය ඉන්දියානු ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් කීපවරක් ම ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලැබ තිබේ.

- II. මූල්‍ය හදිසි අවස්ථා

උදා :- රටේ ණයවලට හෝ මූල්‍ය ස්ථාවරයට හෝ තර්ජනයක් එල්ල වී ඇතැයි ජනාධිපති කල්පනා කරන අවස්ථාවක මේ බලය භාවිත කළ හැකි ය.

- III. යම් ප්‍රාන්තයක ව්‍යවස්ථානුකූල යාන්ත්‍රණය බිඳ වැටී ඇතැයි මධ්‍යම රජයට හැඟී යන අවස්ථාවක, ප්‍රාන්තයට අදාළ වන පරිදි හදිසි අවස්ථාවක් ප්‍රකාශයට පත් කළ හැකි ය.

උදා :- ප්‍රාන්තයක හදිසි අවස්ථාවක් ඇති වූ විට ප්‍රාන්තයේ ඉල්ලීමක් ලැබෙන තුරු නොසිට සිය කැමත්ත අනුව ඒ සඳහා පියවර ගැනීමට හැකි වීම මෙහි විශේෂත්වය යි.

III. ස්විට්සර්ලන්ත ක්‍රමය :-

● ස්විට්සර්ලන්ත ෆෙඩරල් ක්‍රමය :

- ස්විට්සර්ලන්ත ආණ්ඩුක්‍රමය, ෆෙඩරල් ආණ්ඩුක්‍රම මූලධර්මවලට අනුරූප ව ගොඩනගන ලද්දකි. එහි ෆෙඩරල්වාදයේ සුවිශේෂ ආකෘතියක් වන සහසන්ධිය (Confederal) ක්‍රමයක ලක්ෂණ බහුල ව අන්තර්ගත වේ.
- සහසන්ධිය ක්‍රමයක මූලික ලක්ෂණය නම් ප්‍රාන්ත ඒකක, මධ්‍යම ආණ්ඩුවෙන් සාපේක්ෂ වශයෙන් ස්වාධීන වීම සහ ප්‍රාන්ත ඒකක අඛණ්ඩව යැමේ බලයක් මධ්‍යම ආණ්ඩුවට නොතිබීම යි. ඒ අනුව සහසන්ධිය ක්‍රමයක් යනු සන්ධිය ක්‍රමයේ ඇති දියුණු ම සහ වඩාත් ඉදිරියට ගිය ආකෘතිය යි.
- මේ අනුව ස්විට්සර්ලන්තය කැන්ටන් (ප්‍රාන්ත) 26ක් නගර සභා නමින් හැඳින්වෙන කුඩා ප්‍රාදේශීය ඒකක 2600කින් පමණ සමන්විත වේ.
- සහසන්ධිය ආණ්ඩුක්‍රමයක් යනුවෙන් මෙහි දී සලකන්නේ “ස්වාධීන රාජ්‍යයන් සමූහයක්, සීමිත අරමුණක් හෝ අරමුණු හෝ වෙනුවෙන් රාජ්‍යයට හිමි ස්වාධීන බලය තම සන්තකයේ තබා ගනිමින් එකට එකතු වීමකි”
- දියුණු ෆෙඩරල් ක්‍රමයක් තිබුණ ද, ස්විට්සර්ලන්තය සාපේක්ෂ වශයෙන් කුඩා රටකි. එහි විශාලත්වය වර්ග සැතපුම් 15940කි.

● ස්විට්සර්ලන්ත සන්ධිය ක්‍රමයේ පදනම් මූලධර්ම :

- ස්විට්සර්ලන්ත ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව අනුව එරට පවතින්නේ, සහසන්ධිය ආණ්ඩුක්‍රමයකි. එහෙත් එය ප්‍රායෝගික ව ක්‍රියාත්මක වන්නේ සන්ධිය ක්‍රමයක් පරිද්දෙනි.
- එරට පැවති සහසන්ධිය ක්‍රමය සන්ධිය ක්‍රමයක් බවට පත් ව ඇත්තේ ප්‍රංශ ආක්‍රමණ, නවීකරණයේ බලපෑම ආදී ඓතිහාසික හේතුවල බලපෑමෙනි.
- එරට 1848, 1874 සහ 1999 දී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා හා පූර්ණ ව්‍යවස්ථා සංශෝධන මඟින් එක්තරා දුරකට මධ්‍යගතකරණ ක්‍රියාවලියක් හඳුන්වා දී තිබේ. මෙහි දී ස්විට්සර්ලන්ත ජාතිය නිර්මාණය කිරීමේ දී එහි ජීවත් වන විවිධ ජන කණ්ඩායම් සජාතියකරණයට පාත්‍ර කිරීමට උත්සාහ දරා ඇත.
- ස්විට්සර්ලන්තයේ පවතින ප්‍රධාන ව්‍යවස්ථානුකූල සිද්ධාන්තය වන්නේ හවුල් පාලනය (Shared Rule) සහ ස්වයං පාලනය (Self Rule) යන්න ය. කැන්ටන්වල ව්‍යවස්ථාවෙන් සපයා ඇති ප්‍රතිපාදන මඟින් ස්වාධීන ව ක්‍රියා කළ හැක්කාක් සේ ම, මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ පාලනයට කැන්ටන් සහභාගි වීම ද සිදු වේ.

● ස්විස් ෆෙඩරල්වාදයට අදාළ ව්‍යවස්ථානුකූල විධිවිධාන :

- ෆෙඩරල් ව්‍යවස්ථාවේ අංක 1 වගන්තියට අනුව ස්විට්සර්ලන්තය කැන්ටන් 26කින් සමන්විත වේ. හයක් අර්ධ කැන්ටන් වේ. කැන්ටන් යනු ස්විට්සර්ලන්තයට සුවිශේෂ වූ කුඩා ස්වයං-පාලන ඒකක යි.
- මෙම අර්ධ කැන්ටන්වලට ද අනෙක් කැන්ටන් හා සමාන තත්ත්වයක් හිමි ව ඇතත්, හවුල් පාලනය යන සිද්ධාන්තයේ දී ඒවාට හිමි ව ඇත්තේ අර්ධ නියෝජනයකි.

- ඒ අනුව රාජ්‍ය සභාවේ අනෙක් කැන්ටන්වලට නියෝජිතයන් දෙදෙනෙකු හිමි වන විට අර්ධ කැන්ටන්වලට හිමි වන්නේ එක් නියෝජිතයකු පමණි. එසේ ම මධ්‍යම ආණ්ඩු මට්ටමේ දී ජනමත විචාරණයක බහුතර අනුමතිය අවශ්‍ය වන විට කැන්ටන් ඡන්දයක දී එය 1/2 ක් ලෙස සැලකේ.
- 1999 දී පැනවූ ව්‍යවස්ථාව අනුව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් සීමා කොට නොමැති තාක් දුරට කැන්ටන් ස්වාධීන ඒකක වේ “කැන්ටන් ස්වාධීනතාවය” යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ තම භූගෝලීය ඒකකය තුළ ස්වයං පාලනය සම්බන්ධයෙන් අයිතිය සතු කරගන්නා බව ය.
- මධ්‍යම ආණ්ඩුව කැන්ටන්වල ස්වාධීනතාවයට ගරු කිරීමට බැඳී සිටී, කෙසේ වුව ද මෙම ස්වාධීනතාවය පරිපූර්ණ එකක් ද නොවේ.
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මගින් කැන්ටන් මත පැනවූ සීමා කිහිපයක් පහතින් දක්වේ.
 - ✦ ව්‍යවස්ථාව ස්ථිරීකරණය වූයේදී මූලික අයිතිවාසිකම් පවරා දී ඇත. කැන්ටන් බලධාරීන් මූලික අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කරන්නේ දැඩි ව, ව්‍යවස්ථානුකූල ප්‍රතිනිරීක්ෂණය කිරීමේ බලය ගෙවරල් උසාවියට පවරා දීමෙනි. ඒ අනුව එම අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කිරීමේ බලය කැන්ටන්වලට නැත.
 - ✦ මධ්‍යම ආණ්ඩුව පවරා දී ඇති නීති පැනවීමේ හා විධායක බලය මතින් ද කැන්ටන් ස්වාධීනතාවය සීමා කර ඇත.
- ගෙවරල් ආණ්ඩුක්‍රම හා කැන්ටන් අතර බලතල බෙදා හැරීම සිදු කොට ඇත්තේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව සතු බලතල දක්වීමෙනි. මේ අනුව ගෙවරල් ආණ්ඩුව සතු බලතල ව්‍යවස්ථාවේ පැහැදිලිව ලියා ඇත. මේ අනුව මධ්‍යම ආණ්ඩුවට හෝ කැන්ටන් ආණ්ඩුවට හෝ අයත් නොවන විෂය ක්ෂේත්‍රයක් නොමැත.
- ව්‍යවස්ථාවේ ගෙවරල් ආණ්ඩුවට හිමිය යුතු ලිඛිත ව දක්වා නොමැති නව ක්ෂේත්‍ර ගැන නීති පැනවීමේ බලය කැන්ටන්වලට ඉබේ ම හිමි වේ.
- එසේ ම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සංශෝධනය කිරීම මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ විෂය පථයට අයත් වේ. එහෙයින් බලය බෙදා හැරීම තීරණය කරනු ලබන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව විසිනි. කෙසේ නමුත් මධ්‍යම ආණ්ඩුව සතු මේ බලය කැන්ටන් සතු හවුල් පාලනය යන සිද්ධාන්තය මගින් සීමා වේ.
- ස්ථිරීකරණය ගෙවරල් ක්‍රමයට අඩංගු නියාමන මූලධර්මයක් වන්නේ සන්ධිස්ථ ආණ්ඩුව පවරාගන්නේ ඒක විධ නියාමනයක් අවශ්‍ය කරන කාර්යයන් පමණක් වන බව ය. මෙයින් ගෙවරල් ආණ්ඩුව පහළම මට්ටම තෙක් බලය පවරාදීම (Subsidiarity) යන මූලධර්මයට බැඳ තබයි.

● **කැන්ටන් සතු ස්වයං-පාලන බලතල :**

- කැන්ටන්වලට පවරා ඇති ස්වයං පාලන බලතල පහත සඳහන් වේ.
 1. ප්‍රාන්ත හෙවත් කැන්ටන් ව්‍යවස්ථා:

ප්‍රාන්තවලට අදාළ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සකසා ගැනීම ප්‍රාන්තවලට ම පවරා ඇත. කැන්ටන් විසින් තමන්ගේ දේශපාලන ක්‍රමය තීරණය කරගත යුතු ය.
 2. ප්‍රාදේශීය පාලන ඒකක:

ඒ ඒ කැන්ටන් තම ප්‍රාදේශීය පාලන සභාවලට විවිධ බලතල පවරා දී ඇත. එහෙත් යම් අවස්ථාවක එම බලතල පවරා දුන් පසු, මූලික අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කරන ආකාරයට ම

ස්විට්සර්ලන්ත ෆෙඩරල් උසාවිය විසින් ආරක්ෂාව තහවුරු කරනු ලැබේ.

3. අධ්‍යාපනය :
සාම්ප්‍රදායික ව අධ්‍යාපන විෂයය අයත් වූයේ කැන්ටන්වලට ය. එහෙයින් කැන්ටන් විසින් විෂයමාලා සකස් කිරීම් හා අධ්‍යයන කාර්ය මණ්ඩල තෝරාගැනීම ඉටු කරනු ලැබේ.
4. මහජන සාමය :
සාමකාමී කාල පරිච්ඡේදවල දී මහජන සාමය පවත්වා ගැනීම කැන්ටන්වල වගකීමකි.
5. සංස්කෘතිය:
සංස්කෘතික කටයුතුවල සහයෝගය දීම හා සංස්කෘතික උරුම ආරක්ෂා කිරීම, ව්‍යතිරේක කිහිපයකට යටත් ව කැන්ටන් සතු ව පවතී.
6. යටිතල පහසුකම්:
මංමාවත් ගොඩනැගීම, ජලය හා විදුලිය පහසුකම් සැපයීම බොහෝ අවස්ථාවල දී කැන්ටන් වගකීම් ලෙස පවතී.
7. සෘජු බදු:
කැන්ටන්වලට තමන්ට ම අයත් වූ බදු අය කරගැනීමට ද බදු තීරණය කිරීමට ද හැකියාව ඇත.

කැන්ටන්වල වැදගත්කම :

- හැකි පහළ ම මට්ටම තෙක් බලය පවරා දීම පිළිබඳ සිද්ධාන්තය (Principle of Subsidiarity) , නීතිය ක්‍රියාවට නැගීමට අදාළ වේ. ෆෙඩරල් ආණ්ඩුවේ බොහෝ නීති ක්‍රියාවට නැංවෙන්නේ එය විසින් නොව කැන්ටන් විසිනි.
- මෙමගින් කැන්ටන්වල වැදගත්කම ඉහළ මට්ටමකට ගෙන ගොස් තිබේ. ඉහත මූලධර්මයට අනුව හැකි උපරිම පමණින් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීති ක්‍රියාවට නැංවීම කැන්ටන්වලට පවරා දීමට සිදු විය.
- සමහර ප්‍රතිශ්ඨාපිත භාවිත මගින් ෆෙඩරල් මට්ටමේ දී තීන්දු ගැනීමට, බලපෑම් කිරීමට, කැන්ටන්වලට අවස්ථාව සලසා දී ඇත. ෆෙඩරල් ආණ්ඩුව අභිනවයෙන් නීති සම්පාදනය කරන විට ඒ බව කැන්ටන්වලට දන්වා සිටිය යුතු ය.
- ඒ අනුව නීති සැකසීමේ දී කැන්ටන්වල උපදෙස් ගැනීමක් සිදු වේ. මේ අනුව නීති සම්බන්ධ යෝජනා ෆෙඩරල් ව්‍යවස්ථාදායකය හමුවට ඒමට මත්තෙන් කැන්ටන්වලට එම ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ බලපෑම් කිරීමේ අවස්ථාව සලසා දී ඇත.
- ෆෙඩරල් ව්‍යවස්ථාදායකය මණ්ඩල දෙකකින් යුක්ත වේ. එහි ජාතික මණ්ඩලය ජනතාව නියෝජනය කරන අතර, රාජ්‍ය සභාව කැන්ටන් නියෝජනය කරයි.
 - රාජ්‍ය සභාවේ දී කැන්ටන්වලට සමාන නියෝජනයක් හිමි වේ. ඒ ඒ මණ්ඩලවලට ඇත්තේ සමාන බලතල ය.
 - කෙසේ නමුත් රාජ්‍ය සභාව සම්බන්ධයෙන් කැන්ටන්වලට කළ හැකි බලපෑම ද සීමිත ය. මන්ද යත් රාජ්‍ය සභාවේ සභිකයන් තේරීමට බැඳුණු තබන ආකාරයේ උපදෙස් දීමට කැන්ටන්වලට නොහැකි වීම නිසා ය.

- කෙසේ වුවත් කැන්ටනවලට ජාතික සභාව කෙරෙහි වක්‍ර බලපෑමක් මැතිවරණ ක්‍රමය හරහා සිදු කළ හැකි ය. ඒ නියෝජනයන්ට නැවත තේරී පත්වීමේ දී කැන්ටන ජනතාවගේ සහයෝගය අවශ්‍ය වීම නිසා ය.

ජනමත විචාරණය සහ කැන්ටන :

- එසේ ම ජනමත විචාරණ ක්‍රමය හරහා මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ පාලනය හවුල් වීමේ අවස්ථාව කැන්ටනවලට උදා කර දී ඇත.
- ඒ අනුව ඉල්ලීමක් ඇති වූ විට ෆෙඩරල් නීති ද හා ව්‍යවස්ථා සංශෝධන ද ජනමත විචාරණයකට පාත්‍ර කළ යුතු ය. එරට විචාරණ පවත්වන ආකාර දෙකකි.
 1. සාමාන්‍ය නීතියක් නම් ජනමත විචාරණය විකල්පයකි. ජනමත විචාරණය පවත්වන්නේ 50000ක පමණ පුරවැසියන් හෝ කැන්ටන අටක් හෝ ඉල්ලා සිටින්නේ නම් පමණි. ජනතාවගෙන් බහුතරයක් අනුමත කරන්නේ නම් නීති යෝජනාව සම්මත වේ.
 2. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සංශෝධනය කිරීම හෝ ජාත්‍යන්තර ගිවිසුමකට එළඹීම හෝ යන මේවා අනිවාර්යයෙන් ම ජනමත විචාරණයකට ලක් කළ යුතු ය.
- මෙවැනි තත්ත්වයක දී ද්විත්ව බහුතරයක් අවශ්‍ය වේ. ද්විත්ව බහුතරය යනු, කැන්ටන බහුතරයක ජනතාව සහ රටේ ම ජනතාවගෙන් බහුතරයක් අනුමත කිරීම ය. සමස්ත ජනතාවගෙන් බහුතරයකට අමතර ව කැන්ටන බහුතරයක ජීවත් වන ජනතාව ද අනුමත කළ යුතු බව මින් අදහස් කෙරේ.

සම්මුතිබද්ධ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ කැන්ටන :

- හවුල් පාලනයට අදාළ විධිමත් ක්‍රමවලට අමතර ව මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්තිවලට සම්බන්ධ වීමට කැන්ටන සතු වෙනත් ක්‍රම ද පවතී. ඉන් කැපී පෙනෙන විධික්‍රමය වන්නේ, "සම්මුතිබද්ධ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යි" (Consensus Democracy) මින් අදහස් කරන්නේ එරට නීති පැනවීමේ දී දේශපාලන පක්ෂ, බලපෑම් කණ්ඩායම්, කැන්ටන හා පළාත් පාලන ආයතන නීති සම්පාදනයේ දී සමීප ව සම්බන්ධ වී ගනු ලබන එකඟතාවක ප්‍රතිඵල බවය. ඊට හේතුකාරක වී ඇත්තේ සෘජු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී භාවිතා ය.
- එරට විධායකය සම්මුතිබද්ධ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලන ක්‍රමයට ඇති හොඳ ම උදාහරණයකි. විධායකය හඳුන්වන්නේ ෆෙඩරල් කවුන්සිලය නමිනි. එය සමන්විත වන්නේ සන්ධිය සහිතයන් 7 දෙනෙකුගෙනි. එම හත් දෙනා උභය මණ්ඩලවලින් තෝරා ගැනෙති. ඔවුහු හත් දෙනා අමාත්‍යාංශ හතේ අමාත්‍යවරු වෙති. එම හත් දෙනාගෙන් ෆෙඩරල් විධායක සැකසේ. එය සාමූහික විධායකය යනුවෙන් හඳුන්වනු ලැබේ.
 - ආණ්ඩුවේ තීරණ ගැනීමේ දී එම හත් දෙනාට සමාන ඡන්දයක් හිමි වේ. ඉන් අදහස් කෙරෙන්නේ එහි සභාපතිවරයා සමානයන් අතර ප්‍රමුඛයා පමණක් වන බව ය. එහි ප්‍රතිඵලය වී ඇත්තේ සම්මුති බද්ධතාව ඇති වීම ය.

අධිකරණය සහ කැන්ටන :

- කැන්ටන සතු බලය ඉදිරියට ගෙන යාමට එරට අධිකරණ ක්‍රමය ද හේතු වී ඇත. ස්විට්සර්ලන්ත අධිකරණ ක්‍රමය වෙනත් ෆෙඩරල් ක්‍රමවලින් වෙනස් වේ.

- වෙනත් ගෙඩරල් රාජ්‍යවල මෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ කටයුතු හා ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු කටයුතු සඳහා වෙන වෙන ම පිහිටවූ අධිකරණ ද්විත්වයක් නැත. එහි පවතින්නේ කැන්ටන් විසින් ඇති කළ උසාවි වේ. ඒවාට කැන්ටන් නීති හා ගෙඩරල් නීති අර්ථකථනයට සහ භාවිතයට ගැනීමට බලය තිබේ.
- ගෙඩරල් සුප්‍රීම් උසාවිය පවතින්නේ කැන්ටන් උසාවිවලින් පැමිණෙන අභියාචනා සලකා බැලීමට හා මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ විෂයක්ෂේත්‍රය ගැන ඇති වන ගැටලු නිරාකරණයට පමණි.
- එසේ ම ස්විට්සර්ලන්ත ගෙඩරල් සුප්‍රීම් උසාවියට ගෙඩරල් ආණ්ඩුව පනවන නීතිවල ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය විමර්ශනය කිරීමට බලය හිමි නො වේ.

ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු සහ ස්විස් ගෙඩරල් ක්‍රමය :

- ස්විස් ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු (Local Government) භූගෝලීය වශයෙන් හා ජනගහනය අනුව එකිනෙකින් වෙනස් ය. එරට පවතින විශේෂ ලක්ෂණය වන්නේ කැන්ටන්වලට මෙන් ම ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩුවලට (පළාත් පාලන ආයතන) ව්‍යවස්ථාවෙන් ම රැකවරණය හිමි කර දීමය. ඒවාට තම පැවැත්ම සඳහා ව්‍යවස්ථානුකූල අයිතියක් ඇති අතර ඒවාට ස්වාධීන ව පැවතීමට හෝ අන් ඒවා සමඟ එකතු වීමට හෝ හැකි ය. ඒවා කැන්ටන් නීති මඟින් වෙනස් කළ නො හැකි ය. මේ අනුව කැන්ටන්වලට පළාත් පාලන විෂයයෙහි සංශෝධන උත්තරාචාරයක කළ නො හැකි ය. මෙපරිදි පළාත් පාලන ආයතනවලට කැන්ටන්වලින් සාපේක්ෂ ස්වාධීනතාවක් තිබේ.

ස්විට්සර්ලන්ත ගෙඩරල් ක්‍රමය ලෝකයේ වෙනත් ගෙඩරල් ක්‍රමවලින් වෙනස් වන ආකාරය :

- ස්විට්සර්ලන්ත ආණ්ඩුව තල තුනකින් සමන්විත වේ. එනම්,
 - I. මධ්‍යම ආණ්ඩුව
 - II. කැන්ටන්
 - III. කොමියුන යනුවෙන් හඳුන්වන පළාත් පාලන ආයතන.
- එම ක්‍රමයේ දී මධ්‍යම ආණ්ඩුව තෙක් පහළ සිට ඉහළට යන සහයෝගිතාව ක්‍රමයෙන් (ආරෝහණ හෙවත් Bottom up) හරහා බල හවුල්කාරී බව ඇතිවන ක්‍රමයක් හෙවත් පද්ධතියක් ඇති වේ. සිරස් හා තිරස් යන සහයෝගිතාව ආණ්ඩු තල ත්‍රිත්වයේ ම දක්නට ලැබේ. මෙය බලය බෙදා තිබෙන ආකාරය අනුව අවබෝධ කර ගත හැකි ය. එනම්,
 - ★ කොමියුන යනුවෙන් හඳුන්වා ඇති පළාත් පාලන ආයතන ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ සේවා බෙදා හැරීමට අදාළ ඒකාන්ත බලය දරයි. ප්‍රාදේශීය මට්ටමෙන් ජනතාවගේ එදිනෙදා ජීවිතයට බලපාන සියලු කටයුතුවල වගකීම ඒවාට හිමි ය.
උදා :- ප්‍රාදේශීය මංමාවත් ගොඩ නැගීම හා සුපරික්ෂාව, ගැස් සහ ජල සැපයුම, අපවහන සේවා, ගුරුවරුන් තෝරා ගැනීම හා පාසල් ගොඩ නැගීම.
 - ★ කැන්ටන් විසින් රඳවා ගනු ලැබ ඇත්තේ තම අන්‍යතාවට අදාළ බලතල හා වගකීම්ය.
උදා :- සංස්කෘතිය, භාෂාව, අධ්‍යාපනය හා ආගම, සමාජ ප්‍රතිපත්ති, සෞඛ්‍ය හා සමාජ සේවා.
 - ★ ජාතික ස්වාධීපත්‍යයට සෘජු ව අදාළ වන සහ ජාතික වශයෙන් වැදගත් වගකීම් හා බලතල මධ්‍යම ආණ්ඩුවට අයත් ය.
උදා :- හමුදාව, මූල්‍ය ප්‍රතිපත්ති, බාහිර සම්බන්ධතා, සමාජ ආරක්ෂාව, පරිසරය, බලශක්ති හා යටිතල පහසුකම්.
- මේවාට අවශ්‍ය මූල්‍ය පහසුකම් ඒ ඒ ආණ්ඩුවලට බදු අය කර ගැනීම මඟින් සපයා ගත හැකි වීම ස්විට්සර්ලන්ත ක්‍රමයේ විශේෂ ලක්ෂණයකි.

ස්විට්සර්ලන්තයේ එක් එක් ඒකක සතු බලතල පහත වගුව ඇසුරින් අධ්‍යයනය කළ හැකි ය.

ෆෙඩරල් ස්විස් ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුව	කැන්ටන් ආණ්ඩුව කැන්ටන් ව්‍යවස්ථාව අනුව	කොමියුන් සතු බලය කැන්ටන් විසින් පැනවූ නීති අනුව
<ul style="list-style-type: none"> ★ ෆෙඩරල් අධිකාරි ආයතන සංවිධානය ★ විදේශ කටයුතු ★ හමුදාව හා සිවිල් ආරක්ෂාව ★ ජාතික මහා මාර්ග ★ න්‍යෂ්ටික බල ශක්තිය ★ කැපැල් හා විදුලි සන්දේශ ★ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ★ සමාජ ආරක්ෂණය (විශ්‍රාම ක්‍රම) ★ සිවිල් හා අපරාධ නීතිය ★ සිවිල් හා අපරාධ ක්‍රියාපටිපාටිය ★ අධ්‍යාපනය හා තාක්ෂණික විශ්ව විද්‍යාලය ★ බලශක්ති ප්‍රතිපත්ති ★ පරිසරය ආරක්ෂාව ★ පුරවැසි භාවය ★ පෙඩරල් බදු 	<ul style="list-style-type: none"> ★ කැන්ටන් අධිකාරි ආයතන සංවිධාන (තම ව්‍යවස්ථාව) ★ කැන්ටන් ගීය හා කොඩිය. ★ ඒ ඒ කැන්ටන් හරහා යන සහයෝගිතාව ★ පොලිසිය ★ සංස්කෘතිය ★ මහජන සෞඛ්‍යය ★ කැන්ටන් මහා මාර්ග ★ වනාන්තර, ජලය හා ස්වභාව සම්පත් ★ අධ්‍යාපනය (ද්විතීයික) ★ පාසල් හා විශ්වවිද්‍යාල ★ පරිසර ආරක්ෂණය ★ ස්වභාව ධර්මය හා උරුමය ආරක්ෂාව ★ පුරවැසි භාවය ★ කැන්ටන්වලට අයත් බදු 	<ul style="list-style-type: none"> ★ අධ්‍යාපන (පෙර පාසල හා මූලික අධ්‍යාපනය) ★ අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය ★ කැන්ටන් සහ පාසල් ★ ප්‍රාදේශීය යටිතල පහසුකම් ★ ප්‍රාදේශීය පොලිසිය ★ පුරවැසි භාවය ★ නාගරික අයබදු

නිගමන

- සහසන්ධිය ක්‍රමයක ලක්ෂණය වන්නේ ජනතාවගෙන් ලබා ගත් බලය සහිත ස්වාධිකාරී හා ස්වාධිපති “සහසම්බන්ධිත රාජ්‍යයන්” පැවතීම ය. එම සහසම්බන්ධිත රාජ්‍ය දුර්වල මධ්‍යම ආණ්ඩුවකට සීමිත බලයක් පවරා දීම සිදු කරයි. එහෙයින් න්‍යායික ව බලතල විට ස්විට්සර්ලන්ත ක්‍රමය තුළ සහසන්ධිය ලක්ෂණ ඇතුළත් ආණ්ඩුක්‍රමයක් බව පැවසිය හැකි ය.
- එසේ වුවත් අප මෙතෙක් කළ සාකච්ඡාවෙන් පැහැදිලි වන්නේ ස්විට්සර්ලන්තය වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන් සන්ධිය හෝ සහසන්ධිය හෝ ගණයට නොවැටෙන බව ය. බලය බෙදීම යන සිද්ධාන්තයට අදාළ ව සලකා බලන විට ෆෙඩරල් හා සහසන්ධිය යන ආණ්ඩු වර්ග දෙක අතර මැද පිහිටි ක්‍රමයක් ලෙස එය සැලකිය හැකි ය.

02. ඒකීය රාජ්‍යවල පරිවර්තන :

1 මහා බ්‍රිතාන්‍යය

- බ්‍රිතාන්‍යයේ ඇත්තේ ඒකීය ආණ්ඩුක්‍රමයකි. එහෙත් එය ඒකීය භාවයෙන් වෙනස් වන පරිවර්තනවලට ද භාජනය වෙමින් තිබෙන්නකි.
- ඒකීය ආණ්ඩුක්‍රමයක විශේෂ ලක්ෂණය වන්නේ එක් මධ්‍යම ආණ්ඩුවකින් සමාජයේ සකලවිධ ක්ෂේත්‍ර ආවරණය වන ලෙස නීති සම්පාදනයත්, ඒවා එකට එක ආකෘතියකට අනුව මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නියාමනයට අනුව ක්‍රියාවට නැඟීමත් ය. බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩු ක්‍රමයේ වෙනස් වීම් හා පරිවර්තන අවබෝධ කර ගැනීමට එකී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ස්වභාවය කවරේ දැයි අවබෝධ කරගත යුතු ය.

බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ස්වභාවය :

- ලොව වෙනත් රාජ්‍යවලට ලිඛිත ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් පවතින නමුදු, බ්‍රිතාන්‍යයට එවැනි පාලන මූලධර්ම ඇතුළත් වූ ව්‍යවස්ථාවක් නැත. එවැනි ලිඛිත ව්‍යවස්ථාවක් පවතින විට වෙනත් සියලු උප නීති එකී ලිඛිත ව්‍යවස්ථාවට යටත් වේ. මන්ද යත් ලිඛිත ව්‍යවස්ථාවේ අන්තර්ගත වන්නේ රාජ්‍යයට හා ආණ්ඩුකරණයට අදාළ මූලික මූලධර්ම වන හෙයිනි.
- බ්‍රිතාන්‍යයට ලිඛිත ව්‍යවස්ථාවක් නොමැති මුත් එහි දේශපාලන පද්ධතිය, මහජන අධිකාරී බලය භාවිත කිරීම, පුරවැසියා සහ රාජ්‍ය අතර සම්බන්ධතාව හසුරුවන රීති සමූහයක් (Body of Rules) එරට පවතී. දීර්ඝ කාලීන ව අනුගමනය කරන ලද සිරිත් විරිත් හා සම්ප්‍රදාය ද ආණ්ඩුක්‍රමයේ කොටස් වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ. එවැනි ඇතැම් සම්ප්‍රදායයන්ට නෛතික පිළිගැනීම් ලබා දී ඇත.

උදා :-

- පාර්ලිමේන්තුවේ ධුර කාලය වසර 5ක් වීම (Parliament Act, 1911)
- රැජනගේ අමාත්‍යවරුන් පාර්ලිමේන්තුවේ නියෝජිත මන්ත්‍රී මණ්ඩලයට වගකීමට බැඳී සිටීම.

- මේ අනුව බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රම සම්ප්‍රදායයේ හරය ලෙස ආණ්ඩුවේ ක්‍රියාකාරිත්වය හා පුද්ගලයන් පොදු මහජන අධිකාරී ආයතන අතර සම්බන්ධතාවට අදාළ බලය මෙහෙයවීමට සහ බලගැන්වීමට යොදා ගැනෙන සම්ප්‍රදායවල හා භාවිතවල එකතුව වශයෙන් හඳුන්වා දිය හැකි ය.

එහෙයින් බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රමයට අදාළ ප්‍රධාන ආයතනික සංයුතියට:

- ★ පාර්ලිමේන්තුව
- ★ කැබිනට් මණ්ඩලයේ නායකත්වය ඇති ආණ්ඩුව
- ★ උසාවි
- ★ කිරීටය
- ★ සිවිල් සේවාව
- ★ ස්කොට්ලන්තයේ, වේල්සයේ හා උතුරු අයර්ලන්තයේ දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කර ඇති ආයතන හා පරිපාලන ව්‍යුහය ආදිය අයත් වේ.

එමෙන් ම බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව යන්නට බලගතු අදහස් සහ මූලධර්ම සමූහයක් ද අයත් වේ. ඒවා නම්,

- ★ නීතියේ ආධිපත්‍යය
- ★ පාර්ලිමේන්තු ස්වාධිපත්‍යය (ආණ්ඩුකරණය සම්බන්ධ උත්තරීතර බලය පාර්ලිමේන්තුව කෙරෙහි පිහිටා තිබෙන බව)
- ★ අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සාමූහික වගකීම යන සංකල්ප ය.

එමෙන් ම බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රම ආයතනවල ක්‍රියාකාරිත්වය හසුරුවන රීති හා සම්ප්‍රදාය රැසක් ද වේ. එනම්,

- ★ නෛතික රීති
- ★ ව්‍යවස්ථාපිත නීති
- ★ පොදු නීතියෙන් සම්භවය ලැබූ සම්ප්‍රදා ය.

පසුබිම ඒකීය රාජ්‍ය ආකෘතිය :

- මහා බ්‍රිතාන්‍යය ගොඩ නැගුණේ වේල්සය ද ඇතුළත් එංගලන්තය සහ ස්කොට්ලන්තය දේශපාලන වශයෙන් එකතු වීමෙන් 1707 දී ය. 1800 දී අයර්ලන්තය ද මහා බ්‍රිතාන්‍යයට එක් කෙරිණ. 1922 දී අයර්ලන්තය නිදහස් සමූහාණ්ඩුවක් වූ විට, උතුරු අයර්ලන්තය මහා බ්‍රිතාන්‍යයට ඉතිරි විය.
- සාම්ප්‍රදායික ව, බ්‍රිතාන්‍යය සලකනු ලැබුවේ ඒකීය රාජ්‍යයක් වශයෙනි. ඒකීය රාජ්‍යයක නෛතික බලය ගලා එන්නේ එක ම එක මූලාශ්‍රයකිනි. එවැනි ක්‍රමයක බලය ජනිත ආණ්ඩුව තුළ කේන්ද්‍රගත ව පවතී.
- පහළ තලවල ආණ්ඩු බලය ප්‍රභවය කර ගන්නේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවකින් නො ව මධ්‍යම ආණ්ඩුවෙනි. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් එම බලය ලැබෙන්නේ ෆෙඩරල් ක්‍රමවල ය.
- ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු (පළාත් පාලන) පැවතියත් ඒවා පවතින්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ කටයුතු කර ගෙන යාම පිණිස ය. ඒවා මධ්‍යම ආණ්ඩුවට යටත් ව ක්‍රියාත්මක වන නැවත බලය පවරා ගත හැකි වන ආකාරයට ගොඩනැගී තිබේ.
- ඒකීය ආණ්ඩුක්‍රම සාමාන්‍යයෙන් පවතින්නේ ජනවාදික, භූගෝලීය, භාෂාමය හෝ සංස්කෘතික වශයෙන් බෙදීම් අඩු සජාතීය සමාජවල ය. ඒකීය රාජ්‍යය සමාජ විවිධත්වය ප්‍රකාශ කරන්නක් නො වන්නේ එබැවිනි.
- බ්‍රිතාන්‍යය හා ප්‍රංශය යන යුරෝපීය ඒකීය රාජ්‍ය දෙක ගත හොත් ඒවායේ සැලකිය යුතු වෙනස්කම් කිහිපයක් නිරීක්ෂණය කළ හැකි ය. එනම් ප්‍රංශයට වඩා බ්‍රිතාන්‍යයේ වාර්ගික හැඟීම් දැඩි වීම ය. මෙය බ්‍රිතාන්‍යයේ ඓතිහාසික ව විකාශනය වූවකි. එක්සත් රාජධානිය ගොඩනැගීම සඳහා හවුල් කර ගත් රටවල ප්‍රාදේශීය අනන්‍යතා බහුල ව දක්නට ලැබීම නිසා ම එය මුල සිට ම බහුජනවාදික රාජ්‍යයක් විය. එහි පුරවැසියෝ ස්කොට්ලන්ත, ඉංග්‍රීසි, වේල්ස හා අයිරිෂ් යන ජාතික අනන්‍යතා ද වැලඳගත් අය වෙති. ඊට වෙනස් ව ප්‍රංශය ජනවාදික වශයෙන් සජාතීය ය.
- එක්සත් රාජධානියේ පාර්ලිමේන්තුව පනවන නීති සමස්ත සමාජයට ම අදාළ වන නමුත් ඇතැම් නීති අදාළ වූයේ ස්කොට්ලන්තයට, වේල්සයට හා උතුරු අයර්ලන්තයට පමණි. 1921-1972 අතර පැනවූ නීති රැසක් අදාළ වූයේ උතුරු අයර්ලන්තයට පමණි.
- එක්සත් රාජධානියට, එංගලන්තය, ස්කොට්ලන්තය, වේල්සය සහ උතුරු අයර්ලන්තය අයත් වේ. ඉන් විශාලතම ඒකකය වන්නේ එංගලන්තය යි. එහි බෙදුම්වාදී ප්‍රවණතා දක්නට නැත.

- එක්සත් රාජධානිය ලෙසින් ද හඳුන්වන මහා බ්‍රිතාන්‍යය ඓතිහාසික වශයෙන් එක්සත් රාජධානියක් ම නොවී ය. 1990 ගණන් වන තුරු උතුරු අයර්ලන්තයේ වෙන් වීමේ සටනක් තිබිණ. දැනට ස්කොට්ලන්තයේ වෙන් වීමේ ව්‍යාපාරයක් තිබේ. වෙලසයේ ද වාර්ගික අනන්‍යතා දේශපාලනය ශක්තිමත් ය. බ්‍රිතාන්‍යය ඒකීය රාජ්‍ය ආකෘතියෙන් බැහැරට ගොස් ඇත්තේ මේ පසුබිම තුළ ය.

ස්කොට්ලන්තය

- මිලියන 5.1ක් පමණ ජනගහනයක් ඇති ස්කොට්ලන්තයට, එරට භූමි ප්‍රමාණයෙන් 1/3ක් පමණ අයත් වේ. 1603 දී ස්කොට්ලන්තය හා එංගලන්තය එක ම කිරීමකට යටත් විය.
- 1907 දී එක්සත් රාජධානිය සමඟ එක්වීමේ දී ඇති කරගත් එකඟතාව අනුව ස්කොට්ස්වරුන් සාංගමික පාර්ලිමේන්තුවේ සම්මත වන නීති පිළිගැනීම මූලික හා අත්‍යවශ්‍ය කොන්දේසියක් ලෙස පිළිගත් නමුත් ප්‍රෙස්බෙටේරියන් ආගම හා පල්ලියත් වෙනස් නොකළ යුතු බව ප්‍රකාශ කළහ. මෙලෙස මහා බ්‍රිතාන්‍යය සමඟ දේශපාලන වශයෙන් එකතු වූවත්, තම සංස්කෘතික අනන්‍යතාව පවත්වා ගැනීමට ස්කොට්වරු උනන්දු වූහ.
- එසේ ම ස්කොට්ලන්ත අධිකරණයට හිමි වරප්‍රසාද හා අධිකාරය අඛණ්ඩ ව පැවතිය යුතු බව ප්‍රකාශ කරන ලදී.
- මේ අනුව එංගලන්ත පාර්ලිමේන්තුවට ස්කොට්ලන්තයේ නීති වෙනස් කළ හැකි නමුත්, ඒ එහි වැසියන්ගේ යහපතට හේතුවන බවට සහතික වෙමිනි. ස්කොට්ලන්තයේ පෞද්ගලික නීතිය වෙනස් නොකළ යුතු බවට 1907 ගිවිසුමෙන් එකඟ වී ඇත.
- 1998 දී බ්‍රිතාන්‍ය පාර්ලිමේන්තුව සම්මත කළ ස්කොට්ලන්ත පණතින් (Scotland Act, 1998) පසුව, එහි ඇත්තේ බලය විමධ්‍යගත කිරීමකි. ස්කොට්ලන්ත ව්‍යවස්ථාදායකය හඳුන්වන්නේ “ස්කොට්ලන්ත පාර්ලිමේන්තුව” යනුවෙනි.
- මේ අතර බ්‍රිතාන්‍යයෙන් වෙන් වී නිදහස් රාජ්‍යයක් බවට පත් වීමේ ස්කොට්ලන්ත ජාතිකවාදී ව්‍යාපාරය දිගට ම පවතී. 2014 දී වෙන් වීම පිළිබඳ ජනමත විචාරණයක් ස්කොට්ලන්තයේ පැවතිණි. එහෙත් වෙන් වීමට පක්ෂ වූයේ ස්කොට්ලන්ත ඡන්ද දායකයින්ගෙන් 45% ක් පමණි. ස්කොට්ලන්තය මහා බ්‍රිතාන්‍යයට සම්බන්ධ ව සිටියත්, එහි ශක්තිමත් ජාතිකවාදී ව්‍යාපාරයක් තිබේ.

වේල්සය

- බ්‍රිතාන්‍යයේ සමස්ත භූමි ප්‍රමාණයෙන් 1/12ක් ද, ජනගහනයෙන් 5%ක් ද වේල්සයට අයත් වේ.
- 13 වන සියවසේ දී එංගලන්ත කිරීමට යටතට පත් වූ වේල්සය, 1536 දී බ්‍රිතාන්‍ය පාර්ලිමේන්තුව පැනවූ ඒක පාක්ෂික නීතියකින් එංගලන්තයේ පරිපාලන ක්‍රමයට නතු කරගන්නා ලදී.
- මේ අනුව, වේල්සයේ පාලනය ගෙන ගියේ ඒ සඳහා පිහිටු වූ දෙපාර්තමේන්තුවකිනි. එම දෙපාර්තමේන්තුව භාර ව අමාත්‍යවරයකු වූ අතර, වේල්සයේ සෞඛ්‍ය මණ්ඩලය හා අධ්‍යාපන මණ්ඩලය වැනි ආයතන ඒ යටතේ පිහිටුවා තිබිණි.
- වේල්සයට අදාළ බොහෝ පරිපාලන කටයුතු පළාත් පාලන ආයතනවලින් ඉටු කරගන්නා ලදී. වේල්සයේ අභිලාෂ නියෝජනය වීම සඳහා ජාතික පාර්ලිමේන්තුව තුළ අවම වශයෙන් ආසන 35ක් වෙන් කර තිබිණි.

- වේල්ස් ප්‍රාන්තයේ දී 19 වැනි සියවසේ පටන් ප්‍රාදේශීය ස්වයං පාලනය අරමුණු කරගත් ජාතික ව්‍යාපාරයක් වර්ධනය විය.
- වේල්සයට බලතල විමධ්‍යගත කිරීමට මත්තෙන්, තනිකර ම වේල්සයට අදාළ වන පරිදි නීති පැනවීමක් සිදු වූයේ නැත. 1998 දී වේල්සයේ ආණ්ඩු පණත (Government of Wales Act), පැනවීමෙන් පසු මේ ප්‍රදේශය සඳහා වෙන ම පාලන තන්ත්‍රයක් පිහිටුවා තිබේ. එය හඳුන්වන්නේ Wales Assembly Government (වේල්ස් ආණ්ඩු මණ්ඩලය) යන නමිනි.

උතුරු අයර්ලන්තය

- මෙහි භූමි ප්‍රමාණය වර්ග සැතපුම් 50000ක් ද, ජනගහනය මිලියන 1.7ක් ද වේ. එය එක්සත් රාජධානියේ ජනගහනයෙන් 2.5%ක් පමණ ය.
- උතුරු අයර්ලන්තය 12 වන ශතවර්ෂයේ සිට යම් ප්‍රමාණයකට බ්‍රිතාන්‍ය කිරීමට නතු ව පැවතිණි. සමස්ත අයර්ලන්තය ම එක්සත් රාජධානිය සමඟ එකතු වූයේ ක්‍රි.ව. 1800 දී ය.
- අයර්ලන්තය නිදහස් රාජ්‍යයක් වූයේ 1922 දී ය. එය අයිරිෂ් ජාතිකයන් ජීවත් වූ කවුන්ට්‍රි 32 න් 26ක් නව රාජ්‍යයට එකතු වූහ. එහෙත් උතුරු අයර්ලන්තය, බ්‍රිතාන්‍යයේ ම කොටසක් ලෙස පැවතිණි. සමූහාණ්ඩුවට එකතු නොවූ කවුන්ට්‍රි 06 උතුරු අයර්ලන්තයට එකතු වූහ.
- 1920 දී උතුරු අයර්ලන්තය සඳහා වෙන ම පාර්ලිමේන්තුවක් ඇති කරන ලදී. එය 1921 සිට 1970 දක්වා පැවතිණි. එයින් ද්විමාණ්ඩලික ව්‍යවස්ථාදායකයක් සහිත බලය විමධ්‍යගත කළ පාලන ක්‍රමයකට මග පාදා තිබුණි. එම ආණ්ඩුක්‍රමයෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුව සතු බලතල පැහැදිලි ව ප්‍රකාශ කර තිබිණි. පවරා දුන් බලතල සම්බන්ධයෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුව මැදිහත් නොවීමේ ප්‍රතිපත්තියක් අනුගමනය කරන ලදී.
- උතුරු අයර්ලන්ත ජනගහණය කතෝලික සහ ක්‍රිස්තියානි ප්‍රොතෙස්තන්ත වශයෙන් බෙදී තිබිණි. ප්‍රොතෙස්තන්ත ජනතාවට බ්‍රිතාන්‍යය සමඟ එකට සිටීමට අවශ්‍යය වූ අතර කතෝලික ජනතාවට නිදහස අවශ්‍ය විය. කෙසේ වුවත් උතුරු අයර්ලන්තයේ කතෝලික ජාතිකවාදීන් හා ක්‍රිස්තියානි ජනතාව අතර පැවති ගැටුම දිගට ම පැවතිණි. එය නිරාකරණය සඳහා ගත් උත්සාහයන් ද අසාර්ථක විය. එම ගැටුම නිරාකරණය ආරම්භ වූයේ 1980 සහ 1990 දශකවල දී අයර්ලන්ත ආණ්ඩුව හා එක්සත් රාජධානිය සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම ඇරඹීමත් සමඟ ය.
- 1998 අප්‍රියෙල් 10 දා අත්සන් කරන ලද මහ සිකුරාදා සාම ගිවිසුම (Good Friday Agreement) වැදගත් සන්ධිස්ථානයකි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් 1998 දී උතුරු අයර්ලන්ත පණත (Northern Ireland Act, 1998) සම්මත වූ අතර 2002 සිට නව උතුරු අයර්ලන්ත පාලන ක්‍රමය බිහි විය. ඒ මඟින් උතුරු අයර්ලන්තයට විමධ්‍යගත පාලන ක්‍රමයක් හිමි විය.

බලය විමධ්‍යගත කිරීමට පෙළඹවීම්

- වේල්ස්, ස්කොට්ලන්ත හා උතුරු අයර්ලන්ත යන ප්‍රාන්තවල ප්‍රාදේශික ජාතිකවාදවල නැගී ඒම, බ්‍රිතාන්‍යයේ බලතල විමධ්‍යගතකරණය සඳහා පෙළඹ වූ සාධකය වේ.
- බලතල විමධ්‍යගත කිරීම (Devolution) යන්නේ න්‍යායික අර්ථය නම් රාජ්‍යයේ මධ්‍ය බලයේ නිශ්චිත විෂය ප්‍රමාණයක්, කැමැත්තෙන් පරිවාරයේ ඒකකවලට පැවරීමයි. මෙය බලය බෙදා ගැනීමේ මාධ්‍යයකි.

- බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ දී පවතින්නේ ෆෙඩරල් ක්‍රමයට වඩා අඩු බලය බෙදා ගැනීමේ රාමුවකි.
- 1974 මැතිවරණයේ දී ස්කොට්ලන්ත ජාතික පක්ෂයේ මන්ත්‍රීවරු හය දෙනෙකු පාර්ලිමේන්තුවට තේරී පත් වීම, ලේබර් පක්ෂයේ සාම්ප්‍රදායික පදනමට අභියෝගයක් විය. එතැන් සිට බලතල විමධ්‍යගත කිරීමේ විවාදය බලවත් ව ඉදිරියට පැමිණියේ ය.
- 1990 දශකයේ දී ලේබර් පක්ෂයේ තර්කය වූයේ, ස්කොට්ලන්තය එක්සත් රාජධානියෙහි ම රඳවා තබා ගැනීමට ඇති මාර්ගය නම්, බලතල විමධ්‍යගත කිරීම බව ය.
- මේ වන විට, ස්කොට්ලන්තය, චේල්සය හා උතුරු අයර්ලන්තය සම්බන්ධයෙන් බ්‍රිතාන්‍ය පාර්ලිමේන්තුව අනුගමනය කළ ප්‍රතිපත්ති අසමත් වීමත්, ඇමතිවරුන් මේ ප්‍රදේශවල ජනතාව කෙරෙහි අවධානය නොදක්වීම හෝ අඩු වීමත්, හේතු කොට ගෙන ජනතාවට තම ජීවිත පිළිබඳ පාලනය ඔවුන්ට ම කර ගැනීමට අවකාශය දිය යුතු බවටත් තර්ක ඉදිරිපත් විය.
- මේ අනුව 1998 දී ස්කොට්ලන්ත පණත පැනවිණි. 1999 දී ස්කොට්ලන්තය සඳහා පාර්ලිමේන්තුව ආරම්භ විය.
- බලය විමධ්‍යගත කිරීම චේල්සයට ද ප්‍රදානය කරනු ලැබිණි. ඒ 1998 දී ය. ස්කොට්ලන්තය සඳහා බලය විමධ්‍යගත කළ නීතිය සමඟ සසඳන විට, චේල්සයේ ස්ථාපනය කර ඇත්තේ අඩු බලතල විමධ්‍යගත කිරීමක් සහිත සභාවකි (Assembly). ස්කොට්ලන්තයේ ව්‍යවස්ථාදායක සභාව හඳුන්වන්නේ "පාර්ලිමේන්තුව" ලෙස ය.
- 1998 අප්‍රියෙල් 10 දා අත්සන් කරන ලද "මහා සිකුරාදා සම්මුතිය" (Good Friday Agreement) සමඟ උතුරු අයර්ලන්ත ව්‍යවස්ථාවක සභාව (Northern Ireland (Assembly)) පිහිටුවා ඇත.
- චේල්සයේ, උතුරු අයර්ලන්තයේ සහ ස්කොට්ලන්තයේ බලතල විමධ්‍යගත ගත කර ඇත්තේ අසමමිතික ආකාරයකට බව පෙනේ. මේ අතරින් වැඩි ම හා ශක්තිමත් ම බලතල විමධ්‍යගතකරණය සිදු ව ඇත්තේ ස්කොට්ලන්තයේ ය. එය සන්ධිය ඒකකයකට සමාන ය.
- බ්‍රිතාන්‍යයේ තිබෙන මේ සුවිශේෂ තත්ත්වය නිසා එහි පැවති බලතල මධ්‍යගත කරණය ක්‍රමයෙන් සෝදාපාළුවට ලක් ව ඇති බව විචාරකයන්ගේ අදහස වේ.

විමධ්‍යගතකරණ පරිමාව

ස්කොට්ලන්තයට, චේල්සයට සහ උතුරු අයර්ලන්තයට ස්වයං-පාලන ක්‍රමය යටතේ විමධ්‍යගතකර ඇති බලතල මෙසේ ය.

- ස්කොට්ලන්තයට පවරා ඇති බලතල
 - ★ අපරාධ නීතිය, අධ්‍යාපනය, පරිසරය, සෞඛ්‍යය, අධිකරණ පත් කිරීම්, පළාත් පාලනය, පොලිසිය, ප්‍රවාහණය ආදිය සම්බන්ධ පුළුල් බලතල.
 - ★ ජාතික ආදායම් බදු මට්ටමින් පවුමකින් පැත්ස තුනක් දක්වා වලනය වන බදු අයකිරීමට ඇති බලය.
 - ★ සමහර ප්‍රතිපත්ති ක්ෂේත්‍ර සම්බන්ධ බලතල වෙස්ට්මිනිස්ටර් පාර්ලිමේන්තුවෙහි රඳවාගෙන ඇත.

උදාහරණ - ආරක්ෂාව, විදේශ ප්‍රතිපත්ති ආදී බලතල

- වේල්සයට පවරා ඇති බලතල
 - ★ වේල්සයේ ජාතික සභාවට (National Assembly) මුල දී පැවරී තිබුණේ ද්විතීයික නීති පැනවීමේ බලතල ය. මෙයින් ජාතික නීති ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සවිස්තර පියවර මාර්ග ගැනීම දක්වා ඇත.
 - උදාහරණ - වේල්සයේ ජාතික විෂය මාලාවේ අන්තර්ගතය නිශ්චය කිරීමට ඇති බලය.
 - ★ වේල්සයේ (රාජ්‍ය හා පෞද්ගලික ලක්ෂණ ඇතුළත් මහජන සේවා සපයන) ස්වාධීන ආයතනවල නිලධාරීන් පත් කිරීම.
 - ★ වේල්සයට වෙන් කරන මුදල් සම්බන්ධ සම්පූර්ණ බලය ඇත.
 - ★ එයට විචලනය වන බදු පැනවීමේ බලය නැත.
- උතුරු අයර්ලන්තයට පවරා ඇති බලතල
 - ★ වේල්සය සහ ස්කොට්ලන්ත බලතල හා බලතල විට මේ දෙක, අතරමැදි තැනක උතුරු අයර්ලන්තය පිහිටුවා තිබේ.
 - ★ සෞඛ්‍යය, ආර්ථික සංවර්ධනය, පරිසරය, අධ්‍යාපනය, කෘෂිකර්මය, සමාජ සේවා, නිවාස, පළාත් පාලනය, ප්‍රවාහනය, සංස්කෘතිය, ක්‍රීඩා, අධිකරණය, පොලිස් යන විෂයයන් සම්බන්ධ පූර්ණ ව්‍යවස්ථාදායක බලය ඇත.
 - ★ විචලනය වන බදු පැනවීමට බලය නැත.
- 2010 ජනමත විචාරණයෙන් පසු වේල්සයේ ව්‍යවස්ථාදායක බලතල වැඩි කරන ලදී. 2011 දී ඇති වූ මෙම ප්‍රතිසංස්කරණය අනුව විමධ්‍යගත විෂයයන් 20ට අදාළ ව නීති පැනවීමේ බලය ඇත. ඒ සඳහා වෙස්ට්මින්ස්ටර් පාර්ලිමේන්තුවේ අවසරය අවශ්‍යය නැත.
- මෙම බලතල විමධ්‍යගත කිරීමේ රටාවෙහි ලා බ්‍රිතාන්‍යයේ ඇතැම් පළාත්වල ජනතාවට තම අනාගතය පාලනය කර ගැනීමට වැඩි බලතල ලබා දී ඇත.

සමාලෝචනය

අවසාන වශයෙන් අපට කිව හැක්කේ, බ්‍රිතාන්‍යයේ දැනට විකාශනය වන ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලිය ඒකීය ව්‍යවස්ථා රාමුවෙන් ඉවත් වී ඇති බව යි. එහෙත් එය ෆෙඩරල් රාමුව දක්වා ගොස් නැත. ඒ වෙනුවට ඇත්තේ මධ්‍යයේ බලතල නිශ්චිත ප්‍රමාණයක් පරිවාරයට බදාගෙන බලය විමධ්‍යගත කිරීම යි.

අවසාන වශයෙන් පෙන්වා දිය හැකි වන්නේ බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුක්‍රමය සාම්ප්‍රදායික ප්‍රභූ පන්තිය ආරක්ෂා කිරීම හා ප්‍රාදේශීය අනන්‍යතාවලට ගරු කිරීම යන සම්ප්‍රදාය අනුගමනය කළ පසුබිමක, නිර්මාණය වූවන් ය යන්න යි.

ඒ අනුව ජාතික දේශපාලන වශයෙන් බ්‍රිතාන්‍යයක් ද, එහි ප්‍රාදේශීය අනන්‍යතාවන් ද එකවිට පැවතීමට ඉඩ හැර තිබේ. එසේ වුවත් පසුගිය දශක ගණනක් මුළුල්ලේ ප්‍රාදේශීය අනන්‍යතාව ඉදිරියට පැමිණි ආකාරය දකගත හැකි ය. එයින් බ්‍රිතාන්‍යය, ෆෙඩරල් සහ ඒකීය යන ද්විභේදනය (Binary) අතර දෙකට දෙමැදිව පිහිටි රාජ්‍යයක් බවට පත් වෙමින් පවතින බව පෙනේ. එය දෙමුහුන් (Hybrid) ආණ්ඩු ක්‍රමයකැයි ද කිව හැකි ය.

බ්‍රිතාන්‍යයේ දැන් පවතින්නේ අසමමිතික බලය බෙදීමේ ක්‍රමයකැයි ද අපට කිව හැකි ය.

II. ශ්‍රී ලංකාව :

ඒකීය සහ මධ්‍යගත රාජ්‍යයක්, බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ රාමුවක් කරා පරිවර්තනය වීම සම්බන්ධ ව, ලංකාව ද නිදසුනක් සපයයි. මෙම පරිවර්තනය ආරම්භ වූයේ 1987 දී දෙවෙනි ජනරජ ව්‍යවස්ථාවට හඳුන්වා දෙන ලද බල විමධ්‍යගත කිරීම අරමුණ කරගත් 13 වැනි ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයක් සමඟ ය.

- ලංකාවේ නූතන ඒකීය සහ මධ්‍යගත රාජ්‍ය ක්‍රමයට ව්‍යුහාත්මක පදනම වැටුණේ බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත පාලන යුගයේ දී ය. 1818 ප්‍රකාශනය මඟින් උඩරට ප්‍රදේශය, ලංකාවේ අනෙකුත් බ්‍රිතාන්‍ය පාලන කලාප සමඟ සම්බන්ධ කිරීම, මුළු දිවයින ම දේශපාලන වශයෙන් ඒකාබද්ධ කිරීමේ මුල් පියවර විය. 1833 කෝල්බෑක් කොමිෂන් සභා නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම වෙනත් සිදු වූ පරිපාලන සහ අධිකරණ ප්‍රතිසංස්කරණ මඟින්, යටත් විජිත මධ්‍යගත රාජ්‍යයේ පරිපාලන ව්‍යුහයට ද පදනම වැටිණ.
- 1931 ඩොනමෝර් ආණ්ඩුක්‍රම ප්‍රතිසංස්කරණ මඟින් මෙන් ම, 1947 සෝල්බරි ආණ්ඩුක්‍රමය යටතේ ද මෙම නූතන මධ්‍යගත ඒකීය රාජ්‍ය ව්‍යුහය තව දුරටත් ඉදිරියට ගෙන යනු ලැබිණ.
- සෝල්බරි ව්‍යවස්ථාවෙන් ලංකාවේ රාජ්‍යය ඒකීය රාජ්‍යයක් ලෙස හඳුන්වනු නොලැබුණත්, රාජ්‍ය ව්‍යුහය ඒකීය සහ මධ්‍යගත එකක් විය. එය අනුගමනය කර තිබුණේ බ්‍රිතාන්‍ය ඒකීය ව්‍යුහය යි. ලංකාවේ රාජ්‍යය ඒකීය රාජ්‍යයක් ලෙස ව්‍යවස්ථාපිත ප්‍රකාශනයක් ලෙස පළමු වරට සඳහන් වූයේ 1972 පළමු වැනි ජනරජ ව්‍යවස්ථාවේ ය. එම ව්‍යවස්ථාවේ දෙවැනි වගන්තිය මෙසේ විය. “ශ්‍රී ලංකා ජනරජය ඒකීය රාජ්‍යයකි”. එම වගන්තිය 1978 දෙවැනි ජනරජ ව්‍යවස්ථාවේ ද ඇතුළත් කෙරිණි.
- 1987 සම්මත කරන ලද 13 වැනි ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය මඟින් පිහිටුවන ලද පළාත් සභා ක්‍රමය මඟින් මෙම ඒකීය හා මධ්‍යගත රාජ්‍ය ව්‍යුහයේ වෙනසක් ඇති විය. එම වෙනස “බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ” රාමුවක් තුළ සිදු කරන ලදී. බලය විමධ්‍යගත කිරීම යනු සන්ධි/ෆෙඩරල් රාජ්‍ය ව්‍යුහයක් ඇති කිරීම ම නොවේ. එය බිහි කරන්නේ ඒකීය හා මධ්‍යගත ක්‍රමයෙන් වෙනස් වන සන්ධි/ෆෙඩරල් ක්‍රමයකට අඩු පරිමාණයකින් ප්‍රාදේශීය ස්වායත්තතාව ඇති කරන, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යුහයකි. “බලය විමධ්‍යගත කිරීම” (Devolution) යනු ඒකීය සහ සන්ධි යන රාජ්‍ය මාදිලි දෙක අතර මැද ඇති ආණ්ඩුක්‍රමයක් ගොඩනගන රාජ්‍ය මාදිලියකි. එය “දෙමුහුන් (Hybrid)” ක්‍රමයකි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ ඒකීය රාජ්‍ය ව්‍යුහය ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමට ප්‍රධාන හේතුව වූයේ ද්‍රවිඩ ජනවාදී ගැටලුව යි. එම ගැටලුව දේශපාලන අවධි තුනක් ඔස්සේ විකාශය වූවකි. එම අවධි තුන නම්,
 - (අ) 1930 ගණන්වල මැද භාගයේ පටන් ද්‍රවිඩ දේශපාලන නායකත්වය විසින් සමතුලිත නියෝජනයක් ඉල්ලීම, පළමු වැනි දේශපාලන අවධිය යි. සර්වජන ඡන්ද බලය යටතේ, ව්‍යවස්ථාදායක සභාවේ, සිංහල බහුතර ආධිපත්‍යයක් ඇති වීම වැළැක්වීමට ද්‍රවිඩ නායකත්වය ඉදිරිපත් කළ තර්කය වූයේ, ව්‍යවස්ථාදායක සභාවේ සංයුතිය සිංහල බහුතරයේ නියෝජිතයන්ගෙන් සියයට 50ක් වන පරිදි ද, සියලු සුළුතර ජන කණ්ඩායම්වල නියෝජනය සියයට පනහක් වන පරිදි ද සමතුලිත (Balanced) විය යුතු ය යන්න යි.
 - (ආ) දෙවෙනි අවධිය නම්, 1952 පමණ වන විට ද්‍රවිඩ නායකත්වය ෆෙඩරල්/සන්ධි ආණ්ඩුක්‍රමයක් සඳහා ඉල්ලා සිටීම ය.
 - ඒකීය රාජ්‍යයක් තුළ ද්‍රවිඩ භාෂාව කථා කරන සුළුතර ප්‍රජාවගේ අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වන බවට තර්ක කරමින්, ද්‍රවිඩ දේශපාලන නායකත්වය කියා සිටියේ, ද්‍රවිඩ භාෂාව කථා කරන ජනතාවගේ බහුතරය වාසය කරන උතුරු හා නැගෙනහිර

දෙපළාතට, ප්‍රාදේශීය ස්වයං පාලනයක් ලබා දිය යුතු බව යි. ෆෙඩරල් පක්ෂයේ ෆෙඩරල් යෝජනාවෙන් අදහස් වූයේ මෙවැනි සන්ධිය ක්‍රමයකි.

- ක්‍රියාත්මක නොවූවත්, 1957 බණ්ඩාරනායක-වෙල්චනායගම් ගිවිසුම සහ 1965 සේනානායක - වෙල්චනායගම් ගිවිසුම ලංකාවේ ඒකීය රාජ්‍ය ව්‍යුහය සංශෝධනය කිරීමේ දේශපාලන ඓතිහාසික ක්‍රියාවලියේ වැදගත් මං සලකුණු දෙකකි. එම ගිවිසුම් දෙකෙන් ම, සිංහල සහ ද්‍රවිඩ නායකයන් එකඟ වූයේ, සන්ධිය ක්‍රමයට වඩා අඩු පරිමාවක බලය විමධ්‍යගත කරන අලුත් ව්‍යුහයකි. මෙම යෝජිත ප්‍රාදේශීය ඒකක හඳුන්වනු ලැබුවේ “රටසභා” යනුවෙනි. විරුද්ධ පක්ෂයේ සහ වෙනත් විරෝධතා කණ්ඩායම්වල දැඩි විරෝධය නිසා, මෙම අවස්ථා දෙක ම පසුබෑමට ලක් විය.

(ඇ) තුන් වැනි අවධිය නම් ජනවාර්ගික සිවිල් යුද්ධය යි. එය 1983න් පසු ව උත්සන්න ව, 2009 වසර තෙක් පැවතිණ. ලංකාවේ ඒකීය රාජ්‍යය ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම සඳහා අළුත් පියවර ගන්නා ලද්දේ මේ තුන් වැනි අවධියේ ය. 1987 පිහිටුවන ලද පළාත් සභා ක්‍රමය මෙම ප්‍රතිසංස්කරණයෙන් හඳුන්වා දෙන ලද “බලය බෙදීමේ” නව ක්‍රමයේ ආයතනික සංයුතිය වේ.

- ඒකීය රාජ්‍යයේ සිට සිදු වූ මෙම පරිවර්තනය සඳහා පදනම් වූයේ 1987 ජූලි මාසයේ ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයාත්, ඉන්දියාවේ අගමැතිවරයාත් අත්සන් කළ “ඉන්දු ලංකා ගිවිසුම, ය” ලංකාවේ ඒකීය රාජ්‍යය ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම සම්බන්ධ ව එම ගිවිසුමෙන් ප්‍රකාශ වූ ප්‍රධාන මූලධර්ම පහත පරිදි විය.

- (අ) ලාංකික සමාජය වාර්ගික වශයෙන් බහුවිධ සමාජයක් බව පිළිගැනීම.
- (ආ) දෙමළ භාෂාව කථා කරන ජනයා බහුල ව ජීවත් වන උතුරු නැගෙනහිර දෙපළාත දෙමළ කථා කරන ජනයාගේ ඓතිහාසික වාසභූමිය ලෙස පිළිගැනීම.
- (ඇ) උතුරු නැගෙනහිර දෙපළාත තාවකාලික වශයෙන් ඒකාබද්ධ කර පළාත් සභාවක් පිහිටුවීම.

- 13 වැනි සංශෝධනය යටතේ සිදු වූයේ ඉන්දු ලංකා ගිවිසුමෙන් උතුරු නැගෙනහිර දෙපළාතට යෝජනා වූ පළාත් සභා දිවයිනේ අනෙක් පළාත්වලට ද හඳුන්වා දීමයි.
- 13 වැනි සංශෝධනයෙන් පිහිටුවන ලද පළාත් සභා සන්ධිය ක්‍රමයකට වඩා අඩු පරිමාවකින් බලය විමධ්‍යගත කිරීමක් වූවත්, එම ආණ්ඩුක්‍රම සංශෝධනයේ වැදගත්කම රඳා පවතින්නේ, ඒ මඟින් ලංකාවේ ඒකීය/මධ්‍යගත රාජ්‍යය, ව්‍යුහාත්මක ප්‍රතිසංස්කරණයට භාජනය කිරීම ආරම්භ කෙරුණ නිසා ය.

පළාත් සභා ක්‍රමය සහ විමධ්‍යගත කිරීම.

- 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය මඟින් මධ්‍යම, පළාත් හා ප්‍රාදේශීය යන මට්ටම් තුනක ආණ්ඩු ආයතන හඳුනාගෙන තිබේ. ලංකාවේ ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු (පළාත් පාලන ආයතන) ව්‍යවස්ථානුකූලව හඳුනා ගැනීම මේ ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයේ අතුරු ඵලයක් ලෙස හඳුනාගත හැකි ය.
- පළාත් සභා, මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා පළාත් පාලන ආයතන අතර පිහිටි නව ආණ්ඩු බල ආයතනයකි. පළාත් සභා ක්‍රමය අයත් වන්නේ දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීම යන ප්‍රභේදයට ය. පළාත් සභා, ආණ්ඩුක්‍රමයේ කොටසක් බවට ව්‍යවස්ථාව මඟින් ම පත් කර තිබේ. එහෙත් පළාත් සභාවක

සංයුතිය හා ක්‍රියා පටිපාටිය තීරණය කර තිබෙන්නේ අනුනීතියක් හෙවත් පාර්ලිමේන්තු පණතක්, මඟිනි. (එනම් 1987 අංක 42 දරන පළාත් සභා පණත)

- මෙයින් අදහස් වන්නේ පළාත් සභා ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයකින් තොර ව අහෝසි කළ නොහැකි මුත් එහි ක්‍රියාකාරීත්වය පාලනය කිරීම පාර්ලිමේන්තුවේ සරල බහුතරයකින් කළ හැකි බව ය. මේ තත්ත්වය නිසා අයෙකු ලංකාව අර්ධ ගෙඩරල් රාජ්‍යයක් වශයෙන් හඳුන්වන අතර, තවත් අයෙක් ලංකාවේ ඇත්තේ ඒකීය ආකෘතියක් සහිත එහෙත් ගෙඩරල් ලක්ෂණ ඇතුළත් පාලන ක්‍රමයක් ලෙස සලකති.

බලය විමධ්‍යගත කර ඇති ආකාරය.

- අප ඉහත සඳහන් කළ පරිදි පළාත් සභා ක්‍රමය යටතේ සිදු කර තිබෙන්නේ දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කරණය යි. එය පරිපාලනය විමධ්‍යගත කිරීමට (Decentralization) වඩා ඇතට ගිය ක්‍රමයකි. ඒ මඟින් විමධ්‍යගත කරන්නේ පරිපාලන බලය සහ, මධ්‍යම රජය සතු ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ බලයේ නිශ්චිත ප්‍රමාණයන් ය. විමධ්‍යගත කරන ලද බලයට ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක හා අධිකරණ යන බලතල ඇතුළත් වේ. ඒවා ඉන්දියාවේ දී මෙන් ලැයිස්තු තුනක් යටතේ විමධ්‍යගත කර ඇත. එනම්,

1. පළාත් සභා ලැයිස්තුව (Provincial Council List)
2. සංචාත (මධ්‍යම) ලැයිස්තුව (Reserved List)
3. සමගාමී ලැයිස්තුව (Concurrent List) යනුවෙනි.

01. පළාත් සභා ලැයිස්තුව

- පොලිසි හා මහජන සාමය,
- පළාත් ආර්ථික සැලසුම්,
- පළාත් පාලනය,
- පළාත්වල නිවාස හා ඉදි කිරීම්, (ජාතික නිවාස සංවර්ධන අධිකාරයේ ව්‍යාපෘති හැර)
- පළාත තුළ ඇති පාරවල්, පාලම් සහ තොටුපළ (ජාතික මහාමාර්ගවලට අදාළ ව මධ්‍යම රජයට අයත් මහාමාර්ගවල ඇති පාලම් සහ තොටුපළ හැර),
- සමාජ සේවා හා පුනරුත්ථාපන,
- පළාත ඇතුළත ප්‍රවාහණ සේවය,
- කෘෂිකර්මය හා ගොවිජන සේවා,
- ග්‍රාම සංවර්ධනය හා සෞඛ්‍යය,
- දේශීය වෛද්‍ය කටයුතු,
- පළාත් පාලන ආයතන විසින් පවත්වාගෙන යනු ලබන තානායම්,
- බඩු උකස් ගැනීම,
- වෙළඳපොලවල්,
- පළාත ඇතුළත ආහාර සැපයීම හා බෙදාහැරීම,
- සමුපකාරය,
- ඉඩම්, වාරිමාර්ග,
- සත්ත්ව පාලනය,
- සංවර්ධනය හා ක්‍රම සම්පාදනය,
- වරිත ශෝධනාගාර,
- මත් බීම සන්නකයේ තබා ගැනීම, ප්‍රවාහණය මිලදී ගැනීම හා විකිණීම,
- භූමදාන හා භූමදාන භූමි,
- ආදාහන හා ආදාහන බිම්,

- පුස්තකාලය හා කෞතුකාගාර,
 - පෞරාණික හා ඓතිහාසික ස්ථාන,
 - පළාතට සීමා වූ අරමුණු ඇති සංස්ථා සංස්ථාගත කිරීම,
 - විධිමත් කිරීම, සහ අධිකරණය විසින් ගණන් පවරා වසා දැමීම,
 - සංස්ථාගත නොකළ වෙළඳ, සාහිත්‍ය, විද්‍යා, ආගමික, සහ වෙනත් සමිති සමාගම් විධිමත් කිරීම.
 - පළාත තුළ රැගුම් හල් සහ රංග ශාලා සංගීතය, සිනමාහල්, හා විනෝද කටයුතු.
 - ක්‍රීඩාව හා ක්‍රීඩා වැඩිදියුණු කිරීම,
 - ඔට්ටු ඇල්ලීම හා සුදු ක්‍රීඩා.
 - පළාත් සභා ලැයිස්තුවට එරෙහි ව කරන වැරදි.
 - ගාස්තු විදුලි බලය හා බලශක්ති නිපදවීම, හා ප්‍රවර්ධනය
 - මුදල් ණයට ගැනීම
- යන පුළුල් බලතල පවරා ඇත.

- පළාත තුළ නීතිය හා මහජන සාමය පවත්වා ගැනීමේ දී පහත සඳහන් විෂය ඇතුළත් නොවේ. එනම්

- i. ජාතික ආරක්ෂාව
- ii. ජාතික සුරක්ෂිතතාව
- iii. ජාතික බල ඇණිවලට අනුයුක්ත වෙනත් යම් හමුදා යොදා ගැනීම.

- පළාත් තුළ නීතිය හා සාමය පවත්වා ගැනීමේ දී පළාත් පොලීසිය ද ජාතික පොලිස්පතිවරයා යටතේ හා අධීක්ෂණය යටතේ ක්‍රියාත්මක විය යුතු ය. පළාත් පොලීසිය ක්‍රියාත්මක වන්නේ ජාතික මට්ටමෙන් ද්විතීයිකය කරන ලද නියෝජ්‍ය පොලිස්පති වරයකු යටතේ සහ පළාත් බදු පොලීසියට ජාතික පොලීසියෙන් ද්විතීයිකය කරන ලද නිලධාරීන්ට අමතර ව පළාත්බදව බදවා ගත් පළාත්බද සහකාර පොලිස් අධිකාරීවරුන් ඇතුළු නිලධාරීන් මාර්ගයෙනි. මේ නිලධාරීන්ට ජාතික මට්ටමට උසස් වීම් ලැබිය හැකි ය. ඒ කාර්යය ජාතික පොලිස් කොමිෂන් සභාවේ වගකීමකි.
- පළාත තුළ නීතිය හා සාමය පවත්වා ගැනීම හා කාර්ය මණ්ඩල පරිපාලනය සඳහා පළාත් බදු පොලිස් කොමිෂන් සභා පිහිටුවීමට ව්‍යවස්ථාව මඟින් අපේක්ෂා කර තිබෙන නමුත්, එය මෙතෙක් ක්‍රියාවට නගා නැත. පොලිස් බලතල විමධ්‍යගත කිරීම ව්‍යවස්ථාවට පමණක් සීමා වී ඇත.
- ඉඩම් ද, මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා පළාත් සභා අතර ගැටුම්වලට තුඩු දී ඇති කරුණකි. ව්‍යවස්ථාවේ විධිවිධාන අනුව ජනරජය සතු ඉඩම් මධ්‍යම ආණ්ඩුව සතු ව පවතී. එසේ නමුත් දෙවන පරිශීෂ්ටයේ 1.1 වගන්තිය අනුව ඉඩම් පරිහරණය ද සාධාරණ පදනමකින් මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා පළාත් සභා අතර එකඟතාවක් මත සිදු කළ යුතු වේ. පළාත් සභාවේ සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා රජයේ ඉඩම් වෙන් කර දීම 1.2 වගන්තිය අනුව මධ්‍යම රජයේ වගකීමකි. පළාත් සභා භූමි ප්‍රදේශයක ඉඩම්, පුරවැසියකුට හෝ සංවිධානයකට හෝ පවරා දීමේ දී හෝ නියාමනය කිරීමේ දී හෝ පළාත් සභා විමසිය යුතු ය. උපදෙස් පිළිපැදිය යුතු ය.
- මධ්‍යම රජයට අයත් පාසල් හැර සෞඝ්‍ය පාසල්වල අධීක්ෂණය හා පාලනය ද, පළාත් සභාවලට පවරා දී තිබේ. අධ්‍යාපනය සම්බන්ධ පිරිස් පරිපාලනය නීතියෙන් නියම කර ඇති සීමාවලට යටත් ව පළාත් සභා සතු වේ.

සංචාන ලැයිස්තුව

මෙම ලැයිස්තුවට අයත් වන්නේ මධ්‍යම රජය වෙත තබා ගන්නා පහත සඳහන් බලතල යි.

- රාජ්‍ය ආරක්ෂාව හා ජාතික සුරක්ෂිත භාවය.
- විදේශ කටයුතු.
- තැපැල් හා විදුලි සන්නද්ධ
- ගුවන් විදුලිය හා රූපවාහිනිය.
- අධිකරණය.
- ජාතික ආදායමට අදාළ කටයුතු.
- විදේශීය සහ පළාත් අතර වෙළඳාම හා වාණිජ කටයුතු.
- වරාය හා නැව් තොටුපළවල්.
- ගුවන් ගමනාගමනය හා නැව් තොටුපළවල්.
- ජාතික ප්‍රවාහණය.
- රජයේ ඉඩම් ඛනිජ ද්‍රව්‍ය හා පතල්
- ආගමන විගමන හා පුරවැසි භාවය.
- ඡන්ද විමසීම.
- ඡන හා සංඛ්‍යා ලේඛන
- වෘත්තීය රැකියා සහ පුහුණු කිරීම්.
- පුරාවිද්‍යාත්මක කටයුතු.
- රාජ්‍ය ලේඛනාගාර සහ පුරාවිද්‍යාත්මක භූමි සහ නෂ්ටාවශේෂ

ඇතුළු ජාතික වැදගත්කමින් යුත් සියලු කරුණු මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ විෂය පථයට අයත් වේ. එමෙන් ම, ලැයිස්තු තුනෙහි නිශ්චිත ව දක්වා නොමැති ඕනෑම විෂයයක් සියලු කරුණු මධ්‍යම රජයට අයත් වේ.

සමගාමී ලැයිස්තුව

- සමගාමී ලැයිස්තුවට අයත් වන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව හා පළාත් ආණ්ඩුව යන දෙකට ම නීති පැනවීම හා ක්‍රියාත්මක කළ හැකි විෂය ය. එවැනි විෂය 36ක් ව්‍යවස්ථාවේ දක්වා තිබේ. මේ කරුණු ගැන මධ්‍යම රජයට හා ප්‍රාන්තවලට හවුලේ නීති පැනවිය හැකි ය. යම් කරුණක් සම්බන්ධයෙන් පළාත් සභා නීතියක් හෙවත් ප්‍රඥප්තියක් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතියක් සමඟ ගැටේ නම් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ නීතිය බලාත්මක වේ.

මෙම ලැයිස්තුවට පහත සඳහන් බලතල අතර පහත සඳහන් විෂයයන් අයත් වේ.

- සැලසුම් සකස් කිරීම
- උසස් අධ්‍යාපනය, අධ්‍යාපනය හා අධ්‍යාපන සේවා
- ජාතික නිවාස ඉදි කිරීම්
- දේපළ අත්පත් කරගැනීම, බල කර ලබා ගැනීම
- සෞඛ්‍ය සැලසුම්
- උප්පැන්න, මරණ, විවාහ ලියාපදිංචි කිරීම්
- කෘෂිකර්මය හා ගොවිජන සේවා
- පරිසරය ආරක්ෂා කිරීම
- ඖෂධ, විෂ වර්ග පාලනය
- ප්‍රවාහන පත්‍ර, පොත්, වාර සඟරා මුද්‍රණය
- සමුපකාර, සමුපකාර බැංකු
- වාරිමාර්ග
- ධීවර කටයුතු
- උත්සව හා ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම

- සංචාරක ව්‍යාපාරය
- සේවා නියුක්තිය
- මිල පාලනය
- ආහාර සලාක හා ආහාර තොග පවත්වාගෙන යාම
- නගර හා ගම් නැවත නම් කිරීම
- සත්ත්ව පාලනය
- පුණ්‍ය කටයුතු සහ පුණ්‍යායතන
- සමුපකාර
- මිල පාලනය

පළාත් සභාවේ ව්‍යවස්ථාදායකය සහ විධායකය.

- 13 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයෙන් පළාත් සභාවලට පණත් පැනවීමට හෙවත් නීති පැනවීමට බලය ඇතැයි නොකියන මුත්, ඒවාට ප්‍රඥප්ති සෑදීමට බලය තිබෙන බව ප්‍රකාශ කරයි. ප්‍රඥප්තිවලට, නීතියේ බලය ඇති බව ව්‍යවස්ථා අර්ථකථනවලින් පැහැදිලි ය. එහෙත් ඒවා බලාත්මක වන්නේ අදාළ පළාත් සභාවේ බල ප්‍රදේශය ඇතුළත පමණි.
- පළාත් සභා සතු මේ ව්‍යවස්ථාදායක බලය පළාතේ මහජන නියෝජිතයන්ගෙන් සෑදී පළාත් සභා නමැති ආයතනයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙයි. එය ඒක මාණ්ඩලික සභාවකි. සහිකයන් පත් වන්නේ වර්ෂ පහක ධුර කාලයක් සඳහා ය. නියෝජිතයන් සංඛ්‍යාව පළාතේ ජනගහනය සහ භූමි ප්‍රමාණය සැලකිල්ලට ගෙන ජාතික පාර්ලිමේන්තුව විසින් නිශ්චය කරනු ලැබ ඇත.
- 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය හා පළාත් සභා පණත අනුව පළාත් සභාවක විධායකය සමන්විත වන්නේ,
 1. ආණ්ඩුකාරවරයා.
 2. ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයා ඇතුළු පස් දෙනෙකුගෙන් සමන්විත අමාත්‍ය මණ්ඩලයකිනි.
- පළාත් සභාවක ආණ්ඩුකාරවරයා, ජනාධිපතිවරයාගේ නියෝජිතවරයා ය. ඔහු පළාත් විධායකයේ නායකයා වේ. ඔහු පළාත් අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ උපදෙස් අනුව ක්‍රියාත්මක වන අතර උත්සවාකාර බලතලවලින් ඔබ්බට ගිය බලතල ද ආණ්ඩුකාර ධුරයට පවරා දී තිබේ.

ඒවා අතරට,

- i. පළාත් සභා විසින් නියෝජිත ප්‍රඥප්ති නැවත සලකා බලන ලෙස ඉල්ලීම
- ii. එම ප්‍රඥප්තිවල ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය විමසීම සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙතට යොමු කිරීම
- iii. ජනාධිපතිවරයාගේ අදහස් විමසීම සඳහා යොමු කිරීම

ඇතුළත් වේ.

- පළාත් සභාවට, ආණ්ඩුකාරවරයා සම්බන්ධයෙන් පවතින එකම පාලන මෙවලම වන්නේ නොපැමිණි මන්ත්‍රීවරුන් ද ඇතුළු ව තුනෙන් දෙකක බලයකින් යුතු ව විශ්වාසභංග යෝජනාවක් සම්මත කිරීමය.
- පළාත් සභාවේ සැබෑ විධායක බලය හිමි වන්නේ ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයා ඇතුළු අමාත්‍ය මණ්ඩලයට ය. ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයා බවට පත් වන්නේ පළාත් සභාවේ බහුතර මන්ත්‍රීවරුන්ගේ විශ්වාසය දිනාගත හැකි පළාත් සභා මන්ත්‍රීවරයා ය. එහෙත් ප්‍රායෝගික ව සිදු වන්නේ ජයග්‍රාහී දේශපාලන

පක්ෂ නායකයා විසින් ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයා තෝරා ගැනීම ය. අමාත්‍ය මණ්ඩලයට සාමාජිකයන් පත් කිරීම ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයාගේ උපදෙස් අනුව සිදු කළ යුතු ය. එහෙත් ප්‍රායෝගික ව සිදු වන්නේ ජයග්‍රාහී පක්ෂයේ නායකයා විසින් තෝරාගනු ලබන තැනැත්තන් ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයා විසින් අමාත්‍ය මණ්ඩලයට නම් කිරීම ය.

- 13 වන සංශෝධනය සමඟ ලංකාව ඒකීය රාජ්‍ය ආකෘතියෙන් ඉවතට ගමන් කිරීමක් දක්නට ලැබේ. ඒ ක්‍රමයෙන් සන්ධිස් ආණ්ඩුක්‍රමයක දිශාවට ගමන් කරනු දක්නට ලැබුණ මුත්, ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය මඟින් පසුගිය කාලයේ ලබා දුන් ඇතැම් නඩු තීන්දුවලින් ඒකීය භාවය රැක ගැනීමට උත්සාහ කර තිබේ. පළාත් සභාවට අයත් පොලිස් බලතල හා ඉඩම් බලතල ක්‍රියාත්මක කිරීමට ඉඩ ලබාදෙන්නේ නම්, ලංකාව ඉන්දියානු බලය බෙදීමේ ක්‍රමයට බොහෝ සෙයින් සමාන වීමට ඉඩ තිබේ.

03. ඒකීය හා මධ්‍යගත රාජ්‍ය ව්‍යුහය

ප්‍රංශය :

- ඒකීය හා මධ්‍යගත රාජ්‍ය ව්‍යුහය හඳුනා ගැනීමේ දී ප්‍රංශ ආණ්ඩුක්‍රමය බෙහෙවින් ම වැදගත් වේ.
- ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලියක් වශයෙන් ප්‍රංශය පිළිබඳ ව හැදෑරීම ලංකාවේ අපට විශේෂයෙන් වැදගත් වේ. එයට හේතුව 1978 ව්‍යවස්ථාවෙන් හඳුන්වා දෙන ලද විධායක ජනාධිපති ක්‍රමය ප්‍රංශයේ පස්වැනි සමූහාණ්ඩු ව්‍යවස්ථාවට අනුව සකස් කරන ලද්දක් වීම යි.
- ප්‍රංශය නූතන ලෝකයේ බිහි වූ ප්‍රථම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සමූහාණ්ඩුව ද වෙයි. 1789 විප්ලවයක් සමඟ රාජාණ්ඩුව බිඳ වැටුණු පසු, ප්‍රංශය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සමූහාණ්ඩුවක් බවට පත් විය. එහි ප්‍රධාන සටන් පාඨය වූයේ නිදහස, සාමාන්‍යත්වය සහ සහෝදරත්වය යි. එය නිදහස හා සමාන්‍යත්වය පදනම් කරගන්නා ආණ්ඩු ක්‍රමයක් ද විය.
- ප්‍රංශය අතිශයින් ම බලය කේන්ද්‍රගත ඒකීය රාජ්‍යයකි. ඒකීය රාජ්‍යයක විශේෂ ලක්ෂණය වන්නේ එක් මධ්‍යම අධිකාරයක් විසින් පාලන බලය ඉසිලීම ය.
- ප්‍රංශය සැලකෙන්නේ බලවත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් විසින් පළාත් පාලන ආයතනවල තීරණ නිර්මාණය කරනු ලබන ක්‍රමයක් සහිත රාජ්‍යයක් ලෙසිනි.
- ඒකීය ක්‍රමය වඩාත් හොඳින් ක්‍රියාත්මක වන්නේ ‘සංස්කෘතික විවිධතා අඩු ජාතික රාජ්‍යවල ය’ යන්න පිළිගත් අදහසකි. එසේ ම ඒ සඳහා පුරවැසියන්ට සියලු දෙනාට ම පොදු ජාතික අභිමානය ද අවශ්‍ය ය. ශක්තිමත් ඒකීය මධ්‍යගත රාජ්‍ය ව්‍යුහයක් සඳහා මධ්‍යගත පරිපාලන ක්‍රමයක් ද, රට පුරා පැතිරුණු ගමනාගමන සහ සන්නිවේදන ක්‍රමයක් පැවැත්ම ද අවශ්‍ය වේ.
- එබැවින් ඒකීය ක්‍රමය කුඩා ජාතික රාජ්‍යවලට ගැළපෙන ක්‍රමයකැයි ජනප්‍රිය මතයක් පවතී. එහෙත් ඒකීය මධ්‍යගත ක්‍රමය බහු විධතා සහිත විශාල රාජ්‍යවල ක්‍රියාත්මක නොවිය යුතු බවක් ඉන් අදහස් නොකෙරේ.
- බහුවිධ සමාජයක ඒකීය මධ්‍යගත ක්‍රමයක් ක්‍රියාත්මක වන විට මධ්‍යම ආණ්ඩුව, පළාත් පාලන ආයතන මත තම සාරධර්ම හා ප්‍රතිචාර ආරෝපණය කරනු ඇත. එවැනි තත්ත්වයක දී උපජාතික ඒකකවලට ස්වාධීන ව නීති හා ප්‍රතිපත්ති ඇති කරගත නොහැකි අතර පළාත් පාලන ආයතනවල යම් යම් දෑ ඉටු කරන ලෙසට බලපෑම් කිරීමට ද හැකියාව පවතී.

- මෙවැනි තත්ත්වයක් මධ්‍යයේ ප්‍රංශයේ ඒකීය හා මධ්‍යගත ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලියේ සුවිශේෂතාව හඳුනාගැනීමට මත්තෙන් එහි ඓතිහාසික විකාශය පිළිබඳ ව ද අවධානය යොමු කළ යුතු ය.

වත්මන් ඒකීය හා මධ්‍යගත ව්‍යුහයට පෙර ප්‍රංශය :

- 1879 විප්ලවයත් සමඟ ප්‍රංශයේ රාජාණ්ඩුක්‍රමය බිඳවැටී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සමූහාණ්ඩුක්‍රමයක් බිහි විය. රාජ්‍ය මාදිලියක් හැටියට සමූහාණ්ඩුක්‍රමයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණය වන්නේ රාජ්‍ය නායකයා ලෙස ජනාධිපතිවරයා මහජන ඡන්දයෙන් තෝරා පත් කර ගැනීම යි.
- 1789 ප්‍රංශ විප්ලවයෙන් පසුකාලීන දේශපාලන ඉතිහාසය තුළ ප්‍රංශයේ සමූහාණ්ඩුක්‍රම පහක් නිර්මාණය වී ඇත. මෙම සියලු ම ආණ්ඩුක්‍රම එක්තරා දුරකට ප්‍රවණ්ඩකාරී ලෙස බලය මාරු වීම් (Violent transition of power) ලෙස ද හඳුනාගත හැකි වේ. මේ එක් එක් ආණ්ඩු ක්‍රමයක් ප්‍රංශයේ හඳුන්වන්නේ සමූහාණ්ඩු (පළමුවැනි, දෙවැනි ආදී ලෙස) වශයෙනි.
- පළමු සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය 1792 දී XVI වන ලුවීගේ බිඳවැටීමත් සමඟ ආරම්භ වී 1804 නැපෝලියන් බොනපාර්ට් ප්‍රංශ අධිරාජ්‍යා (Emperor of the First French Empire) ලෙස බලයට පත් වීමෙන් අවසාන වූයේ ය. නැපෝලියානු බලය පිරිහීමට පත්වීමෙන් පසු ව තාවකාලික රාජාණ්ඩු කිහිපයක් ම ඉස්මතු වූ නමුත්, 1848 දී සිදු වූ දේශපාලන වෙනසත් සමඟ පළමු සමූහාණ්ඩුවේ අවසානය සටහන් වූයේ ය.
- ඉන් අනතුරු ව 1848 දී දෙවන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමයට පදනම දැමිණි. එහි ජනාධිපති ලෙස තේරී පත් වූ ලුවී නැපෝලියන් 1852 දී ප්‍රංශ රාජාණ්ඩුක්‍රමය නැවත පිහිටුවා තමා අධිරාජ්‍යා ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමත් සමඟ දෙවැනි සමූහාණ්ඩුව බිඳ වැටිණි. 1870 දී ජර්මනිය (එවකට ප්‍රශියාව) සමඟ සිදු කළ යුද්ධයෙන් ප්‍රංශය පරාජය වීමත් සමඟ, III වැනි ලුවී නැපෝලියන් 1852 දී පිහිටුවා ගත් දෙවැනි ප්‍රංශ අධිරාජ්‍යය ද බිඳ වැටිණි.
- ඉන් අනතුරු ව 1870 දී බිහි වූ තුන් වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය සාපේක්ෂ වශයෙන් දීර්ඝ කාලයක් ක්‍රියාත්මක වූ නමුත්, එය පූර්ණ දේශපාලන ස්ථාවරත්වයක් කරා ප්‍රංශය ඔසවා තබන්නට අසමත් වූයේ ය. මේ සමූහාණ්ඩුව තුළ 1929 - 39 තෙක් වූ දශකයේ දී පමණක් ආණ්ඩු 18ක් ඇති වී බිඳ වැටීම උදාහරණ ලෙස දැක් විය හැකි ය. 1940 දී ජර්මනිය විසින් ප්‍රංශය ආක්‍රමණය කිරීම තුන් වන සමූහාණ්ඩුවේ බිඳවැටීම සටහන් කළේ ය.
- දෙවන ලෝක යුද්ධයේ නිමාවත් සමඟ 1946 දී සිවු වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය ස්ථාපිත විය. සිවු වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය තුන් වන සමූහාණ්ඩුවේ ම දේශපාලන දිගුවක් යයි කීම නිවැරදි ය. එබැවින් තුන් වන සමූහාණ්ඩුක්‍රමය මුහුණ දුන් දේශපාලන ගැටලු එලෙසින් ම සිවු වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය තුළ ද දක්නට ලැබිණි.
- ලෝක යුද්ධයෙන් පසු ව ලෝක පර්යායෙහි ලා සිදු වූ යටත් විජිත හරණය, ප්‍රංශ යටත් විජිත අධිරාජ්‍යය බිඳ වැටීම සටහන් වූයේ ය. එහි දේශපාලන ව්‍යාකූලතා සිවු වන සමූහාණ්ඩුව දේශපාලන වශයෙන් බලවත් සංකීර්ණ තත්ත්වයකට පත් කළේ ය.
- ඒ කෙසේ වෙතත් සිවු වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය ප්‍රංශය මුහුණ දුන් බරපතළ ආර්ථික ගරා වැටීමෙන් යම් තරමකින් මුදවා ගැනීමට සමත් විය. එහෙත් එය අධිරාජ්‍ය වාදයෙන් එළිපත්කට පැමිණි ප්‍රංශයේ දේශපාලනය අස්ථාවරත්වය සමහන් කිරීමට තරම් ශක්තිමත් නොවී ය. විශේෂයෙන් ප්‍රංශයට අයත් ඇල්ජීරියාව ආශ්‍රිතව පැන නැඟුණු ගැටලු නිසා සිවු වන සමූහාණ්ඩුව දේශපාලන වශයෙන් අස්ථාවරත්වයට ඇඳ වැටිණ.

- වර්තමාන පස් වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමය දෙවන ලෝක යුද්ධයෙන් පසු ව ප්‍රංශයේ ගොඩ නැගෙන දේශපාලන හා ආර්ථික අර්බුදවලට විසඳුමක් ලෙසත්, එසේ ම දීර්ඝකාලීන ව විකාශනය වූ දේශපාලන අස්ථාවරත්වයට විසඳුමක් ද සමඟින් ඉදිරියට ආයේ ය.
- ඒ අනුව 1958 දී පැවති ව්‍යවස්ථාදායකය විසුරුවා හැරිණි. ඒ සමඟ ම පැවති ව්‍යවස්ථාවේ අදාළ භාවය ද බිඳ වැටිණි. දේශපාලන නායකත්වයට පත් වාල්ස් ඩිගෝල්ගේ රජය නව ව්‍යවස්ථාවක් නිර්මාණය කිරීම ආරම්භ කළේ ය. 1958 සැප්තැම්බර් 28 නව ව්‍යවස්ථාව විශාල බහුතරයකින් සම්මත වූ අතර එය ප්‍රංශයේ පස් වන සමූහාණ්ඩුවේ දේශපාලන සම්භවය සටහන් කළේ ය.
- 1957 තෙක් ම පැවති ආර්ථික හා දේශපාලන අවුල් ස්වභාවය නිමා කරමින් පස් වන ආණ්ඩුක්‍රමය වාල්ස් ඩිගෝල් අතින් නිර්මාණය වූයේ ප්‍රංශය තුළ ශක්තිමත් මධ්‍යගත ඒකීය ආණ්ඩුක්‍රමයක් ගොඩ නංවමිනි.
- මෙවැනි මධ්‍යගත ආණ්ඩුක්‍රමයක් සම්පාදනය කිරීමට ප්‍රංශයේ පැවති පහත සඳහන් ඓතිහාසික සාධක ද හේතු පාදක විය.
 - ★ ආර්ථික, බුද්ධිමය හා සංස්කෘතික වශයෙන් ප්‍රංශයේ පැරිස් අග නගරය තුළ පැවති ආධිපත්‍යය.
 - ★ ප්‍රංශයේ දේශපාලන ජීවිතය පාලනය කළේ පැරිසියේ දේශපාලන කේන්ද්‍රය වීම.
 - ★ ප්‍රංශය බාහිර සතුරන්ගෙන් හා අභ්‍යන්තර විරුද්ධ වාදීන්ගෙන් ආරක්ෂා කර ගැනීමේ මාර්ගය වශයෙන් මධ්‍යගතකරණය අවශ්‍ය වීම.
 - ★ ඉහත අවකාශ හේතු කොටගෙන ජාතියේ තීන්දු ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය පැරිස් කේන්ද්‍රීය මධ්‍යගත පාලයනක් බවට පත් විය. එය අහේදනීය, ඒකීය සහ මධ්‍යගත සමූහාණ්ඩුවකි.

ප්‍රංශ ආණ්ඩුක්‍රමයේ මූලික ලක්ෂණ ඩිගෝල්වාදී ක්‍රමය (Gaullist System) :

I ජනාධිපතිධුරය -

පස්වන සමූහාණ්ඩුවේ ව්‍යවස්ථාව ඩිගෝල්වාදී ක්‍රමයක් යැයි ද හැඳින් වේ. ජනරාල් වාල්ස් ඩිගෝල්ගේ දේශපාලන සහ පුද්ගලික අභිලාෂයන්ට අනුව, එක් පුද්ගලයකු වටා බලය කේන්ද්‍රගතවන ලෙස ප්‍රංශ ආණ්ඩු ක්‍රමය සකස් කිරීම එයට හේතුව යි.

පස් වන සමූහාණ්ඩු ක්‍රමයේ හඳුන්වා දීම් ඇසුරෙන් ප්‍රංශ ආණ්ඩු ක්‍රමයේ මූලික ලක්ෂණ හඳුනාගත හැකි ය.

- III හා IV සමූහාණ්ඩු ක්‍රමවල ප්‍රධානතම දුර්වලතාව වූයේ ඉතා දුර්වල විධායකයක් නිර්මාණය වී තිබීම සහ දේශපාලන පක්ෂ ඉතා ලිහිල් ලෙස සංවිධානය වී තිබීම ය. එනිසා ම එම දුර්වලතා මඟහරවමින් පස් වන සමූහාණ්ඩුක්‍රමයත්, එහි ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවත් නිර්මාණය කෙරිණි.
- ඒ අනුව පූර්ණ බලැති විධායක ජනාධිපති ධුරයක් ස්ථාපිත කෙරිණ. ඒ මඟින් ඊට පෙර පැවැති පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමය විධායකයට දෙවැනි තත්ත්වයට පත් කරන ලදී.

- නව ව්‍යවස්ථාවේ සුවිශේෂ ම නිර්මාණය ලෙස මෙම පූර්ණ බලැති විධායක ජනාධිපති ධුරය ප්‍රංශ සමූහාණ්ඩුවේ ඉහළ ම ස්ථානය ලෙස නිර්මාණය කෙරිණ. විධායකය ව්‍යවස්ථාදායකයට ඉහළින් ඔසවා තැබීම එහි මූලික ලක්ෂණයකි.
- එහි දී සෘජු මහජන ඡන්දයෙන් පත්වන තනතුරක ඇති අස්ථාවර භාවය ආවරණය කිරීම සඳහා ඡන්ද විද්‍යාලයක් මගින් තේරී පත් වන ජනාධිපති ධුරයක් යෝජනා වූයේ ය.
- එහෙත් 1962 දී සිදු වූ ජනමත විචාරණය මගින් ජනාධිපතිවරයා ද්වි ඡන්ද ක්‍රමය මත සෘජු මහජන ඡන්දයෙන් තෝරාපත් කර ගැනීම නිර්දේශ විය. ඒ අනුව පළමු මැතිවරණයේ දී කිසිදු අපේක්ෂකයකුට අවශ්‍ය බහුතරය නොලැබී ඇති විටක සති දෙකකින් දෙවන මැතිවරණයක් පවත්වා ජනාධිපතිවරයා තෝරා ගත යුතුය. එම දෙවැනි මැතිවරණයට ඉදිරිපත් කරන්නේ පළමු මැතිවරණයේ දී වැඩි ම ඡන්ද ලබා ගත් දෙදෙනා පමණි. මෙය හැඳින්වෙන්නේ ද්වි-ඡන්ද ක්‍රමය (Dual Voting) ලෙස ය.
- ජනාධිපතිවරයාට හිමිවන නිල කාලය වසර 05කි.
- මධ්‍යගතවාදී ප්‍රවණතාව ශක්තිමත් කරමින් පස් වන සමූහාණ්ඩුව යටතේ ජනාධිපතිවරයාට පවරා දී ඇති බලතල මෙසේ ය.

i සාම්ප්‍රදායික බලතල :-

රාජ්‍ය නායකයා ලෙස සාම්ප්‍රදායික ව හිමිවන බලතල

ii දේශපාලන වශයෙන් බල ගැන්වූ තත්ත්වයන්ට මුහුණ දීමට අදාළ බලතල :-

ජනාධිපතිවරයා ජාතියේ එක්සත්කම පිළිබඳ සංකේතය යි. ඔහු පක්ෂ දේශපාලනයට සහ සමාජයේ ඇති දේශපාලන බෙදීම්වලට ඉහළින් සිටින්නෙකි. ඩිගෝල් ඇල්ජීරියානු අර්බුදය අවස්ථාවේ සහ 1976 ආර්ථික හා මූල්‍ය අර්බුද අවස්ථාවේ ජනාධිපති ගිස්කා දෙස්තැං (Giscard d Estaing) ක්‍රියා කළ ආකාරය මීට නිදසුන් වේ.

iii හදිසි අවස්ථා බලතල :-

සමූහාණ්ඩුවට, ජාතියේ නිදහසට, භෞමික අඛණ්ඩතාවට, ජාත්‍යන්තර සම්මුති පිළිපැදීමට, මහජන අධිකාරි ආයතනවලට බාධා එල්ල වී ඇති අවස්ථාවල හදිසි අවස්ථා ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට ජනාධිපතිවරයාට බලය හිමි වේ.

II අගමැති සහ කැබිනට් මණ්ඩලයක් ස්ථාපිත කිරීම.

- මෙම ආයතන පාර්ලිමේන්තුවේ බලයට දැඩි ලෙස අනාවරණය නොවූණ ආකාරයෙන් ස්ථාපනය කර ඇත.
- අගමැතිවරයා ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන අතර, අමාත්‍යවරුන් අගමැතිවරයා තීරණය කිරීමෙන් පසු ව ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන්නේ ය. අමාත්‍යවරු ව්‍යවස්ථා දායකයේ සාමාජිකයෝ නොවෙති. එබැවින් කැබිනට් මණ්ඩලයට ව්‍යවස්ථාදායකයෙන් සාපේක්ෂ ස්වාධීනතාවක් ලැබේ. අගමැතිවරයා ජාතික මන්ත්‍රණ සභාවේ සාමාජිකයකු වීම සමාන්‍ය සිරිත වුවත්, එය අවශ්‍ය ම නැත. අගමැති ධුරයට පත් වූ පසු ජාතික මන්ත්‍රණ සභාවේ බහුතර කැමැත්ත ලබා ගැනීම ද අවශ්‍යය නැත. අවශ්‍ය වන්නේ ජනාධිපතිවරයාගේ විස්වාසය පමණි. ජාතික මන්ත්‍රණ සභාවට අගමැති හෝ කැබිනට් ඇමතිවරුන්, විස්වාස හංග යෝජනාවකින් ඉවත් කළ නොහැකි ද වේ. අගමැතිවරයා ජාතික මන්ත්‍රණ සභාවේ කැමැත්ත නියෝජනය කිරීම ද අවශ්‍ය නැත.

III ද්වි මාණ්ඩලික ව්‍යවස්ථාදායකයක් හඳුන්වා දීම.

- ප්‍රංශයේ ව්‍යවස්ථාදායකය පාර්ලිමේන්තුව වේ.
 - i මෙහි ප්‍රථම මණ්ඩලය ජාතික මන්ත්‍රණ සභාව (National Assembly)
 - ii දෙවන මණ්ඩලය සෙනෙට් සභාව වේ.
- ජාතික මන්ත්‍රණ සභාවේ නියෝජිතයන් 577ක් වන අතර ඔවුහු කේවල ඡන්ද කොට්ඨාස පදනම හා ද්වි ඡන්ද ක්‍රමය පදනම් ව එම අරමුණු නිල කාලයකට තෝරා ගැනෙති.
- සෙනෙට් සභාව නියෝජිතයන් 32 දෙනකු ගෙන් යුක්ත වේ. ඉන් 1/3ක් වසර 3කට වරක් අලුතින් ඡන්ද විද්‍යාලයක් මඟින් තෝරා ගැනෙති.
- නිල කාලය වසර 7ක් වේ.
- ප්‍රංශ ව්‍යවස්ථාදායකය ලෝකයේ සෙසු ව්‍යවස්ථාදායකයන්ට සාපේක්ෂ ව බලතල අතින් අඩු මට්ටමක පිහිටුවා ඇත. අර්බුදකාරී දේශපාලන තත්ත්වයක දී පාර්ලිමේන්තුව විසුරුවා හැරීමේ බලය ජනාධිපතිවරයා සතු කර ඇත. එය බලවත් විධායකීන් සහ සාපේක්ෂ වශයෙන් දුර්වල ව්‍යවස්ථාදායකයකින් සමන්විත ආණ්ඩු ක්‍රමයකි.

IV අධිකරණය සහ ජනාධිපති

- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 64 වගන්තියට අනුව අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කොට පවත්වාගෙන යාමේ භාරකරු ජනාධිපතිවරයා ය.

ප්‍රංශයේ බලය විමධ්‍යගතකරණය :

I දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීම (Devolution) ප්‍රංශ ආණ්ඩුක්‍රමයේ නොමැත.

- දේශපාලන බලය මධ්‍යම දේශපාලන කේන්ද්‍රයෙන් පරිධිය තෙක්, එනම් පළාත් පාලන හෝ පළාත් පාලන ඒකක තෙක් විමධ්‍යගත කිරීම, දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීමක් ලෙස හඳුනාගත හැකි ය. මෙයට පටහැනි ව ප්‍රංශයේ ඇත්තේ පරිපාලනය විමධ්‍යගත කිරීම යි.

II පරිපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීම (Decentralization)

- පරිපාලන බලය විමධ්‍යගතකරණයේ දී ප්‍රාදේශීය ඒකකවලට දේශපාලන ස්වාධීනතාව නැත.
- ඒ මඟින් ආණ්ඩු ක්‍රමයේ ඒකීය ස්වභාවය අවධාරණය වේ. ශක්තිමත් මධ්‍යම ආණ්ඩුව විසින්, ආණ්ඩුවේ පරිපාලන තන්ත්‍රය මධ්‍යයේ පාලනයට යටත් ව පරිධිය තෙක් විමධ්‍යගත කිරීමක් මින් අදහස් වේ.
- මූලික වශයෙන් ප්‍රංශයේ පස්වැනි සමූහාණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාව විසින් නිර්මාණය කරනු ලැබ ඇත්තේ දේශපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීමක් නොව පරිපාලන විමධ්‍යගත කිරීමකි. දේශපාලන බලය මධ්‍යගත කිරීමේ ප්‍රධාන ආයතනය ජනාධිපති ධුරය යි. ප්‍රංශ ආණ්ඩුක්‍රමය වනාහී ජනාධිපතිවරයා සහ විධායකයට වඩා රාජ්‍ය බලය මධ්‍යගත කරන ලද ආණ්ඩුවකි.

ප්‍රංශයේ පරිපාලන බලය විමධ්‍යගත කිරීම

පරිපාලන විමධ්‍යගත ව්‍යුහයන්

ප්‍රංශ පළාත් පාලනය (උපජාතික මට්ටම) :

- ප්‍රංශ ආණ්ඩුව, උපජාතික මට්ටම්වල සමස්ත පාලනය ඇති වන ආකාරයට ගොඩ නැගූ බලගතු මධ්‍යම ආණ්ඩුවකි. උපජාතික ආණ්ඩු තල 3ක් යටතේ සංවිධානය කර තිබේ. ඒවා නම්,
 - I. කලාප - (Regions)
 - II. දෙපාර්තමේන්තු (කලාපවල කුඩා ප්‍රාදේශීය ඒකක)
 - III. කොමියුන (ප්‍රජා ඒකක) හෙවත් පළාත් පාලන ආයතන.

යන මේවා ය.
- ප්‍රංශය කලාප 22කින් සහ දෙපාර්තමේන්තු 96 කින් යුක්ත ය. ඒවා Arrondissements යන උප ඒකක 320කට සහ කැටන්ටන් 3530කට බෙදා ඇත. කොමියුන 36383ක් ද වේ.
- පොදු තීන්දු ගැනීම ඉහත තල 3 දී සිදු කෙරේ. ඒවායේ තීන්දු ගන්නා ආයතන කාණ්ඩ 4 කට බෙදා දැක්විය හැකි ය.
 - I. නියෝජිත සභා.
 - II. ප්‍රිෆෙක්ට් අධිකාරීන්
 - III. මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ප්‍රාදේශීය ක්ෂේත්‍ර කාර්යාල.
 - IV. වෘත්තීය සංගම් හා බලපෑම් කණ්ඩායම්.

මේ අනුව මහජන නියෝජිතයෝ, මධ්‍යම රජයේ නිලධාරීහු සහ ප්‍රාදේශීය සිවිල් සමාජය තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියට සම්බන්ධ වෙති.

නියෝජිත සභා.

- නියෝජිත සභා සෑම මට්ටමක ම දක්නට ලැබේ. කලාප මට්ටමේ දී වක්‍ර ව තෝරාගත් සභා දෙකක් ඇත. එනම් කලාප මණ්ඩලය හා ආර්ථික හා සමාජ කමිටුව යි. දෙපාර්තමේන්තු මට්ටමේ දී දෙපාර්තමේන්තු මණ්ඩල දක්නට ලැබේ. කොමියුන මට්ටමේ දී ක්‍රියාත්මක වන්නේ නාගරික සභා ය.
- 22ක් පමණ වූ කලාප සැකසී ඇත්තේ දෙපාර්තමේන්තුවලිනි. එහි ප්‍රධාන වගකීම වන්නේ කලාපීය සංවර්ධනයට පර්යේෂණ යෝජනා මඟින් හෝ වෙනත් ආකාරවලින් හෝ දායක වීම ය. කලාප විධායක නිලධාරියා ප්‍රිෆෙක්ට්වරයා ය. ඔහුට සහයට කලාප සභාව හා ආර්ථික හා සමාජ කමිටුව පිහිටා තිබේ. කලාප සභාව නියෝජිත කණ්ඩායම් තුනකින් සමන්විත ය.
 - I. කලාපයෙන් තේරීපත් වූ මධ්‍යම ව්‍යවස්ථාදායකයේ උභය මණ්ඩලවල නියෝජිතයන්.
 - II. දෙපාර්තමේන්තු කවුන්සිල නියෝජිතයෝ
 - III. කොමියුන් සභාවල නියෝජිතයෝ
- කලාප කවුන්සිලයේ වගකීම වන්නේ කලාප අයවැය සම්මත කිරීම ය. ආර්ථික හා සමාජ කමිටුවේ කාර්යභාරය උපදේශාත්මක එකකි. එයට වෘත්තීය හා අභිලාෂ කණ්ඩායම් ඇතුළත් ය.

- ඒ ඒ පළාත්බද දෙපාර්තමේන්තුවලට, දෙපාර්තමේන්තු සභා පිහිටුවා තිබේ. ඒවායේ නියෝජිත සංඛ්‍යාව 17-109 තෙක් වෙනස් වේ. මේවායේ සහිකයෝ සර්වජන ඡන්දයෙන් සමානුපාතික ක්‍රමයට වර්ෂ 6කට තෝරා ගැනෙති. සහිකයන් ගෙන් 1/2 සෑම වර්ෂ 3කට වරක් තෝරා ගැනෙයි. එහි විධායක ප්‍රධානියා වූයේ දෙපාර්තමේන්තු මට්ටමට පත් කර සිටින ප්‍රිගෙක්ට්වරයා ය. එහි න්‍යාය පත්‍රය, කාල සටහන, අයවැය සකසන්නේ ඔහු ය. මෙය දෙපාර්තමේන්තු මධ්‍යම රජයට සේවා සපයන ඒජන්සි ආයතනයක් ලෙස ක්‍රියාත්මක වෙයි. එනම් මාර්ග, පාසල් හා සුභසාධන සේවා සම්පාදනය කිරීම ය. නීතියෙන් අවහිර කර නොමැති තාක් දුරට ඒවාට සිය ප්‍රතිපත්ති ප්‍රාරම්භනය කළ හැකි ය.
- 'කොමියුන' යනු ප්‍රංශයේ සියලු නගර සභාවලට භාවිත කරන පොදු වචනය යි. කොමියුනයේ ප්‍රමාණය මත වෙනස් වන මැතිවරණ ක්‍රමයකට අනුව සර්වජන ඡන්දයෙන් තෝරා ගනු ලබන නගර සභා කොමියුන මට්ටමේ දී ක්‍රියාත්මක වේ. කොමියුනයේ මහජන නියෝජන සභාව වන්නේ නගර සභාව යි. විධායක නිලධාරියා වන්නේ නගරාධිපති යි. ඒවායේ ප්‍රධාන වගකීම් නම්,
 - I. මධ්‍යම ආණ්ඩුව විසින් පවරා දෙන ලද වගකීම් ඉටු කිරීම. එය සේවා සැපයීම වෙනුවෙන් අය කිරීම් කරන අතර සේවා සැපයීම ප්‍රමුඛ කාර්යය ලෙස ඉටු කරයි.
 - II. තම තුල්‍යතාව මත නීතියෙන් තහනම් නොකරන ලද කටයුතු කිරීම, එය තුලිත අයවැයක් ඉදිරිපත් කිරීමට බැඳී ඇත.

ප්‍රිගෙක්ට් අධිකාරීහු :

- ප්‍රිගෙක්ට් කණ්ඩායම් යනු ප්‍රංශ පරිපාලනයේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව නියෝජනය කරමින් ප්‍රාදේශීය ව සේවය කරන හා මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ඒ ඒ අමාත්‍යාංශවල කාර්යයන් ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ දී සම්බන්ධීකරණය කරන හා ආණ්ඩුවේ සංකේතය වශයෙන් ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ දී පෙනී සිටින නිලධාරී කණ්ඩායම යි. ඔවුන්
 - I. කලාප ප්‍රිගෙක්ට්වරයා.
 - II. දෙපාර්තමේන්තු ප්‍රිගෙක්ට්වරයා
 - III. උප ප්‍රිගෙක්ට්වරයා යන මට්ටම්වලින් දැකගත හැකි ය.

ප්‍රංශයේ මධ්‍යගත රාජ්‍යයට එරෙහි ව එල්ල වී ඇති විවේචන :

01. පළාත් බද කාර්යයන් ඉටු කිරීමේ දී මධ්‍යයේ අවසරය ලබා ගත යුතු වීම.
 02. පරිපාලන විකේන්ද්‍රණය සඳහා කළ නියෝග, පරිපාලන ක්‍රියාපටිපාටි සංකීර්ණ වීම. එය කාර්ය පමා වීම හා පරිපාලන වියදම් ඉහළ යාමට හේතු වීම.
 03. මෙම ක්‍රමය ප්‍රාදේශීය අවශ්‍යතාවලට සංවේදී නොවීම. මධ්‍යගත රාජ්‍යය, රීති, රෙගුලාසි, මෙහෙයවීම් උපදෙස් රෙකමදාරු කිරීම් හා අනතුරු හැඟවීම් කරන්නේ ඒකාකෘතික රටාවකට ය. එබැවින් ඒවා අනම්‍ය වේ, පළාත්බද සුවිශේෂතා සැලකිල්ලට ගත නොහැකි වේ.
 04. මෙම ක්‍රමය ප්‍රාදේශීය ප්‍රශ්න ප්‍රාදේශීයව විසඳා ගැනීමට දරන ප්‍රාරම්භන අවස්ථා සීමා කරයි.
 05. මෙම ක්‍රමය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවේ. ප්‍රාදේශීය පළාත් පාලන ඒකක නිලධාරී වාදයට යටත් ව ඇත.
- ඉහත සඳහන් කළ විවේචන හමුවේ ප්‍රංශ ඒකීය මධ්‍යගත රාජ්‍යය, 1980 දශකයේ සිට ප්‍රතිසංස්කරණ හඳුන්වා දෙමින් පවතී. එබැවින් ඒ පිළිබඳ ව ද අවධානය යොමු කළ යුතු ය.

යෝජන ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. පහත සඳහන් මාතෘකා ගවේෂණය කර වාර්තාවක් සකසන්න.

- ඇමෙරිකාව
- ස්විට්සර්ලන්තය
- ඉන්දියාව
- ප්‍රංශය
- මහා බ්‍රිතාන්‍යය
- ශ්‍රී ලංකාව

යන රාජ්‍යයන්හි ආණ්ඩුක්‍රම මාදිලිවල,

- i. ආරම්භක කාල වකවානු හා විකාශනය
 - ii. ආණ්ඩුක්‍රමයේ ලක්ෂණ හා ස්වභාවය
 - iii. උප්‍රවාගත හැකි ආදර්ශ
 - iv. වත්මන් ප්‍රවණතා
- යන තේමා ඒ සඳහා යොදාගන්න

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. ක්‍රොස්මන්. ඩී.එච්.එස්., (2014), ආණ්ඩුක්‍රම හා රටවැසියා, අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

02. හගවාන්. ශ්‍රී. විජේශ්‍රී, (2014), ලෝක ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා, අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

03. Chakrabarty, Bidyut and Rajendra Kumar Pandey, (2004), *Indian Government and Politics*, New Delhi: SAGE.

04. Church, Clive, (2004), *The Politics and Government of Switzerland*, London: Palgrave Macmillan.

05. Kingdom, John, (2003), *Government and Politics in Britain, An Introduction*, Cambridge: Polity Press.

06. Knapp, Andrew and Vincent Wright (2006), *Government and Politics in France*, London & New York: Routledge.

07. Singh, Robert, (2003), *American Government and Politics: A Concise Introduction*, London and New Delhi: SAGE.

11. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය

නිපුණතාව 11 : රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති දේශපාලන ක්‍රියාවලියේ ප්‍රතිඵලයක් ය යන අවබෝධය ප්‍රදර්ශනය කරයි.

(කාලච්ඡේද 20 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 11.1. දේශපාලනය සහ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධ කරන ක්‍රියාවලිය විස්තර කරයි.
- 11.2. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධ ව දේශපාලන පක්ෂ සහ සිවිල් සමාජයේ කාර්යභාරය විමර්ශනය කරයි.
- 11.3. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලියෙහි ලා නිලබල ක්‍රමයේ භූමිකාව පැහැදිලි කරයි.

ඉගෙනුම් පල :

- ‘රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය’ නිර්වචනය කරයි.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති හැඳෑරීමේ වැදගත්කම පැහැදිලි කරයි.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ දේශපාලන ක්‍රියාවලිය අතර ඇති සම්බන්ධතාව විග්‍රහ කරයි.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් සිවිල් සමාජ සහ දේශපාලන පක්ෂවල කාර්යභාරය විස්තර කරයි.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ නිලබලක්‍රමය අතර සම්බන්ධතාව පෙන්වා දෙයි.

හැඳින්වීම :

‘රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය’ පිළිබඳ ව දිය හැකි නිශ්චිත සහ පිළිගත් අර්ථකථනයක් දක්නට නොමැති අතර දේශපාලන විද්‍යාඥයන් මේ සම්බන්ධ ව ඉදිරිපත් කර ඇති විවිධ අර්ථකථන ඔස්සේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ කුමක් දැයි අවබෝධ කරගත හැකි ය.

- ඒ අනුව රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය, දේශපාලන ක්‍රියාවලියකි. ඉන් සලකා බලන්නේ පොදු හෙවත් සැමට අදාළ ප්‍රශ්න ය.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් යනු ක්‍රියාදාමයකි. හුදෙක් ප්‍රතිපත්ති ලේඛනයක් ම නොවේ.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණය කිරීම, ක්‍රියාවට නැංවීම, සහ ඇගයීමට ලක් කිරීම සිදු කරන්නේ දේශපාලන පද්ධතියක සිටින අධිකාරීන් ය.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති මඟින් සාකච්ඡා කරන පොදු ගැටලු තර්ජන (සැබෑ) හෝ පරිකල්පිත (සිතාගත්) ඒවා හෝ විය හැකි ය.
- එහෙයින් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියක ආකෘතිය, අන්තර්ගතය හා ක්‍රියාවට නැංවීමට අනුගමනය කරන ක්‍රියා පටිපාටිය, ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය කරන අධිකාරී ආයතන සතු ව පවතින තොරතුරුවලට අනුව කවර හෝ මොහොතක වෙනස් විය හැකි බව ද අවධාරණය කළ යුතු ය.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

11.1. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය පිළිබඳ නිර්වචන කිහිපයක්.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය යනු, ආණ්ඩුව කරන්නේ කුමක් ද? (What Governments do?) ආණ්ඩුව ඒවා ඉටු කරන්නේ ඇයි? (Why do they do it?) හා එයින් කුමන වෙනසක් ඇති කෙරේ ද? (What difference does it make?) යන්න යි.

- තෝමස් ආර් ඩයි (Thomas. R. Dye)

- ආණ්ඩුවේ වැඩ සටහනක ව්‍යාපෘති ගත නොහොත් අපේක්ෂා සහගත අභිමතාර්ථ, සාරධර්ම හා භාවිත, (Projected Programme Goals, Values and Practices) රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ලෙස අර්ථකථනය කෙරේ.

- හැරලේඩ් ලස්වෙල්.

- මහජන අවධානයට ලක් ව ඇති ගැටලුවක් නිරාකරණය කිරීම සඳහා නිසි බලධාරී ක්‍රියාකාරියක හෝ ක්‍රියාකාරීන් රැසක් හෝ සවේනනික ව අනුගමනය කරන ක්‍රියාදාමයක් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය වේ.

- ජේම්ස් ඇන්ඩර්සන්

• රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති හැදෑරීමේ පසුබිම.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ශාස්ත්‍රීය ව හැදෑරීම ආරම්භ වූයේ ඇමෙරිකානු සන්දර්භයකදී ය.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති අධ්‍යයනයට ඇත්තේ සමීප අතීතයකි. මෙය මෙන ම විෂයයක් වශයෙන් හැදෑරීමට බලපෑවේ ආණ්ඩු විසින් මහත් උනන්දුවෙන් අනුගමනය කළ වැඩසටහන් අසාර්ථක වීම හේතුවෙනි. ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය 1930 සහ 1940 යන දශකවලත් ඉන් පසුවත් මහත් උනන්දුවකින් අනුගමනය කළ ඇතැම් වැඩසටහන් අසාර්ථක වීම මේ ගැන උනන්දුව ඇති කිරීමට තුඩු දුන්නේ ය. එබැවින් ඇමරිකානු සමාජ විද්‍යාඥයින් මේ නව හැදෑරීම්වල පුරෝගාමීන් වශයෙන් සැලකේ. දේශපාලන හැදෑරීම සම්බන්ධයෙන් විශේෂ උනන්දුවක් දැක්වූ සාම්ප්‍රදායික දේශපාලනික විද්‍යාඥයින් ස්වකීය විශේෂ අවධානය යොමු කළේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණය කරනු ලබන සුවිශේෂ සංස්ථාමය පදනම විමසා බැලීම සඳහා ය. අනෙක් අතට රාජ්‍ය පරිපාලනය හැදෑරීම් කළෝ තම විශේෂ අවධානය යොමු කළේ රාජ්‍ය පරිපාලනයේ පසුබිම් සාධක හා පරිපාලන යාන්ත්‍රණය සංවර්ධනය කිරීම කෙරෙහි පමණි. කෙසේ වෙතත් වර්තමානයේ දී ප්‍රතිපත්තිමය ප්‍රදේශයකින් දේශපාලනය හදාරන්නෝ ආණ්ඩුවේ ක්‍රියාකාරීත්වය සමාජය මත කුමන බලපෑමක් ඇතිකරන්නේ දැයි හැදෑරීමට උනන්දු වෙති.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය නිර්මාණය කිරීම දේශපාලනඥයාගේ කාර්ය භාරය බවත්, එය ක්‍රියාවට නැංවීම පරිපාලකයාගේ කාර්ය භාරය වන බවත් සාම්ප්‍රදායික ව පිළිගැනිණ. ඒ අනුව ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම තාක්ෂණික ශිල්පීය ක්‍රියාවලියක් ලෙස සැලකිණි. එබැවින් පරිපාලනයට දේශපාලකයන්ගේ හා මහජනතාවගේ බලපෑම් එල්ල නොවිය යුතු යයි මූල දී පිළිගැනිණි.
- කෙසේ වෙතත්, පොදු ක්ෂේත්‍රයේ ගැටලු (උදා:- විරැකියාව) නිරාකරණය සඳහා ඉදිරිපත් කළ ප්‍රතිපත්තිවලින් අපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල නොලැබෙන බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වී තිබේ.
- එහෙයින්, රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණය කිරීම නම් වූ දේශපාලන ක්‍රියාවලියත්, ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම නම් වූ පරිපාලන (ශිල්පීය) ක්‍රියාවලියත් අතර අත් හැරුණු සම්බන්ධතාව (Missing Link) යළි සොයා ගැනීමට 1960 දශකයේ පමණ දේශපාලන විද්‍යාඥයෝ උත්සුක වූහ.
- එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස දේශපාලන විද්‍යාවේ උපක්ෂේත්‍රයක් ලෙස රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය හැදෑරීම ඉදිරියට පැමිණිණි.
- එම හැදෑරීම් දෙ ආකාර ස්වභාවයක් ගනී.

I ප්‍රතිපත්තිය සම්බන්ධයෙන් කරන හැදෑරීම් :- (Studies 'of' policy)

රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් සාර්ථක වීමට හෝ අසාර්ථක වීමට හෝ බලපාන කොන්දේසි මොනවා ද? ප්‍රතිපත්ති ගැටලු පැන නගින්නේ කෙසේ ද? ඒවා දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රයට පැමිණෙන්නේ කෙසේ ද? වැනි කරුණු ශාස්ත්‍රීය අභිමතාර්ථ පෙරදැරි ව හැදෑරීම මින් අදහස් කෙරේ.

II රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති තුළ කරන හැදෑරීම් :- (Studies 'in' policy) මෙකී අධ්‍යයනය යොමුව ඇත්තේ ප්‍රතිපත්තියක් සාර්ථක ව ක්‍රියාවට නැංවීම උදෙසා කළ යුත්තේ මොනවා දැයි සොයා බැලීමට ය.

රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය සම්බන්ධයෙන් වූ අධ්‍යයන විමසා බලන විට මේ අධ්‍යයන දෙවර්ගය අතර සමීප සම්බන්ධතාවක් පවතින බව පැහැදිලි වේ.

• රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය හැදෑරිය යුත්තේ ඇයි?

1. විද්‍යාත්මක දෘෂ්ටිකෝණයකින් කිව හොත් - රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියට බලපාන හේතු හා ප්‍රතිඵල අවබෝධ කර ගෙන හැදෑරීමෙන් වඩාත් ප්‍රශස්ත වූ ආණ්ඩු ක්‍රියාකාරිත්වයකට හා කාර්ය සාම්ප්‍රදාය ඵල ලබා ගැනීමට අවශ්‍ය නිර්දේශ ඉදිරිපත් කිරීමට එමඟින් විශේෂඥයින්ට හැකියාව ලබා දෙන බැවිනි.
2. දේශපාලන දෘෂ්ටිකෝණයකින් කිව හොත් - රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති හැදෑරීමෙන් කුමන මට්ටමේ ආණ්ඩුවක් (එනම් ජාතික, ප්‍රාන්ත හෝ ප්‍රාදේශීය) පොදු ගැටලු නිරාකරණයේ දී සාර්ථක වී ඇත් දැයි හඳුනා ගත හැකි ය.
3. ප්‍රායෝගික පර්යාලෝකනයකින් බලන්නේ නම් - ප්‍රතිපත්තිය ගැටලු නිරාකරණය කිරීමට පුරවැසියන් ලෙස මැදිහත් වීමේ වගකීමක් මහජනතාවට තිබේ. පුරවැසියන් ලෙස ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමය ගැන අවබෝධයක් තිබිය යුතු ය. එසේ නැතහොත්, දේශපාලන ක්‍රමයක ගන්නා තීන්දුවල හා ඒවායේ ප්‍රතිපත්තිවල හොඳ හෝ නරක හෝ පිළිබඳ නිගමනයකට ඒමට මහජනතාවට නොහැකි වේ.

• රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය හා බැඳුණු සංකල්ප.

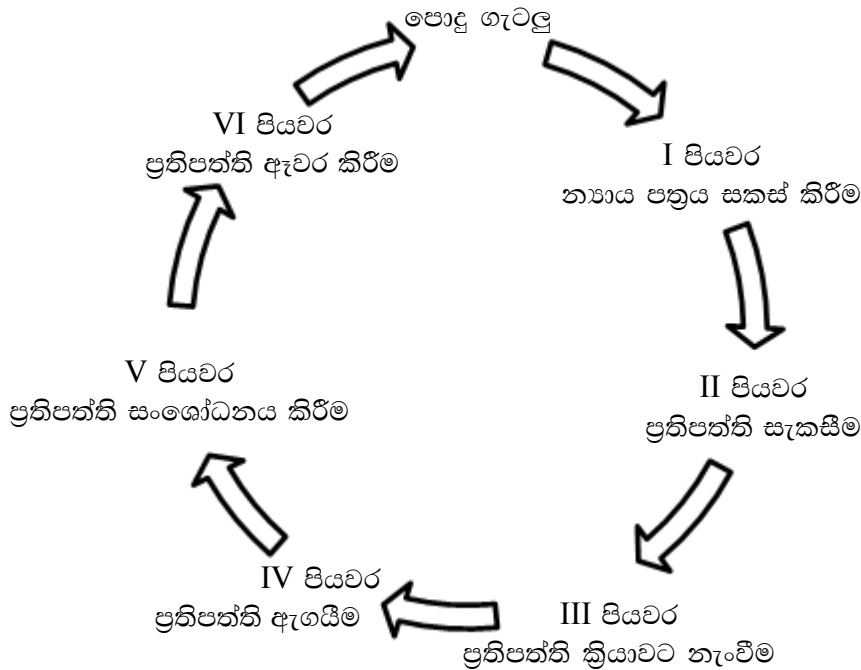
රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිවලට අදාළ සංකල්ප තුනක් ඊළඟට අපි හඳුනා ගනිමු.

- ප්‍රතිපත්ති විශ්ලේෂණය (Policy Analysis) - මින් අදහස් කරන්නේ ආණ්ඩුවේ ක්‍රියාකාරිත්වයට බලපාන හේතු හා ඉන් ඇති වන ප්‍රතිඵල විස්තර කිරීම හා පැහැදිලි කිරීම ය. ප්‍රතිපත්ති විශ්ලේෂණයේ කාර්යභාරය වන්නේ ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණය හා ක්‍රියාත්මක වීම පිළිබඳව උපන්‍යාස ගොඩ නගමින් මේ ක්ෂේත්‍රයේ නව අධ්‍යයන කිරීම යි.
- ප්‍රතිපත්ති උපදේශනය (Policy Advice) - මෙය දේශපාලන ක්‍රියාවකි. පවතින තත්ත්වය වෙනස් කරමින් වඩාත් යහපත් තත්ත්වයක් ගොඩ නැගීම සඳහා ගත යුතු ක්‍රියාමාර්ග නිර්දේශ කරමින් රාජ්‍යයේ අධිකාරී ආයතන මෙහෙයවීම, බලපෑම් කිරීම සඳහා දේශපාලන වශයෙන් ජාල ගොඩනගා ගැනීම මෙයට අයත් වේ. දේශපාලනඥයෝ, පරිපාලකයෝ, ජනමාධ්‍ය, සිවිල් සංවිධාන, වෘත්තීය සමිති හා දේශපාලන පක්ෂ වැනි බහු විධ කාර්යධරයෝ මේ කාර්යයෙහි නිරත ව සිටිති.
- ප්‍රතිපත්ති නායකත්වය (Policy Leadership) - ප්‍රතිපත්ති නායකත්වය බිහි වන්නේ පුද්ගලයකු හෝ පුද්ගල කණ්ඩායමක් හෝ විසින් පොදු ගැටලුවක් කෙරෙහි ආණ්ඩුවේ අවධානය යොමු කරවා ගැනීමෙනි. පොදු ගැටලුව ආණ්ඩුවේ න්‍යාය පත්‍රයට ඇතුළත් කරවා ගන්නේ ප්‍රතිපත්ති නායකත්වය මඟිනි.

• ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමය (Policy Process).

රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සැකසෙන්නේ අතීත අත්දැකීම් මත පදනම් ව ආණ්ඩුවේ අතීත ක්‍රියාකාරකම්වලින් වර්තමාන පොදු ගැටලුවලට විසඳුම් සෙවීමේ ප්‍රතිචාර වෙතිනි. එම වර්තමාන ගැටලු විසඳා ගැනීමට යත්න දැරීම වඩාත් යහපත් වූ තත්ත්වයක් නිර්මාණය කර ගැනීම සඳහා දරනු ලබන අනාගතවාදී

අභ්‍යාසයකි. ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමය, අවධි කීපයකින් සමන්විත චක්‍රයකි (Policy Cycle). ආයතනයක කාර්ය මණ්ඩලයකින් ප්‍රතිපත්තියක් ක්‍රියාවට නංවා ගැනීම, ප්‍රතිපත්තියේ ප්‍රතිඵල ඇගයීම, ප්‍රතිපත්තියේ වෙනස්කම් ඇති කිරීම, හා ඇවර කිරීම යන පියවර මේ චක්‍රයට අයත් වේ.

මූලාශ්‍රය :- James Lester, Joseph Stewart. JR. 2000 P.5

- ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමය චක්‍රයක් ලෙස දැක්වීම සංකීර්ණ ක්‍රියාවලියක් සරල කර දැක්වීමකි.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණයේ දී සිදුවන්නේ දේශපාලන ක්‍රමයක අධිකාරී ආයතන විසින් පොදු ගැටළුවක් නිරාකරණය සඳහා අනුගමනය කළ යුතු දෙයට මග පෙන්වීමකි.
- ප්‍රතිපත්ති න්‍යාය පත්‍රය (Policy Agenda) මෙහි දී වැදගත් ය. ඉන් අදහස් කරන්නේ දෙන ලද නිමේෂයක දී රාජ්‍ය නිලධාරීන්ගේ අවධානය යොමු ව ඇති විෂය හෝ ගැටලු හෝ ලැයිස්තුව යි.
- ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය යනු අතීත ගැටලුවක් නිරාකරණය පිණිස හෝ අනාගත අභිනතර තත්වයක් වළකාලනු පිණිස හෝ නීති පැනවීම යි.
- ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම (Policy Implementation) යනු, පනත් කෙටුම් පතක් නීතියක් බවට පත් වීමෙන් පසු සිදුවන දේ ය.
- ප්‍රතිපත්ති ඇගයීම (Policy Evaluation) යනු, රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් නිසා ඇති වන්නේ කුමක් දැයි සැලකිලිමත් වීම ය. එමඟින් ප්‍රතිපත්තියක සැබෑ බලපෑම හා ප්‍රතිපත්තියෙන් බලාපොරොත්තු වූ දෑ ඉටුවූයේ දැයි සලකා බැලේ.
- ප්‍රතිපත්ති සංශෝධනය කිරීම (Policy Revision) යනු ප්‍රතිපත්ති ඇගයීමෙන් පසු නිසි වෙනස්කම් ඇති කර ගැනීම ය.
- ප්‍රතිපත්ති ඇවර කිරීම (Terminate) යනු යල් පැන ගිය හෝ ප්‍රතිසංස්කරණය කළ නොහැකි හෝ ප්‍රතිපත්ති අතහැර දැමීම යි.

11.2. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ දේශපාලන අධිකාරිය.

- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රාජ්‍යයක පුරවැසියන් විසින් යම් ආයතනයක් හෝ ආයතන පද්ධතියක් හෝ පොදු ගැටලු නිරාකරණයෙහි ලා ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය, ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම හා ප්‍රතිපත්තිය ගැටලු

ගැන විනිශ්චය කරයි ද, ඒවාට එවැනි බලයක් ලැබීම සාධාරණ හා යුක්ති සහගත වේ දැයි කල්පනා කරයි ද එවැනි ආයතන දේශපාලන අධිකාරි ආයතන (Political Authority) වේ.

- මහජන ගැටලු නිරාකරණයෙහි ලා එවැනි විධිමත් අධිකාරි බලය සහිත ආයතන ක්‍රිත්වයක් හඳුනාගත හැකි ය.

- I ව්‍යවස්ථාදායකය.
- II දේශපාලන විධායකය.
- III අධිකරණය.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ ව්‍යවස්ථාදායකයේ කාර්යභාරය.

ව්‍යවස්ථාදායකය - පොදු ගැටලු නිරාකරණයෙහි ලා ජනතා නියෝජිතයන් මඟින් බලය ලබා මහජන ස්වාධීනතාවය, රාජ්‍යයේ ස්වාධීනතා බලය සමඟ මුසු කරමින් නීති සම්පාදනය කරන්නේ මෙම ආයතනය යි.

✦ ජනතා නියෝජිතයෝ න්‍යායික ව, පොදු ගැටලු නැත හොත් සමාජ පද්ධතියේ පවතින ඉල්ලීම් ව්‍යවස්ථාදායක ක්‍රියාවලියක් හරහා ආණ්ඩුවේ මැදිහත් වීමේ ක්‍රියාවලිය ප්‍රාරම්භනය කරති.

✦ පොදු ගැටලු නිරාකරණය කිරීමේ දී අවශ්‍ය කරන ක්‍රියා පරිපාටිය සඳහා ප්‍රතිපාදන වෙන් කිරීමේ බලය හිමි වන්නේ ව්‍යවස්ථාදායකය වෙත යි.

✦ එහෙත් වර්තමානයේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් ව්‍යවස්ථාදායකය සතු බලය ශීඝ්‍රයෙන් කප්පාදු වෙමින් පවතී. ඊට බලපෑ හේතු කිහිපයක් වේ. එනම්-

- I දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ වර්ධනය - දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ වර්ධනයත් සමඟ ඡන්ද දායකයන් සිය ඡන්ද ප්‍රකාශ කරන්නේ යම් නිශ්චිත වැඩ පිළිවෙළකට ය. යම් පක්ෂයක් මැතිවරණයක දී ව්‍යවස්ථාදායකයේ බහුතර බලය ලබා ගනී ද, එහි අභිමතයට ව්‍යවස්ථාදායකය නතු වීමේ ප්‍රවණතාවක් දක්නට ලැබේ.
- II සමාජීය ප්‍රශ්න සංකීර්ණ වීම හමුවේ ව්‍යවස්ථාදායකයට ඒවා නිරාකරණය කිරීමට වැඩ පිළිවෙළ සැකසීමේ හැකියාව අවම වෙමින් පවතී. එබැවින්, වර්තමාන ලෝකයේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිවල ස්වභාවය වන්නේ විශේෂඥයන් සහිත කාර්යාල හෙවත් පරිපාලන තන්ත්‍රයක් ප්‍රාරම්භනය කරනු ලබන රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිවලට අනුමතිය ලබා දෙන රබර් මුද්‍රා බවට ව්‍යවස්ථාදායකයන් පත්වීම යි.
- III ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයට හෙවත් ව්‍යවස්ථාදායකයට කළ හැක්කේ දළ ප්‍රතිපත්ති හුවා දැක්වීම පමණි. ඇත්තට ම ප්‍රතිපත්තිය වන්නේ අවසාන වශයෙන් ක්‍රියාවට නඟා ඇත්තේ කුමක් ද යන්න යි.

මේ අනුව ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම සම්බන්ධයෙන් සවිස්තර ක්‍රියාමාර්ග ගන්නා නිලබල තන්ත්‍රයේ ක්‍රියාකාරීත්වය මඟින් ප්‍රතිපත්තියේ ස්වරූපය හැඩ ගැසෙන බව ආනුභවික අධ්‍යයන මඟින් හෙළි කර තිබේ.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය සහ විධායකයේ කාර්යභාරය :

- ✦ දේශපාලන න්‍යායයට අනුව රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාවට නැංවීම සම්බන්ධයෙන් නිසි බලධාරී ආයතනය වන්නේ දේශපාලන විධායකය යි. එනම් අමාත්‍ය මණ්ඩලය යි.
- ✦ මන්ද යත්, දේශපාලන විධායකය ජනතාවට වග කිව යුතු ය. ජනතාවට වගකීම යනු ව්‍යවස්ථාදායකයටත්, ව්‍යවස්ථාදායකය මඟින් ජනතාවටත් වග වීම ය, උත්තර දීම ය. ඒ පාර්ලිමේන්තු සම්ප්‍රදායයේ දේශපාලන විධායකවල රීතිය යි.
- ✦ ජනාධිපති ආණ්ඩු ක්‍රමයක් සම්බන්ධයෙන් වුව ද දේශපාලන විධායකය, ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම සම්බන්ධයෙන් නායකත්වය දිය යුතු ය. එම නායකත්වය දීම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ප්‍රතිමාණවලට අනුව සිදු නොවන්නේ නම් එය ඉවත් කිරීමේ හැකියාව ව්‍යවස්ථාදායකය සතු වුව ද, දේශපාලන විධායකයට ද වර්තමාන සංකීර්ණ සමාජයේ දී ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට

නැංවීම සඳහා ඉතා පුළුල්, ස්ථිර ලෙස ක්‍රියාත්මක වන සිවිල් සේවාව මත යැපීමට සිදු ව තිබේ.

- ✦ එහෙත් බොහෝ රාජ්‍යවල, රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳ ප්‍රාරම්භකයන් ඉදිරියට එන්නේ දේශපාලන විධායකය හරහා ය. පාර්ලිමේන්තු සම්ප්‍රදායයේ ආණ්ඩුක්‍රමවල දී කැබිනට් මණ්ඩලයට ව්‍යවස්ථාදායකයේ න්‍යාය පත්‍රය සකස් කළ හැකි ය.
 - ✦ එබැවින් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන ක්‍රියාවලියෙහි ලා ව්‍යවස්ථාදායකය අඛණ්ඩව දේශපාලන විධායකය නැඟී සිටීම විශේෂ ලක්ෂණයක් වී ඇත.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය සහ අධිකරණයේ කාර්යභාරය :
 - ✦ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමය තුළ නිතර අවධානය යොමු නොවන එහෙත් ඒ සම්බන්ධ ව වැදගත් ආයතනයක් ලෙස අධිකරණය හැඳින්විය හැකි ය.
 - ✦ ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධ නෛතික ගැටලු ඇති වූ විට ඒවා අර්ථකථනය කරන්නේත්, ඒවායේ ව්‍යවස්ථානුකූල බව පරීක්ෂා කරන්නේත් අධිකරණය යි.
 - ✦ එබැවින් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමයෙහි ලා අධිකරණයට ද, ප්‍රතිපත්ති දායකත්වය හා ක්‍රියාවලිය තීරණය කිරීමෙහි ලා සැලකිය යුතු අධිකාරී බලයක් හිමි වේ.
 - ✦ යම් නීතියක් රටේ මූලික ව්‍යවස්ථාවට අනුකූල නොවේ යැයි අධිකරණය තීරණය කළහොත් ප්‍රතිපත්තිය එතෙකින් අවසන් වේ. මේ බලය අධිකරණයට හිමි වන්නේ අධිකරණ විමර්ශන බලය හිමි ව තිබේ නම් පමණි. එසේ ම ඇතැම් රාජ්‍යවල අධිකරණයට, පනත් කෙටුම් පත් අවස්ථාවේ දී ප්‍රතිපත්තියේ ආකෘතිය හැඩගැස්වීමෙහි ලා උපදේශාත්මක බලයක් හිමි ව තිබේ. නිදසුන් - ශ්‍රී ලංකා පාර්ලිමේන්තුව පැනවීමට අපේක්ෂා කරන පණතක්, කෙටුම්පත් අවස්ථාවේ දී අභියෝගයට ලක් කළහොත් එය ව්‍යවස්ථානුකූල වීම සඳහා කළ යුතු සංශෝධන පිළිබඳ මඟ පෙන්වීම දැක්විය හැකි ය. තවත් සමහර අවස්ථාවල දී ප්‍රතිපත්තියේ නියමිත ක්‍රියාපටිපාටිය අනුගමනය කර නොමැත්තේ නම්, ඊට විරුද්ධ ව ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම හා ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම නිවැරදි කිරීම සඳහා අධිකරණය සතු ඊට නියෝග යන විශේෂ වූ මෙවලම භාවිත කළ හැකි ය.
 - රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ ස්ථිර විධායකය :
 - ✦ ස්ථිර විධායකය යනු අඛණ්ඩ පදනමකින් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා සමකාලීන ලෝකය විසින් නිර්මාණය කරගනු ලැබූ ආයතනයකි. එය සමන්විත වන්නේ නිලධර තන්ත්‍රයෙනි.
 - ✦ එම ආයතනය දේශපාලන මධ්‍යස්ථ භාවයකින් හා විශේෂඥතාවකින් යුත් ආයතනයක් ලෙස සැලකේ.
 - ✦ ආණ්ඩු වෙනස් වුව ද, ස්ථිර විධායකය වෙනස් නොවේ. එය දිගට ම ක්‍රියාත්මක වේ. එහි ප්‍රමුඛ කාර්ය වන්නේ ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීම යි. එය දේශපාලන විධායකයේ නායකත්වයට යටත් ව ස්වාධීන ව ක්‍රියාකරන ආයතනයකි.
 - ✦ එයට සාම්ප්‍රදායික රාජ්‍ය පරිපාලන න්‍යායය අනුව ප්‍රතිපත්ති සැකසීමේ බලයක් ලැබී නොමැත. එහෙත් සමාජ ප්‍රශ්න සංකීර්ණ වීම, ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳ සවිස්තර ක්‍රියාමාර්ග නිගමනය කිරීමට ව්‍යවස්ථාදායකය අපොහොසත් වීම, ස්ථිර නිලබලකරුවන් සතු වූ දැනුම හා තොරතුරු රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සවිබල ගැන්වීම නිසා ප්‍රායෝගික වශයෙන් දේශපාලන ආයතන අඛණ්ඩව පරිපාලනයට නැඟී සිටීමට ඉඩක් සලසා දී තිබේ යැයි විශ්වාසයක් පවතී.
 - ✦ ඇතැම් විචාරකයන්ගේ අදහස වන්නේ ලෝකයේ සැබෑ ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් බවට පත් ව තිබෙන්නේ පරිපාලන නිලධාරීන් වන බව ය. එබැවින් මෙය දේශපාලනය නිලබලකරණයට ලක් වීම ලෙස හඳුන්වා දී ඇත.
 - ✦ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන ක්‍රියාවලියේ වර්තමාන ප්‍රවණතාව ලෙස ජනතා ප්‍රශ්න වඩාත් සාර්ථක ව හා කාර්යක්ෂම ව නිරාකරණය කිරීමේ ක්‍රමවේදයක් ලෙස බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ඉදිරියට පැමිණ තිබේ. ෨෦෦෧ ආණ්ඩුක්‍රමවල මධ්‍ය ආණ්ඩුවට සමාන්තර

ව යන ප්‍රාන්ත ආණ්ඩු ක්‍රියාත්මක වේ. ඒවායෙහි ද ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක, අධිකරණය සහ ස්ථිර විධායකය යන සංස්ථාවල ක්‍රියාකාරිත්වය දැකගත හැකි ය.

- ✦ ඊට අමතර ව පහළ ම මට්ටමේ දී පළාත් පාලන ආයතන හෙවත් ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු ද, ප්‍රාදේශීය ව පොදු ගැටලු සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියා කරන අධිකාරි ආයතන ලෙස ක්‍රියාත්මක වෙයි.

11.3. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය සහ දේශපාලන පක්ෂ.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමයේ සැම අදියරක දී ම දේශපාලන පක්ෂ වැදගත් වේ. දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රය හා ප්‍රතිපත්ති න්‍යාය පත්‍රය බිහි කිරීමෙහි ලා දේශපාලන පක්ෂ වැදගත් කාර්ය භාරයක් ඉටු කරති.
- දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රය සකස් කිරීම යනු, ආණ්ඩුව විසින් අවධානය යොමු කළ යුතු ක්ෂේත්‍ර ගැන මහජන අවකාශයෙහි ලා කතිකා නිර්මාණය හා ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍ය දේශපාලන සහයෝගය ගොඩ නැඟීම ය.
- ප්‍රතිපත්ති න්‍යාය පත්‍රය යනු, මහජන අවකාශයේ ගොඩ නැඟී ඇති ප්‍රශ්න නිරාකරණය සඳහා ආණ්ඩුවේ අවධානයට විධිමත් පරිදි යොමු කරවීම ය.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සමාජයක මහජන අවශ්‍යතා හා ආණ්ඩුව විසින් අවධානය යොමු කළ යුතු ප්‍රශ්න ආකෘති ගත කරනු ලබන්නේ දේශපාලන පක්ෂ විසිනි.
- මහජන අවශ්‍යතා හෙවත් අභිලාෂ එකට එකතු කර ඒවාට සහයෝගිතා ගොඩ නගන දේශපාලන පක්ෂ, එම කාරණ වටා ගොඩ නගන මහජන බලය හරහා ආණ්ඩු බලය අල්ලා ගනිති. ඉන් පසු ඒවා විසඳීම සඳහා නීති හෙවත් ප්‍රතිපත්ති සකසති. පවත්නා ප්‍රතිපත්තිවල සාධනීය හා නිෂේධනීය අංශ ගැන ජනතාව දැනුවත් කරති. එයින් දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රය ප්‍රතිපෝෂණය වේ. මෙපරිදි නූතන සංකීර්ණ සමාජවල ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමයට දේශපාලන සහභාගිත්වය රැගෙන ඒමේ ප්‍රධාන මාධ්‍යය බවට දේශපාලන පක්ෂ පත් ව තිබේ.

11.4. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ සිවිල් සමාජය.

- මහජනතාව හැටියට අපගේ ජීවිත වසම් තුනක ක්‍රියාත්මක වේ.
 - I පොදු වසම (Public Sphere) - පොදු භාණ්ඩ හා සේවා සම්පාදනයට අදාළ ව රාජ්‍යය හා ආණ්ඩුව ක්‍රියාත්මක වන වසම වේ. මෙහි ලක්ෂණ වන්නේ පොදු බව හා විවෘත භාවය යි.
 - II පෞද්ගලික වසම (Private Sphere) - තනි තනි පුද්ගලයන් වශයෙන් ගනුදෙනු කරන වසම වේ. එය සීමිත හා ආවෘත හෙවත් රහස්‍ය එකක් ලෙස සැලකේ. එයට පවුල හා මිත්‍ර කණ්ඩායම් යන සීමිත වපසරියක් පවතී. වෙළඳපළ යනු තනි තනි ව පුද්ගල ආශා තෘප්තිමත් කර ගැනීම සඳහා ඒ ඒ තැනැත්තන් මුණ ගැසෙන ඉසව්ව යි.
 - III සිවිල් වසම (Civil Sphere) - ඉහතින් දැක්වූ දෙකට අතරමැදි වසමක් ලෙස නූතන දේශපාලන හා සමාජ චින්තකයෝ හඳුනාගනිති. මේ වසමෙහි පෞද්ගලික වසමේ ලක්ෂණ මෙන් ම පොදු වසමේ ලක්ෂණ ද දක්නට ලැබේ. පුද්ගලයන් ස්වකැමැත්තෙන් ම පොදු යහපත වෙනුවෙන් හැසිරෙන අවස්ථා බොහෝ ය. රාජ්‍යයෙන් හා වෙළඳපොළෙන් පරිබාහිර මේ වසම සිවිල් සමාජය යැයි කියනු ලැබේ.
- සිවිල් සමාජ සංවිධාන යනු මිනිසුන් එකිනෙකා මුණ ගැසෙන, පොදු ප්‍රශ්න කථා කරන හා විසඳුම් සොයන ඉසව්ව ය. මෙහි ක්‍රියාත්මක වන පුරවැසි සංවිධානවලට සිවිල් සංවිධාන යයි කියනු ලැබේ.
- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමයේ වැදගත් කාර්යධාරියකු බවට මේ සංවිධාන පත් ව ඇති අතර ඒවා ප්‍රතිපත්ති වක්‍රයේ සැම අවස්ථාවකට ම සහභාගි වෙයි.

- රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාදාමයෙහි සිවිල් සංවිධාන ඉටු කරන කාර්යභාරය.
 - I. සමාජයේ පවතින ප්‍රශ්නකාරී ගැටලුවලට දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රයේ හා ප්‍රතිපත්ති න්‍යාය පත්‍රයේ අවධානය යොමු කිරීම.
 - II. ගැටලු නිරාකරණය සඳහා අදාළ කොටස්කරුවන් හා දැනුමැත්තන්, පුද්ගලයන් සහ ආයතන මුණගැස්වීම.
 - III. ප්‍රතිපත්ති විකල්ප හා ක්‍රියාකාරීත්වයට සුදුසු විකල්ප අතර එකඟතා ගොඩ නැංවීම.
 - IV. ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාවට නැංවීමේ දී ක්‍රියාකාරීත්වය හා ගතිකතාව පවත්වා ගැනීම.
- සිවිල් සමාජයේ සංවිධාන ප්‍රතිපත්ති උපදේශනය, පහසුකම් සැපයීම හා විමර්ශනයට පමණක් සීමා වී ඇති අයුරු ඉහත කරුණු අනුව පැහැදිලි වේ.
- එහෙත් පසුගිය දශක කිහිපයේ අත්දැකීම් මගින් ඉන් ඔබ්බට ගිය ක්‍රියාකාරීත්වයක් මේ ආයතන ඉටු කරන බව පැහැදිලි වී ඇත. ඒ අනුව සිවිල් සමාජ සංවිධාන ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සෘජු නියෝජිතයකු බවට ද පත් වී ඇත.
- වර්තමානයේ ඇතැම් ආණ්ඩු තම ප්‍රතිපත්ති ඉටු කර ගැනීම සිවිල් සමාජයේ ආණ්ඩු නොවන ආයතනවලට (NGOS) පවරා දී ඇත. ආණ්ඩුව හා සිවිල් සමාජ සංවිධාන අතර සහයෝගීතාව ගොඩ නැගීම දිළිඳුකම පිටුදකීම වැනි ක්ෂේත්‍රවල පන්තියක් බවට පත් ව ඇත.
- දේශපාලන ප්‍රවාහයෙන් බැහැර කර තිබෙන ඇතැම් සමාජ කණ්ඩායම්වලට පොදු වසම විවෘත වන්නේ සිවිල් සමාජ සංවිධාන හරහා ය. දුගී ජනතාව, ස්ත්‍රීන්, පීඩිත කුල ප්‍රජාව උදාහරණයි. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියට ඇමතිය නොහැකි ගෝලීය පරිමාණ ගැටලු නිරාකරණය සඳහා ප්‍රජාව සවිබල ගන්වනු ලබන්නේ ද මේ සංවිධාන විසිනි.

11.5. රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ නිලබල ක්‍රමය.

- නිලබල ක්‍රමය යන සිංහල පදයට ඉංග්‍රීසි භාෂාවේ ඇති පදය වන්නේ Bureaucracy යන්න යි. එම පදය Bureau + Krutos යන පදවලින් සැදුණකි. Bureau යනු නිලධාරියාය. Krutos යනු පාලනය වේ. මේ අනුව නිලබල ක්‍රමයක් යනු නිලබලකරුවන් විසින් ගෙන යනු ලබන පරිපාලන ක්‍රමයක් හැඳින්වීම සඳහා යෙදෙන්නකි.
- අප මෙහි දී නිලබල ක්‍රමය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා භාවිතයට ගැනෙන නිලධාරී පන්තිය යි.
- නිලබල ක්‍රමය පිළිබඳ සම්භාව්‍ය න්‍යාය ඉදිරිපත් කළේ ජර්මන් ජාතික සමාජ විද්‍යාඥයකු වූ මැක්ස් වෙබර් (Max Weber) ය. වෙබර් (1864-1920) විභාග කළ ප්‍රශ්නය වූයේ මනුෂ්‍යයන් බලයට අවනත වන්නේ මන් ද? යන්න ය. ඔහුගේ පිළිතුර වූයේ බලය පිටුපස තිබෙන අධිකාර බලය (Authority) නිසා ය යන්න යි. මැක්ස් වෙබර් විවිධ සමාජ ක්‍රමවල පවතින අධිකාරී ක්‍රම තුනක් හඳුනාගෙන ඇත. එනම්
 - i. සාම්ප්‍රදායික අධිකාරී ක්‍රමය.
 - ii. අනුභවයේ හෙවත් කැරිස්මා අධිකාරී ක්‍රමය.
 - iii. නෛතික තාර්කික යන ඒවා ය.
- විශේෂයෙන් පූර්ව-නූතන සමාජවල අධිකාරී බලය හිමි වන්නේ සම්ප්‍රදායෙන් මගිනි. තවත් සමාජයක කිසියම් පුද්ගලයකු සතු සුවිශේෂ ගුණාංග නිසා ඇති වන අධිකාරී ක්‍රම පවතී. එය පුද්ගල අනුභවය වෙතින් පැන නැගෙන කැරිස්මා ඒවා සාම්ප්‍රදායිකත්වය සහ නූතනත්වය අතර පවතින සමාජවල දැකිය හැකි ය.

- නූතන හෙවත් නවීකරණයට පත් වූ සමාජ වාසි පිරිවැය ගණනය කොට වඩාත් හොඳ ම ක්‍රමය තෝරාගන්නැයි ද, එවැනි ක්‍රමයක අධිකාරී බලය හිමි වන්නේ යම් සංවිධානයක යම් තැනැත්තකු දරන තනතුර, එම තනතුරට නීති රීතිවලින් හා රෙගුලාසිවලින් ලැබෙන අධිකාරී බලය අනුව යයි ද කියනු ලැබේ.
- තනතුරට අදාළ වැඩ කටයුතු ඉටු කිරීම සඳහා ප්‍රමාණවත් බලයක් හිමි කර දෙන්නේ නීතියෙනි. එවැනි සංවිධානයක පුද්ගලයාගේ වර්ගය වාදනාත්මක කෙරෙන්නේ ද නීතියෙනි. මෙවැනි නෛතික තාර්කික අධිකාරී ක්‍රමයක සඵලදායකත්වය, කාර්යක්ෂමතාව හා පිරිමැසුම්දායකත්වය ඇති වන බව ප්‍රකාශ කෙරේ.
- වෙබර් සඳහන් කරන ආකාරයට පරමාරදර්ශී නිලබල ක්‍රමයකට අනුව ගොඩනගා ඇති නිලබල සංවිධානයක පහත සඳහන් ලක්ෂණ දක්නට ලැබේ.

i. ධුරාවලිය (Hierarchy) -

නිලබල ක්‍රම සංවිධානයක තනතුරු ඉහළ සිට පහළට ගලා යන ලෙස ගොඩනගා තිබේ. මේ අනුව පහළ මට්ටමේ තනතුරු දරන තැනැත්තෝ ඉහළ මට්ටමේ තනතුරු දරන නිලධාරීන්ගේ අධීක්ෂණයට පාත්‍ර වෙති. මේ අනුව නිලබල සංවිධානයේ හැම තනතුරක් ම පාලනයට යටත් වේ.

ii. ශ්‍රම විභජනය (Division of Labour) -

නිලබලකාරී සංවිධානයේ කාර්යයන් විභජනය කර තිබේ. ඒ විශේෂඥභාවය (Specialization) නැමැති සිද්ධාන්තය පදනම් කොටගෙන ය. මේ අනුව ශ්‍රම විභජනය මඟින් යම් යම් කාර්යය ඉටු කිරීම සඳහා නිශ්චිත වගකීම් ක්ෂේත්‍රයක් ඇති කෙරේ. සංවිධානයේ යම් තනතුරක් දරන තැනැත්තා තනතුරට අදාළ කටයුතු වෙනුවෙන් වගකිව යුතු වේ. එමඟින් යම් තනතුරක් දරන අයකුට ඒවා ඉටු කිරීම සඳහා අධිකාරී බලය ලබා දෙයි. මහා පරිමාණ සංවිධානවල පරිපාලන පන්තියක් පවතී. ඔවුන්ගේ වගකීම වන්නේ සංවිධානයේ විවිධ තනතුරු අතර සම්බන්ධීකරණය ඇති කිරීම ය.

- එසේ ම සංවිධානයේ සේවකයෝ වැටුප් ලබන්නෝ වෙති. සංවිධානයේ පවතින නීතිරීති අනුව ඔවුන්ගේ ධුර කාලය තීරණය වේ. රැකියාවට තෝරා ගන්නේ අධ්‍යාපන හා ශිල්පීය කුශලතා පදනම් කරගෙන ය.
- සංවිධානය පෞද්ගලික ව සේවකයන් කිසිවකුට අයත් නොවන අතර ඔවුන් අතර පවතින්නේ පෞද්ගලික නොවූ හෙවත් අපෞද්ගලික සම්බන්ධතා යි.
- මොවුහු සිරිතක් ලෙස තම කාර්යභාරය පිළිබඳ ලිඛිත ව තොරතුරු තබා ගනිති.
- නිලබල ක්‍රමයක නිලධාරියා දේශපාලන අධිකාරීයට නායකත්වයට අවනත ව කටයුතු කළ යුතු ය. වෙබර් උත්සාහ කළේ ලෝකයේ වර්ධනය වෙමින් පැවති නිලධාරීවාදී ක්‍රම හරහා ගෙන යනු ලබන පාලන ක්‍රමවල මූලික ලක්ෂණ ග්‍රහණය කරගත හැකි පරමාරදර්ශී ආකෘතියක් ඉදිරිපත් කිරීමට ය.
- මෙතයින්, වර්තමාන ලෝකයේ රාජ්‍ය තම වැඩකටයුතු හෙවත් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා භාවිතයට ගෙන ඇති නිලබල ක්‍රමවල සාමාන්‍යයෙන් පහත ලක්ෂණ දක්නට ලැබේ.
 - යම් යම් කාර්යයන් ඉටු කිරීමේ වගකීම හා බලය පැවරුණු නිල තනතුරු කාර්යාලය ක්‍රමයක් පැවතීම.
 - එම ක්‍රමය තුළ ශ්‍රම විභජනය අනුව කාර්ය කොටස් කර තිබීම.

- ශාස්ත්‍රීය ව්‍යවහාරයේ දී ධුරාවලිය යනුවෙන් හඳුන්වන, ඒ ඒ කාර්යයන් ඉටු කිරීම සඳහා ඉහළ සිට පහළ තෙක් විහිදුණු තනතුරු පද්ධතියක් සංවිධානගත කර තිබීම.
- ඒ ඒ තනතුරුවලට පැවරී ඇති වගකීම් ඉටු කිරීම සඳහා බලය නීතියෙන් ම ලබා දී තිබීම.
- ඒ ඒ තනතුරු ලාභීන් අතර සම්බන්ධතාව අපෞද්ගලික එකක් වීම හෙවත් නිල සම්බන්ධතාවක් වීම.
- දේශපාලන අධිකාරියට යටත් ව ක්‍රියාත්මක වන දේශපාලන වශයෙන් මධ්‍යස්ථ ක්‍රමයක් වීම.

යෝජනා ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. සමීක්ෂණ - මේ යටතේ රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය වන ආකාරය පිළිබඳ වාර්තාවක් ඉදිරිපත් කරන්න.
2. සමීක්ෂණ - මෑත කාලයේ ශ්‍රී ලංකාවේ සම්පාදනය කළ ප්‍රතිපත්තියක් හෝ කිහිපයක් හෝ තෝරාගෙන එමඟින්, පුරවැසියන් වෙත ලබාදීමට අපේක්ෂිත, සුභසාධනයෙහි, යහපත් හා අයහපත් ලක්ෂණ දක්වමින් වර්තාවක් ඉදිරිපත් කරන්න.
3. නිර්මාණ - රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නංවන සංවිධානයක නිලබල ක්‍රම ධුරාවලිය ගොඩනැගී ඇති ආකාරය සංවිධාන වික්‍රයක් ආශ්‍රයයෙන් පැහැදිලි කරන්න.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. අබේරත්න, උපුල්, (2015), *රාජ්‍ය පරිපාලන විද්‍යා ප්‍රවේශය, මූලික සංකල්ප හා න්‍යාය*. ගම්පොළ, සිත්මිණ ඉන්ටර්නැෂනල් පබ්ලිෂ්.
02. බ්ලේ. ජීටර්. ඇම්., (2009), *නවීන සමාජය හා නිලබල ක්‍රමය*. අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.
03. Altshuler, Alan and Norman C Thomas, *The Politics of the Federal Bureaucracy* New York: Harper and Row.
04. Anderson James E (2010), *Public Policy Making (Seventh Edition)*, Boston: Houghton Mifflin.
05. Forman. F.N. and N.D. Baldwin, (2007), *Understanding British Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
06. Griffith, ANN, L and Kawl Nerenbary (eds) *Form of Federation*, London.
07. Karane Dale, (2007), *Democracy*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
08. Lester, James, P and Joseph Steward, JR (2000), *Public Policy; An Evolutionary Approach*, Belmont. Wadsworth/Thomson Learning.
09. Mc Cool, Daniel C., (2014), *Public Policy Theories, Models and Concepts An Anthology*: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
10. Woll, Peter, (1986), *Debating American Government*, Canada: Little Brown Ltd.

12. 1978 දෙවන ජනරජ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව

නිපුණතාව 12 : 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ ඇති වූ ආණ්ඩුක්‍රමයේ ව්‍යුහාත්මක ලක්ෂණ, ආයතනික සංයුතිය සහ බලතුලනය හඳුනාගෙන පැහැදිලි කරයි.

(කාලච්ඡේද 70 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 12.1. 1978 ව්‍යවස්ථාවෙන් පිහිටුවන ලද ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යුහය, බල කේන්ද්‍රණය සහ ආයතනික සංයුතිය පිළිබඳ ව අධ්‍යයනය කරයි.
- 12.2. 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ව්‍යුහාත්මක ස්වභාවය වෙනස් කළ සංශෝධනවල පසුබිම හඳුනා ගනියි.
- 12.3. 1978 ව්‍යවස්ථාවේ ප්‍රධාන සංශෝධනවලින් ආණ්ඩුක්‍රමයට ඇති කළ වෙනස්කම්වල ස්වභාවය හඳුනාගනියි. (13, 17, 18 සහ 19 වන සංශෝධන)

ඉගෙනුම් පල :

- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ විධායකයේ ස්වභාවය, බලතල සහ කාර්යයන් විග්‍රහ කරයි.
- ව්‍යවස්ථාදායකයේ ස්වභාවය, බලතල සහ කාර්යයන් විග්‍රහ කරයි.
- ව්‍යවස්ථාදායකය සහ විධායකය අතර සම්බන්ධය පැහැදිලි කරයි.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ න්‍යායය සහ භාවිතය විමසා බලයි.
- විධායකය සහ රාජ්‍ය සේවය අතර සම්බන්ධතාව හා එය රාජ්‍ය සේවයට බලපෑ ආකාරය පිළිබඳ අදහස් පළ කරයි.
- විධායකය වෙත බලය කේන්ද්‍රගත වී ඇති ආකාරය හා එහි ප්‍රතිඵල පැහැදිලි කරයි.
- ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා, මූලික අයිතිවාසිකම් සහ අධිකරණය, පිළිබඳ ව්‍යවස්ථා විධිවිධාන විස්තර කරයි.
- විවිධ මැතිවරණ ක්‍රම සහ මහජන ප්‍රතිචාර තුලනාත්මක ව විස්තර කරයි.
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධන මඟින් සිදු වූ වෙනස්කම් හා ප්‍රතිඵල පැහැදිලි කරයි.

හැඳින්වීම :

ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව යනු රටක ක්‍රියාත්මක වන, පිළිගත් උත්තරීතර නීති පද්ධතිය යි. 1978 දී ශ්‍රී ලංකා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජයේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව පරිච්ඡින්න කොට ඒ වෙනුවට වෙනත් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් පනවන ලදී.

දේශපාලන විද්‍යාව විෂය හදාරන ශිෂ්‍ය-ශිෂ්‍යාවන් වත්මන් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව පිළිබඳ ව දැනුවත් භාවයකින් යුත් පුද්ගලයන් ලෙස සමාජ ගත කිරීම මෙම ඒකකයෙන් අපේක්ෂා කෙරේ.

1978 දී ගොඩ නගනු ලැබූ දෙවන ජනරජ ආණ්ඩුක්‍රමයේ ව්‍යුහාත්මක ලක්ෂණ, ආයතනික සංයුතිය සහ බලතුලනය අධ්‍යයනය කිරීමට මෙමඟින් අවස්ථාව සලසා ඇත. වත්මන් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව වන මෙහි මූලික ව්‍යුහාත්මක හා ආයතනික ලක්ෂණ පිළිබඳ ව ක්‍රමානුකූල අධ්‍යයනයකට ඉඩ ප්‍රස්තාව සපයමින් විධායකය, ව්‍යවස්ථාදායකය, සහ ඒ දෙක අතර පවතින සම්බන්ධතාව ද, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය, විධායකය හා රාජ්‍ය සේවය ද, විධායකය සහ බල කේන්ද්‍රණය ද පිළිබඳ ව හැදෑරීමට බලාපොරොත්තු වේ. එමෙන් ම මූලික අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධයෙන් ඇති කරන ලද නව මුහුණුවර ද අධිකරණය පිළිබඳ ව ද අධ්‍යයනය කිරීම අපේක්ෂිත ය.

එසේ ම මෙම ව්‍යවස්ථාවෙන් මැතිවරණ ක්‍රමයෙහි සිදු කළ නව හඳුන්වාදීම් දීර්ඝ ව සාකච්ඡා කළ යුතු ව පවතී. ඔම්බුඩ්ස්මන් ධුරය හා ජනමත විචාරණය යන නව හඳුන්වාදීම් පිළිබඳ ව ද ශිෂ්‍ය ප්‍රජාව දැනුවත් විය යුතු ය. ව්‍යවස්ථාව ක්‍රියාත්මක වීමේ පටන් මේ වන තෙක් සිදු වූ සංශෝධන අතුරින් සුවිශේෂ කොට හඳුනාගත් 13, 17, 18 සහ 19 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනවල පසුබිම සහ 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ව්‍යුහයට ඒවායින් වූ බලපෑම සරල ව ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යාවන්ට අවබෝධ කරවීම ද මෙහි මුඛ්‍ය පරමාර්ථය යි.

සමාජ අවශ්‍යතා පදනම් කරගනිමින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් සංශෝධනය කර ගැනීමේ වැදගත්කම පිළිබඳ ව අනාගත පුරවැසියන් දැනුවත් කිරීමේ ආරම්භයක් වශයෙන් ද මෙම ඒකකය ඉතා අනර්ඝ මෙහෙයක් කරනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරේ.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ මූලික ව්‍යුහාත්මක ලක්ෂණ.

- මෙම කොටසින් පළමු ව සලකා බලන්නේ 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ මූලික ව්‍යුහාත්මක ලක්ෂණ හඳුනා ගැනීම ය. ඒ අනුව මෙම ව්‍යවස්ථාවෙන් නිර්මාණය කරන ලද
 - විධායකය,
 - ව්‍යවස්ථාදායකය,
 - ව්‍යවස්ථාදායකය සහ විධායකය අතර සම්බන්ධතාව,
 - අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ න්‍යාය සහ භාවිතය,
 - විධායකය සහ රාජ්‍ය සේවය,
 - විධායකය සහ බල කේන්ද්‍රය,
 - මූලික අයිතිවාසිකම්,
 - අධිකරණය,
 - ඔම්බුඩ්ස්මන්,
 - මැතිවරණ ක්‍රම,
 - ජනමත විචාරණය

පිළිබඳ ව සාකච්ඡා කෙරේ.

- දෙවනු ව මෙම මාතෘකාව යටතේ සලකා බලන්නේ මෙම ව්‍යවස්ථාවට සිදු කළ සංශෝධන අතුරින් ඉතා වැදගත් සංශෝධන වන 13, 17, 18 සහ 19 වන සංශෝධනවල පසුබිම සාකච්ඡාවට ලක් කරමින් ඒවායින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා ව්‍යුහයට සිදු කළ වෙනස්කම් සහ ඒවායේ ප්‍රතිඵල ය.

1. විධායකය (19 වැනි සංශෝධනයට පෙර)

- 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් ගොඩ නගන ලද ආණ්ඩුක්‍රමය, ජනාධිපති ආණ්ඩුක්‍රමයේ ලක්ෂණවලින් ද පාර්ලිමේන්තු ආණ්ඩුක්‍රමයේ ලක්ෂණවලින් ද සමන්විත ය. එබැවින් මෙම ආණ්ඩුක්‍රමයේ දේශපාලන විධායකය ද්විත්ව විධායක ස්වරූපයක් ගනී.
- ඒ අනුව මෙම ආණ්ඩුක්‍රමය යටතේ දේශපාලන විධායකය, ජනතාවගේ සෘජු ඡන්දයෙන් තේරී පත් වන ජනාධිපතිවරයකුගෙන් සහ පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයකින් පසු පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතර පක්ෂය හෝ කණ්ඩායමෙන් හෝ පත් කරගනු ලබන අගමැතිවරයකුගෙන් සහ අමාත්‍ය මණ්ඩලයකින් සමන්විත වේ. මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයාගේ නිල කාලය වසර සයකි. දෙවරකට වඩා ජනාධිපති ධුරය දැරිය නොහැකි විය.

- ව්‍යවස්ථාවේ 30 වන වගන්තියට අනුව රජයේ ප්‍රධානියා වන්නේ ද, විධායකයේ ප්‍රධානියා වන්නේ ද, ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා වන්නේ ද සන්නද්ධ සේනාවන්හි සේනාධිනායකයා වන්නේ ද, ජනාධිපතිවරයා ය. විධායකයේ නායකයා වශයෙන් ජනාධිපති ධුරයේ සුවිශේෂත්වය රඳා පවතිනුයේ ඔහු සහ කැබිනට් මණ්ඩලය අතර පවත්නා සම්බන්ධතාව අනුව ය.
- ජාතික ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය කිරීමේ සහ ක්‍රියාවට නැංවීමේ වගකීම් දරනු ලබන මධ්‍යගත මෙහෙයුම් අධිකාරය වන්නේ ජනාධිපතිවරයා සහ කැබිනට් මණ්ඩලය යි. ජනාධිපතිවරයා කැබිනට් මණ්ඩලයේ සාමාජිකයකු මෙන් ම, එහි ප්‍රධානියා ද වේ. කැබිනට් මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා වශයෙන් ජනාධිපතිවරයා අගමැතිවරයා පත් කරයි. ජනාධිපතිවරයා නියෝජනය කරන දේශපාලන පක්ෂයට පාර්ලිමේන්තුව තුළ බහුතර බලයක් පවතින විටෙක, පාර්ලිමේන්තුවේ සාමාජිකයන් අතුරින් අගමැති තනතුරට කෙනෙකු පත් කිරීමේ අභිමතානුසාරී බලයක් භුක්ති විඳිය හැකි ය. කැබිනට් මණ්ඩලයේ සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව ද, අමාත්‍යාංශ සංඛ්‍යාව ද, අමාත්‍යවරුන්ට පවරනු ලබන විෂයයන් හා කාර්යයන් ද නිශ්චය කරන්නේ ජනාධිපතිවරයා ය. එසේ නිශ්චය කෙරෙන අමාත්‍යාංශ භාර ව ක්‍රියා කිරීම සඳහා පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයන් අතුරින් අමාත්‍යවරුන් පත් කරනු ලබන්නේ ද ජනාධිපතිවරයා විසිනි. සෝල්බරි ව්‍යවස්ථාව සහ ප්‍රථම ජනරජ ව්‍යවස්ථාව සමඟ සසඳන විට 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයා කැබිනට් ඇමැතිවරුන් පත් කිරීමේ දී වැඩි නිදහසක් භුක්ති විඳියි.
- ජනාධිපතිවරයාට අවශ්‍ය කවර හෝ අවස්ථාවක කැබිනට් මණ්ඩලයේ සංයුතිය පමණක් නොව කැබිනට් අමාත්‍යවරුන් වෙත පවරන ලද විෂයයන් හා කාර්යයන් ද වෙනස් කළ හැකි විය. කැබිනට් රැස්වීම් කැඳවනු ලබන්නේ ජනාධිපතිවරයා විසිනි.
- මේ ව්‍යවස්ථාව යටතේ දේශපාලන විධායකයේ එක් අංශයක් වන කැබිනට් ඇමතිවරු පාර්ලිමේන්තුවට වගකීමට මෙන් ම උත්තර දීමට ද බැඳී සිටිති. එසේ වුව ද, කැබිනට් මණ්ඩලයේ නායකයා වන ජනාධිපතිවරයා පාර්ලිමේන්තුවට වගකීමට මිස උත්තර දීමට බැඳී නැත. එමෙන් ම මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයා කැබිනට් මණ්ඩලයේ නායකයා වුව ද, ව්‍යවස්ථාදායකය විසින් ආණ්ඩුවට එරෙහි ව ඉදිරිපත් කරනු ලබන විශ්වාස භංගයක් ඔහු කෙරෙහි බලපාන්නේ නැත. මේ හැර පාර්ලිමේන්තුව විසින් ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශනය හෝ විසර්ජන කෙටුම්පත හෝ ප්‍රතික්ෂේප කිරීම හේතු කොට ගෙන කැබිනට් මණ්ඩලය විසිර ගිය ද, ජනාධිපති තව දුරටත් සිය ධුරය දරයි.
- මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ කැබිනට් මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා ජනාධිපතිවරයා වන බැවින්, අගමැතිවරයාට පෙර පැවති ව්‍යවස්ථාවල අගමැතිවරුන්ට මෙන් තම සගයන් මෙහෙයවීමේ, අධීක්ෂණය කිරීමේ සහ ඔවුන්ට අණ දීමේ බලය මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ අගමැතිවරයාට හිමි වන්නේ නැත. මෙම තත්ත්වය නිසා අගමැතිවරයා කැබිනට් මණ්ඩලයේ සෙසු සාමාජිකයන් අතර තවත් සගයකු මිස ප්‍රධානියෙක් නොවේ. මෙය වෙස්මිනිස්ටර් ආකෘතිය යටතේ අගමැතිවරයා සතු කේන්ද්‍රීය තත්ත්වයෙන් සපුරා වෙනස්වීමකි.

මෙම ව්‍යවස්ථාව අගමැතිවරයා පිළිබඳ ව යම් විශේෂත්වයක් දැක්වූයේ කරුණු හතරක් සම්බන්ධයෙනි. ඒවා නම්,

1. ව්‍යවස්ථාවේ 43 වන වගන්තියට අනුව යම් මන්ත්‍රීවරයෙකු කෙරෙහි පාර්ලිමේන්තුවේ විශ්වාසය උපරිම පමණින් ඇතැයි ජනාධිපතිවරයා කල්පනා කරයි ද ජනාධිපතිවරයා විසින් ඒ මන්ත්‍රීවරයා අග්‍රාමාත්‍ය ධුරයට පත් කිරීම.

2. ව්‍යවස්ථාවේ 44, 45 සහ 46 වගන්තිවලට අනුව අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සංයුතිය, පවරන විෂයයන් හා කාර්යයන් තීරණය කරන විටක ජනාධිපතිවරයාට ඒ සම්බන්ධයෙන් අගමැතිවරයාගේ උපදෙස් පැතිය හැකි ය (එවැනි උපදෙස් පැතීම අනිවාර්ය නැත).
 3. ව්‍යවස්ථාවේ 49 (1) වන වගන්තියෙහි දැක්වෙන්නේ අගමැතිවරයා ධුරයෙන් ඉවත් කරනු ලැබීමෙන්, ඉල්ලා අස් වීමෙන් හෝ වෙනත් ආකාරයකින් හෝ අගමැති ධුරය දැරීම නතර වූ විටක කැබිනට් මණ්ඩලය ද විසිර යන බව යි.
 4. ව්‍යවස්ථාවෙන් ඇතැම් තත්ත්වයන් යටතේ ජනාධිපති ධුරයේ වැඩ බැලීම අගමැති වෙත පැවරීමට විවිධාකාර විධි විධාන සලස්වා තිබේ. මේ අනුව රෝගාකාර වීම නිසා හෝ ශ්‍රී ලංකාවෙන් බැහැර ව සිටීම නිසා හෝ වෙන යම් හේතුවක් නිසා හෝ ජනාධිපතිවරයාගේ නිලයට අයත් බලතල හා කාර්යයන් ක්‍රියාවට නැවීමට නොහැකි වේ යැයි ජනාධිපතිවරයාට හැඟේ නම් ඒ කාල සීමාව තුළ ජනාධිපති ධුරයේ බලතල හා කාර්යයන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ජනාධිපතිවරයාට අගමැතිවරයා පත් කළ හැකි ය.
- දෙවන ජනරජ ව්‍යවස්ථාව මඟින් අගමැතිවරයාගේ ප්‍රතිරූපය නංවා ගැනීමට කිසි දු විශේෂ අනුබලයක් ව්‍යවස්ථාවෙන් ලබා දුන්නේ නැත. එසේ වුව ද ජනාධිපතිවරයාගේ පක්ෂයට ප්‍රතිවිරුද්ධ පක්ෂයක් පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතර බලය හිමි කර ගෙන ඇති අවස්ථාවක දී ඒ තත්ත්වය අගමැතිවරයාට වාසිදායක ආකාරයට වෙනස් විය හැකි ය. එවැනි තත්ත්වයක් නිසා දේශපාලන විධායකයේ දී අගමැතිවරයාගේ භූමිකාව වෙනස් ස්වරූපයක් ගත හැකි විය. මෙය 2001 දෙසැම්බර් පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයෙන් එ.ජා.පය ජය ගත් විට සිදු වූ තත්ත්වයක් විය.
 - මෙවැනි ව්‍යවස්ථාමය සීමාකම් තිබිය දීත්, ශක්තිමත් වර්තයක් ඇති අගමැතිවරයෙකුට, තම පුද්ගලිකත්වය පදනම් කොටගෙන තරමක් බලවත් ව නැගී සිටීමට ද හැකි බව 1978-1988 දශකයේ අත් දැකීමෙන් පෙනේ.

2. ව්‍යවස්ථාදායකය

- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ව්‍යවස්ථාදායකය පාර්ලිමේන්තුව නමින් හඳුන්වනු ලබන අතර මන්ත්‍රීවරුන් දෙසිය විසිපස් දෙනෙකුගෙන් සමන්විත ය. පාර්ලිමේන්තුව ඒක මණ්ඩලීය සභාවක් වන අතර එහි නිල කාලය වසර සයකි.
- මැතිවරණයකින් පසු ව පාර්ලිමේන්තුව පළමු වරට රැස් වූ විට එහි සාමාජිකයන් අතුරින් කථානායක, නියෝජ්‍ය කථානායක සහ නියෝජ්‍ය කාරක සභාපති යන පදවි තුනට තිදෙනෙකු තෝරා පත් කර ගැනීමට නියමිත ය. පාර්ලිමේන්තුවේ මූලසූත්‍ර දරන්නේ කථානායකවරයා ය.
- පාර්ලිමේන්තුව කැඳවනු ලබන්නේ ද එහි වාර අවසාන කරනු ලබන්නේ ද, එය විසුරුවා හරිනු ලබන්නේ ද ජනාධිපතිවරයා විසිනි. ජනාධිපතිවරයා විසින් සෑම වසරකට වරක් වත් එය කැඳවිය යුතු ය. ජනාධිපතිවරයාගේ නිවේදනයක් මඟින් පාර්ලිමේන්තු වාරය අවසන් කරනු ලබයි. එලෙස වාරය අවසන් කරන ප්‍රකාශනයේ ඊළඟ වාරය පටන් ගැනීම සඳහා දිනයක් සඳහන් කළ යුතු ය. ඒ දිනය ප්‍රකාශනයේ දිනයේ සිට මාස දෙකක් නොඉක්මවිය යුතු ය.
- පාර්ලිමේන්තුවේ රැස්වීම් පැවැත්වීම සඳහා තිබිය යුතු ගණපූරණය විස්සකි. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ අන්‍යාකාර විධිවිධාන සලස්වා ඇති අවස්ථාවල දී හැර පාර්ලිමේන්තුවේ අනුමතිය සඳහා ඉදිරිපත් කරනු ලබන සෑම ප්‍රශ්නයක් ම මන්ත්‍රීවරුන්ගේ බහුතර ඡන්දයෙන් තීරණය කළ යුතු වේ.

කථානායකවරයා ඡන්දය නොදිය යුතු නමුත් කිසියම් ඡන්ද විමසුමක දී පක්ෂ සහ විපක්ෂ ඡන්ද සංඛ්‍යාව සම වුවහොත් ඔහුට තීරණ ඡන්දයක් හිමි වනු ඇත.

• පාර්ලිමේන්තුවේ ව්‍යවස්ථාදායක බලතලවල ස්වභාවය

- දෙවන ඡන්ද ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනතාවගේ පරමාධිපත්‍ය බලය ක්‍රියාත්මක කරන එක ම ආයතනය පාර්ලිමේන්තුව පමණක් නොවේ. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව අනුව ව්‍යවස්ථාදායක බලය ජනතාව විසින් තෝරා පත් කරනු ලබන මන්ත්‍රීවරුන්ගෙන් සමන්විත පාර්ලිමේන්තුව විසින් ද, ජනමත විචාරණයක දී ජනතාව විසින් ද, ක්‍රියාත්මක කරනු ලබයි.

75 වැනි වගන්තියට අනුව පාර්ලිමේන්තුව සතු ව්‍යවස්ථාදායක බලයට

(අ). අතීතයට බලපාන

(ආ). ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ කවර හෝ විධිවිධානයක් පරිච්ඡේදනය කරන හෝ සංශෝධනය කරන.

(ඇ). ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට යම් විධිවිධානයක් එකතු කරන නීති පැනවීමේ බලය අයත් වේ.

• කෙසේ වුව ද

(අ). ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ හෝ එහි යම් කොටසක හෝ ක්‍රියාකාරීත්වය අත්හිටුවන්නා වූ නීතියක් හෝ

(ආ). නව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවක් පනවනු ලබන්නේ නම් මිස ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මුළුමනින් ම පරිච්ඡේදනය කරන්නා වූ නීතියක් හෝ පැනවිය නොහැකි ය.

- රාජ්‍ය ව්‍යුහය සම්බන්ධ ව පාර්ලිමේන්තුව සතු ස්ථානය පිළිබඳ ව 1972 සහ 1978 ව්‍යවස්ථා අතර වැදගත් වෙනසක් තිබේ. 1972 ව්‍යවස්ථාවේ 5 වැනි වගන්තියට අනුව ජාතික රාජ්‍ය සභාව, එනම් පාර්ලිමේන්තුව “ඡන්දයේ රාජ්‍ය බලය සම්බන්ධ උත්තරීතර ආයතනය වෙයි” “ජනතාවගේ ව්‍යවස්ථාදායක, විධායක සහ අධිකරණ බලය” ඒකරාශී වී තිබෙන්නේ ජාතික රාජ්‍ය සභාවෙහි ය. එහෙත් 1978 ව්‍යවස්ථාවට අනුව, ජනතාවගේ විධායක බලය පවත්නේ පාර්ලිමේන්තුව සතුව නොවේ. ජනාධිපතිවරයා සතුව ය. එමෙන් ම “ඡන්දයේ උත්තරීතර රාජ්‍ය ආයතනය” යන තත්ත්වය 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ පාර්ලිමේන්තුවට හිමි නොවේ. එයට හේතුව, 1978 ව්‍යවස්ථාවට අනුව රාජ්‍ය ව්‍යුහයේ කේන්ද්‍රීය ස්ථානය හිමි වන්නේ විධායක ජනාධිපතිවරයාට නිසා ය.

- සෑම පනත් කෙටුම්පතක් ම පාර්ලිමේන්තුවේ න්‍යාය පත්‍රයට ඇතුළත් කිරීමට අවම වශයෙන් සතියකට පෙර ගැසට් පත්‍රයේ පළ කළ යුතුය. පාර්ලිමේන්තුව විසින් සම්මත කරන ලද සෑම පනත් කෙටුම්පතක් ම කථානායකවරයා විසින් ඔහුගේ අත්සන යොදා සහතික කළ යුතු ය. යම් පනත් කෙටුම්පතක් සම්මත කිරීම සඳහා විශේෂ බහුතර ඡන්දයක් අවශ්‍ය වන අවස්ථාවක දී ඒ පනත් කෙටුම්පත කථානායකවරයා විසින් සහතික කළ යුත්තේ එය පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතර ඡන්දයෙන් සම්මත වී ඇත්නම් පමණි.

- පාර්ලිමේන්තුව විසින් සම්මත කරන ලද පනත් කෙටුම්පතක් කථානායකවරයාගේ සහතිකය ඔහුගේ අත්සන සමඟ සටහන් කරනු ලැබූ විට, එය නීතියක් බවට පත් වේ. පනත් කෙටුම්පතක් හෝ එහි යම් විධි විධානයක් හෝ ජනමත විචාරණයක දී ජනතාව විසින් අනුමත කිරීම අවශ්‍ය වන අවස්ථාවක දී එය නීතියක් බවට පත් නොවිය යුතු බව ද, ඒ සහතිකයේ සඳහන් විය යුතු වේ. යම් පනත් කෙටුම්පතක් ජනතාව විසින් ජනමත විචාරණයක දී නිසි පරිදි

අනුමත කරනු ලැබ ඇති බව ජනාධිපතිවරයා විසින් සහතික කරනු ලැබූ විටෙක පමණක් ඒ පනත් කෙටුම්පත නීතියක් බවට පත් වේ.

- පාර්ලිමේන්තුවෙන් වැඩි ඡන්දයෙන් සම්මත කරනු ලැබූ පණතට කථානායකවරයාගේ සහතිකය ලැබුණු පසු එම නීතියේ වලංගුතාව ප්‍රභීත කළ නොහැකි බව ද 1978 ව්‍යවස්ථාව කියයි. 80(3) වගන්තියට අනුව, එසේ සහතික කරන ලද කිසිදු පණතක වලංගුතාව කවරාකාරයකින් හෝ ප්‍රශ්න කිරීමට කිසිදු අධිකරණයකට හෝ අධිකරණ ආයතනයකට හෝ බලය නැත. පාර්ලිමේන්තුවේ “ව්‍යවස්ථායක පරමාධිපත්‍යය” යන සංකල්පය ගැබ් කරගත් මෙම වගන්තිය මුලින් ම හඳුන්වාදෙන ලද්දේ 1972 ව්‍යවස්ථාව මගිනි. මේ වගන්තිය විසින් 1972 සහ 1978 ව්‍යවස්ථා දෙක මගින් කරන ලද්දේ පණත් අධිකරණ විමර්ශනයට ලක් කිරීම, නැතහොත් නීති පිළිබඳ අධිකරණ විමර්ශනය (Judicia Review of Legislation). ලංකාවේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා නීතියෙන් ඉවත් කිරීම යි.

3. ජනාධිපතිවරයා, නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලිය සහ පාර්ලිමේන්තුව.

- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ විධායකයේ ප්‍රධානියා වන ජනාධිපතිවරයා ව්‍යවස්ථාදායකයේ සාමාජිකයකු වන්නේ නැත. එසේ වුව ද, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ විධිවිධාන මඟින් ජනාධිපතිවරයා වෙත ලබා දී ඇති පුළුල් බලතල ව්‍යවස්ථාදායක කටයුතු හා සම්බන්ධ වේ.
- ඇමති මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා සහ එහි සාමාජිකයකු වශයෙන් ජනාධිපතිවරයා පාර්ලිමේන්තුව වෙත ඉදිරිපත් කරන පනත් කෙටුම්පත් පිළියෙළ කිරීමට සම්බන්ධ වේ. සැබැවින් ම පනත් කෙටුම්පත් පිළියෙළ කිරීමට මුල පුරන්නේ ජනාධිපතිවරයා ය. එමෙන් ම පාර්ලිමේන්තුව වෙත ඉදිරිපත් කිරීමට නියමිත පනත් කෙටුම්පත්වල ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය පරීක්ෂා කිරීම සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත යොමු කළ යුතු පනත් කෙටුම්පත පාර්ලිමේන්තුව වෙත ඉදිරිපත් කරන්නේ ද ජනාධිපතිවරයා ය. පනත් කෙටුම්පතක් පාර්ලිමේන්තුවේ විවාදයට යොමු කළ විට ඒ පනත් කෙටුම්පත වෙනුවෙන් විවාදයට සහභාගි වීමට ද ජනාධිපතිවරයාට හැකි ය.
- පනත් කෙටුම්පතක් ජනමත විචාරණයක් මඟින් ජනතාව වෙත ඉදිරිපත් කිරීමට බලය ඇති එක ම පුද්ගලයා වන්නේ ද ජනාධිපතිවරයා ය. මේ අනුව පහත දැක්වෙන පනත් කෙටුම්පත් සහ යෝජනා ජනමත විචාරණයට යොමු කිරීමේ බලය ජනාධිපතිවරයා වෙත පවතී.
 1. පාර්ලිමේන්තුවේ 2/3ක ඡන්දයෙන් පමණක් නොව ජනමත විචාරණයක දී ජනතාවගේ අනුමතියෙන් ද සම්මත කළ යුතු බව දැක්වෙන පනත් කෙටුම්පත්,
 2. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ සංශෝධනය නොකරන ආකාරයේ කවර හෝ පනත් කෙටුම්පතක් පාර්ලිමේන්තුවෙන් ප්‍රතික්ෂේප වූ විටෙක එවැනි පනත් කෙටුම්පතක්,
 3. ජනාධිපතිවරයාගේ මතය අනුව ජාතික වැදගත්කමක් ඇති කවර හෝ කරුණක්,
- මේ ආකාරයට ජනමත විචාරණ විධිවිධාන මඟින් පාර්ලිමේන්තුව උපායශීලී ව මඟ හැර යමින් ජනාධිපතිවරයාට ඔහුගේ ප්‍රතිපත්තිමය කරුණු අරභයා ජනතාවගේ අනුමතිය සෙවිය හැකි විය. මෙය නීති සම්පාදනය විෂයයෙහි දී ජනාධිපතිවරයාගේ බලය වර්ධනය කිරීමට ඉවහල් වන්නක් මෙන් ම උත්තරීතර නීති සම්පාදන ආයතනයක් වශයෙන් ක්‍රියාත්මක විය යුතු පාර්ලිමේන්තුවේ අධිකාරියට අහියෝගයක් ද වේ.
- මේ ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයාට කවර හෝ අවස්ථාවක පාර්ලිමේන්තුවට පැමිණීමටත් එය ඇමතීමටත්, එයට සන්දේශ ඉදිරිපත් කිරීමටත් බලය තිබේ. මෙහි දී ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීම හැර පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයකු භුක්ති විඳින සියලු වරප්‍රසාද, මුක්ති සහ බලතලවලට ජනාධිපතිවරයා හිමිකම් ලබයි.

- මේ හැර පාර්ලිමේන්තුවේ එක් එක් සභාවාර ආරම්භයේ දී එයට පැමිණ ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශනය ඉදිරිපත් කිරීමටත්, පාර්ලිමේන්තුවේ මංගල රැස්වීම්වල මූලසූත දැරීමටත්, ජනාධිපතිවරයාට බලය තිබේ. ජනාධිපතිවරයාට කලින් කල පාර්ලිමේන්තුව කැඳවීමටත්, එහි වාර අවසාන කිරීමටත්, එය විසුරුවා හැරීමටත් හැකියාව ඇත. එසේ වුව ද ජනාධිපතිවරයා මෙම බලතල ක්‍රියාවට නැංවිය යුත්තේ ව්‍යවස්ථාවේ දක්වා ඇති ඇතැම් සීමාවලට යටත් ව ය.
- ජනාධිපතිවරයාට කිසි දු සීමාවකින් තොර ව පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන් ඇමතිවරුන් වශයෙන් පත් කිරීමට ඇති බලය එක් අතකින් ජනාධිපතිවරයාගේ බලය ශක්තිමත් කිරීමටත්, තවත් අතකින් පාර්ලිමේන්තුවේ ශක්තිය දුර්වල කිරීමටත් හේතු වී ඇත. මේ අනුව ඇමතිවරුන් පත් කිරීම මඟින් පාර්ලිමේන්තුවේ සහාය තමන් වෙත තබා ගැනීම සඳහා ඇමතිවරුන් පත් කිරීමට තිබෙන බලය ජනාධිපතිවරුන් විසින් පසුගිය කාලය තුළ ක්‍රියාවට නංවනු ලැබ තිබේ.
- මෙලෙස 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයාට පාර්ලිමේන්තුව පාලනය කිරීමේ හැකියාව තිබුණ ද, පාර්ලිමේන්තුවට ජනාධිපතිවරයා පාලනය කිරීමේ හැකියාව නොවී ය. ව්‍යවස්ථානුකූල විධි විධාන යටතේ ජනාධිපතිවරයා ධුරයෙන් ඉවත් කිරීම සඳහා පවතින එක ම ක්‍රමය වනුයේ දෝෂාභියෝග ක්‍රියාවලිය යි. මෙය ජනාධිපතිවරයාගේ බලතල සංවරණය කිරීමට යොදා ගත හැකි විධිවිධානයක් ලෙස පෙනී ගිය ද, එය ක්‍රියාවට නැංවීමට අනුගමනය කළ යුතු ව තිබෙන දුෂ්කර විධිවිධාන පද්ධතිය එවැන්නකට බාධාවක් ව පවතී.
- මෙපරිදි, ජනාධිපතිවරයා සහ පාර්ලිමේන්තුව, නැතහොත් විධායකය සහ ව්‍යවස්ථාදායකය අතර සම්බන්ධය, 1978 ව්‍යවස්ථාවේ සංකල්පයගත කර තිබෙන්නේ ජනාධිපති ධුරය පාර්ලිමේන්තුවට වඩා උත්තරීතර සහ බලසම්පන්න තත්ත්වයකට පත් කරමිනි. මෙය 19 වැනි සංශෝධනය යටතේ මෙම සම්බන්ධතාවයේ තුල්‍යතාවයක් ඇති කරමින් සංශෝධනය කර ඇත.

4. අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ න්‍යාය සහ භාවිතය.

- අධිකරණයේ අපක්ෂපාතිත්වය පිළිබඳ ව මහජන විශ්වාසය ඇති කළ හැක්කේත්, නීතියේ ආධිපත්‍යය පවත්වා ගත හැක්කේත්, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය මඟිනි. අධිකරණය ස්වාධීන විය යුතු අතර එය පෙනෙන්නට ද තිබිය යුතු යි.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය බහුමානීය සංකල්පයකි. එබැවින් එය කොන්දේසි කිහිපයකින් සමන්විත වෙයි. මේ අතරින් ප්‍රධාන කොන්දේසි කිහිපයකි. එනම්,
 1. විනිසුරුවන් පත් කරන ආකාරය
 2. ධුරයේ සුරක්ෂිතතා පවත්වා ගෙන යෑම
 3. විධායකයේ අයුතු බලපෑම්වලින් තොර ව පවත්වා ගෙන යාම
 4. අධිකරණයේ වගකීම
- මෙයින් පෙනෙන පරිදි, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය යන පාර්ශ්ව තුනක සහභාගීත්වයෙන් ආරක්ෂා කළ යුතු මූලධර්මයකි. එම පාර්ශ්ව තුන නම්:

- (අ) ආණ්ඩුව සහ දේශපාලඥයින්
- (ආ) අධිකරණය සහ විනිශ්චයකාරවරුන්
- (ඇ) මහජනතාව සහ පුරවැසියන්

අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීමේ විධි විධාන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවලට සාමාන්‍යයෙන් ඇතුළත් කර තිබේ. එහෙත් අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීමට ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ වගන්ති තිබීම පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවේ.

- 1978 ව්‍යවස්ථාව ක්‍රියාත්මක වූ කාලය තුළ ලංකාවේ අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳව ඇති වාර්තාව මිශ්‍ර සහ සංකීර්ණ එකකි. දේශපාලන මැදිහත් වීම නිසා, සාම්ප්‍රදායික වශයෙන් ස්වාධීන, සහ නිර්භීත ආයතනයක්ව පැවැති අධිකරණයේ ගෞරවයට හානි පැමිණි අවස්ථා තිබේ. ඒවා ලංකාවේ මෑතකාලීන දේශපාලන කතිකාවේ තේමාවක් ද වී තිබේ. ඒ අතර, පසුබෑම් මධ්‍යයේ පවා තම ආයතනික ගෞරවය සහ ස්වාධීනත්වය රැක ගැනීමට ලංකාවේ අධිකරණය සහ විනිශ්චයකරුවන් ද සමත් වී ඇත.
- දෙවන සමූහාණ්ඩු ව්‍යවස්ථාව යටතේ අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ ව සාකච්ඡා කරන විට ඉහත සඳහන් කොන්දේසි කොතරම් දුරට ආරක්ෂා වූයේ ද යන්න සලකා බලමු.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය සම්බන්ධයෙන් බලන විට අධිකරණ ක්‍රමය ප්‍රතිසංවිධානය කිරීමට පදනම සකස් කළ 1978 ව්‍යවස්ථාවෙහි 163 වන වගන්තිය වැදගත් ය. මෙම වගන්තියෙහි සඳහන් වන්නේ ව්‍යවස්ථාව බලාත්මක වීමත් සමඟ ඒ වන තෙක් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ සහ මහාධිකරණයේ ධුර දරමින් සිටින සියලු ම විනිසුරුවන්ගේ ධුර අහෝසි වන බව යි. එබැවින් මෙම වගන්තිය ඉහළ අධිකරණවල විනිසුරුවන්ගේ ධුරවල සුරක්ෂිතතාවය කෙරෙහි අයහපත් ලෙස බලපෑවේ ය.
- ඉහළ අධිකරණවලට විනිසුරුවන් පත් කිරීම සම්බන්ධයෙන් බන්ධනවලින් නිදහස් වූ අභිමතයක් ජනාධිපතිවරයාට ව්‍යවස්ථාවෙන් ලබා දීම සමඟ ඒ මඟින් අධිකරණ ක්‍රමය ප්‍රතිසංවිධානය කිරීමට ක්‍රියා කිරීම නිසා අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය බිඳ වැටීමට පටන් ගැනීම ආරම්භ විය.
- ආරම්භයේ දීම ව්‍යවස්ථාව යටතේ පිහිටුවන ලද අධිකරණ ක්‍රමයෙහි ඉහළ අධිකරණවලට විනිසුරුවන් පත් කළ ආකාරය මඟින් අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරම්භයේ දීම ප්‍රබල ලෙස උල්ලංඝනය විය.
- අගවිනිසුරුවරයා පත් කිරීමේ දී ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ ජ්‍යෙෂ්ඨ විනිසුරුවන් අතුරින් කෙනෙකු පත් කිරීමේ සම්ප්‍රදායය අනුගමනය නොකෙරිණි. සෙසු විනිසුරුවන් පත් කිරීමේ දී ද පිළිගත් සාරධර්ම හා සම්ප්‍රදායයන් අනුව එය සිදු කළේ නැත.
- මේ අතර එතෙක් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ ධුර දරමින් සිටි විනිසුරුවන් අතුරින් අට දෙනෙකු නව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට හෝ වෙනත් අධිකරණයකට හෝ පත් නොකෙරිණි. මෙය, එම විනිසුරුවන් සේවයෙන් පහ කිරීමට සමාන විය.
- පැරණි ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ විනිසුරුවන් අතුරින් සතර දෙනෙක් අභියාචනාධිකරණයට පත් කරන ලදහ.
- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයාට තම අභිමතයට අනුව විනිසුරුවන් පත් කිරීමට ලබා දී තිබුණු බලය හිතුවක්කාරී ලෙසින් භාවිත කිරීම අධිකරණ ක්‍රමය ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සඳහා ඉදිරියට ගත් වැඩ පිළිවෙලට පමණක් සීමා වූයේ නැත.

උදාහරණ,

- 1988 වසරේ දී අගවිනිසුරු තනතුර පුරප්පාඩු වූ විට ඊළඟට සිටි ජ්‍යෙෂ්ඨ විනිසුරුවරයා වූ ආර්. එස් වනසුන්දර මහතා පත් නොකොට පාරිත්ථ රණසිංහ මහතා පත් කිරීම,

- 1999 වසරේ දී අගවිනිසුරු ජී. පී. එස් ද සිල්වා මහතා විශ්‍රාම යෑමෙන් පසු ව ජ්‍යෙෂ්ඨතම විනිසුරුවරයා වූ මාක් ප්‍රනාන්දු මහතා නොසලකා හැර නීතිපති සරත් එන්. සිල්වා මහතා පත් කිරීම,
 - මහින්ද රාජපක්ෂ පාලන කාලය කළ ශිරාණී බණ්ඩාරනායක මහත්මිය අගවිනිසුරු ධුරයෙන් පහ කොට මොහාන් පීරිස් මහතා එම තරතුරට පත් කිරීම.
 - මෙවැනි අවස්ථාවල තම ස්වාධීනත්වය පිළිබඳව විනිශ්චයකාරවරුන්, ආයතනයක් ලෙස අධිකරණයක් මුහුණ දෙන්නේ සංකීර්ණ අභියෝගවලට ය.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය කෙරෙහි විනිසුරුවන්ගේ ධුරයේ සුරක්ෂිතතාව ප්‍රබල බලපෑමක් කරයි. ඉහළ අධිකරණවල විනිසුරුවන් ධුරවලින් ඉවත් කිරීමේ දී අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියා පිළිවෙත ව්‍යවස්ථාවෙහි දක්වා ඇත.
- 1978 ව්‍යවස්ථාවට අනුව, ඉහළ අධිකරණවල විනිසුරුවන් ධුරයෙන් ඉවත් කළ හැක්කේ ඔප්පු වී ඇති විෂම පැවැත්ම හෝ අබලතාව පදනම් කර ගෙන ය. මේ අනුව කථානායකවරයා වෙත ඉදිරිපත් කළ යුතු මෙවැනි යෝජනාවක ඊට පදනම් වන හේතු සවිස්තර ව දැක්විය යුතු ය. පාර්ලිමේන්තුවේ මුළු සාමාජිකයන්ගෙන් 1/3ක් එයට අසේසන් කොට තිබිය යුතු ය. අදාළ විනිශ්චයකාරවරයා ඉවත් කළ හැක්කේ පාර්ලිමේන්තුවේ මුළු සාමාජිකයන් අතුරින් බහුතරයක් විසින් සම්මත කරන ලද යෝජනාවක් ජනාධිපතිවරයා වෙත ඉදිරිපත් කිරීමෙනි.
- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ විනිසුරුවන්ගේ ධුරයේ සුරක්ෂිතතාවට තර්ජන එල්ල වූ අවස්ථා කිහිපයක් ම තිබේ.
- පහළ අධිකරණවල විනිසුරුවන්ගේ ධුරවල සුරක්ෂිතතාව ආරක්ෂා කරමින් ඔවුන්ගේ විනය පාලනය කරමින් ස්වාධීන අධිකරණයක් පවත්වා ගැනීමේ වගකීම භාර වන්නේ අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව වෙත ය. එය සමන්විත විය යුතු වන්නේ ජ්‍යෙෂ්ඨ විනිසුරුවන්ගෙනි. මෙම ආයතනය පිළිබඳව ද විවේචනාත්මක කතිකාවක් සමාජයේ ගොඩ නැගිණ.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය සහසහතික වීම සඳහා විනිශ්චයකාරවරුන් සහ දේශපාලන නායකත්වය අතර තිබිය යුත්තේ දුරස්තර සම්බන්ධතාවයකි. විනිශ්චයකාරවරුන්ගේ අපක්ෂපාතිත්වය (Neutrality) පිළිබඳ මූලධර්මය සහතික කිරීමට එය අත්‍යවශ්‍ය ය. එහෙත් ආණ්ඩුවේ නායකයින් සමඟ පැවැත්වූ කිට්ටු සම්බන්ධතා නිසා, අග්‍ර විනිශ්චයකාරවරුන්ගේ පවා වර්ගයා අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වයට හානි වූ අවස්ථා පිළිබඳ නිදසුන් මෑත කාලයේ දී දක්නට ලැබිණ. එමෙන් ම, විනිශ්චයකාරවරුන් දේශපාලන නායකත්වයේ උදහසට ලක්වීම නිසා ද අධිකරණයේ ආයතනික ගෞරවයට ගැටලුසහගත අවස්ථා උදා වී තිබිණ.
- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය සහතික කිරීම සඳහා වූ එක් වැදගත් පූර්ව කොන්දේසියක් වන්නේ අධිකරණයේ ගෞරවය, කීර්තිය, අපක්ෂපාතිත්වය සහ මහජන විශ්වාසයට හානි වන ආකාරයේ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් හෝ ක්‍රියා කිරීමෙන් හෝ විධායකය සම්පූර්ණයෙන් ම වැළකී සිටීමයි. 1978 ව්‍යවස්ථාව ක්‍රියාත්මක වූ කාල පරිච්ඡේදය තුළ මෙම මූලධර්මය උල්ලංඝනය වූ අවස්ථා ගණනාවක් ම තිබේ. විශේෂයෙන් මානව අයිතිවාසිකම් නඩුකින්දුවලින් රජයට අවාසි වූ අවස්ථාවල විධායකය දැක් වූ නිශේධනීය ප්‍රතිචාර, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ මූලධර්මය නොතකා කරනු ලැබූ ඒවා විය.
- මේ අතරම ලංකාවේ සිදුවන වැදගත් දෙයක් නම්, මේ පිළිබඳ විවරණ සහ ප්‍රබල මහජන කතිකාවක් ද පැවතීමයි.

- අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීමට ඉවහල් වන ඇතැම් විධිවිධාන 19 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයට ඇතුළත් ය. එය අප රටේ අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳව ගොඩ නැගුණු මහජන කතිකාවේ ප්‍රතිඵලයකි.

(මෙම විධි විධාන පන්තියේ දී පැහැදිලි කිරීම ගුරුහවතුන්ට කළ හැකි ය. ඒ සමග ම ලංකාවේ අත් දැකීමවලින් පෙනෙන පරිදි, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ විධි විධාන තිබීම පමණක්, අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීමට ප්‍රමාණවත් නොවන බව ද, උදාහරණ සහිතව පැහැදිලි කළ යුතු ය.)

4. විධායකය සහ රාජ්‍ය සේවය

- 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් එම ව්‍යවස්ථාවේ විධිවිධානවලට යටත් ව රජයේ නිලධාරීන් පත් කිරීම, මාරු කිරීම, සේවයෙන් පහ කිරීම සහ විනය පාලනය අමාත්‍ය මණ්ඩලය හෙවත් දේශපාලන විධායකය යටතට පත් කරන ලදී.
- එපමණක් ද නොව රජයේ නිලධාරීන් බඳවා ගැනීමේ පටිපාටි නියම කිරීම සහ රජයේ නිලධාරීන්ගේ පැවැත්ම පිළිබඳ රීති මාලා නියම කිරීම ද උසස් කිරීම සහ මාරු කිරීම සිදු කිරීමේ දී අනුගමනය කළ යුතු ප්‍රතිපත්ති නියම කිරීම ද ඇතුළු රජයේ නිලධාරීන්ට අදාළ සියලු කරුණු පිළිබඳ ව විධිවිධාන සැලැස්වීම ද ව්‍යවස්ථාවෙන් අමාත්‍ය මණ්ඩලයට පවරන ලදී.
- ව්‍යවස්ථාවට අනුව දෙපාර්තමේන්තු ප්‍රධානියන් සම්බන්ධයෙන් අමාත්‍ය මණ්ඩලය සතු පත් කිරීමේ, මාරු කිරීමේ, සේවයෙන් පහ කිරීමේ සහ විනය පාලන බලතල අමාත්‍ය මණ්ඩලය විසින් ක්‍රියාත්මක කළ යුතු විය. ඉන් අදහස් කෙරුණේ එම බලතල වෙනත් කිසි දු ආයතනයකට හෝ පුද්ගලයකුට අමාත්‍ය මණ්ඩලය විසින් පවරා නොදිය යුතු බව යි.
- එසේ වුව ද, සෞඝ්‍ර රජයේ නිලධාරීන් සම්බන්ධයෙන් අමාත්‍ය මණ්ඩලය සතු පත් කිරීමේ, මාරු කිරීමේ, සේවයෙන් පහ කිරීමේ සහ විනය පාලනයේ බලතල අමාත්‍ය මණ්ඩලය විසින් මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ පිහිටුවන ලද රාජ්‍ය සේවා කොමිෂමට පවරා දීමට හැකියාව තිබිණි.
- 1978 දෙවන සමූහාණ්ඩු ව්‍යවස්ථාව මඟින් රාජ්‍ය සේවා කොමිෂමක් පිහිටුවා තිබුණ ද, එය 1947 සෝල්බරි ව්‍යවස්ථාව යටතේ පැවති රාජ්‍ය සේවා කොමිෂම මෙන් ස්වාධීන ආයතනයක් නොවී ය. 1978 ව්‍යවස්ථාවෙන් රාජ්‍ය සේවා කොමිෂම පිහිටුවන ලද්දේ කැබිනට් මණ්ඩලයට යටත් වූ ආයතනයක් ලෙස ය.
- මෙම කොමිෂම සාමාජිකයන් පස් දෙනෙකුගෙන් සමන්විත විය. ඔවුන්ගේ වැටුප් ඒකාබද්ධ අරමුදලට වැය බරක් ලෙස ගෙවීමට විධිවිධාන සලසන ලද අතර ධුර කාලය තුළ සාමාජිකයන්ගේ වැටුප් අඩු කළ නොහැකි විය. එමෙන්ම කිසියම් කෙනෙකු රාජ්‍ය සේවා කොමිෂමේ කටයුතුවලට අයුතු ලෙසින් මැදිහත් වීම හෝ මැදිහත් වීමට උත්සාහ කිරීම හෝ දැඩි දඩුවම්වලට හේතු වන බවට විධිවිධාන යොදන ලදී. මෙම විධිවිධාන මඟින් රාජ්‍ය සේවා කොමිෂමේ ස්වාධීනත්වය කිසියම් ප්‍රමාණයකට ආරක්ෂා කිරීමට පියවර ගෙන තිබුණ ද, එය කිසි ලෙසකින් වත් රාජ්‍ය නිලධාරීන් සම්බන්ධයෙන් බලතල සහිත ස්වාධීන ආයතනයක් වූයේ නැත.
- රජයේ නිලධාරීන් පත් කිරීම, මාරු කිරීම, සේවයෙන් පහ කිරීම හෝ ඔවුන්ගේ විනය පාලනය සම්බන්ධයෙන් කොමිෂන් සභාව හෝ එහි කමිටුවක් සතු බලතල අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ නියමයන්ට යටත් ව රජයේ නිලධාරියකු වෙත පවරා දීමේ බලය කොමිෂමට තිබිණි. එසේ වුව ද ව්‍යවස්ථාවේ 59 වන වගන්තියෙන් ඉතා පැහැදිලි ලෙසින් දැක්වූයේ රාජ්‍ය සේවා කොමිෂමේ සහ එහි කුමන හෝ කමිටුවෙක තීරණයක් වෙනස් කිරීමට, අමුතු කිරීමට හෝ අවලංගු කිරීමට හෝ අමාත්‍ය මණ්ඩලයට

බලය පවතින බව යි. මෙමඟින් ආණ්ඩුවේ අභිලාෂයන්ට පටහැණි ලෙස හෝ විරුද්ධ ව ක්‍රියා කරන රාජ්‍ය සේවා කොමිෂම නිෂ්ක්‍රීය ආයතනයක් බවට පත් කිරීමට අමාත්‍ය මණ්ඩලයට හැකියාව තිබිණි.

- ඇමති මණ්ඩලය විසින් තබා ගෙන ඇති බලතල ලැයිස්තුව සහ අදාළ විවිධ අමත්‍යාංශවල ලේකම්වරුන්ට පවරා ඇති බලතල මෙන් ම ජනාධිපති ලේකම්ට පවරා ඇති බලතල ලැයිස්තුව මඟින් පැහැදිලි වන දෙයක් නම් පරිපාලන සේවාවන්හි සැබෑ කේන්ද්‍රස්ථානය පවරා තිබෙන්නේ දේශපාලන විධායකයේ පාලනය යටතට බව යි. අමාත්‍යාංශ භාර ලේකම්වරුන් ඔවුන්ගේ දේශපාලන ප්‍රධානීන්ට යටත් කොට තිබිණි. රාජ්‍ය සේවයේ මාරුවීම් බොහෝ අවස්ථාවල සිදු කරන ලද්දේ සැබැවින් ම පරිපාලන පහසුව සඳහා නොව අමාත්‍යවරුන්ගේ දේශපාලන බලපෑම් මත හෝ දේශපාලන පක්ෂග්‍රාහී හේතුවලට හෝ යටත් ව ය. මෙවැනි සැලැසුම් අපක්ෂපාති රාජ්‍ය සේවය පිළිබඳ සංකල්පයට සැලැකිය යුතු ආකාරයේ අහිතකර බලපෑමක් සිදු කළේ ය.
- විසි වන සියවසේ තුන් වන කාර්තුවේ සිට රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සහ වැඩසටහන් කඩිනම් කිරීම සඳහාත්, අනවශ්‍ය පමාවීම් වැළැක්වීම සඳහාත්, මධ්‍යස්ථභාවය සහ අපක්ෂපාතිත්වය යන නිර්ණායක තව දුරටත් වඩාත් හොඳ නිර්ණායකයන් වන්නේ නැත. එසේ වුව ද, පත් කිරීම්, මාරු කිරීම්, පහ කිරීම් සහ විනය පාලනය සම්බන්ධයෙන් අයුතු දේශපාලන බලපෑම්වලට සහ මැදිහත් වීම්වලට යට නොවන යම් නිශ්චිත නියමයන් තිබීම අවශ්‍ය ය.

6. විධායකය සහ බල කේන්ද්‍රණය

- දෙවන ජනරජ ව්‍යවස්ථාව මඟින් ජනාධිපතිවරයා වෙත සියලු විධායක බලතල ඒකරාශී කර ඇති අතර, ඒ බලතල නිදහසේ ක්‍රියාවට නංවනු පිණිස අවශ්‍ය කරන ව්‍යවස්ථානුකූල වටපිටාව ව්‍යවස්ථා විධිවිධාන මඟින් සලසා දී තිබිණි.
- ඡන්දයෙන් තේරීපත් වූ ව්‍යවස්ථාදායකයේ රුචි-අරුචිකම්වලට ලක් නොවූ ශක්තිමත් විධායකයක් බවට ජනාධිපති ධුරය ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව මඟින් පත් කර තිබිණි.
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් රාජ්‍යයේ නායකත්වය, ආණ්ඩුවේ නායකත්වය, විධායකයේ නායකත්වය සහ සන්නද්ධ බලකායවල සේනාධිනායකත්වය ජනාධිපතිවරයා වෙත පවරා දී තිබිණි. ඒවාට අයත් බලතල හා කාර්යයන් ක්‍රියාවට නැංවීමේ දී ඔහු කිසි දු සංවරණයකට ලක් කොට නොතිබිණි.
- මීට අතිරේක ව, විධායකයට යටත් වූ ව්‍යවස්ථාදායකයක් මෙම ව්‍යවස්ථාවෙන් නිර්මාණය කරන ලදී. උදාහරණයක් වශයෙන් ජනාධිපතිවරයාට සතුරු වූ පාර්ලිමේන්තුවක් පවතින විටක එවැනි පාර්ලිමේන්තුවකින් ආරක්ෂා වීම සඳහා ජනමත විචාරණ පැවැත්වීමේ බලය ලබා දෙන ලදී. මේ යටතේ පාර්ලිමේන්තුව විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සංශෝධනය නොකරන ආකාරයේ පනත් කෙටුම්පත් ජනමත විචාරණයක් ඔස්සේ මහජනතාවගෙන් සම්මත කොට ක්‍රියාවට නැංවීමේ හැකියාව ජනාධිපතිට තිබිණි.
- මෙවැනි ව්‍යවස්ථානුකූල විධිවිධාන ඔස්සේ එක් අතකින් පාර්ලිමේන්තුව හැල්ලුවට ලක් කරන ලද අතර තවත් අතකින් එවැනි විධිවිධාන ඔස්සේ ජනාධිපතිවරයා තවදුරටත් බලවත් කෙරිණි. එබැවින් 1978 ව්‍යවස්ථාව මඟින් ගොඩ නගන ලද ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යුහය තුළ ප්‍රමුඛතම හා බලවත් ම ආයතනය වූයේ ජනාධිපති ධුරය යි.

7. මූලික අයිතිවාසිකම්, අධිකරණය සහ ඔම්බුඩ්ස්මන්

මූලික අයිතිවාසිකම්

- 1978 ව්‍යවස්ථාවෙන් ජනතා පරමාධිපත්‍යයේ ප්‍රකාශනයක් ලෙස මූලික අයිතිවාසිකම්වලට ලබා දී ඇත්තේ ව්‍යවස්ථාදායක බලය, විධායක බලය, අධිකරණ බලය සහ ඡන්ද බලය මෙන් එක සමාන පිළිගැනීමකි. මෙම ව්‍යවස්ථාවේ 111 වන පරිච්ඡේදයේ 10 වන වගන්තියේ සිට 16 වන වගන්තිය තෙක් ඇති වගන්ති මඟින් අයිතිවාසිකම් දක්වා ඇත.
- ව්‍යවස්ථාවේ 10 වන වගන්තියට අනුව සෑම පුද්ගලයකුට ම සිතීමේ නිදහස, කැමති ආගමක් ඇදහීමේ හෝ වැලඳ ගැනීමේ හෝ නිදහස සහ හෘදය සාක්ෂ්‍යයේ හිමිකම් ඇත.
- 11 වන වගන්තියට අනුව කිසි දු තැනැත්තකු වදහිංසාවලට හෝ කුරු අමානුෂික අවමන් සහගත සැලකිල්ලකට හෝ දඬුවමකට හෝ ලක් නොකළ යුතු ය.
- ව්‍යවස්ථාවේ 12 වන වගන්තිය මඟින් සර්ව සාධාරණත්වයේ අයිතිවාසිකම ලබා දෙයි.
- 13 වන වගන්තියෙන් අත්තනෝමතික ලෙස සිරභාරයට ගැනීමෙන් රඳවා තබා ගැනීමෙන් සහ දඬුවම් කිරීමෙන් නිදහස් ව සිටීමට තිබෙන අයිතිය ප්‍රකාශ කෙරේ. එමෙන් ම අතීතයට බලපාන නීති පැනවීම තහනම් කරයි.
- 14 වන වගන්තිය මඟින් සෑම පුරවැසියකුගේ ම කතා කිරීමේ නිදහස, රැස්වීමේ නිදහස, සමාගමයේ නිදහස, වෘත්තීය සමිති පිහිටුවීමේ සහ ඒවාට බැඳීමේ නිදහස, ආගමික නිදහස, සංස්කෘතික සහ භාෂා නිදහස, රැකියාවේ නිදහස සහ ලංකාව තුළ යෑම ඊමේ නිදහස සහතික කරන බව දක්වා තිබේ.
- ඉහත සඳහන් අයිතිවාසිකම් අතුරින් 10,11,12 (1), 12(3) සහ 13 යන වගන්ති මඟින් සහතික කරන ලද අයිතිවාසිකම් සියලු පුද්ගලයන්ට ම අයත් වේ.
- 12 (2) සහ 14 යන වගන්තිවල සඳහන් අයිතිවාසිකම් හිමි වන්නේ පුරවැසියන්ට පමණි. තව ද, 10 වන වගන්තියේ මෙන් ම 11 වන වගන්තියේ සඳහන් වන අයිතිවාසිකම් පරම හෙවත් ඒකාන්ත අයිතිවාසිකම්වලට අයත් වේ.
- ඒ අනුව මේ අයිතිවාසිකම් අහිමි කිරීම හෝ කිසි දු ආකාරයකින් සීමා කිරීම හෝ නොකළ යුතු ය.
- 1978 ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වන අයිතිවාසිකම් 1972 ව්‍යවස්ථාවේ අයිතිවාසිකම්වලට සාපේක්ෂ ව වඩා පුළුල් ආකාරයට සකස් කර තිබෙන අතර ඒ කෙරෙහි පවතින සීමාවන් ඉවත් කර තිබේ. එමෙන් ම අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් ද පිහිටුවා තිබේ.

මූලික අයිතිවාසිකම් සහ අධිකරණය

- මූලික අයිතිවාසිකම් හා සම්බන්ධ ව මෙම ව්‍යවස්ථාවේ පවතින විශේෂ ලක්ෂණයක් නම් එම අයිතිවාසිකම් අධිකරණය මඟින් ක්‍රියාත්මක කරවා ගත හැකි බව ව්‍යවස්ථාවෙහි සඳහන් කර තිබීම යි. ව්‍යවස්ථාවේ 126 වන වගන්තියට අනුව එම ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වන අයිතිවාසිකම් කඩ වීමට අදාළ ප්‍රශ්නයක් විභාග කොට තීන්දු දීමේ තනි හා අන්‍යාය බලය ඇත්තේ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත ය. මූලික අයිතිවාසිකම් කඩ වීම සම්බන්ධයෙන් සහන

පතා වෙනත් අධිකරණයක් වෙත පෙත්සමක් ඉදිරිපත් කිරීමේ හැකියාවක් නැත. මේ අනුව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය ක්‍රියාත්මක වන්නේ මූලික අයිතිවාසිකම්වල ආරක්ෂකයා ලෙස ය.

- විධායක හෝ පරිපාලන හෝ ක්‍රියාවක් මගින් කිසියම් පුද්ගලයකුගේ මූලික අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වී තිබෙන විට හෝ උල්ලංඝනය වීමට ආසන්න ව පවතින විටක හෝ ඒ සම්බන්ධයෙන් සහන ලබා ගැනීම සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට පෙත්සමක් ඉදිරිපත් කිරීමේ අයිතිය ලබා දී තිබේ.
- ව්‍යවස්ථාවේ 17 සහ 126 වන වගන්ති මගින් මූලික අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වීමකට එරෙහි ව ඉක්මන් සහ ප්‍රත්‍යක්ෂ පිළියම් ලබා ගැනීම සඳහා විධිවිධාන යොදා තිබේ. මේ අනුව මූලික අයිතිවාසිකමක් උල්ලංඝනය වීමෙන් මාසයක් ඇතුළත ඒ සම්බන්ධ ලිඛිත පෙත්සමක් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත ඉදිරිපත් කළ යුතු ය. ඒ පෙත්සම විභාගයට ගැනීමට අවසර දෙනවා ද නැද්ද යන්න එම අධිකරණයේ විනිශ්චයකරුවන් දෙදෙනෙකුට නොඅඩු සංඛ්‍යාවක් විසින් තීන්දු කරනු ලැබේ. පෙත්සම විභාගයට ගැනීමට තීන්දු කළහොත්, විභාග කිරීමෙන් අනතුරුව තීන්දුව මාස දෙකක් ඇතුළත දිය යුතු වේ. මෙවැනි පෙත්සමක් ඉදිරිපත් වූ විටක ව්‍යවස්ථාවේ 126 වන වගන්තිය යටතේ අධිකරණය විසින් සිය බලතල යටතේ මූලික අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වී ඇත් ද? උල්ලංඝනය වීමට ආසන්නව වී ඇත් ද ? යන්න තීන්දු කළ යුතු ය.

ඔම්බුඩ්ස්මන්

- 1978 ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වන මූලික අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා ඇති කරන ලද යාන්ත්‍රණයට එම ව්‍යවස්ථාවෙන් පිහිටුවන ලද ඔම්බුඩ්ස්මන් ධුරය අයත් වේ.
- ජනාධිපතිවරයා විසින් ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා පත් කරනු ලබන අතර එසේ පත් වන තැනැත්තා යථා පැවැත්මෙන් සිටින තාක් ධුරය දරනු ඇතැයි ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වේ.
- ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයාට අයත් මූලික කාර්ය වන්නේ රජයේ නිලධාරීන් විසින් සහ රාජ්‍ය සංස්ථාවල, පළාත් පාලන ආයතනවල සහ එවැනි වෙනත් ආයතනවල නිලධාරීන් විසින් සිදු කරනු ලබන මූලික අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කිරීම් සහ වෙනත් අසාධාරණ ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් ඉදිරිපත් වන පැමිණිලි විභාග කොට වාර්තා කිරීම යි.
- ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා වෙත ඉදිරිපත් කරන ලද පෙත්සමක් භාර ගත හැකි තත්ත්වයක තිබේ යැයි අදහස් කරන්නේ නම් පරීක්ෂණ කටයුතු ඔහු විසින් ආරම්භ කළ යුතු අතර ඔහු විසින් ඒ බව පාර්ලිමේන්තුවේ මහජන පෙත්සම් කාරක සභාව වෙත දැනුම් දිය යුතු වේ.
- ඒ අතර ඔම්බුඩ්ස්මන් වෙත යම් පැමිණිල්ලක් ඉදිරිපත් වූ විට ඒ පිළිබඳ ව පරීක්ෂණයක් පැවැත්වීමට තමන් අදහස් කරන බව චෝදනාවට ලක් වන ආයතනයේ ප්‍රධානියා වෙත ද කොමසාරිස්වරයා විසින් දැනුම් දිය යුතු වේ.
- ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා විසින් පෙත්සමට අදාළ ව පරීක්ෂා කරන විට පහත සඳහන් කරුණු කෙරෙහි අවධානය ලක් කළ යුතු ය.
 1. මූලික අයිතිවාසිකම් කඩ කර තිබේ ද? නොඑසේ නම් කඩ කරනු ලැබීමට ඉඩ තිබේ ද?
 2. කරන ලද ක්‍රියාව නීතියට පටහැණි වූයේ ද?
 3. කරන ලද ක්‍රියාව සඳහා වශයෙන් හෝ අසඳහා වශයෙන් හෝ කර තිබේ ද?

- පෙත්සමක් විභාග කිරීමෙන් පසු ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා විසින් තමන්ගේ තීරණය හා ඊට පදනම් වූ හේතු අදාළ ආයතනයේ ප්‍රධානියාට, අදාළ ආයතනය භාර අමාත්‍යවරයා වෙත එන, මහජන පෙත්සම් කාරක සභාවට වාර්තා කළ යුතු ය. පරීක්ෂණයෙන් පසු චෝදනා ඔප්පු වූ නම් ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයාට තමන්ට සුදුසු යැයි සිතෙන නිර්දේශ සිය වාර්තාව මඟින් ඉදිරිපත් කළ හැකි ය. ඒ අනුව,

1. කාරණය නැවත සලකා බලන ලෙස,
2. නොතකා හැරීම නිවැරදි කරන ලෙස,
3. තීරණය අවලංගු කරන ලෙස හෝ වෙනස් කරන ලෙස,
4. තීරණය, නිර්දේශය, ක්‍රියාව හෝ නො කර හැරීම සඳහා පදනම් වූ සාධකය හෝ සාධක හෝ වෙනස් කරන ලෙස,
5. තීරණය, නිර්දේශය, ක්‍රියාව නැතහොත් නො කර හැරීම සම්බන්ධයෙන් හේතු දක්වන ලෙස,

ආදී වශයෙන් නිර්දේශ ඉදිරිපත් කළ හැකි ය.

- ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා විසින් නියම කරනු කාල සීමාව තුළ ඔහුට සුදුසු යැයි සිතෙන කිසි දු ක්‍රියා මාර්ගයක් ආයතන ප්‍රධානියා විසින් ගනු නොලැබුවහොත් ඒ පිළිබඳ වාර්තාවක් ඔම්බුඩ්ස්මන්වරයා විසින් ජනාධිපතිවරයාට සහ පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කළ යුත්තේ ය.

8. මැතිවරණ ක්‍රම

- මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ ව්‍යවස්ථාදායකය සහ විධායකය (ජනාධිපතිවරයා) තෝරාපත් කරගනු ලබන්නේ එකිනෙකට වෙනස් මැතිවරණ ක්‍රම දෙකක් මඟිනි.
- 1978 ව්‍යවස්ථාව යටතේ ව්‍යවස්ථාදායකයේ සාමාජිකයන් තෝරාපත් කරගනු ලබන්නේ ලෝකයේ පවතින සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රම අතුරින් එක් ක්‍රමයක් යටතේ ය. ඉතාලියේ, ඔස්ට්‍රියාවේ සහ බෙල්ජියම් ක්‍රියාත්මක වන සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමවල ඇතැම් අංගවල එකතුවෙන් ලංකාවේ සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමය සකස් වී ඇත.
- මෙම නියෝජන ක්‍රමය යටතේ මුළු රට ම බහු මන්ත්‍රී මැතිවරණ කොට්ඨාස 22කට බෙදන ලදී. මෙම කාර්ය පැවරී තිබුණේ ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරන ලද ස්වාධීන සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාවක් වෙත ය. ව්‍යවස්ථාවේ 95 වන වගන්තියට අනුව සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාව පත් කරනු ලබන්නේ ද එය ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන්නේ ද එක් වරක් පමණි.
- සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාව විසින් ව්‍යවස්ථාවේ විධිවිධානවලට අනුව මුළු රට ම මැතිවරණ කොට්ඨාස 20කට නොඅඩු වූද 24කට නොවැඩි වූ ද සංඛ්‍යාවකට බෙදිය යුතු විය. (හත් වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය මඟින් 24කට නොවැඩි වූ ද යන්නට 25කට නොවැඩි වූ යන්න ආදේශ කරන ලදී.) මැතිවරණ කොට්ඨාස බෙදා වෙන් කිරීමේ දී එක් එක් පළාත වෙන් වෙන් ව ගනිමින් ඡන්ද කොට්ඨාස ඇති කළ යුතු විය.
- 1978 වසරේ නොවැම්බර් මස 29 වන දින පත් කරන ලද සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාව විසින් ලංකාව තුළ මැතිවරණ කොට්ඨාස 22ක් පිහිටුවන ලදී. මේ ඡන්ද කොට්ඨාස 22න් 21ක් පිහිටුවන

ලද්දේ ලංකාවේ පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක ඡන්ද කොට්ඨාස බවට පත් කිරීමෙන් ය. අනෙක් මැතිවරණ කොට්ඨාසය (වන්නි මැතිවරණ කොට්ඨාසය) පිහිටුවන ලද්දේ උතුරු පළාතේ මන්නාරම, වවුනියාව සහ මුලතිව් යන පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක තුන ඒකාබද්ධ කිරීමෙනි.

- 1978 මුල් ව්‍යවස්ථාවට ඇතුළත් කර තිබුණු විධිවිධාන යටතේ පාර්ලිමේන්තුවේ මන්ත්‍රීවරු සංඛ්‍යාව 196 වන බව සඳහන් කර තිබිණි. පසු ව 14 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයෙන් සාමාජිකයන් 225ක ගෙන් යුත් පාර්ලිමේන්තුවක් ස්ථාපිත කිරීමට විධිවිධාන යොදා තිබිණි. මින් 196ක් දිස්ත්‍රික් මට්ටමින් ජනතා ඡන්දයෙන් තෝරාපත් කරගනු ලබන මන්ත්‍රීහු ය. ඉතිරි 29 දෙනා ජාතික ලැයිස්තු ක්‍රමය යටතේ තෝරාපත් කරගනු ලබන මන්ත්‍රීහු ය.
- ජනතා ඡන්දයෙන් තෝරාපත් කරගනු ලබන මන්ත්‍රීවරුන් 196 දෙනාගෙන් 36ක් මැතිවරණ කොට්ඨාශ අතර බෙදා හරින්නේ පළාත් මූලධර්මය යටතේ ය. එනම් ව්‍යවස්ථාවේ 96(4) වන වගන්තියට අනුව සීමා නිර්ණය කිරීමේ කොමිසන් සභාව විසින් මන්ත්‍රී ධුර 36 ක් පළාත තුළ ඇති මැතිවරණ කොට්ඨාස අතර සාධාරණ අයුරින් බෙදා හැරිය යුතු වේ. මෙය සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාවට අයත් කාර්යයක් විය.
- එසේ වුව ද, 160ක් වන ඉතිරි මන්ත්‍රී ධුර සංඛ්‍යාව ලියාපදිංචි ඡන්ද දායකයන්ගේ සංඛ්‍යාවට අනුපාත වන ආකාරයට මැතිවරණ කොට්ඨාසවලට බෙදා හැරීමේ කාර්යය පැවරී ඇත්තේ මැතිවරණ කොමසාරිස්වරයා වෙත ය. වාර්ෂික ව සිදු කරනු ලබන ඡන්ද හිමි නාම ලේඛන ප්‍රතිසංශෝධනයෙන් පසු ව මන්ත්‍රී ධුර 160ක් වූ සංඛ්‍යාව එක් එක් මැතිවරණ කොට්ඨාසයේ ලියාපදිංචි ඡන්ද සංඛ්‍යාවට අනුපාත වන ලෙස වසරක් පාසා වෙන් කළ යුතු බව 98 වන වගන්තියේ සඳහන් වේ. මේ සඳහා යොදා ගනු ලබන මිනුම් පරිමිත සංඛ්‍යාව යනුවෙන් හඳුන්වයි. මෙය සකසා ගනු ලබන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ මුළු ඡන්ද දායක සංඛ්‍යාව 160න් බෙදීමෙනි. එක් එක් මැතිවරණ කොට්ඨාසයේ ඡන්ද දායක සංඛ්‍යාව පරිමිත ඡන්ද සංඛ්‍යාවෙන් බෙදූ විට ලැබෙන පූර්ණ සංඛ්‍යාවට සමාන මන්ත්‍රී ධුර සංඛ්‍යාවක් ඡන්ද කොට්ඨාසයට ලැබෙනු ඇත.
- ඉහත කී සංශෝධන ප්‍රකාර ව ශ්‍රී ලංකාවේ සමානුපාතික ඡන්ද ක්‍රමය යටතේ ඡන්දදායකයකුට එක් ඡන්දයක් ලැබේ. ඊට අමතර ව තම ඡන්දය ප්‍රකාශ කළ පක්ෂයේ හෝ ස්වාධීන කණ්ඩායමේ හෝ අපේක්ෂකයන් අතුරින් තිදෙනෙකුට නොවැඩි සංඛ්‍යාවකට මනාප ප්‍රකාශ කිරීමේ අවස්ථාව ද ලබා දී තිබේ.
- මෙම මැතිවරණ ක්‍රමය යටතේ පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයක දී ඡන්ද විමසීමෙන් පසු ව ඡන්ද ගණන් කර මන්ත්‍රීවරුන් පත් කරගැනීම පියවර කිහිපයක් ඔස්සේ සිදු කෙරේ.
 - I. මැතිවරණ කොට්ඨාසයක වැඩි ම ඡන්ද සංඛ්‍යාව ලබා ගත් දේශපාලන පක්ෂයට හෝ ස්වාධීන කණ්ඩායමට හෝ ප්‍රසාද ආසන පිරිනමනු ලැබේ.
 - II. මැතිවරණ කොට්ඨාසයේ මුළු ඡන්ද සංඛ්‍යාවෙන් කඩයිම් ප්‍රතිශතය වන 1/20කට අඩු ඡන්ද සංඛ්‍යාවක් ලබාගත් පක්ෂ හා ස්වාධීන කණ්ඩායම් (නැතහොත් 1/20 නොලැබූ විට) ගණන් කිරීමේ ක්‍රියාවලියෙන් ඉවත් කෙරේ.
 - III. සුදුසුකම් නො ලැබූ දේශපාලන පක්ෂ හා කණ්ඩායම් ලබාගත් ඡන්ද සංඛ්‍යාව ඡන්ද කොට්ඨාසයේ දෙන ලද මුළු ඡන්ද සංඛ්‍යාවෙන් ඉවත් කරනු ලැබේ. එවිට ලැබෙන ඡන්ද සංඛ්‍යාව අදාළ ඡන්ද සංඛ්‍යාව යනුවෙන් හඳුන්වනු ලැබේ.
 - IV. සම්ප්‍රයුක්ත ඡන්ද සංඛ්‍යාව සොයා ගැනීම මිළඟ පියවර යි. මෙය සොයා ගනු ලබන්නේ අදාළ ඡන්ද සංඛ්‍යාව මැතිවරණ කොට්ඨාසයට හිමි මන්ත්‍රී ධුර සංඛ්‍යාවට එකක් අඩු සංඛ්‍යාවෙන් බෙදීමෙනි.

V. මැතිවරණ කොට්ඨාසයේ සුදුසුකම් ලද එක් එක් දේශපාලන පක්ෂ සහ ස්වාධීන කණ්ඩායම් ලබාගත් ඡන්ද ප්‍රමාණය වෙන් වෙන් ව සම්ප්‍රයුක්ත සංඛ්‍යාවෙන් බෙදීමෙන් එම පක්ෂ සහ කණ්ඩායම්වලට හිමි මන්ත්‍රී ධුර සංඛ්‍යාව ලබා ගත හැකිය. ප්‍රසාද ආසන අනෙකුත් ආසන ප්‍රමාණය සම්පූර්ණ නොවන විටක පක්ෂ අතර බෙදා හැරීමෙන් පසු ව මන්ත්‍රී ධුරය වැඩි ම ශේෂයක් හිමි පක්ෂයට හෝ ස්වාධීන කණ්ඩායමට හෝ පිරිනමනු ලැබේ.

• ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කරගැනීමේ ක්‍රමය

- මෙම ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කරගනු ලබන්නේ ජනතාවගේ සෘජු ඡන්දයෙනි. ඒ සඳහා ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ පවතින විධිවිධාන පරීක්ෂා කරන විට මැනවින් පැහැදිලි වන්නේ මෙම තෝරා ගැනීමේ ක්‍රමය බහුත්ව ක්‍රමයට (majoritarian system) අයත් වන අතිරේක ඡන්ද ප්‍රකාශ කිරීමේ ක්‍රමය (supplementary vote) මත පදනම් වන බව යි.
- මෙම ඡන්ද ක්‍රමය, කේවල සාමාජික ඡන්ද කොට්ඨාසයක් (a single-member constituency) පදනම් කර ගනිමින් තනි අපේක්ෂකයකු තෝරාපත් කර ගැනීම කේන්ද්‍ර කරගත් ඡන්ද ක්‍රමයකි. ඡන්දදායකයන් විසින් අපේක්ෂකයන් හට තම වරණය ප්‍රකාශ කිරීමේ ක්‍රමයක් පවතී. මේ අනුව ඡන්දදායකයන්හට අඩු ම වශයෙන් එක් අපේක්ෂකයකුට සහ වැඩි ම චූළභාග් අපේක්ෂකයන් දෙදෙනෙකු හට තම වරණය ප්‍රකාශ කළ හැකිය. එනම් ඡන්දදායකයාට සිය කැමැත්තට අනුව ඡන්ද අපේක්ෂකයන් 1, 2 වශයෙන් පෙළ ගැස්විය හැකිය. ඡන්ද ගණන් කිරීමේ ක්‍රියාවලියේ මුල් වටයේ දී එනම් ප්‍රථම වරණය ගණන් කිරීමේ දී ම කිසියම් අපේක්ෂකයකු නියත බහුතරයක් (an absolute majority) ලබාගෙන ඇත්නම් ඔහු හෝ ඇය හෝ ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා වශයෙන් නිරායාසයෙන් ම තෝරා පත් කර ගනී.
- ප්‍රථම වටයේ දී කිසි දු අපේක්ෂකයකුට නියත බහුතරයක් ලබා ගැනීමට නොහැකි වූයේ නම්, වැඩි ම ඡන්ද ලබාගත් අපේක්ෂකයන් දෙදෙනා හැර සෙසු අය තරගයෙන් ඉවත් කෙරෙති. එසේ ඉවත් කරන ලද අපේක්ෂකයන්ට ලබා දී ඇති දෙවන කැමැත්ත ඉන් පසු ව ජයග්‍රාහකයා තීරණය කිරීමට අවශ්‍ය නියත බහුතරය ලබා ගැනීම සඳහා පළමු හා දෙවන තැන හිමි කර ගත් අපේක්ෂකයන් අතර නැවත බෙදා හැරීම මඟින් ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා තෝරා පත් කර ගැනේ. මෙහි අදහස ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා ප්‍රකාශිත වලංගු ඡන්දවලින් 50% ක් ලබාගත යුතු බව යි.
- මෙම මැතිවරණ ක්‍රමය පළමු වරට ඕස්ට්‍රේලියාවේ ක්වින්ස්ලන්ත ප්‍රාන්තයේ භාවිත කළ අතර ඉන් පසු ව 1915 සිට 1931 තෙක් කාලය තුළ ඇලබාමාවේ භාවිත කෙරිණි. වර්තමානයේ ලන්ඩනයේ නගරාධිපතිවරයා ඇතුළු ඇතැම් රටවල නගරාධිපතිවරුන් තෝරාපත් කිරීම සඳහා ද ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කර ගැනීම සඳහා ද යොදා ගැනේ.
- ශ්‍රී ලංකාවේ වර්තමාන ව්‍යවස්ථාව යටතේ ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කරගැනීම සඳහා භාවිත කිරීමේ දී ඉහතින් දක්වා ඇති අතිරේක ඡන්ද ක්‍රමය සුළු වෙනසකට ලක් කර ඇත. මේ අනුව ඉහත ක්‍රමය යටතේ ඡන්දදායකයකුට අපේක්ෂකයන් සඳහා මනාප දෙකක් අනුපිළිවෙලින් දැක්විය හැකි වුව ද, ශ්‍රී ලංකාවේ අනුගමනය කරන ක්‍රමය යටතේ ඡන්දදායකයෙකුට අපේක්ෂකයන් තිදෙනෙකුට වඩා තරග කරන විටක, අනුපිළිවෙලින් මනාප තුනක් වුව ද ප්‍රකාශ කිරීමට හැකියාව පවතී. ඡන්දදායකයන්ගේ පළමු කැමැත්තෙන් කිසි දු අපේක්ෂකයකු නියත බහුතරය ලබා ගෙන නොමැති නම් ඉවත් කරන ලද අපේක්ෂකයන්ගේ දෙවන හා තෙවන මනාප ද වැඩි ම ඡන්ද සංඛ්‍යා ලබා ගත් අපේක්ෂකයන් දෙදෙනා අතර නියත බහුතරය කෙනෙකුට ලැබෙන තුරු බෙදා හැරේ.

- ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කරගැනීම සඳහා මෙම ක්‍රමය යොදා ගැනීමෙන් ව්‍යවස්ථා සම්පාදකයන් අපේක්ෂා කළ අරමුණු දෙකක් තිබිණි.
 - i. ඡන්දදායකයන්ගෙන් නියත බහුතරයකගේ සහාය තෝරාපත් කරගනු ලබන ජනාධිපතිවරයාට තිබිය යුතු බව යි.
 - ii. ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කරගැනීමේ දී සුළුතර කණ්ඩායම්වලට අර්ථාන්විත භූමිකාවක් තිබිය යුතු බව යි.

- ඒ අනුව ජනාධිපතිවරයා තෝරාපත් කිරීම බහුතරයේ සහායෙන් සිදු විය යුතු බව මෙයින් සහතික කෙරෙයි. එයට අමතර ව මෙම ඡන්ද ක්‍රමය මඟින් ඡන්ද අපේක්ෂකයන් හට තමන්ගේ ම දේශපාලන පක්ෂ සහ තමන් අයත් ජනවර්ගයේ, ඡන්දදායකයන්ගෙන් ඔබ්බට ගොස් සුළුතර පක්ෂ සහ කණ්ඩායම් දෙස බැලීම දිරිමත් කරයි. කුමක් නිසා ද යත් ඇතැම් විට ප්‍රධාන පක්ෂයක අපේක්ෂකයකුට දෙවන සහ තෙවන මනාප ලබා ගැනීමට සිදු වන බැවිනි. මෙම ඡන්ද ක්‍රමය (STV) යටතේ මේ දක්වා ශ්‍රී ලංකාව ජනාධිපතිවරණ හතක් පිළිවෙළින් 1982, 1988, 1994, 1999, 2005, 2010 සහ 2015 යන වසරවල පවත්වා ඇත.

- මෙම සෑම ජනාධිපතිවරණයක දී ම ප්‍රකාශිත වලංගු ඡන්දවලින් නියත බහුතර පළමු වටයේ දීම ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයන් ලබා ගැනීමට සමත් විය. එබැවින් මනාප පැවරීම මත රඳා පැවතීමට කිසි දුරු අපේක්ෂකයකුට සිදු වූයේ නැත.

- එසේ වුව ද, ඇතැම් උගතුන් තර්ක කරන්නේ ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයන් දෙවන සහ තෙවන මනාප මත රඳා පැවතීමට සිදු වේ නම්, පළමු වටයේ දී සිදුවූවාට වඩා දේශපාලන ක්‍රියාධරයන් වඩා වැඩි අවධානයක් සුළුතර කණ්ඩායම් කෙරෙහි දැක්වීමට මෙම ක්‍රමය මඟින් හැකියාවක් ලැබෙන බව යි. උදාහරණයක් වශයෙන් 1994 ජනාධිපතිවරණයේ දී ජයග්‍රාහී අපේක්ෂිකාව වූ චන්ද්‍රිකා කුමාරණතුංග මහත්මිය ශ්‍රී ලංකා මුස්ලිම් කොංග්‍රසය සමඟ සහාගයක් ඇති කරගත්තා ය. ඊට අතිරේකව ජනවාර්ගික ප්‍රශ්නය සම්බන්ධයෙන් ඇයගේ මැදහත් ප්‍රවේශය ලාංකික දෙමළ සහ ඉන්දියානු දෙමළ ප්‍රජාවන් නියෝජනය කරන පක්ෂවල සහාය ද ඇයට ලබා ගැනීමට හේතු විය.

- මෙම ක්‍රමයේ වාසි කිහිපයක් පවතී.
 - i. එය කේවල මන්ත්‍රී බහුත්ව ක්‍රමය (single-member plurality) (smp) සමඟ සසඳන විට ඡන්ද අපතේ යන්නේ අඩු වශයෙන් වීම.
 - ii. ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා අඩු ම වශයෙන් ඡන්දදායකයන්ගෙන් 50% කගේ සහාය රැකගත යුතු වන බැවින් සමාජයේ පුළුල් පරාසයක අදහස් සහ මත මැතිවරණයේ අවසන් ප්‍රතිඵලය සඳහා බලපානු ලැබිය හැකි වීම.
 - iii. ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා අඩු ම වශයෙන් 50% ක සහාය අත්කර ගත යුතු වුවත් තනි පක්ෂ බහුතර ආණ්ඩුවක් ඇති වන්නේ නැත.

- මෙම මැතිවරණ ක්‍රමයේ අවාසි ද පවතී.
 - i. මෙම ක්‍රමය කුඩා පක්ෂවලට ඇති ඉඩ අසුරාලමින් තව දුරටත් විශාල පක්ෂවලට වාසිදායක තත්ත්වයක් ඇති කිරීම.
 - ii. ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයා ඡන්දදායකයන්ගේ පළමු කැමැත්තෙන් ම පමණක් නොව අතිරේක ඡන්ද නැවත බෙදා හැරීමේ සහායෙන් ද පත් විය හැකි වීම. ඡන්දදායකයන් (ජනතාව) අතර ඡනප්‍රිය නොවන ජයග්‍රාහී අපේක්ෂකයකු ද විය හැකි වීම.

09. ජනමත විචාරණය

- ජනමත විචාරණ ක්‍රමය පළමු වරට ලංකාවට හඳුන්වා දෙන ලද්දේ 1978 ව්‍යවස්ථාව මඟිනි. ව්‍යවස්ථාවේ 13 වන පරිච්ඡේදයේ 83 වන වගන්තියට අනුව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ඇතැම් වගන්ති වෙනස් කිරීම සඳහා නොපැමිණි මන්ත්‍රීවරුන් ද ඇතුළු ව පාර්ලිමේන්තුවේ මුළු සාමාජිකයන්ගෙන් 2/3ක කැමැත්තට අමතර ව ජනමත විචාරණයක දී ජනතාවගේ බහුතරයේ අනුමතිය ද අවශ්‍ය වේ. එම වගන්තිවලට ව්‍යවස්ථාවේ 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 1, 11, 30(2), 60(2) යන වගන්ති අයත් වේ. මෙම වගන්තිවල ඇතුළත් විධිවිධානවලට අතිරේක ව පහත සඳහන් කෙටුම්පත් ද ජනමත විචාරණයක් සඳහා යොමු කිරීම අනිවාර්ය වේ. එනම්
 - i. ජනමත විචාරණයක් මඟින් ජනතාව වෙත ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා කැබිනට් මණ්ඩලය විසින් සහතික කොට ඇති කවර හෝ කෙටුම්පතක් නැතහොත් කෙටුම්පතක විධිවිධානයක්
 - ii. ජනමත විචාරණයක දී ජනතාවගේ අනුමැතිය අවශ්‍ය යැයි ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් තීරණය කොට ඇති කවර හෝ පනත් කෙටුම්පතක් නැතහොත් එවැනි පනත් කෙටුම්පතක විධිවිධානයක්
- මේ හැර පහත සඳහන් කාරණ යටතේ ද ජනාධිපතිවරයාට තම කැමැත්ත මත ජනමත විචාරණයක් පැවැත්විය හැකි ය
 1. පාර්ලිමේන්තුව විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද තමන්ගේ පණත් කෙටුම්පත් (මේ පණත් කෙටුම්පත්වලට ව්‍යවස්ථාව සංශෝධනය හෝ පරිච්ඡින්න හෝ නොකරන, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට එකතු කිරීමක් නොකරන හෝ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට පටහැණි නොවන හෝ ඒවා අයත් ය)
 2. ජාතික වැදගත්කමක් ඇතැයි ජනාධිපතිවරයා කල්පනා කරන්නා වූ වෙනත් කවර හෝ කරුණක්. ජනමත විචාරණයක දී ඡන්ද ප්‍රකාශ කළ මුළු සංඛ්‍යාවෙන් නියත බහුතරයක් පනත් කෙටුම්පතට හෝ යෝජනාවට හෝ පක්ෂ ව ඡන්ද ප්‍රකාශ කර ඇත්නම් ඒ කෙටුම්පතට හෝ යෝජනාවට ජනතාවගේ අනුමතිය ලැබුණා සේ සලකනු ලැබේ.
- එසේ වුව ද, ජනමත විචාරණයක දී ඡන්ද ප්‍රකාශ කර ඇති සංඛ්‍යාව ලියාපදිංචි වී ඇති මුළු සංඛ්‍යාවෙන් 2/3කට වඩා අඩු අවස්ථාවක දී පනත් කෙටුම්පත සම්මත වීම සඳහා ඊට පක්ෂව ප්‍රකාශ කර ඇති මුළු ඡන්ද සංඛ්‍යාවෙන් 1/3ක් ලබා තිබීම ප්‍රමාණවත් ය.

12.2. 13, 17, 18 සහ 19 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනවල පසුබිම සහ 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ ව්‍යුහයට සිදු කළ වෙනස්කම් සහ ඒවායේ ප්‍රතිඵල බලපෑම

- **දහතුන් වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය**
 - දෙ වන ජනරජ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට 1987 වසරේ දී 13 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය ගෙන එන ලද්දේ එම වසරේ දී ඉන්දියානු ආණ්ඩුව ලංකා ආණ්ඩුව සමඟ ඇති කර ගන්නා ලද ඉන්දු ලංකා සාම ගිවිසුමේ සෘජු ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ය.
 - යෝජිත සංශෝධනයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ ජනවාර්ගික ප්‍රශ්නයට විසඳුමක් ලෙස දෙමළ සුළුතරයේ මූලික ඉල්ලීම් දෙකක් වූ සමාන භාෂා අයිතිවාසිකම් සහතික කිරීමටත් පුළුල් බලය බෙදා හැරීමේ ක්‍රමයක් හඳුන්වා දීමටත් අපේක්ෂා කෙරිණි.

- ඒ අනුව සමාන භාෂා අයිතිවාසිකම් යටතේ දෙමළ භාෂාව රාජ්‍ය භාෂාවක් බවට පත් කිරීමටත් බලය බෙදා හැරීමේ ක්‍රමයක් වශයෙන් ඉන්දියානු පෙඩරල් ආකෘතියට දළ වශයෙන් සමාන වූ පළාත් සභා යනුවෙන් හඳුන්වනු ලබන නව ආයතනික ව්‍යුහයක් ඇති කිරීමටත් යෝජනා කරනු ලැබේ. බලය බෙදා හැරීමේ ක්‍රමයක් ලෙස පළාත් සභා ක්‍රමයක් ඇති කිරීමට පියවර ගැනීම මීට පෙර ශ්‍රී ලංකාවේ ආණ්ඩු කැප වී සිටි විමධ්‍යගතකරණ ක්‍රියාවලියෙන් තීරණාත්මක ලෙසින් වෙන්ව යාමක් ලෙසින් සැලකිය හැකි ය. එමෙන්ම එය පෙනෙන විදියට ඒකීය පදනම දියාරු කිරීමක් (undercutting) ලෙසින් ද සලකනු ලැබේ. මෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ඒකීය රාජ්‍ය සහතික කරන දෙවන වගන්තිය මෙන්ම ජනතාවගේ ස්වාධිපත්‍ය තහවුරු කරන තෙවන වගන්තිය ද බුද්ධාගමට ප්‍රමුඛත්වය ලබා දෙන නමවන වගන්තිය ද උල්ලංඝනය කිරීමක් වශයෙන් ද ඇතැම් පාර්ශවයන් විසින් සලකනු ලැබේ. එබැවින් දහනත් වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධන යෝජනාව ඇතැම් පිරිස් විසින් ව්‍යවස්ථානුකූල ලෙසින් හා දේශපාලනික ලෙසින් අභියෝගයට ලක් කරනු ලැබේ.
- දහනත් වන සංශෝධන පනත් කෙටුම්පතේ ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය පරීක්ෂා කිරීම අරභයා එකල ජනාධිපතිවරයා වශයෙන් ක්‍රියා කළ සහ මෙම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයේ පුරෝගාමියා වූ ජේ. ආර්. ජයවර්ධන ජනාධිපතිවරයා විසින් එම කෙටුම්පත ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයට ඉදිරිපත් කරන ලදී. ඒ අතර විවිධ සංවිධාන සහ පුද්ගලයන් විසින් ද 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධන පනත් කෙටුම්පත අභියෝගයට ලක් කරමින් ද තවත් අය එයට සහාය පළ කරමින් ද ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත පෙන්සම් ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ.
- මෙම පනත් කෙටුම්පත ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයෙහි විනිසුරුවන් නව දෙනෙකුගෙන් සැදුම්ලත් පූර්ණ අධිකරණ මණ්ඩලයක් විසින් විභාගයට ගනු ලැබේ. එම සංශෝධනය සම්බන්ධයෙන් බෙදුණු තීන්දුවක් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ. විනිසුරුවන් පස් දෙනෙකුගේ (අගවිනිසුරු ශර්වානන්ද, පර්සි කොලින් තෝම්, රණසිංහ, අතුකෝරළ සහ තම්බයියා) මතය වූයේ මෙම සංශෝධන පනත් කෙටුම්පත මඟින් ශ්‍රී ලංකා රාජ්‍යයේ ඒකීය ස්වභාවය වෙනස් නොවන බව ය. සෙසු විනිසුරුවන් සතර දෙනාගේ (වනසුන්දර, එල්. එච්. ද අල්විස්, සෙනෙවිරත්න සහ එච්. ඒ. ජී. ද සිල්වා) මතය වූයේ මෙම සංශෝධනයෙන් රාජ්‍යයේ ඒකීය ස්වභාවය උල්ලංඝනය වන බව යි.
- එමෙන් ම බුද්ධාගමට ලබා දී තිබූ ප්‍රමුඛස්ථානයට බලපෑමක් ඇති කරන බව ය. එබැවින් මෙම සංශෝධනය කිරීම සඳහා ජනමතවිචාරණයක් මඟින් ජනතාවගේ අනුමතිය ද ඊට ලබා ගත යුතු බව පසු ව සඳහන් කළ විනිසුරුවන්ගේ මතය විය. බහුතරය සමන්විත වන විනිසුරුවන් පස් දෙනාගේ තීරණය වූයේ මෙම සංශෝධනයෙන් බෞද්ධාගමට ව්‍යවස්ථාවෙන් ලබා දී ඇති ප්‍රමුඛත්වයට හෝ රාජ්‍යයේ ඒකීය ස්වභාවයට අහිතකර බලපෑමක් ඇති නොවන බව යි.
- මේවා සලකනු ලබන්නේ ව්‍යවස්ථානුකූල අන්‍යතාවයේ (constitutional identity) ප්‍රධාන මූලිකාංග ලෙස ය (Jacobssohn 2010). පළාත් සභා යෝජිත ඒකීය රාජ්‍යයේ සීමාව තුළට අයත්වන බවත් ඒ නිසා ම 13 වන සංශෝධනය රාජ්‍යයේ ඒකීය ස්වභාවය කෙරෙහි එම පළාත් සභා බල නොපාන බවත් ය. ඔවුන්ගේ තීරණය වූයේ පළාත් සභා යනු ස්වෛරී ව්‍යවස්ථාදායක බලතල ක්‍රියාත්මක නොකරන සහ පාර්ලිමේන්තුවට යටත් ව සීමිත ව්‍යවස්ථාදායක බලතල ක්‍රියාවට නංවන අප්‍රධාන ආයතන සමූහයක් පමණක් බව ය. ඔවුන් තව දුරටත් ප්‍රකාශ කළේ 13 වන සංශෝධනය යටතේ පාර්ලිමේන්තුව එය සතු ව්‍යවස්ථාදායක බලතල අත්හැරීම හෝ කිසි දු ආකාරයකින් පවරා දීමක් හෝ අත්සතු කිරීමක් හෝ සිදු නොකර බලය බෙදා හැරීමෙන් බලපෑම් ඇති නොවන බව යි.
- ඔහු ඒකීය රාජ්‍ය යනුවෙන් හැඳින්වූයේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ පාර්ලිමේන්තුවේ උත්තරීතරත්වය හිමි කර ගන්නා සහ ද්විතීයික ස්වාධිපති ආයතන නොමැති රාජ්‍යයන් ය. ශ්‍රී ලංකා රාජ්‍යයේ ඒකීය ස්වභාවය ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ තීන්දු ව මඟින් නැවත තහවුරු කළ අතර 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයේ

ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය වලංගු කරන ලදී. සැබැවින් ම මෙම සංශෝධනයෙන් සිදු වූයේ රාජ්‍යයේ පැරණි ස්වරූපයෙන් වෙන්වීමක්/අපගමනයක් පමණි.

● දහතුන් වන සංශෝධනයේ මූලික ලක්ෂණ

- ඉහතින් සඳහන් කළ පරිදි 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයේ අතිමූලික අංගය වන්නේ වෙනත් අංග අතර පළාත් සභා පිහිටු වීම අරභයා ව්‍යවස්ථාපිත හා නෛතික ප්‍රතිපාදන සැපයීම යි. මෙම ප්‍රතිපාදන යටතේ පළාත් සභා ඔස්සේ පළාත් මට්ටමින් බලය බෙදා හැරීම සඳහා දිවයිනේ පළාත්වලට ප්‍රථම වරට ව්‍යවස්ථාපිත තත්ත්වය හෙවත් ව්‍යවස්ථාපිත පිළිගැනීම ලබා දුණි. මෙය විශේෂ ලක්ෂණයකි.
- මීට පෙර ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ලංකාවේ පරිපාලන දිස්ත්‍රික්කවලට ව්‍යවස්ථාපිත තත්ත්වය ලබා දී තිබුණ ද පළාත් කෙරෙහි අවධානයක් දක්වා තිබුණේ නැත. මෙම සංශෝධනයෙන් එක් එක් පළාත සඳහා එක් පළාත් සභාවක් පිහිටු වීමටත් දිවයිනේ සෙසු පළාත් සඳහා එක් පළාතකට එක් පළාත් සභාවක් බැගින් පළාත් සභා පිහිටු වීමට යෝජනා කරනු ලැබිණි.
- පළාත් සභාවක් යනු සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමය යටතේ ජනතාවගේ ඡන්දයෙන් තේරී පත් වන මන්ත්‍රණ සභාවකින් ද ප්‍රධාන අමාත්‍යවරයකු සහිත පළාත් අමාත්‍ය මණ්ඩලයකින් ද ආණ්ඩුකාරවරයකුගෙන් ද වෙනත් පාලන ආයතන කිහිපයකින් ද සමන්විත උප ජාතික පාලන ව්‍යුහයකි.
- මෙම පළාත් සභා ආයතන විධායක සහ ව්‍යවස්ථාදායක බලතල ක්‍රියාත්මක කළ හැකි පාලන ව්‍යුහයන් ය.
- 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයෙන් මෙසේ පිහිටු වන පළාත් සභා සහ මධ්‍යම ආණ්ඩුව අතර දේශපාලන බලය බෙදී යන අන්දම පැහැදිලි කරයි. එය දැක්වෙන්නේ එම සංශෝධනයේ 9 වන උප ලේඛනය යටතේ ය. එහි බලතල ලැයිස්තු තුනක් අඩංගු ය.
- පළමු ලැයිස්තු ව ලෙස පළාත් සභාවල බෙදා හරින බලතල හා කාර්යයන් දැක්වෙන පළාත් සභා ලැයිස්තුවෙන් පළාත් සභාවලට බෙදා හරින විෂය හා කාර්යයන් දක්වයි.
- ඒවාට පොලීසිය හා මහජන සාමය, පළාත් සැලසුම්, පළාත් පාලන ආයතන, පළාත් නිවාස සහ ඉදි කිරීම්, කෘෂිකර්මාන්තය සහ කෘෂි සේවා, ග්‍රාමීය සංවර්ධනය, සෞඛ්‍යය, දේශීය වෛද්‍ය, සමුපකාර සහ වාරිමාර්ග යනාදී විෂයයන් හා කාර්යයන් අයත් ය.
- 154 උ (1) වන වගන්තියට අනුව පළාත් සභා ලැයිස්තුවේ දක්වා ඇති කවර හෝ කරුණක් සම්බන්ධයෙන් නීති (ප්‍රඥප්ති) සම්පාදනය කිරීමට පළාත් සභාවකට බලය තිබේ.
- පළාත් සභාවක් විසින් සම්මත කරනු ලබන සියලු ප්‍රඥප්තීන් සඳහා ආණ්ඩුකාරවරයාගේ අනුමතිය අවශ්‍ය ය. සෑම පළාත් සභාවක් ම එකඟ වන්නේ නම් මිස පළාත් සභා බලතල ලැයිස්තුවේ ඇතුළත් විෂයයන් සම්බන්ධයෙන් නීති සම්පාදනය කිරීමට පාර්ලිමේන්තුවට බලයක් නොමැත.
- දෙවන ලැයිස්තුව වන සංවෘත ලැයිස්තුවෙන් මධ්‍යම ආණ්ඩුවට තව දුරටත් රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සහ ජාතික සුරක්ෂිත භාවය, විදේශ කටයුතු, තැපැල් හා විදුලි සංදේශ, ගුවන් විදුලිය සහ රූපවාහිනී, වරායවල් සහ නැව් තොටවල්, ගුවන් සේවා, අධිකරණ, විදේශ වෙළඳාම්, අන්තර් පළාත් අතර වෙළඳාම හා වාණිජ කටයුතු, ජාතික අදායමට, මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තියට සහ විදේශ සම්පත්වලට අදාළ මුදල් පිළිබඳ කටයුතු, ගුවන් ගමනාගමනය සහ ගුවන් තොටුපලවල්, ජාතික ප්‍රවාහනය, බනිජ සහ

පකල්, ආගමනය හා විගමනය සහ පුරවැසිභාවය, මැතිවරණ යනාදි විෂයයන් හා කාර්යයන් හිමි කර දී තිබේ. සංවෘත ලැයිස්තුවේ සඳහන් විෂයයන් සම්බන්ධයෙන් නීති සම්පාදනය කිරීමේ බලය පාර්ලිමේන්තුව සතු වන අතර, සංවෘත ලැයිස්තුවේ ඇතුළත් කාරණා සම්බන්ධයෙන් ප්‍රඥප්ති සෑදීමේ බලය පළාත් සභාවලට නොපවතී.

- තෙවන ලැයිස්තුව වන සමගාමී ලැයිස්තුවට සැලසුම් කිරීම, අධ්‍යාපනය සහ අධ්‍යාපන සේවා, උසස් අධ්‍යාපනය, ජාතික නිවාස සහ ඉදිකිරීම්, සමාජ සේවා සහ පුනරුත්ථාපනය, කෘෂිකර්මය සහ ගොවිජන සේවා යනාදිය අයත් ය. සමගාමී ලැයිස්තුවේ දක්වා ඇති කාරණා සම්බන්ධයෙන් පාර්ලිමේන්තුව සහ පළාත් සභා යන ආයතන දෙකට ම නීති සම්පාදනය කිරීමේ බලය පවතී. එසේ වුවද ඒ සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියා කිරීමේ දී මේ ආයතන දෙක එකතෙකින් විමසිය යුතු ය. මේ අනුව පළාත් සම්බන්ධයෙන් ගත් විට පළාත් සභාවලට පළාත් සභා ලැයිස්තුවේ සඳහන් විෂයයන් හා කාර්යයන් සම්බන්ධයෙන් තම කැමැත්තට අනුව ප්‍රඥප්ති සම්පාදනය කළ හැකි වුව ද, සමගාමී ලැයිස්තුවේ ඇතුළත් විෂයයන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රඥප්ති සම්පාදනය කිරීමට පෙර මධ්‍යම ආණ්ඩුවෙන් විමසිය යුතු බව 13 වන සංශෝධනයේ සඳහන් ය.
- පළාත් සභාවලට ප්‍රඥප්ති සෑදීමේ බලය ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයෙන් ලබා දුන්න ද එය ලබා දී ඇත්තේ ඇතැම් සීමාවන්ට යටත්ව ය. පළාත් සභාවක් විසින් සම්පාදනය කරනු ලබන ප්‍රඥප්ති ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුකූල විය යුතු ය. එමෙන් ම පළාත් සභාවක් විසින් සම්පාදනය කරනු ලබන ප්‍රඥප්තීන් එම පළාත් සභා බල ප්‍රදේශයට පමණක් සීමා විය යුතු ය.
- පළාත් සභාවලට සැලකිය යුතු බල ක්ෂේත්‍රයක ප්‍රඥප්තීන් සම්පාදනය කිරීමට ඉඩකඩ තිබුණ ද එමගින් පළාත් සභාවලට නීති සම්පාදනය සම්බන්ධයෙන් ස්වාධීනත්වයක් හිමි වන්නේ නැත. කුමක් නිසා ද යත් මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ පාර්ලිමේන්තුවට පළාත් සභාවලට බලපාන ආකාරයට ද නීති සම්පාදනය කිරීමට හැකියා ව ඇති බැවිණි. මේ අනුව පළාත් සභාවක් හෝ පළාත් සභා කිහිපයක් එකට එකතු ව පළාත් සභාවලට බලපාන ආකාරයට නීති සම්පාදනය කරන ලෙස යෝජනා සම්මතයක් ලෙසින් පාර්ලිමේන්තුවෙන් ඉල්ලා සිටි විටක පළාත් සභා ලැයිස්තුවේ ඕනෑ ම කරුණක් සම්බන්ධයෙන් නීති සම්පාදනය කිරීමට පාර්ලිමේන්තුවේ සරල බහුතරයක අනුමතියකින් කළ හැකි ය. පාර්ලිමේන්තුව විසින් මෙලෙස සම්පාදනය කරනු ලබන නීති අදාළ වන්නේ එම යෝජනා සම්මතිය ඉදිරිපත් කළ පළාත් සභාව හෝ පළාත්වලට පමණි. එසේ වුව ද, පාර්ලිමේන්තුව විසින් 2/3ක බහුතර අනුමතියකින් නීතියක් සම්පාදනය කළ විටක, එම නීතිය සියලු පළාත් සභාවලට එකසේ අදාළ ය.
- පළාත් සභා ලැයිස්තුව සහ සංවෘත ලැයිස්තුව යන ලැයිස්තු දෙකෙහි සඳහන් නොමැති ශේෂ බලතල ද පවරා ඇත්තේ මධ්‍යම ආණ්ඩුව වෙත ය. 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයට අනුව, පළාත් සභාවක් විසින් සම්මත කළ නීතියක් වෙනස් කිරීමට ආණ්ඩුවට අවශ්‍ය වේ නම් එය පාර්ලිමේන්තුවේ 2/3 ක විශේෂ අනුමතියකින් සිදු කළ යුතු ය.
- 13 වන සංශෝධනය මගින් මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ පළාත් සභා අතර විෂයයන් වෙන් කිරීමේ දී මධ්‍යම ආණ්ඩුවට ලබා දී ඇති සුවිශේෂ තත්ත්වය කුමක් ද යන්න මෙමගින් වටහා ගත හැකි ය. සියලු ම විෂයයන් සහ කාර්යයන් සම්බන්ධයෙන් ජාතික ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් ජාතික ප්‍රතිපත්ති තීරණය කිරීමේ ඒකායන බලය මෙන් ම සියලු ආකාර ශේෂ බලතල මධ්‍යම ආණ්ඩුව වෙත රඳවා තැබීමෙන් ඒ බව තවත් සනාථ වේ.
- 1978 මුල් ව්‍යවස්ථාවට අනුව විධායක බලය ජනාධිපතිවරයා සහ අමාත්‍ය මණ්ඩලය සතු වුව ද 13 වන සංශෝධනය යටතේ විධායක බලය මධ්‍යම ආණ්ඩුව සහ පළාත් සභා අතර බෙදා ඇත. ඒ අනුව පළාත් සභාවලට බෙදා හරිනු ලබන විධායක බලය ආණ්ඩුකාරවරයා විසින් සෘජුව හෝ පළාත්

සභාවේ අමාත්‍ය මණ්ඩලය හෝ පළාත් සභාවේ නිලධාරීන් විසින් හෝ ක්‍රියාත්මක කරනු ලැබේ. ආණ්ඩුකාරයා විසින් සිය විධායක බලතල ක්‍රියාවට නැංවීමේ දී ඔහුගේ අභිමතය පරිදි ක්‍රියාවට නංවන කාර්යයන් හැර අන් සියලු අවස්ථාවල දී පළාත් සභාවේ අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ උපදෙස්වලට අනුව ක්‍රියා කළ යුතු ය.

- 13 වන සංශෝධනය මඟින් පළාත් පාලන විෂය සහ පළාත් පාලන ආයතනවල අධීක්ෂණය පළාත් සභාවලට පවරා ඇත.
- 13 වන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය මඟින් පළාත් සභා අතර මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන බෙදා හැරීමේ සහ මූල්‍ය සම්පත් සමානතා පදනමෙන් වෙන් කිරීම පිළිබඳ තීන්දු කිරීමේ වගකීම දරනු ලබන ජාතික මූල්‍ය කොමිසමක් පිහිටුවීමට විධිවිධාන සලසා ඇත. මහ බැංකුවේ අධිපතිවරයා සහ මහා භාණ්ඩාගාරයේ ලේකම් යන දෙදෙනා නිල බලයෙන් ම මෙහි සාමාජිකයෝ වෙති. සෙසු සාමාජිකයන් තිදෙනා ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබයි. මොවුහු පත් කිරීමේ දී ඔවුන්ගේ ජනවාර්ගිකත්වය සැලකිල්ලට ගත යුතු වුව ද පළාත් නියෝජනය සැලකිල්ලට ගැනීමට අවධානය නොදක්වයි.
- කෙසේ වෙතත් 13 වන සංශෝධනය දැකිය හැක්කේ හුදු මතු පිටින් බලය බෙදා හැරීමක් මෙන් ම මධ්‍යම ආණ්ඩුවට විශාල බලතල තබා ගන්නා ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයක් ලෙස ය. මෙලෙස පළාත් සභා සහ බලතල බෙදා දැක් වූ අතර සියලු විෂයයන් හා කාර්යයන් පිළිබඳ ජාතික ප්‍රපතිපත්ති සැකැසීම මධ්‍යම ආණ්ඩුවට අයත් බවට විධිවිධානයක් ද ඇතුළත් කරන ලදී. තවද ශේෂ බලතල (residual powers) ද මධ්‍යම ආණ්ඩුවට වෙන් කරන ලදී. පළාත් සභාවලට මුදල් වෙන් කරනු ලබන්නේ මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ සෘජු ප්‍රතිපාදන වලිනි. මූල්‍ය කොමිසම මුදල් වෙන් කිරීම සහ අරමුදල් වෙන් කිරීමට අදාළව නිර්දේශ ඉදිරිපත් කරයි.

• දාහත් වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය

- පොලිස් සේවාව ඇතුළු සමස්ත රාජ්‍ය සේවාවෙහි තිබිය යුතු අපක්ෂපාතිත්වය සහ ස්වාධීනත්වය නැති වී යාම හේතුවෙන් එම ආයතන කෙරෙහි ජනතා විශ්වාසය බිඳ වැටීම ශ්‍රී ලංකා දේශපාලන ක්‍ෂේත්‍රය තුළ දැඩි ලෙසින් විවාදයට ලක් වූ කරුණක් ව තිබිණි. එබැවින් එම ආයතන වල ක්‍රියාකාරීත්වය ස්වාධීන සහ අපක්ෂපාත ලෙසින් පවත්වා ගෙන යාමේ අරමුණින් දේශපාලන පක්ෂ සහ සිවිල් සමාජ සංවිධානවලින් ඉදිරිපත් වූ ඉල්ලීම් වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයක් ගෙන ඒමට ආණ්ඩුව ක්‍රියා කළේ ය. මේ සංශෝධනයට ඇතුළත් යෝජනා කැබිනට් මණ්ඩලය විසින්, 2001 වසරේ සැප්තැම්බර් මස කැබිනට් මණ්ඩලය විසින් අස්සන් කිරීමෙන් පසු ව, එහි ව්‍යවස්ථානුකූල භාවය පරීක්ෂා කිරීම සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත යොමු කරන ලදී. මෙම පනත් කෙටුම්පත සම්මත කිරීම සඳහා පාර්ලිමේන්තුවේ 2/3ක අනුමතිය ලබා ගැනීම ප්‍රමාණවත් බව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය දැන්වීමෙන් පසුව එයට ව්‍යවස්ථාදායකයේ අනුමතිය ලබා ගැනීම සඳහා 2001 ඔක්තෝබර් මස 3 වැනි දින පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කරන ලදී. මේ පනත් කෙටුම්පතට පක්ෂ ව ඡන්ද 208ක් ලැබිණි. ඉන් අනතුරුව කථානායකවරයාගේ සහතිකය ලැබීමෙන් පසු ව මේ පනත 17 වන සංශෝධනය නමින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට එක් විය.
- මුල් ව්‍යවස්ථාව මඟින් ජනාධිපතිවරයාට පාලන ක්‍ෂේත්‍රයේ වැදගත් අංශ වලට පුද්ගලයන් පත් කිරීමට ලබා දී තිබුණු සීමාවකින් තොර බලය සංවරණය කිරීම ඇතුළු ව ස්වාධීන කොමිසන් සභා පිහිටුවීම මෙම සංශෝධනය මඟින් සිදු කිරීමට අපේක්ෂා කෙරිණි. එබැවින් මෙම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය ඒ දක්වා ව්‍යවස්ථාවට සිදු කරන ලද සංශෝධන අතුරින් ආණ්ඩුක්‍රමයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පදනම පුළුල් කිරීම සඳහා ඉදිරිපත් කරන ලද ප්‍රගතිශීලී සංශෝධනයක් ලෙස හැඳින්විය හැකි ය.
- මෙම සංශෝධනය යටතේ පිහිටුවන ලද ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාව ස්වාධීන කොමිසන් සභාවලට සහ වැදගත් නිලතලවලට පුද්ගලයන් පත් කරන ක්‍රියාවලියේ ප්‍රධාන භූමිකාව ක්‍රියාවට නංවනු

ලබන ආයතනය විය. එමගින් එතෙක් ජනාධිපතිවරයා වෙත පවරා තිබුණු පත් කිරීම් පිළිබඳ අභිමතානුසාරී බලය සංවරණය කෙරිණි.

- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාව පහත අයගෙන් සමන්විත විය.
 1. අග්‍රාමාත්‍යවරයා
 2. කථානායකවරයා
 4. ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන එක් අයෙක්
 5. අගමැතිවරයා සහ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා යන දෙදෙනා ගේ ම නාම යෝජනා මත ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන පස් දෙනෙක්
 6. අගමැතිවරයා සහ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා අයත් නොවන පාර්ලිමේන්තුවේ සෙසු පක්ෂ සහ ස්වාධීන කණ්ඩායම් වල බහුතර එකඟතාව මත, නාම යෝජනා කොට ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන එක් අයකු

ව්‍යවස්ථා සභාවේ සභාපතිවරයා වන්නේ කථානායකවරයා ය.

• දහඅට වන සංශෝධනය

- මෙම සංශෝධනය ගෙන ඒමෙන් ආණ්ඩුව ප්‍රධාන වශයෙන් අපේක්ෂා කළේ ජනාධිපතිවරයාගේ වාර දෙකේ නිල කාල සීමාව ඉවත් කිරීම සහ දාහත් වන සංශෝධනය යටතේ ප්‍රතිපාදන සලසන ලද ව්‍යවස්ථා සභාව අහෝසි කොට පාර්ලිමේන්තු සභාව නමින් වූ නව සභාවක් පිහිටු වීම ය.

මෙම සංශෝධනය සම්මත කරන විට ආණ්ඩුව සහ ඒ සංශෝධනය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි අය නිරන්තරයෙන් ම ඉදිරිපත් කළ තර්කය වූයේ රටේ ආර්ථික සංවර්ධනය කෙරෙහි වැඩි ප්‍රමුඛත්වයක් දිය යුතු ව තිබෙන බැවින් ඒ සඳහා දේශපාලන ස්ථාවරත්වය රට තුළ ඇති කළ යුතු බව යි. එබැවින් මෙම සංශෝධනය සිදු කිරීමෙන් පසු ව එවැනි දේශපාලන ස්ථාවරත්වයක් ඇති වීමට තුඩු දෙන ආකාරයේ තත්ත්වයක් ඇති වන බව යි.

මෙම සංශෝධන කෙටුම්පත ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය වෙත යොමු කරන ලද්දේ ජාතියේ හිතසුව පිණිස අවශ්‍ය හදිසි පනත් කෙටුම්පතක් වශයෙනි. ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය, 2010 සැප්තැම්බර් මස 7 වැනි දින දන්වා සිටියේ මෙම පනත් කෙටුම්පතේ විධි විධාන ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ විධි විධානවලට අනුකූල බැවින් ජනමත විචාරණයකට යොමු කිරීම අවශ්‍ය නොවන බව යි. ඉන් අනතුරු ව සැප්තැම්බර් මස 8 වැනි දින මෙම පනත් කෙටුම්පත පාර්ලිමේන්තුවේ විවාදයට ගැනීමෙන් අනතුරු ව එහි 2/3ක වැඩි ඡන්දයෙන් සම්මත විය.

මෙම සංශෝධනයෙන් ගෙන එන ලද වෙනස්කම් පහත දැක් වේ.

- ජනාධිපතිවරයාගේ වාර දෙකේ නිල කාල සීමාව ඉවත් කිරීම

මෙම සංශෝධනයෙන් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට සිදු කරන ලද ප්‍රධාන වෙනස්කමක් වූයේ ජනාධිපතිවරයා සම්බන්ධයෙන් ව්‍යවස්ථාවේ පැවැති වාර දෙකෙහි නිල කාල සීමාව ඉවත් කොට ජනාධිපතිවරයෙකුට ඕනෑ ම වාර ගණනක් ජනාධිපතිවරයෙකු ලෙසින් පත් වීමට අවස්ථාව සලසා දීම ය.

- ව්‍යවස්ථා සභාව වෙනුවට නව පාර්ලිමේන්තු සභාව නමින් වූ නව ආයතනයක් පිහිටු වීම

17 වන සංශෝධනයෙන් හඳුන්වා දෙන ලද ව්‍යවස්ථා සභාව 18 වන සංශෝධනයෙන් අහෝසි කරන ලද අතර ඒ වෙනුවට පාර්ලිමේන්තු සභාව නමින් හඳුන් වන ලද නව සභාවක් පිහිටු වීමට විධි විධාන සලසන ලදී.

ඒ අනුව, පාර්ලිමේන්තු සභාව සමන්විත වූයේ

1. අග්‍රාමාත්‍යවරයා
2. කථානායකවරයා
3. විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා
4. අගමැති විසින් නම් කරනු ලබන පාර්ලිමේන්තුවේ සාමාජිකයකු
5. විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා විසින් නම් කරනු ලබන පාර්ලිමේන්තුවේ සාමාජිකයකු

පාර්ලිමේන්තු සභාවේ සාමාජික සංඛ්‍යාව අතින් ගත් විට 17 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය යටතේ හඳුන්වා දෙන ලද ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාව මෙන් නොව මෙම පාර්ලිමේන්තු සභාව සංඛ්‍යාවෙන් කුඩා ය. එමෙන් ම ඉහතින් දැක් වූ පරිදි මෙම සභාව සමන්විත වන්නේ පාර්ලිමේන්තු සාමාජිකයන්ගෙන් පමණි.

ස්වාධීන කොමිසන් සභාවලට සාමාජිකයන් සහ රජයේ ප්‍රධාන තනතුරුවලට පුද්ගලයන් පත් කිරීමේ දී ජනාධිපතිවරයා විසින් මෙම සභාවේ නිරීක්ෂණ විමසීමට නියමිත ව තිබිණි. එසේ වුව ද, සතියක කාල සීමාවක් තුළ දී පාර්ලිමේන්තු සභාව තම නිරීක්ෂණ ජනාධිපතිවරයාට ඉදිරිපත් කිරීමට අසමත් වුව හොත් ජනාධිපතිවරයාට ඔහුගේ අභිමතය පරිදි එම පත් කිරීම සිදු කළ හැකි ය.

- පාර්ලිමේන්තු සභාවේ බලතල සහ කාර්යභාරය සීමා කිරීම

17 වන සංශෝධනය යටතේ ජනාධිපතිවරයා විසින් ස්වාධීන කොමිසන් සභාවලට සහ රජයේ ඉහළ තනතුරුවලට පුද්ගලයන් පත් කිරීමේ දී ඒ සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපතිවරයා වෙත නිර්දේශ ඉදිරිපත් කිරීමට බලය තිබිණි. එසේ ම එම නිර්දේශවලට අනුව ක්‍රියා කිරීමට ජනාධිපතිවරයා බැඳී සිටියේ ය. 18 වන සංශෝධනයෙන් පිහිටුවන ලද පාර්ලිමේන්තු සභාවට මේ සම්බන්ධයෙන් ලබා දී ඇත්තේ නිර්දේශ ඉදිරිපත් කිරීමේ බලය නොව ජනාධිපතිවරයා වෙත නිරීක්ෂණ ඉදිරිපත් කිරීමේ අවස්ථාව පමණි. ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කිරීම් සම්බන්ධයෙන් පාර්ලිමේන්තු සභාවේ නිරීක්ෂණ විමසන විට එම නිරීක්ෂණ සතියක් ඇතුළත ලබා දිය යුතු ය. පාර්ලිමේන්තු සභාව සතියක් තුළ එම සභාවේ නිරීක්ෂණ ලබා දීමට අසමත් වුවහොත් එවිට ජනාධිපතිවරයාට සිය අභිමතය පරිදි පත් කිරීමේ හැකියාවක් පැවතුණි. තව ද, ජනාධිපතිවරයා වෙත නිරීක්ෂණ ඉදිරිපත් කර ඇති අවස්ථාවක දී එම නිරීක්ෂණ මුළුමනින් ම නොතකා හැර ක්‍රියා කිරීමට ජනාධිපතිවරයාට හැකියා ව තිබිණි.

- ස්වාධීන කොමිසන් සභා ජනාධිපතිවරයාගේ අධිකාරිත්වය යටතට ගැනීම

18 වන සංශෝධනයෙන් රාජ්‍ය සේවා කොමිසම, මැතිවරණ කොමිසම සහ ජාතික පොලිස් කොමිසම ආදී කොමිසන් සභාවල බලතල විශාල ලෙස අඩු කරන ලදී. උදාහරණ වශයෙන් 18 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය යටතේ ජනාධිපතිවරයාගේ අභිමතය පරිදි රාජ්‍ය සේවා කොමිසන් සභාව පත් කළ හැකි ය. 17 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය යටතේ ව්‍යවස්ථා සභාවේ නිර්දේශ මත ජනාධිපතිවරයා විසින් රාජ්‍ය සේවා කොමිසන් සභාවේ සාමාජිකයන් පත් කිරීමට නියමිත වුව ද, 18 වන සංශෝධනයෙන් එම විධිවිධානය සංශෝධනය කරනු ලැබිණි. මේ යටතේ රාජ්‍ය

සේවා කොමිසන් සභාවේ සභාපතිවරයා ඇතුළු එහි සාමාජිකයන් පත් කරන්නේ ජනාධිපතිවරයාගේ අභිමතය පරිදි ය. පත් කිරීම් සම්බන්ධයෙන් කිසි දු නිර්දේශයක් ඉදිරිපත් කිරීමට පාර්ලිමේන්තු සභාවට බලයක් නොමැත.

• ජනාධිපතිවරයා මාස තුනකට වරක් පාර්ලිමේන්තුවට පැමිණීමට අවස්ථාව ලබා දීම

ජනාධිපතිවරයා සෑම මාස තුනකට වරක් ම පාර්ලිමේන්තුවට පැමිණිය යුතු බවට මෙම සංශෝධනයෙන් විධිවිධාන යොදන ලදී. මෙහි දී ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීම හැර පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයෙකු සතු වරප්‍රසාද, මුක්තීන්, සහ බලතලවලට ජනාධිපතිවරයා හිමිකම් ලබයි. තව ද, පාර්ලිමේන්තුවේ කිසි දු මන්ත්‍රීවරයෙකුගේ වරප්‍රසාදයක් උල්ලඝනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් වැරදි කරුවෙකු වන්නේ නැත.

- දහඅට වන සංශෝධනය මඟින් 13 වන 17 වන සංශෝධනයට වෙනස් ව ජනාධිපති ධුරය වඩා බලවත් ජනාධිපති ධුරයක් බවට පත් කරන ලදී. ඒ යටතේ ජනාධිපතිවරයා එම නිලය දැරීම සම්බන්ධයෙන් එතෙක් පැවැති වාර දෙකේ සීමාව අහෝසි කොට ජනාධිපතිවරයෙකුට තමන් කැමැති වාර ගණනක් ජනාධිපති ධුරයට පත් වීමට ඉඩ ලබා දුන් අතර රජයේ ඉහළ තනතුරුවලට සහ කොමිසන් සභාවලට පුද්ගලයන් පත් කිරීම් සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපතිවරයා කෙරෙහි ඇති කරන ලද සංවරණයන් ඉවත් කරන ලදී. එමෙන් ම 17 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයෙන් හඳුන්වා දුන් ස්වාධීන කොමිසන් සභාවල ස්වාධීනත්වය සහ ඒවා සතු බලතල හා කාර්ය භාරය විශාල ලෙසින් අඩු කරන ලදී. ඒ අනුව 18 වන සංශෝධනයෙන් බලවත් ජනාධිපතිවරයෙකු ගොඩ නැඟීමට ක්‍රියා කර තිබෙන බව පැහැදිලි ය. මෙම සංශෝධනයේ ප්‍රධාන සහ කැපී පෙනෙන ලක්ෂණය වන්නේ ද මෙය යි.

• දහනම වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය

- මෙම සංශෝධනය, 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට මේ දක්වා සිදු කරන ලද සංශෝධන අතුරින් වඩා රැඩිකල් සහ වඩා ප්‍රගතිශීලී සංශෝධනය ලෙස හැඳින්විය හැකි ය. මෙම සංශෝධනයෙන් මුල දී අපේක්ෂා කළේ 18 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනය අහෝසි කිරීම, ජනාධිපතිවරයාගේ විධායක බලතල විශාල වශයෙන් අඩු කොට අගමැතිවරයා විධායක බලතලවලින් ශක්තිමත් කිරීම, රාජ්‍ය සභාවක් (Council of State) ස්ථාපිත කිරීම, 17 වන සංශෝධනයෙන් හඳුන්වා දෙන ලද ස්වාධීන කොමිසන් සභා නැවත හඳුන්වා දීම ආදී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වැඩ පිළිවෙලවල් මඟින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යුහයේ ප්‍රබල වෙනස්කම් රැසක් සිදු කිරීම ය.
- එසේ වුව ද, මෙවැනි ආණ්ඩුක්‍රම ප්‍රතිසංස්කරණ යෝජනාවක් සම්මත කර ගැනීම අරභයා අවශ්‍ය කරන පාර්ලිමේන්තුවේ 2/3ක සහයෝගය ලබා ගැනීමට නොහැකි වීම සහ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ මත දැක්වීම්වලට අනුව සම්මත කර ගැනීමට සිදු වූයේ අපේක්ෂා කළ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයට වඩා සැලකිය යුතු වෙනස්කම් සහිත සංශෝධනයකි.
- ඒ අනුව මෙම සංශෝධනයෙන් මුල දී අපේක්ෂා කළ පරිදි ජනාධිපති ක්‍රමය මුළුමනින් ම අහෝසි කරමින් පාර්ලිමේන්තු ආණ්ඩුක්‍රමයට පැමිණීමක් සිදු වූයේ නැත. ඒ වෙනුවට සිදු වූයේ ජනාධිපති සහ අගමැතිවරයා විධායක බලතල පංගු කර ගනු ලබන පාලන ක්‍රමයක් ස්ථාපිත වීම ය. එබැවින් මෙම පාලන ක්‍රමය ද්විත්ව විධායකයක් සහිත අර්ධ ජනාධිපති ආණ්ඩුක්‍රමයක් ලෙසින් නම් කළ හැකි ය.
- 19 වන සංශෝධනයෙන් පාලන ක්‍රමයෙහි සිදු කළ වෙනස්කම් පහත ආකාරයට සාරාංශ කොට දැක් විය හැකි ය.

- මෙම සංශෝධනයෙන් ජනාධිපතිවරයාගේ නිල කාලය වසර හයේ සිට පහ දක්වා අඩු කරනු ලැබේ. එමෙන් ම ජනතාව විසින් ජනාධිපති ධුරයට දෙවරක් පත් කර ගත් පුද්ගලයකු මුල් ව්‍යවස්ථාවේ මෙන් නැවත එකී ධුරයට තෝරා පත් කර ගැනීමට සුදුස්සෙකු නොවන බව සඳහන් කෙරේ. මෙලෙස ජනාධිපතිවරයා නිල කාලය වසරකින් අඩු කිරීමත් නිලය දැරීම වාර දෙකකට සීමා කිරීමත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ම ය වැදගත්කමක් සහිත වෙනස් කම් ලෙස දැක් විය හැකි ය.
- මෙම සංශෝධනයට පෙර අමාත්‍යවරු පත් කිරීම සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපතිවරයාට විශාල බලයක් පැවතුණි. 19 වන සංශෝධනය යටතේ ජනාධිපතිවරයාට පත් කළ හැකි අමාත්‍යවරුන්ගේ (කැබිනට් සහ කැබිනට් නොවන) සංඛ්‍යාව කෙරෙහි යම් සීමාවක් පනවා ඇත. කැබිනට් අමාත්‍යවරුන්ගේ මුළු සංඛ්‍යාව තිහ නොඉක්ම විය යුතු බවටත් කැබිනට් නොවන සහ නියෝජ්‍ය අමාත්‍යවරුන්ගේ සංඛ්‍යාව 40 නොඉක්ම විය යුතු බවටත් විධිවිධානයක් පවතී.
- කැබිනට් ඇමැතිවරු, ඇමතිවරු සහ නියෝජ්‍ය ඇමතිවරු පත් කරන විට සහ ධුරයෙන් ඉවත් කරන විට ජනාධිපතිවරයා අගමැතිවරයාගේ උපදෙස් මත ක්‍රියා කිරීම මෙම සංශෝධනයට අනුව අවශ්‍ය ය. තව ද, ජනාධිපතිවරයාට පෙර දී මෙන් තම අභිමතය පරිදි අගමැතිවරයාට ධුරයෙන් ඉවත් කිරීමේ බලයක් ලබා දෙන්නේ නැත.
- 19 වන සංශෝධනයට පෙර, පාර්ලිමේන්තුවක් ප්‍රථම වරට රැස්වීමෙන් වසරක් ඉක්ම ගිය විට ජනාධිපතිවරයාට එය විසුරුවා හැරීමට බලය තිබිණි. 19 වන සංශෝධනය යටතේ ජනාධිපතිවරයාට පාර්ලිමේන්තුව විසුරුවා හැරිය හැක්කේ එහි නිල කාලයෙන් වසර හතර හමාරක් ඉක්ම යාමෙන් පසුව ය.
- ජනාධිපතිවරයාගේ නිල කාර්යයන් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ මූලික අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ අධිකරණ බලයට යටත් කරයි. ඒ අනුව මෙම සංශෝධනය ක්‍රියාත්මක වීමෙන් පසු ජනාධිපතිවරයා වෙත ලබා දෙන මුක්තියේ විෂය පථය සිවිල් හෝ අපරාධ ක්‍රියාවන්ට සීමා වේ.
- ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වන ජනාධිපතිවරයාගේ බලතල සහ කාර්යයන්ට අමතරව 19 වන සංශෝධනය මගින් පහත සඳහන් බලතල සහ කාර්යයන් එක් කර තිබේ. ඒ අනුව ජනාධිපතිවරයා
 - ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව අනුගමනය කරන බවට වග බලා ගත යුතු ය.
 - ජාතික ප්‍රතිසන්ධානය සහ ඒකාබද්ධතාවය ප්‍රවර්ධනය කරන බවට වග බලා ගත යුතු ය.
 - ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාවේ සහ ස්වාධීන කොමිසන් සභාවල ක්‍රියාකාරීත්වය පහසු කර ලිය යුතු ය.
 - මැතිවරණ කොමිසන් සභාවේ උපදෙස් මත, නිදහස් සහ සාධාරණ ඡන්ද විමසීම් සහ ජනමත විචාරණ පැවැත්වීම සඳහා උචිත වාතාවරණ නිර්මාණය කොට තහවුරු කළ යුතු ය.
- මෙම සංශෝධනයෙන් ඉස්මතු කර පෙන්වන වැදගත් කරුණක් නම් ජනාධිපතිවරයා ජාතියේ එක්සත්කමේ සංකේතය වන බව ය. ජනාධිපතිවරයා අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා වශයෙන් ක්‍රියා කිරීම මෙම සංශෝධනයෙන් ආරක්ෂා කර තිබේ.
- අග්‍රාමාත්‍යවරයාගේ අදහස් විමසීම අවශ්‍ය යැයි සලකන අවස්ථාවන්හි ඔහුගේ අදහස් විමසා ජනාධිපතිවරයා විසින් අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ අමාත්‍යවරුන් සංඛ්‍යාව ද, අමාත්‍යාංශ සංඛ්‍යාව ද, විෂය හා කාර්යයන් ද නිශ්චය කළ යුතු ය. මෙම සංශෝධනය යටතේ ජනාධිපතිවරයා විසින් පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන් අතුරින් අමාත්‍යවරු පත් කරන්නේ අගමැතිගේ උපදෙස් මත ය.

- කවර අවස්ථාවක දී වුව ද, අමාත්‍ය මණ්ඩලය වෙත පවරන ලද විෂය හා කාර්ය වෙනස් කිරීම, අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සංයුතිය වෙනස් කිරීම පිළිබඳ බලය ඇත්තේ ජනාධිපතිවරයා අත ය.
- අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ මුළු සාමාජික සංඛ්‍යාව 30 කි. අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සාමාජිකයන් නොවන සහ නියෝජ්‍ය අමාත්‍යවරුන්ගේ එකතුව හතලිහ නොඉක්ම විය යුතු බව සංශෝධනයෙහි සඳහන් ය.
- එසේ වුව ද, ජාතික ආණ්ඩුවක් පිහිටුවන අවස්ථාවක දී, අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව ද, එලෙස සාමාජිකයන් නොවන අමාත්‍යවරුන් සංඛ්‍යාව ද, නියෝජ්‍ය අමාත්‍යවරුන්ගේ සංඛ්‍යාව ද තීරණ කිරීමේ බලය ලබා දී ඇත්තේ විධායකයට නොව ව්‍යවස්ථාදායකය වන පාර්ලිමේන්තුව වෙත ය.
- මුල් ව්‍යවස්ථාවට අනුව පාර්ලිමේන්තුවේ නිල කාලය වසර සයක් වුව ද, මෙම සංශෝධනයට අනුව පාර්ලිමේන්තුවේ නිල කාලය වසර පහකි. තව ද, ජනාධිපතිවරයාට පාර්ලිමේන්තුව විසුරුවා හැරිය හැක්කේ මහ මැතිවරණයකින් පසුව පාර්ලිමේන්තුව ප්‍රථම වරට රැස්වන දින සිට වසර හතර හමාරක් ඉක්ම වීමෙන් පසුව ය.
- 19 වන සංශෝධනය මඟින් ශ්‍රී ලංකාවේ ආණ්ඩු ආයතන පද්ධතියට ව්‍යවස්ථා සභාව නම් වූ ආයතනය නැවත හඳුන්වා දෙනු ලැබිණි. එය පහත සඳහන් පුද්ගලයන්ගෙන් සමන්විත වේ.
 - අග්‍රාමාත්‍යවරයා
 - කථානායකවරයා
 - පාර්ලිමේන්තුවේ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකවරයා
 - ජනාධිපති විසින් පත් කරනු ලබන පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයකු
 - අගමැතිවරයා සහ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා යන දෙදෙනාගේ ම නාම යෝජනා කිරීම මත ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන තැනැත්තන් පස් දෙනෙකු. මින් දෙදෙනෙකු පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන් විය යුතු ය.
 - අගමැතිවරයා සහ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයා අයත් දේශපාලන පක්ෂයක නොවන පාර්ලිමේන්තුවේ සෙසු පක්ෂවල සහ ස්වාධීන කණ්ඩායම් වල මන්ත්‍රීවරුන්ගේ බහුතර එකඟතාව මත නාම යෝජනා කොට ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන එක් මන්ත්‍රීවරයකු
- ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාවේ ප්‍රධානියා වන්නේ කථානායකවරයා ය. සභාවේ සාමාජිකයන් ඔවුන් පත් කරන දින සිට වසර තුනක නිල කාලයකට හිමිකම් ලබයි.
- 19 වන සංශෝධනයෙන් හඳුන්වා දෙන ලද ස්වාධීන කොමිසන් සභාවලට (මැතිවරණ කොමිසන් සභාව, රාජ්‍ය සේවා කොමිසන් සභාව, ජාතික පොලිස් කොමිසන් සභාව, විගණන සේවා කොමිසන් සභාව, ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසන් සභාව, අල්ලස් හෝ දූෂණ චෝදනා විමර්ශනය කිරීමේ කොමිසන් සභාව, මුදල් කොමිසන් සභාව, සීමා නිර්ණය කොමිසන් සභාව, ජාතික ප්‍රසම්පාදන කොමිසන් සභාව) සභාපතිවරුන් පත් කිරීමේ දී ඒවා සඳහා සුදුසු පුද්ගලයන් ජනාධිපතිවරයා වෙත නිර්දේශ කිරීමේ කාර්යය පවතින්නේ ව්‍යවස්ථා සභාවට ය.
- මෙලෙස පත් කිරීමේ දී ව්‍යවස්ථා සභාව විසින් පුද්ගලයන් තිදෙනෙකු නිර්දේශ කළ යුතු අතර මින් අයෙකු ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කළ යුතු ය.
- ව්‍යවස්ථා සභාවේ අනුමතියට යටත් ව ජනාධිපතිවරයා විසින් පත් කරනු ලබන තනතුරු කිහිපයක් ද පවතී. ඒවා නම්

- අගවිනිසුරු සහ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ විනිසුරු
- අභියාචනාධිකරණයේ සභාපති සහ එහි සෙසු විනිසුරු
- අධිකරණ සේවා කොමිසන් සභාවේ සභාපති හැර එහි සෙසු සාමාජිකයන්
- නීතිපති
- විගණකාධිපති
- පොලිස්පති
- ඔම්බුඩ්ස්මන්
- පාර්ලිමේන්තු මහලේකම්

- ව්‍යවස්ථා සභාවේ රැස්වීමක් පැවැත්වීම සඳහා අවශ්‍ය කරන ගණ පූරණය සාමාජිකයෝ පස් දෙනෙකි. පත් කිරීමක් සඳහා දෙනු ලබන අනුමතියට අවම වශයෙන් සාමාජිකයන් තිදෙනෙකුගේ අනුමතිය අවශ්‍ය ය.
- දහනම වන සංශෝධනය මඟින් එකතු කරන ලද නවාංගයක් වන්නේ ව්‍යවස්ථාවේ මූලික අයිතිවාසිකම් පරිච්ඡේදයට තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිවාසිකම ඇතුළත් කිරීම යි. ඒ අනුව එම අයිතිවාසිකම අධිකරණය මඟින් ක්‍රියාත්මක කරවා ගත හැකි අයිතියක් බවට පත් කරන ලදී. (ගුරුවරයා, තොරතුරු දැනගැනීමේ පනත පිළිබඳව තවදුරටත් සිසුන් දැනුවත් කිරීමට යොමුවන්න)

• 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව පිළිබඳව තිබූ විවේචන.

- 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව එහි ආරම්භයේ පටන් ම බැරෑරුම් මහජන විවේචනවලට ලක් වූවකි. එම විවේචන බොහොමයක ම සංකල්පීය පදනම වූයේ එහි මූලික ව්‍යුහය මෙන් ම එහි අභිලාෂයන් ද ප්‍රජාතන්ත්‍ර විරෝධී ය යන්න යි.
- ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුක්‍රමය යළි ස්ථාපිත කිරීමට නම් මෙම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව අවලංගු කර, අලුත් ව්‍යවස්ථාවක් නිර්මාණය කළ යුතු ය යන ප්‍රබල මතයක් විපක්ෂ දේශපාලන පක්ෂ, සිවිල් සමාජ බලවේග, ජනමාධ්‍යය සහ ජනතාව අතර ගොඩ නැගිණ.
- මහජන විවේචන ප්‍රධාන වශයෙන් එල්ලවූයේ පහත සඳහන් අංගවලට ය.
 - විධායක ජනාධිපති ක්‍රමය සහ රාජ්‍ය බලය එක පුද්ගලයකු හා ආයතනයක් වෙත කේන්ද්‍රගත වීම.
 - පාර්ලිමේන්තුව දුර්වල කිරීම.
 - සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමය නිසා මැතිවරණ ප්‍රතිඵල වල දී මහජන මතය විකෘති කෙරෙන ලෙස නියෝජනය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය දුර්වල වීම.
- මීට අමතර ව 13 වැනි සංශෝධනය සහ 18 වැනි සංශෝධනයට ද විරුද්ධ ව තර්ක ගොඩ නැගිණ. 13 වැනි සංශෝධනයට සුළු ජන කොටස්වලත්, වාමාංශික පක්ෂවලත් සහයෝගය ලැබුණ ද, ශ්‍රීලනිපය සහ ජවිපෙ එයට මුල දී දැඩි ලෙස විරුද්ධ වූහ. 18 වැනි සංශෝධනයට විරුද්ධ ප්‍රධාන විවේචනය වූයේ, එය 1978 ව්‍යවස්ථාවේ මුල දී තිබුණු නිර්-ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ අධිකාරවාදී ප්‍රවණතා වඩාත් ශක්තිමත් කළේ ය යන්න යි.
- 1978 ව්‍යවස්ථාව සංශෝධනය කිරීමට හා ඒ වෙනුවට නව ව්‍යවස්ථාවක් පැණ වීමට, 1994 වසරේ පටන් ප්‍රයත්න කිහිපයක් ම ගනු ලැබුව ද ඒවා සාර්ථක වී නැත. සමානුපාතික මැතිවරණ ක්‍රමය සංශෝධනය කිරීමට පාර්ලිමේන්තු තේරීම්කාරක සභාවක් පත්කළ ද, කවර සංශෝධන ඇති කළ

යුතු ද යන්න ගැන දේශපාලන පක්ෂවලට ඒකමතිකත්වයට පත් වීමට නොහැකි වීම නිසා එම ක්‍රියාවලිය ද සාර්ථක වී නැත.

(විධායක ජනාධිපති ක්‍රමය සහ සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමය ගැන එල්ල වී ඇති විවේචනත්, ඒවා වෙනුවට ඉදිරිපත් වී ඇති විකල්ප ගැනත්, සංශෝධනය කිරීමට ගත් ප්‍රයත්න ගැනත් කෙටි හැඳින්වීමක් ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යාවන්ට පන්තියේ දී ලබා දෙන්න)

යෝජිත ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. ප්‍රශ්න හා පිළිතුරු පොත් :-
මේ යටතේ අදාළ විෂය කොටස් ආවරණය වන පරිදි ප්‍රශ්න හා පිළිතුරු පොතක් සකස් කිරීමට සිසුන් යොමු කරවන්න.
2. පවර් පොයින්ට් මගින් හෝ රූප සටහන් මගින් 1978 ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ තොරතුරු ඉදිරිපත් කිරීම.
3. විවෘත ග්‍රන්ථ පරීක්ෂණ යටතේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සංශෝධන සහ ඒ මගින් සිදු වූ වෙනස්කම් හා ප්‍රතිඵල ගවේෂණය කර පිළිතුරු ලිවීම.
4. ද්විත්ව සටහන් ජර්නලය - 17, 18, 19 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධන පැවති ව්‍යවස්ථාමය ප්‍රතිපාදන ඇසුරු කර ගනිමින් සංශෝධනයට පෙර සහ සංශෝධනයෙන් පසු ඇති කළ ව්‍යවස්ථාමය ප්‍රතිපාදන මොනවා දැයි වගු ගත කිරීමට සිසුන් යොමු කරවන්න.
5. විධායක ජනාධිපති ක්‍රමයට/සමානුපාතික නියෝජන ක්‍රමයට පක්ෂ ව සහ විපක්ෂ ව පන්තියේ විවාදයක් සංවිධානය කිරීම.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. නවයිව්‍යාසම්. එස්., (2014), *ලංකාවේ ව්‍යවස්ථාදායක සභා, පස්වෙනි වෙළුම, අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.*
02. විතානවසම්, අතුල, (2010), *ශ්‍රී ලංකාවේ ආණ්ඩුක්‍රමය සහ දේශපාලනය, මහරගම: තරංජි ප්‍රින්ටර්ස්.*
03. Cooray, L.J.M, (1984), *Constitutional Government of Sri Lanka: Colombo: Lake House Investment Ltd.*
04. Marasinghe, Lakshman, (2007), *The Evolution of Constitutional Governance in Sri Lanka; Colombo: Vijityha Yapa Publication.*
05. Perera N.M., (1979), *A Critical Analysis of the New Constitution of Sri Lanka: Colombo: Star Press.*
06. Uyangoda, Jayadeva, (2014), *State Reform in Sri Lanka: Issues, Debates and Perspectives, Colombo: Social Scientists Association.*
07. Wilson, A.J., (1979), *The Gaulist System in Asia; The Constitution of Sri Lanka, 1978, London: Macmillan.*

13. ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය

නිපුණතාව 13 : ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ස්වභාවය සහ ප්‍රවණතා ඒවායේ ක්‍රියාකාරීත්වය ඔස්සේ ගෙන හැර දක්වයි.

(කාලච්ඡේද 30 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 13.1. ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ආරම්භය හා විකාශනය පිළිබඳ කරුණු ඉදිරිපත් කරයි.
- 13.2. දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ලක්ෂණ සහ ප්‍රවණතා විග්‍රහ කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ආරම්භය සහ විකාශනය පැහැදිලි කරයි.
- පක්ෂ ක්‍රමයේ ලක්ෂණ සහ එහි ප්‍රවණතා ගෙනහැර දක්වයි.
- අධිපති ද්වි පක්ෂ ක්‍රමය හඳුනාගෙන ඒ පිළිබඳ අදහස් දක්වයි.
- වාමාංශික හා කුඩා පක්ෂ පිළිබඳ තොරතුරු විමසයි.
- වාර්ගික අන්තරාය මත පදනම් වූ පක්ෂ හඳුනාගෙන ඒවා විග්‍රහ කරයි.
- සභාග ආණ්ඩු බිහි වීමට දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය තුඩු දුන් අයුරු විමසා බලයි.
- පක්ෂ ක්‍රමය සහ දේශපාලන නායකත්වය අතර සම්බන්ධතාවේ ස්වභාවය විග්‍රහ කරයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ශක්තිය සහ දුබලතා හඳුනාගෙන වඩා හොඳ පක්ෂ ක්‍රමයක් යෝජනා කිරීමේ හැකියාව ලබා ගනියි.

හැඳින්වීම :

ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ සහ පක්ෂ ක්‍රමය ගැන කරන අධ්‍යයනයක දී දේශපාලන පක්ෂ සහ පක්ෂ ක්‍රමය යන සංකල්ප ගැන අර්ථ විග්‍රහයකින් ආරම්භ කිරීම ප්‍රයෝජනවත් ය. එම අර්ථ කථනවලින් පසුව අපි ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ ඇති විශේෂ ලක්ෂණ හඳුනා ගනිමු. ඉන් පසුව සාකච්ඡා කරන තේමාව වන්නේ ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ ආරම්භය, විකාශනය සහ වර්ධනය යි. ලංකාවේ වාමාංශික සහ ජනවාර්ගික පක්ෂ ගැන ද කෙටි විග්‍රහයක් මෙම පාඩමෙන් ඉදිරිපත් කෙරේ. ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය සහ සභාග ආණ්ඩු අතර පවතින සම්බන්ධය අප අවසානයට සාකච්ඡා කරන තේමාවයි.

දේශපාලන පක්ෂ වැදගත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආයතනයක් වන්නේ මන් ද යන්න අවබෝධ කර ගැනීමට ද ශිෂ්‍ය ශිෂ්‍යාවන්ට මෙම පාඩමෙන් අවස්ථාවක් ලැබෙනු ඇත.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

● දේශපාලන පක්ෂ.

දේශපාලන පක්ෂවල ඉතිහාසය එතරම් දීර්ඝ නැත. ඒවා පහළ වූයේ 18 වැනි සියවසේ යුරෝපයේ ය. යුරෝපයේ නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ආරම්භ කිරීම පසු කාලයේ ඒවා ව්‍යාප්ත වීමට තුඩු දුන් ප්‍රධානතම පසුබිම් සාධකය යි. දේශපාලන පක්ෂවල නූතන ලක්ෂණ සහිතව පරිණාමය වීම, දහනවවැනි සියවසේ දී ඇමෙරිකාවේ දී සහ යුරෝපයේ දී සිදු විය. පසුව, දහනවවැනි සහ විසිවැනි සියවස්වල දී දේශපාලන පක්ෂ, නූතන දේශපාලන ආකෘති සියල්ල ම පාහේ ලෝකය පුරා පැතිර ගියේ ය. (La Palombara and Weiner, 1966)

දේශපාලන පක්ෂ යනු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ඇති මූලික ආයතනික අංගයකි. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පමණක් ඇති දේශපාලන තරඟයේ මාධ්‍යය වන්නේ දේශපාලන පක්ෂයි. නූතන නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ

ක්‍රියාකාරීත්වයට දේශපාලන පක්ෂවල කාර්යභාරය නැතිව ම බැරි ය. පුරවැසියන්ට දේශපාලන අධ්‍යාපනය ලබා දෙමින්, සංවිධානය කරමින් සහ බලමුළුගන්වන්නේ දේශපාලන පක්ෂයි. මහජනතාවගේ අවශ්‍යතා, පළ ප්‍රයෝජන සහ අභිලාෂ මහජන අවකාශය තුළ ප්‍රකාශයට පත් කරනු ලබන්නේ ද දේශපාලන පක්ෂ විසිනි. ඒ පක්ෂ වැඩ පිළිවෙල සහ න්‍යාය පත්‍ර මාධ්‍යයෙනි. මේ අතර ආණ්ඩු පිහිටුවීම, රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සකස් කිරීම සහ දේශපාලන මතවාද හා විවාද සජීවීව පවත්වා ගැනීම දේශපාලන පක්ෂවල විශේෂ කාර්යන් ය. පුරවැසි කණ්ඩායම්වල වෙනස් සහ විශේෂ අවශ්‍යතා ආණ්ඩුවේ අවධානයට ගෙන එන්නේ ද දේශපාලන පක්ෂයි. මෙපරිදි ආණ්ඩුව සහ පුරවැසියන් එකට සම්බන්ධ කරන ඉතා ම වැදගත් ආයතනික පුරුක වන්නේ ද දේශපාලන පක්ෂ යි.

● අර්ථ දැක්වීම්

දේශපාලන විද්‍යා සාහිත්‍යයේ, දේශපාලන පක්ෂ ගැන විවිධ අර්ථ දීපන තිබේ. පැරණි ම අර්ථ කථනයක් වන්නේ 19 වැනි සියවසේ සිටි බ්‍රිතාන්‍ය දේශපාලන වින්තකයෙකු වූ එඩ්මන්ඩ් බර්ක් ඉදිරිපත් කළ අර්ථ විග්‍රහය යි. එය මෙසේ ය. “පක්ෂයක් යනු මිනිසුන් කණ්ඩායමක් තමන් සියලු දෙනා එකඟ වන යම්කිසි මූලධර්මයක් මත ජාතික අභිලාෂයන් තම සාමූහික ප්‍රයත්න මඟින් ප්‍රවර්ධනය කිරීම අරමුණු කරගෙන පිහිටුවාගෙන ඇති සංවිධානයකි” ඒ අනුව දේශපාලන පක්ෂයක් යනු ජාතික න්‍යාය පත්‍රය හැඩගැස්වීමට මිනිසුන් පිහිටුවා ගෙන ඇති දේශපාලන සංවිධානයකි. තම අරමුණු පිළිබඳ එකඟතාවයක් ද ඒ මිනිසුන් අතර පවතී.

මේ අතර වඩාත් සමකාලීන අර්ථකථනවල මැතිවරණ ජයග්‍රහණ මඟින් ආණ්ඩු බලය ලබා ගැනීමේ අරමුණ ද එකතු කර තිබේ. එවැනි අර්ථකථන කිහිපයක් මෙසේ ය.

- “දේශපාලන පක්ෂයක් යනු දේශපාලන බලය ලබා ගැනීම සඳහා වන අරගලයට එකතුව සහභාගී වීම තම අරමුණ කර ගත් මිනිසුන්ගෙන් සමන්විත වන කණ්ඩායමකි” (ජෝසෆ් ඒ. ජුම්පීටර්, ධනවාදය, සමාජවාදය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය (1942))
- “දේශපාලන පක්ෂයක් යනු නිල නාමයකින් හඳුනාගන්නා වූ ද, මැතිවරණවලට සහභාගී වන්නාවූ ද, ආණ්ඩුව නිලතල ලබා ගැනීම පිණිස අපේක්ෂකයින් ඉදිරිපත් කිරීමේ හැකියාව තිබෙන්නා වූ ද දේශපාලන කණ්ඩායමකි” (ජියොවැනි සාතෝරි, දේශපාලන පක්ෂ සහ පක්ෂ ක්‍රම: විග්‍රහාත්මක රාමුවක් (1976))
- “කවර හෝ හැඳුනුම් ලේඛනයක් සහිතව ආණ්ඩුවේ නිලතලවලට තෝරා පත් කරගනු ලැබීම අපේක්ෂා කරන, ඕනෑම කණ්ඩායමකි” (ලියොන් ඩී. එස්ට්ටියන්, දේශපාලන පක්ෂ සහ බටහිර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය (1967))
- “දේශපාලන පක්ෂයක් යනු තනියම හෝ සහාගයකට එකතු වී, හෝ ආණ්ඩු යාන්ත්‍රණය පාලනය කිරීමට පුද්ගලයින් පත් කර ගැනීම තම මූලික සහ සවිඥානක අරමුණ කර ගත් විධිමත් සංවිධානයකි” ජෝසෆ් ලා පැලොම්බාරා, ජාතීන් ඇතුළත දේශපාලනය (1947))

අප ඉහත දැක්වූ අර්ථකථන සතර ඉදිරිපත් කර තිබෙන්නේ දේශපාලන පක්ෂ ගැන අධ්‍යයනය කර ඇති ප්‍රධාන පෙළේ දේශපාලන විද්‍යාඥයින් කිහිප දෙනෙකි. ඔවුන්ගේ අදහස් දේශපාලන පක්ෂ පිළිබඳ නූතන න්‍යායකරණයට සෘජුව බලපා ඇත.

එම අර්ථකථනවල ආලෝකයෙන් දේශපාලන පක්ෂ යනු මොනවාදැයි අපට සරලව තේරුම්ගත හැකි ය. ඒ අනුව දේශපාලන පක්ෂයක් යනු ආණ්ඩුබලය ලබා ගැනීමේ පොදු අරමුණ ඇතිව මිනිසුන් එකතු වී සිටින දේශපාලන සංවිධානයකි. එම අරමුණ ඇතිව දේශපාලන පක්ෂ සාමාජිකයින් බඳවා ගනිති,

මහජනයා දේශපාලන වශයෙන් මෙහෙයවති. මතවාද සහ ක්‍රියාමාර්ග මහජනතාවට ඉදිරිපත් කරති. මැතිවරණවලට සහභාගී වෙති. අන් දේශපාලන පක්ෂ සමඟ දේශපාලන තරඟයේ යෙදෙති. මේ අනුව දේශපාලන පක්ෂ වනාහී නූතන නියෝජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අවශ්‍ය වන වැදගත් ම ආයතනික මාධ්‍යයක් ද වෙයි.

ඒ සමඟ ම මහජනතාව තමන්ගේ දේශපාලන අධිෂ්ඨානය ප්‍රකාශයට පත් කරන්නාවූත්, දේශපාලන ක්‍රියාවලියට සහභාගී වන්නාවූත් වැදගත් මාධ්‍යයක් ද වෙයි.

“පක්ෂ ක්‍රමය” යනු එක් එක් රටවල පවත්නා දේශපාලන පක්ෂවල සමස්තයේ ස්වභාවයේ විශේෂ ලක්ෂණ හඳුනා ගැනීමට කුලනාත්මක දේශපාලන විද්‍යාවේ භාවිතා කෙරෙන න්‍යායික සංකල්පයකි. දේශපාලන පක්ෂවල ස්වභාවය, ක්‍රියාකාරිත්වය සහ ගතිකත්වය රටින් රටට වෙනස්වන බව එම සංකල්පයෙන් ගම්‍ය වේ. තනි-පක්ෂ ක්‍රමය, ද්වි-පක්ෂ, ක්‍රමය සහ බහු පක්ෂ ක්‍රමය ආදී වශයෙන් විවිධ පක්ෂ ක්‍රම දේශපාලන විද්‍යාවේ හඳුනාගෙන තිබේ.

● ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය.

ශ්‍රී ලංකාවේ දැනට පවත්නා දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ පහත සඳහන් විශේෂ ලක්ෂණ අපට හඳුනාගත හැකි ය.

- ලංකාවේ තිබෙන්නේ ප්‍රධාන පක්ෂ දෙකක් ද, සුළු පක්ෂ බොහෝ ගණනක් ද ඇති බහු-පක්ෂ ක්‍රමයකි. මැතිවරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ලියා පදිංචි වී සිටියත්, සියලුම කුඩා පක්ෂවලට පාර්ලිමේන්තු නියෝජනය ඒවාට නැත. 2005 වසර වන විට මැතිවරණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ලියාපදිංචි වී සිටින පක්ෂ සංඛ්‍යාව 64 කි. ඉන් බොහොමයක් සක්‍රීය නැත.
- ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය අනුව, ලංකාවේ වර්ධනය වී ඇත්තේ අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයකි. එක්සත් ජාතික පක්ෂය (එ.ජා.ප) සහ ශ්‍රී ලංකා නිදහස් පක්ෂය (ශ්‍රී.ල.නි.ප.) යනු මෙම අධිපති පක්ෂ දෙකයි. ආණ්ඩු පිහිටුවීමට සමත් වී තිබෙන්නේත්, මැතිවරණවල දී වැඩියෙන් ඡන්ද ප්‍රතිශත සහ ආසන ලබා ගන්නේත්, සභාග ආණ්ඩුවල කේන්ද්‍රය වන්නේත් එම පක්ෂ දෙකයි.
- ලංකාවේ සමාජයේ ඇති ජනවාර්ගික විවිධත්වය ප්‍රකාශ කරමින්, ලංකාවේ වාර්ගික පක්ෂ ද තිබේ.

● ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂවල ආරම්භය සහ වර්ධනය.

- ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ වර්ධනය ආරම්භ වූයේ බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත පාලන සමයේ දී ය.
- 1833 කෝල්බෲක්-කැමරන් ප්‍රතිසංස්කරණ මඟින් ලංකාවේ නියෝජන ආණ්ඩුක්‍රමයේ මූල අවස්ථාව ආරම්භවිය. ඒ අනුව විධායක සභාව සහ ව්‍යවස්ථාදායක සභාව යන අලුත් ආණ්ඩුක්‍රම ආයතන දෙකක් ඇති කරන ලදී. ඒවා පිහිටුවන ලද්දේ යටත් විජිත ආණ්ඩුකාරයාගේ නායකත්වයෙන් පැවැති ආණ්ඩුක්‍රම ක්‍රියාවලිය පහසු කිරීමට ය. ව්‍යවස්ථාදායක සභාවේ නියෝජිතයන් ඡන්දයෙන් තේරීපත් වූ අය නොවේ. පත් කරන ලද අයයි. එහි සාමාජිකයින් වූයේ ලංකාවේ සිටි බ්‍රිතාන්‍යයන් ය. ව්‍යවස්ථාදායක සභාවේ සාමාජිකයන් තෝරාපත් කිරීමේ මැතිවරණ මූලධර්මය හඳුන්වන ලද්දේ 1910 දී ය.
- 1928 දී ඒ. ඊ. ගුණසිංහගේ නායකත්වයෙන් පිහිටුවන ලද ලංකා කම්කරු පක්ෂය පක්ෂයක් ලෙස නම් කරන ලද පළමු ලාංකික දේශපාලන සංවිධානය යි. එය 1956 මැතිවරණයේ පසු කම්කරුපක්ෂය අභාවයට ගියේ ය.

- ලංකාවේ පළමුවරට බිහි වූ සංවිධානගත දේශපාලන ව්‍යාපාරය 1919 දී පිහිටුවන ලද ලංකා ජාතික සංගමය යි. මෙම කාලයේ දී සර් පොන්නම්බලම් අරුණාවලම්ගේ නායකත්වය යටතේ පැවැති ලංකා ප්‍රතිසංස්කරණ ලීගය (Ceylon Reform League) පැවැතිණ. මේවා දේශපාලන පක්ෂ නොවේ. සීමිත සාමාජිකත්වයක් පැවැති, දේශපාලන මහජන මතය ගොඩනැගීමට පිහිටුවා ගනු ලැබූ සමාගම් ය. එහෙයින් ඒවා සැලකිය හැක්කේ ලංකාවේ බිහි වූ පූර්වපක්ෂ දේශපාලන සංවිධාන ලෙස ය.
- දේශපාලන පක්ෂ බිහි වීම, ලංකාවේ ව්‍යාප්තවීමට පටන් ගත් දේශපාලන නියෝජන ක්‍රමය සහ ඡන්දබලය පසුබිම් කොටගෙන සිදු වූවකි. 1931 ඩොනමෝර් ප්‍රතිසංස්කරණ යටතේ සර්වජන ඡන්දය ලැබීම සහ නියෝජන ආණ්ඩුක්‍රමය තහවුරු කිරීම, පසු කාලයේ දී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ බිහි වීමට අවශ්‍ය පසුබිමේ පැවැති ප්‍රධාන සාධක දෙක යි.
- එසේ වුවත්, 1931 සහ 1932 රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභා මැතිවරණ පවත්වන ලද්දේ දේශපාලන පක්ෂවලට අනුව නොවේ. අපේක්ෂකයන් මැතිවරණ තරඟ කෙළේ තනි පුද්ගල අපේක්ෂකයින් ලෙස ය. ඔවුන් ඉදිරියට දැමුවේ තනි පුද්ගල දේශපාලන න්‍යාය පත්‍ර යි.
- ලංකාවේ ප්‍රථම නූතන සහ කල්පවත්නා දේශපාලන පක්ෂය පිහිටුවන ලද්දේ 1935 දෙසැම්බර් 18 දා ය. ඒ වාමාංශික පක්ෂයක් වූ ලංකා සමසමාජ පක්ෂය යි. දෙවැනි පක්ෂය වූ ලංකා කොමියුනිස්ට් පක්ෂය 1943 දී පිහිටුවනු ලැබිණ. එහි ආරම්භකයෝ, මතවාදී මතභේද නිසා ලංකා සම සමාජ පක්ෂයෙන් කැඩී ගිය පිරිසක් වූහ.
- 1930 ගණන්වල ලංකාවේ දේශපාලනයේ තිබුණු එක් ලක්ෂණයක් වූයේ මැතිවරණ දේශපාලනය වාර්ගිකරණයට පාත්‍ර වීමයි. ඩොනමෝර් කොමිසම කළ දෙයක් වූයේ ඒ වන විට පැවැති වාර්ගික නියෝජන ක්‍රමය අහෝසි කර, ප්‍රදේශ මත සකස් වූ නියෝජන ක්‍රමයේ හඳුන්වා දීමයි. එහෙත් ඒ ගැන සුළු ජනවාර්ගික නායකයෝ අතෘප්තියට පත් වූහ. රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවේ “සමතුලිත නියෝජන ක්‍රමයක්” ඇති කරන ලෙස ඔවුහු ඉල්ලා සිටිය හ. ඒ වන විට දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයක් වර්ධනය වී නොතිබීම, නියෝජන දේශපාලනය වාර්ගිකරණයට භාජනය වීමට හේතුවක් ද විය. සිංහල මහා සභාව, සමස්ත ලංකා ද්‍රවිඩ සංගමය සහ මුස්ලිම් ලීගය බිහි වූයේ මේ කාලයේ දී ය.
- 1946 දී එජාපය පිහිටුවනු ලැබීම, ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂවල වර්ධනයේ ඊළඟ වැදගත් මං සලකුණයි. එය පිහිටුවන ලද්දේ ලංකාවට දේශපාලන නිදහස ලැබීමත්, ඊට පෙර නව පාර්ලිමේන්තුවට මන්ත්‍රීවරුන් තෝරාපත් කිරීමේ පළමු මැතිවරණය පැවැත්වීමත් යන වැදගත් දේශපාලන සිදුවීම් දෙක අපේක්ෂාවෙනි. පක්ෂ ක්‍රමය මත පදනම් වූ නියෝජන මූලධර්මයට අනුව මන්ත්‍රීන් තෝරාගන්නා නියෝජන මන්ත්‍රී මණ්ඩලයක් පිහිටුවීම ඒ වන විට කෙටුම්පත් කර තිබුණ සෝල්බර් ව්‍යවස්ථාවෙන් අපේක්ෂා කෙරිණ. එජාපය පිහිටුවීමේ පසුබිමෙහි තිබුණු ක්ෂණික සාධක මේවා ය.
- එහි නමින් ම ප්‍රකාශ වූ පරිදි, එ.ජා.ප ය පිහිටුවන ලද්දේ ජාතික සමඟයේ සංකේතයක් ලෙස ය. සිංහල, ද්‍රවිඩ සහ මුස්ලිම් ජන කණ්ඩායම් එහි ධජය යටතට ගෙන එන ලදී.
- එජාපය පිහිටුවනු ලැබූ අවස්ථාවේ සහ 1946 මැතිවරණයේ දී එහි ප්‍රධාන තරඟ කරුවන් වූයේ වාමාංශික පක්ෂ වූ ලංකා සමසමාජ පක්ෂය සහ ලංකා කොමියුනිස්ට් පක්ෂය යි. මැතිවරණයෙන් වැඩිම ආසන සංඛ්‍යාවක් ලැබුණේ එජාපයට ය. එහෙත් තමන්ට පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතරයක් හිමි නොවූ නිසා එජාපය කෙළේ, සුළු පක්ෂ කීපයකත්, ස්වාධීන මන්ත්‍රීවරුන්ගෙන් සහයෝගය ඇතිව සහාග ආණ්ඩුවක් පිහිටුවීමයි. ලංකා කම්කරු පක්ෂය සහ සමස්ත ලංකා ද්‍රවිඩ සංගමය එසේ එජාපය සමඟ සහාග ආණ්ඩුවකට හවුල් වූ කුඩා පක්ෂ දෙකයි.

- එජාපය දෘෂ්ටිවාදීමය වශයෙන් ලිබරල් දක්ෂිණාංශික පක්ෂයක් විය.
- 1951 දී එජාපයෙන් ඉවත් වූ ඇස්. ඩබ්. ආර්. සී. බණ්ඩාරනායක සහ කණ්ඩායම විසින් ශ්‍රීලනීපය පිහිටුවනු ලැබීම, ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ වර්ධනයත් ඊළඟ වැදගත්ම සලකුණ ය. ලංකාවේ ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයේ ආරම්භය ඒ වෙතින් සලකුණු විය. පසුව අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයක් බවට විකාශනය වන්නේ මේ පක්ෂ දෙක යි.

● **අධිපති ද්වි පක්ෂ ක්‍රමය.**

ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ ඇති ප්‍රධාන ලක්ෂණය නම් එය කුඩා පක්ෂ ගණනාවක් ද පවතින අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයක් වීමයි. එජාපය සහ ශ්‍රීලනීපය යනු අධිපති පක්ෂ දෙක යි. එම පක්ෂ දෙකේ මැතිවරණ ශක්තියට අභියෝග කළ හැකි තුන්වැනි පක්ෂයක් නොවීම, එම පක්ෂ දෙකේ ආධිපත්‍යයට ප්‍රධාන හේතුවක් වී ඇත. එම පක්ෂ දෙක එකිනෙකට විකල්ප පාලක පක්ෂ බවට ද පත් වී සිටිති. මේ පක්ෂ දෙකේ ආධිපත්‍යයට අභියෝග කළ නොහැකි කුඩා පක්ෂවලට සිදු වී තිබෙන්නේ කුඩා පක්ෂ ලෙස ම සිටීමට ය.

මෙබැවින් ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමය අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයකින් ද සමන්විත වන බහු-පක්ෂ ක්‍රමයක් ලෙස ද හැඳින්විය හැකි ය. නිදහසින් පසු එජාපය හා ශ්‍රීලනීපය හැර අන් පක්ෂයකට හෝ පක්ෂ සන්ධානයකට ආණ්ඩු බලය ලබා ගැනීමට නොහැකි වී ඇත. සුළු පක්ෂවලට කළ හැක්කේ සන්ධාන ආණ්ඩුවල සහාය සාමාජිකයන් වීමට ය. ඒ එජාපය හෝ ශ්‍රීලනීපය සමඟ ය.

එජාපය තනියම හෝ කුඩා පක්ෂ සමඟ සන්ධානගතව ආණ්ඩු පිහිටුවීම 1947-52, 1952-56, 1965-70, 1977-94, 2001-2003 සහ 2015 යන වසරවල දී සමත් වී ඇත. ශ්‍රීලනීපය තනිවම හෝ කුඩා පක්ෂ සමඟ සන්ධානගතව හෝ 1956-60, 1960-65, 1970-77, 1994-2001, 2004-2015 යන කාලවල ආණ්ඩු පිහිටුවා ඇත. 2015 දී එය එජාපය නායකත්වය දෙන සන්ධාන ආණ්ඩුවක හවුල්කරුවෙකු විය.

දෘෂ්ටිවාදීමය වශයෙන් එජාපය ගතානුගතික ලිබරල් වාදයට බර ය. ශ්‍රීලනීපයේ මතවාදය ජාතිකවාදයේත්, තුන්වෙනි ලෝක සමාජවාදයේත් සංකලනයකි.

● **වාමාංශික පක්ෂ**

ප්‍රමාණයෙන් සහ පාර්ලිමේන්තු නියෝජනයෙන් කුඩා වුවත්, වාමාංශික පක්ෂ ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ වැදගත් අංගයක් ලෙස පවතී. වාමාංශික පක්ෂ වන ලංකා සම සමාජ පක්ෂය (ලසසපය) හා කොමියුනිස්ට් පක්ෂය (කොපය) ලංකාවේ දැනට පවතින පැරණිත ම දේශපාලන පක්ෂ යි.

වාමාංශික පක්ෂ දෘෂ්ටිවාදී පක්ෂ ලෙස ද හැඳින්විය හැකි ය. ඒවා දෘෂ්ටිවාදයක් විසින් මඟ පෙන්වනු ලැබීම එයට හේතුව යි. වාමාංශික පක්ෂවල සාමාන්‍ය දෘෂ්ටිවාදය සමාජවාදයයි. වමේ පක්ෂ ශ්‍රීලනීපය සමඟ සහාය ආණ්ඩු ද ඇතිකරගෙන තිබේ. 1956 දී ලසසපයෙන් කැඩී වෙන් වූ පිලිප් ගුණවර්ධනගේ නායකත්වයෙන් යුත් කණ්ඩායමක් ශ්‍රීලනීපය සමඟ එකතුව මහජන එක්සත් පෙරමුණු සහාය ගොඩ නගා ආණ්ඩුවක් ද පිහිටුවී ය. 1964 දී සහ 1970 දී ලසසපය සහ කොප, ශ්‍රීලනීපය සමඟ සහායවලට එක් වූහ. මෙම සහාය සන්ධානය 1994-2001, 2004-2014 යන කාලවල ද පැවැතිණ.

වාමාංශික පක්ෂන ලංකාවේ සමාජ සුභ සාධනය, නිදහස් අධ්‍යාපනය, විදේශීය වෙළෙඳ සමාගම් ජනසතු කිරීම, ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ, දුගී ජනතාවගේ ආර්ථික-සමාජ අයිතිවාසිකම්, කම්කරු අයිතිවාසිකම්, සුළුජාතික ප්‍රජාවන්ගේ භාෂා අයිතිවාසිකම් සහ සමාජ සාධරණත්වය සඳහා වූ අරගලවල පෙරමුණෙන් ම ක්‍රියාකර ඇත. එම පක්ෂවලට ශක්තිමත් වෘත්තීය සමිති පදනමක් ද තිබිණ.

1960 ගණන්වල මැද දී ලංකාවේ වාමාංශික ව්‍යාපාරයේ ධාරා දෙකක් මතු විය. ඒවා නම් “පැරණි” වම සහ “නව” වමයි. පැරණි වම ලෙස හඳුනා ගැනුණේ ලංකා සම සමාජ සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය. සාධක දෙකක් විසින් පැරණි වමේ අන්‍යතාව නිර්ණය කෙරිණ. පළමුවැන්න නම් “ධනවාදී” පක්ෂයක් ලෙස වමේ පක්ෂ විසින් සලකනු ලැබූ ශ්‍රී ලංකා නිදහස් පක්ෂය සමඟ සන්ධාන ආණ්ඩු පිහිටුවීමේ මූලෝපාය ලංකා සම සමාජ සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් පිළිගනු ලැබීමයි. කම්කරු පන්ති විප්ලවයේ ඉලක්කය අනහර දමා සමාජවාදය සඳහා වූ පාර්ලිමේන්තු මාවත තෝරා ගැනීම දෙවැන්න යි.

කම්කරු පන්ති විප්ලවයේ හැකියාව සහ අවශ්‍යතාව ගැන දිගට ම විශ්වාසය තැබූ නව වම, සමාජවාදය සඳහා වූ පාර්ලිමේන්තු මූලෝපාය ප්‍රතික්ෂේප කෙළේ ය. ශ්‍රීලනිපය හෝ “ධනපති” පක්ෂ සමඟ ඇති කරන සන්ධාන දේශපාලන ය ද ඔවුහු බැහැර කළහ.

“නව වම” නියෝජනය කළ පක්ෂ අතර ලසසප (විප්ලවකාරී), කොප (චින පිල) නව සමසමාජ පක්ෂය සහ ජනතා විමුක්ති පෙරමුණ ප්‍රධාන ඒවා ය.

ජනතා විමුක්ති පෙරමුණ සම්බන්ධයෙන් බලන විට එය ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ අතර විශේෂත්වයක් තිබෙන්නකි. එය මුලින් අනෙක් වාමාංශික පක්ෂ සියල්ලට ම වඩා රැඩිකල්වාදී වූ “විප්ලවවාදී” පක්ෂයක් විය. සන්තද්ධ අරගලයක් මාර්ගයෙන් රාජ්‍ය බලය අත්පත් කර ගැනීමට ක්‍රියා කළ එක ම වාමාංශික දේශපාලන පක්ෂය වන්නේ ද ජවිපෙය යි. එහෙත් 1990 ගණන්වල දී සිදු වූයේ ජවිපෙ සන්තද්ධ අරගලයේ මාවත අනහර දමා පාර්ලිමේන්තු දේශපාලනය පිළි ගැනීම යි. වර්තමානයේ දී ජවිපෙ, මධ්‍යම මට්ටමින් රැඩිකල්වාදී වන (Moderately radical) පාර්ලිමේන්තු පක්ෂයක් ලෙස හැඳින්විය හැකි ය.

● ජනවාර්ගික පක්ෂ.

නූතන දේශපාලන න්‍යායේ ජනවාර්ගික පක්ෂ ගැන අර්ථ නිරූපණය කර ඇත්තේ අත් වාර්ගික කණ්ඩායම් බැහැර කරමින්, එක් නිශ්චිත වාර්ගික කණ්ඩායමක හෝ කිහිපයක අභිලාෂ ජයග්‍රහණය කරවීමට ක්‍රියා කරමින්, ඡන්ද දායකයින්ට ආයාචනා කරන පක්ෂ ලෙස ය. (කාන්බන් වන්ද්‍රා, 2005) ජනවාර්ගික අන්‍යතාව දේශපාලන වශයෙන් වැදගත් වී තිබෙන වර්තමාන කාලයේ, බහුවාර්ගික සමාජවල වාර්ගික පක්ෂ වර්ධනය වීමේ නව ප්‍රවණතාවක් පවතී.

ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ විශේෂ ලක්ෂණයක් වී තිබෙන්නේ වාර්ගික පක්ෂ ගණනාවක් ම තිබීම යි. දේශපාලන පෙළගැස්වීමේ දී වාර්ගික අන්‍යතාව යොදා ගැනීම ලංකාවේ දේශපාලනයට අලුත් දෙයක් නොවේ. එය විසිවැනි සියවස මුල් කාලයේ දී, නියෝජන ක්‍රමය හඳුන්වා දුන් අවධියේ සිට පැවතුණකි. නිදහසින් පසු කාලයේ දී එය වඩාත් ශක්තිමත් විය. 1980 ගණන් වල ජනවාර්ගික යුද්ධයේ පසුබිම තුළ මෙම ප්‍රවණතාව තවත් වර්ධනය විය.

ද්‍රවිඩ සංගමය සහ ෆෙඩරල් පක්ෂය දෙමළ භාෂාව කථා කරන ජනතාවගේ අභිලාෂ වෙනුවෙන් පිහිටුවන ලද මුල් පක්ෂ දෙකකි. ඉන්පසුව, විශේෂයෙන් සිංහල ජනතාවගේ අභිලාෂ නියෝජනය කරන පක්ෂයක් ලෙස ශ්‍රීලනිපය බිහි වුව ද, එය සුළුජන කණ්ඩායම්වලට ද ආයාචනය කළ පක්ෂයක් විය. ජාතික විමුක්ති පෙරමුණ, සිංහලේ මහා සම්මත භූමි පුත්‍ර පක්ෂය, සහ ජාතික හෙළ උරුමය සිංහල ජනතාවගේ අභිලාෂ නියෝජනය කිරීමට බිහි වූ කුඩා පක්ෂ යි.

වාර්ගික පක්ෂවල ස්වභාවයේ වෙනසක් 1980 ගණන්වල දී සිදු විය. එක් ජනවාර්ගික කණ්ඩායමකට පමණක් ආයාචනා කරන වාර්ගික පක්ෂ බිහිවූයේ මේ කාලයේ දී ය. සිංහල, උතුරු නැගෙනහිර දෙමළ,

උඩරට දෙමළ සහ මුස්ලිම් ඡන්දදායකයින්ට වෙන වෙන ම ආයාචනා කිරීම ඒවායේ විශේෂත්වය විය. ශ්‍රී ලංකා මුස්ලිම් කොන්ග්‍රසය 1987 දී බිහි විය. උඩරට දෙමළ කම්කරුවන් නියෝජනය කරන ලංකා කම්කරු සංගමයට අමතරව උඩරට මහජන පෙරමුණ බිහිවූයේ ද මේ කාලයේ ය. වාර්ගික සිංහල පක්ෂ ගණනාවක් ද මේ කාලයේ බිහි විය. ජාතික හෙළ උරුමය එයින් ප්‍රධාන ය.

උතුරු-නැගෙනහිර ද්‍රවිඩ ජනතාවට පමණක් ආයාචනා කරන නව දෙමළ පක්ෂ කිහිපයක් ද 1980 ගණන්වල දී බිහි විය. ඊළාම් ජාතික මහජන පක්ෂය (EPDP) සහ ඊළාම් මහජන විප්ලවවාදී විමුක්ති පෙරමුණ (EPRLF) ඒවා අතරින් තවමත් දේශපාලනයේ සක්‍රීයව යෙදී සිටින පක්ෂ වෙති. මේ පක්ෂ බොහොමයක් මුල දී කැරලිකාර පක්ෂ ලෙස ක්‍රියා කළහ. පසුව ඔවුහු සන්නද්ධ අරගලය අතහැර දමා පාර්ලිමේන්තු මාවත තෝරා ගත් හ.

විමුක්ති කොටි සංවිධානය (LTTE) දෙමළ වාර්ගික පක්ෂ අතර විශේෂ ස්ථානයක් ගන්නකි. ඡන්ද දායකයින් සංවිධානය කරන පක්ෂයක් නොවූ නිසා එය දේශපාලන පක්ෂයක් ලෙස වර්ගීකරණය කිරීම පහසු නැත. උතුරු-නැගෙනහිර පැවැති දෙමළ වාර්ගික සන්නද්ධ අරගලයට නායකත්වය දීම එය දශක තුනක් පමණ කර ඇති දේශපාලනයයි. පාර්ලිමේන්තු පක්ෂයක් බවට පරිවර්තනය වීම පිළිබඳ ජවිපෙ ආදර්ශය එය පිළිගත්තේ නැත. අවසානයේ දී එය යුදමය වශයෙන් පරාජයට පත් විය. ඒ 2009 මැයි මාසයේ දී ය.

න්‍යායික වශයෙන් දේශපාලන පක්ෂයක් ම නොවූවත්, පසුගිය දශක තුනක කාලය තුළ ලංකාවේ ද්‍රවිඩ සමාජයේ දේශපාලනයට වැඩිම බලපෑමක් සිදු කර ඇත්තේ එල්ටීටීඊයයි. දේශපාලන පක්ෂ නොවන මෙවැනි දේශපාලන ව්‍යාපාර සහ සංවිධාන බිහිවීම, දේශපාලන පක්ෂ පිළිබඳ දේශපාලන විද්‍යා න්‍යායට ද අභියෝගයක් වී ඇත.

● පක්ෂ ක්‍රමය සහ සහාග දේශපාලනය.

පක්ෂ කිහිපයක් අතර ඇතිවන සහාග ආණ්ඩු පිහිටුවීම ලංකාවේ පාර්ලිමේන්තු දේශපාලනයේ 1947 පටන් දක්නට ලැබෙන විශේෂ ලක්ෂණයකි. “දේශපාලන පක්ෂ දෙකක් හෝ කිහිපයක් පොදු වැඩ පිළිවෙලක් තුළින් පොදු දේශපාලන අරමුණු ඉටුකර ගැනීමට පිහිටුවන හවුල් ආණ්ඩුව” යනුවෙන් සහාග ආණ්ඩුවක් යන්න අර්ථ දැක්විය හැකි ය. සහාග ආණ්ඩුවක් ගොඩ නැගෙන්නේ පාර්ලිමේන්තුවේ ආසන විශාල සංඛ්‍යාවක් තිබෙන පක්ෂයක් වටා, ආසන ස්වල්ප සංඛ්‍යාවක් හිමි පක්ෂයක් හෝ කිහිපයක් ද එකතු වීමෙනි.

ආණ්ඩුවක් පිහිටුවීමට අවශ්‍ය පාර්ලිමේන්තු බහුතරය සුළු පක්ෂවල ආධාරයෙන් ලබා ගැනීම සහාග ආණ්ඩු පිහිටුවීමට ඇති සාමාන්‍ය හේතුවයි. පක්ෂ කිහිපයක සම්පත් එකට එකතුකර මැතිවරණ ජයග්‍රහණය කිරීමේ ඉඩ ප්‍රස්ථා දියුණු කර ගැනීම පුර්ව-මැතිවරණ සන්ධාන පිහිටුවීමට තුඩු දිය හැකි සාධකය යි. පශ්චාත්-මැතිවරණ සහාග ඇතිවන්නේ ආණ්ඩු පිහිටු වීමට ඇති පාර්ලිමේන්තු බහුතරය ලබා ගැනීමේ අවශ්‍යතාව මත ය.

මැතිවරණ ක්‍රම, පක්ෂ ක්‍රම, සහ සහාග ආණ්ඩු පිහිටුවීමට තුඩු දෙන කොන්දේසි අතර කිට්ටු සම්බන්ධතාවක් තිබේ. ලංකාවේ අත්දැකීම නම්, සරල බහුතර සහ සමානුපාතික යන මැතිවරණ ක්‍රම දෙක යටතේ ම. සහාග ආණ්ඩු පිහිටුවනු ලැබීමයි. එසේ වීමට ප්‍රධාන හේතුව දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමයේ ස්වභාවය යි එනම් අධිපති ද්විපක්ෂ ක්‍රමයක් සහ කුඩා පක්ෂ විශාල ප්‍රමාණයක් පැවතීම යි.

අප මේ පාඩමේ දී මුල දී දුටු පරිදි ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ විශේෂ ලක්ෂණ දෙකක් තිබේ. (අ) එය බහු-පක්ෂ ක්‍රමයකි. සහ (ආ) එය අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයකින් සමන්විත බහු පක්ෂ ක්‍රමයකි. බහු පක්ෂ

ක්‍රමයක සාමාන්‍යයෙන් සිදුවන්නේ ප්‍රධාන පක්ෂ එකක් හෝ දෙකක් සමඟ කුඩා පක්ෂ ගණනාවක් ද සක්‍රීයව පැවැතීම ය.

ඉහත කී ලක්ෂණ දෙක සහ ලංකාවේ සභාග ආණ්ඩු පිහිටුවීම ඇති ප්‍රවණතාවක් අතර ඇති සම්බන්ධය දැන් අපි විභාග කරමු.

- බහු පක්ෂ ක්‍රමයක සිදුවිය හැකි දෙයක් නම්, කුඩා පක්ෂ ගණනාවක් අතර පාර්ලිමේන්තු ආසන බෙදී යාමත්, පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතර ආසන සංඛ්‍යාවක් දිනා ගැනීමට තනි ප්‍රධාන පක්ෂයක් අසමත් වීමත් ය. එවිට මතුවන තත්ත්වය නම්, තමන් හා එක්ව සභාග ආණ්ඩුවක් පිහිටුවන ලෙස වැඩි ආසන ප්‍රමාණයක් හිමි එහෙත් පාර්ලිමේන්තුවේ බහුතරයක් නැති ප්‍රධාන පක්ෂය, කුඩා පක්ෂවලට ආරාධනා කිරීමයි. 1947, 1965 සහ 1994 සභාග ආණ්ඩු ලංකාවේ ඇති වූයේ මේ තත්ත්වය යටතේ ය.
- බහු පක්ෂ ක්‍රමයක දී, ප්‍රධාන පක්ෂයක්, කුඩා පක්ෂ කිහිපයක් සමඟ පූර්ව-මැතිවරණ සන්ධානයක් ගොඩ නැගිය හැකි ය. එසේ කරන්නේ මැතිවරණයේ දී ආණ්ඩුවක් පිහිටුවීමට අවශ්‍ය බහුතර ආසන සංඛ්‍යාවක් දිනා ගැනීමට ඇති ශක්‍යතාව දියුණුකර ගැනීම සඳහා ය. මැතිවරණයෙන් පසු එම පූර්ව-මැතිවරණ සන්ධානය පශ්චාත්-මැතිවරණ සභාග ආණ්ඩුවක් බවට පත් වේ. ලංකාවේ 1956, 1970, 1994, 2001, 2005 සහ 2015 යන වසරවල බිහිවුණේ මෙවැනි සභාග ආණ්ඩුයි.
- ලංකාවේ තිබෙන්නාක් මෙන්, අධිපති පක්ෂ දෙකක් පවතින විට, කුඩා පක්ෂවලට සාමාන්‍යයෙන් ජයගත හැක්කේ ආයතන ස්වල්ප ප්‍රමාණයන් ය. එම පක්ෂවලට තමන්ගේ ම ආණ්ඩුවක් පිහිටුවා ගැනීමට අවස්ථාවක් ලැබෙන්නේ ම නැත. සැමදාම විපක්ෂයේ ම රැදී සිටීමේ විකල්පයෙන් බේරීමට ඔවුන් ඉදිරියේ ඇති ක්‍රියාමාර්ගය වන්නේ ප්‍රධාන පක්ෂයක් සමඟ සභාග ආණ්ඩුවකට එකතු වීම ය. එසේ වුවත්, ආසන කිහිපයක් පමණක් හිමි කුඩා පක්ෂවලට පවා කැබිනට් අමාත්‍ය ධුර ද ලබාගෙන, ආණ්ඩු ක්‍රියාවලියට සහභාගී විය හැකි ය.

● සමාලෝචනය

අප මෙම පාඩමේ කළ සාකච්ඡාවෙන් මතු වූ මූලික අදහස් පහත සඳහන් පරිදි ය.

- ලංකාවේ අවුරුදු දශක අටක ඉතිහාසයක් ඇති පක්ෂ ක්‍රමයක් තිබේ.
- එම පක්ෂ ක්‍රමය අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමයක් සහිත බහු-පක්ෂ ක්‍රමයකි.
- කුඩා පක්ෂ ගණනාවක් තිබීම ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ ලක්ෂණයකි.
- ලංකාවේ සභාග ආණ්ඩු ප්‍රවණතාව, අධිපති ද්වි-පක්ෂ ක්‍රමය සමඟ ළඟින් ම සම්බන්ධ ය.
- ජනවාර්ගික පක්ෂ බිහි වීම, ලංකාවේ පක්ෂ ක්‍රමයේ නිරන්තරව ඇති ප්‍රවණතාවකි.

යෝජනා ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. ගවේෂණ - කණ්ඩායම් ක්‍රියාකාරකමක් ලෙස කරන්න

* ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ ක්‍රමය පිළිබඳ පහත සඳහන් මාතෘකා යටතේ ගවේෂණය කරන්න.

- පක්ෂ ක්‍රමයේ ආරම්භය සහ ප්‍රවණතා
- අධිපති ද්වි පක්ෂ ක්‍රමය
- වාමාංශික හා කුඩා පක්ෂ

- වාර්ගික හා කුඩා පක්ෂ
- දේශපාලන පක්ෂ සහ සභාග
- පක්ෂ ක්‍රමය සහ දේශපාලන නායකත්වය

* කණ්ඩායම් කාර්යයෙහි නිරත වීමෙන් පසු ව ගවේෂණ වාර්තාව ඉදිරිපත් කිරීමට අවස්ථාව ලබා දෙන්න

2. ගවේෂණ - ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ පිළිබඳ සමීක්ෂණයක් පවත්වා ඉහත සඳහන් තේමා යටතේ ම වාර්තාවක් සකස් කරන්න.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. ආරියදාස, කීර්ති, (2014), දේශපාලන පක්ෂ: න්‍යායික හැඳින්වීමක්, රාජගිරිය: අදහස් ප්‍රකාශන.
02. ජයවර්ධන, කුමාරි, ලංකාවේ කම්කරු ව්‍යාපාරයේ ඉතිහාසය.
03. Amarasinghe, Ranjith, (2000), *Revolutionary Idealism and Parliamentary Politics: A Study of Trotskyism in Sri Lanka*, Colombo: Social Scientist's Association.
04. Jayawardena, Kumari, (1972), *Rise of the Labour Movement in Ceylon*, Colombo: Social Scientists Association.
03. Jayawadana, Kumari, *Origins of the Life Movement ifn Sri Lanka*, Colombo: Sanjiva Books.
04. La Palombara, Joseph and Weiner, Myron, 1966, *Political Parties and Political Development*, Princeton; Princeton University Press.
05. Shastri, Amita and Uyangoda Jayadeva, (2018), *Political parties in Sri Lanka: Change and Continuity*, Delhi: Oxford University Press.
06. Woodward, Calvin, (1969), *The Growth of a Party System in Ceylon*, Providence: Brown University Press.

14. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය

නිපුණතාව 14 : ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ස්වභාවය හා ප්‍රවණතා හඳුනාගෙන අදහස් දක්වයි.

(කාලච්ඡේද 55 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 14.1. ජාතික හා ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ වෙනස්කම් වෙන් කොට හඳුනාගනියි.
- 14.2. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ රාජ්‍ය හා රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයන් හඳුනාගනිමින් අදහස් දක්වයි.
- 14.3. ජාතික බලය සහ ජාතික අභිලාෂවල ස්වරූපය පැහැදිලි කරයි.
- 14.4. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ වර්තමාන ප්‍රවණතා හඳුනාගෙන ඒවා පැහැදිලි කරයි.
- 14.5. ජාතික හා ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ නව ප්‍රවණතා ලංකාවට අදාළ ව හඳුනාගෙන විග්‍රහ කරයි.

ඉගෙනුම් පල :

- ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය අතර ඇති වෙනස්කම් හඳුනාගෙන ඒවා විග්‍රහ කරයි.
- ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ දී වැදගත් වන ආයතන සහ ක්‍රියාධරයන් හඳුනා ගනියි.
- ජාතික බලය සහ ජාතික අභිලාෂ යන සංකල්ප අර්ථ දක්වයි.
- වර්තමාන ලෝක දේශපාලනයේ නව ප්‍රවණතා විග්‍රහ කරයි.
- නව ලෝක දේශපාලන ප්‍රවණතා ලංකාවට බලපාන ආකාරය පැහැදිලි කරයි.

හැඳින්වීම :

මෙම විෂය ජීවිතය මඟින් මූලික වශයෙන් ජාතික හා ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ස්වභාවය වටහා ගැනීමක්, ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ප්‍රධාන අංග වන රාජ්‍ය හා රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයන් කවුරුන් ද, ඔවුන් දේශපාලනය තුළ හැසිරෙන්නේ කෙසේ ද, සහ ජාතික රාජ්‍යයන් තම පැවැත්ම උදෙසා ජාතික බලය හා ජාතික අභිලාෂ හසුරුවන්නේ කෙසේ ද යන්න සාකච්ඡා කෙරේ. එමෙන් ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ප්‍රධාන ප්‍රවණතා වන බහුධ්‍රැවීය (Multipolar) ලෝක ක්‍රමය, විකල්ප ජාත්‍යන්තර සබඳතා, සහ නව සමාජ ව්‍යාපාර සහ කැරලිකාර ව්‍යාපාර, යන මේවා ක්‍රියාත්මක වන්නේ කෙසේ ද? යන්නත් විමසා බැලේ. විශේෂයෙන් ම ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ නව ප්‍රවණතා ලංකාවට අදාළ වන්නේ කුමන ආකාරයට ද යන්නත් අධ්‍යයනය කිරීම මෙම මාතෘකාව මඟින් අපේක්ෂා කෙරේ.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

14. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය

ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය (International Politics) යන්නෙහි සරල වාච්‍යාර්ථය වන්නේ ජාතීන් අතර දේශපාලනය (politics among nations) යන්න යි. මෙහිදී ජාතීන් යන්නෙන් නිදහස්, භෞමික, ස්වාධීන ජාතික රාජ්‍ය අදහස් කෙරේ.

14.1. ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ වෙනස්කම් :

ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය නිර්වචනය කිරීමෙහි ලා වඩාත් සාම්ප්‍රදායික සහ ජනප්‍රිය උපාය මාර්ගය වී ඇත්තේ එය ජාතික දේශපාලනය (National Politics) සමඟ සැසඳීම යි. මෙම සැසඳීම දේශපාලන විද්‍යාව තුළ ප්‍රධාන විභේදනයක් (great divide) ලෙස හඳුනාගැනේ (Ian Clark - 1989) ජාතික

දේශපාලනය යනු රාජ්‍යයන් අභ්‍යන්තරයෙහි දේශපාලනය අධ්‍යයනය කිරීම යි. රාජ්‍යයේ අභ්‍යන්තර ආයතනික ව්‍යුහය, බලය, රාජ්‍ය සහ එහි ආයතන සමඟ පුරවැසියා පවත්වන සබඳතාව, එකී සබඳතාව තීරණය කිරීම සඳහා සහ විචරණය කිරීම සඳහා ගොඩ නගා ඇති ව්‍යුහ ආදිය ජාතික දේශපාලනය අධ්‍යයනයේ දී වැදගත් මාතෘකා වේ. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය දේශපාලන විද්‍යාව තුළ ම උප-ශික්ෂණයක් ලෙස වර්ධනය වීම මෙම වෙනසේ ප්‍රතිඵලයකි.

ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය යනු රාජ්‍යයන්ගේ නැතහොත් පුළුල් අර්ථයෙන් සලකන කළ ජාතීන්ගේ බාහිර සබඳතා යි. ජාත්‍යන්තර සබඳතා පැවැත්වීමේ දී රාජ්‍යයෙහි ඉතා සංකීර්ණ සබඳතා ජාල සහ එකී සබඳතා වඩාත් විධිමත් කිරීම සඳහා සංවිධාන ජාල ගොඩ නගා ගෙන ඇත. එනිසා ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය තුළ හුදෙක් රාජ්‍යයන් අතර පවත්නා සබඳතා පමණක් නොව පෙර කී සංකීර්ණ සබඳතා හැඩගස්වන විධි, උපාය මාර්ග සහ සංවිධාන ජාල ද අන්තර්ගත වේ.

- රාජ්‍යය තුළ එහි බලය හැසිරවීම පිණිස ආණ්ඩුව (Government) ප්‍රමුඛතම දේශපාලන ඒකකය වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ. ජාත්‍යන්තර සමාජය තුළ එවන් බලාධිකාරයකින් යුතු ආණ්ඩුවක් දක්නට නොලැබේ. එනිසා ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය තුළ අත්‍යවශයෙන් ම ඇති විය හැකි අරාජික භාවය (Anarchy) අවම කිරීම සඳහා පොදු සම්මුතීන්, සහයෝගිතා සංවිධාන, ලෝක සංවිධාන සහ නෛතික මෙන් ම ආචාර ධර්මීය ආයතන සහ පිළිගැනීම් රාශියක් ගොඩ නැඟී ඇත.
- ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය අධ්‍යයනය කිරීමේ දී එහි අන්‍ය ක්‍රියාධරයන් ලෙස එකී ආයතන සහ සංවිධාන පද්ධතිය ක්‍රියාත්මක වේ. ජාත්‍යන්තර දේශපාලන පද්ධතිය ක්‍රියාත්මක වන්නේ එම සංවිධාන පද්ධතිය මාර්ගයෙනි. ඒ අනුව ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය අධ්‍යයනයේ දී එහි මූලික ක්‍රියාධරයා වන රාජ්‍ය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කෙරේ.
- එමෙන් ම ජාත්‍යන්තර සබඳතා සහ දේශපාලනය විශ්ලේෂණය කෙරෙන න්‍යාය (Theories of international politics) හඳුනා ගැනීම ද වැදගත් ය. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය ඉතා සංකීර්ණ ක්ෂේත්‍රයක් වන බැවින් එකී න්‍යාය මගින් කිසියම් විධිමත් හඳුනාගැනීමක් සැපයී ඇත.
- ලොව කිසි දුර රාජ්‍යයක් සහමුලින් ම හුදකලා සහ ස්වයංපෝෂිත නොවන බැවින් වර්තමාන රාජ්‍ය ඉතා දැඩි ව ජාත්‍යන්තර ආර්ථිකය සමඟ සබඳතා පවත්වයි. ජාත්‍යන්තර ආර්ථික සබඳතා ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයෙහි හැඩගැස්ම තීරණය කිරීම සඳහා ඉතා සංවේදී ලෙස බලපෑම් කරයි. ඒ නිසා ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලන ආර්ථිකය (International political economy) ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය අධ්‍යයනයෙහි වැදගත් මාතෘකාවක් බවට පත් වේ.
- පොදු නීති පද්ධතියක් සම්මුතීගත ව ගොඩ නගා ගත් ආණ්ඩුවක් දැකීම ප්‍රායෝගික නොවන නිසා ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය කිසියම් අරාජික සහ අනාරක්ෂිත ස්වභාවයකින් ද යුක්ත වේ. මෙකී කාරණය නිසා ම ගෝලීය ආරක්ෂාව (Global Security) ජාත්‍යන්තර ක්‍රමයෙහි පර්යාය (Order in international system) සහ සාමය පවත්වාගෙන යාම සඳහා වැදගත් වේ. ජාත්‍යන්තර ආරක්ෂාව අධ්‍යයනය ද, එකී ආරක්ෂාවට ඇතිවී ඇති තර්ජනවල ස්වභාවය, එබඳු තර්ජන ව්‍යාප්ත සහ වර්ධනය වූ කල ඇති වන ගැටුම් සහ එම ගැටුම් නිරාකරණය කරන ආයතන හා ක්‍රමවේද ද අපි ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය අධ්‍යයනයේ දී අවධානයට යොමු කරන්නෙමු.

දෙවන ලෝක යුද්ධයෙන් පසු ව නැවතත් එවන් ලෝක පරිමාණ ව්‍යාප්තියක් ඇති වීම වැළැක්වීම පිණිස ලෝක වාසිනු එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය ගොඩ නගා ගත්හ. එය ලෝක පාලන ඒකකයක් (Unit of Global Governance) බවට පත් විය යුතු ද, යන විවාදය ද ජාත්‍යන්තර දේශපාලන සබඳතාවලදී පැන නැගුණ ගැටලුවක් වූයේ ය. එබැවින් එක්සත් ජාතීන් (United Nations) සහ ඒ හා සම්බන්ධ දේශපාලනය හැදෑරීම ද ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ වැදගත් මාතෘකාවක් වේ.

- ජාත්‍යන්තර සමාජය යනු නිරන්තර වෙනස්වීම්වලට ලක්වන, ගතික ප්‍රභවයකි. ඒ නිසා ම ගෝලීය ප්‍රවණතා (Global Trends) සහ ගෝලීයකරණය (Globalization) පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම ද ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ විෂය පථය තුළ වැදගත් වේ.

14.2. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ රාජ්‍ය සහ රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයෝ :

ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ හැඩය තීරණය කිරීම සඳහා එහි අන්‍ය ක්‍රියාධරයින්ගේ හැසිරීම තීරක සාධකයක් බවට පත්වේ. පුළුල් වශයෙන් සාකච්ඡා කරන කල්හි ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ප්‍රධාන ක්‍රියාධරයෝ වර්ග දෙකකි.

- (I) ජාතික රාජ්‍ය සහ අන්තර්ජාතික-රාජ්‍ය සංවිධාන
- (II) රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයෝ (Non-State Actors)

I ජාතික රාජ්‍යය :-

නූතන ලෝකය දේශපාලන වශයෙන් සමන්විත වන්නේ ජාතික-රාජ්‍යය නම් වූ දේශපාලන ඒකකවලිනි. වෙනත් වචනවලින් කිවහොත්, ජාතික රාජ්‍යයන් යනු නූතන ලෝක ක්‍රමය සමන්විත වන ඒකක යි. නූතන ජාතික රාජ්‍යය පරිණාමය වීමට පටන් ගන්නේ දහහත්වැනි සියවසේ මැද භාගයේ සිට යුරෝපයේ ය. වෙස්ට්ෆේලියානු ගිවිසුම් ජාතික-රාජ්‍යවලින් සමන්විත නූතන ලෝක ක්‍රමයේ පරිණාමයේ ආරම්භක අවස්ථාව ලෙස සැලකේ. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය යනු මූලික වශයෙන් ම ජාතික රාජ්‍යයන් අතර පවතින දේශපාලන, ආර්ථික, යුද-මූලෝපායික සහ සංස්කෘතික අන්තර් ක්‍රියාකාරිත්වයන් ය.

යුරෝපා ජාතීන් ගණනාවක් සම්බන්ධ වෙමින් 1618 සිට වර්ධනය වූ තිස් අවුරුදු යුද්ධය (Thirty Years War) සමාප්ත කරමින් යුරෝපා ජාතීන් අතර 1648 දී සම්මුතිගත වූ ගිවිසුම් සමූහය වෙස්ට්ෆේලියා සාම සම්මුති (Westphalia Peace Treaties) ලෙස හැඳින්වේ. ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය තුළ මේ සාම සම්මුති කැපී පෙනෙන්නේ ඒවායින් යුරෝපයේ ප්‍රධාන රාජ්‍ය අතර භෞමික වපසරිය තීරණය වීමත්, ජාතීන්ගේ ස්වාධිපත්‍යය පිළිබඳ මූලික අදහස් පොදු පිළිගැනීමකට ලක් වීමත් හේතුවෙනි. එම අදහස් නූතන භෞමික ස්වාධිපති ජාතික රාජ්‍යයෙහි සංවිධිත මූලාරම්භය ද පෝෂණය කළේ ය. මේ වෙතින් නූතන රාජ්‍යය පිළිබඳ ප්‍රධාන අදහස් දෙකක් බිහිවිය. ඉන් පළමුවැන්න නම් නූතන ජාතික රාජ්‍ය නූතන භෞමික රාජ්‍යය සමග අන්‍ය වීමයි. දෙවැන්න නූතන රාජ්‍යයේ පරමාධිපත්‍යය අනෙකුත් ජාතික රාජ්‍යයන් විසින් ද පිළිගනු ලැබීම ය. භෞමික රාජ්‍ය (Territorial) යනු, නිශ්චිත භූමි ප්‍රදේශයක් තුළ, නිශ්චිත සහ සාපේක්ෂක වශයෙන් අන්‍යාය දේශ සීමා සහිත රාජ්‍යය. මේ ලක්ෂණ දෙක නිසා නූතන රාජ්‍යය පූර්ව-නූතන රාජ්‍යයෙන් වෙනස් වෙයි.

පසුකාලීන ව මෙම පොදු පිළිගැනීම් ලෝක ව්‍යාප්ත වූ අතර ජාතික රාජ්‍ය ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ප්‍රධානතම දේශපාලන ඒකකය බවට පත් වූයේ ය. ඒ අනුව ජාතික රාජ්‍යය (Nation State) අද වන තෙක් ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ප්‍රධාන ක්‍රියාධරයා වශයෙන් හඳුනා ගැනේ. මූලික වශයෙන් ජාතික රාජ්‍ය අතර සබඳතා “ජාත්‍යන්තර සබඳතා” වශයෙන් අර්ථ දැක්වෙන්නේ එහෙයිනි.

මෙපරිදි ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය සංවිධානය වී තිබෙන්නේ ජාතික රාජ්‍ය අතර අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්වයන් වශයෙනි. ජාත්‍යන්තර සම්බන්ධතා නම් වූ ශික්ෂණය තුළ මූලික විග්‍රහාත්මක ඒකකය වන්නේ ජාතික රාජ්‍ය යි.

II අන්තර් ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන :-

ජාත්‍යන්තර සමාජය සිය සබඳතා පහසු කර ගැනීම සඳහාත්, විධිමත් කිරීම සහ පොදු සෞභාග්‍ය ඇති කරගැනීම සඳහාත්, විවිධ අංශ යටතේ ගොඩනගා ගෙන ඇති සංවිධාන සමූහය අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන (Inter-Governmental Organizations) වශයෙන් හැඳින්වේ. මේ සඳහා ඇති ප්‍රධානතම නිදසුන වන්නේ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයයි. (United Nations Organization) වර්තමානයේ ගෝලීය ක්‍රමය තුළ, කිහිපයක් හැරුණු කොට සෙසු සියලු ජාතික රාජ්‍ය එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ සාමාජිකත්වය ලබා ගෙන ඇත.

මීට අමතර ව විවිධාකාර අරමුණු මුදුන්පත් කරගැනීම අරඹයා අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන ගොඩනගාගෙන ඇති ආකාරය පැහැදිලි වේ.

- කලාපීය සංවිධාන:- රාජ්‍ය තුනකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සාමාජිකත්වය දරන අන්තර් රාජ්‍ය කලාපීය සංවිධාන (Regional Organizations) උදා: SAARC, ASEAN, EU.
- ආරක්ෂක බල සංවිධාන උදා: උතුරු අත්ලාන්තික් ගිවිසුම් සංවිධානය (NATO)
- ආර්ථික අරමුණු සහිත ව පිහිටුවා ගත් අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන. උදා: දෙවන ලෝක සංග්‍රාමයෙන් පසු ලෝක ආර්ථිකය යථා තත්ත්වයට පත් කිරීමේ අභිලාෂයෙන් පිහිටුවාගත් බ්‍රෙට්ටන්වුඩ්ස් සංවිධාන ජාලය, (Bretten Woods Systems) එනම් ප්‍රධාන වශයෙන් ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල හා ලෝක බැංකු සංවිධාන ජාලය

III රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයන් :

1. අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන :

ජාතික රාජ්‍යයන්ගේ නිල දේශපාලන නියෝජනය ප්‍රධාන සාමාජිකත්ව ස්වරූපය බවට පත් නොවූ ජාත්‍යන්තර සංවිධාන ජාලය අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන (International Non-Governmental Organizations) වශයෙන් හැඳින්වේ. මෙම සංවිධානවල මූලික ලක්ෂණය වන්නේ විශේෂිත වූ අරමුණක්, අරමුණු කිහිපයක් හෝ නිශ්චිත විෂය ක්ෂේත්‍රයක් හෝ නියෝජනය කරමින් රාජ්‍යයෙන් ස්වාධීන ව සහ පිටත ගොඩ නැඟීම යි. විසිවන ශතවර්ෂයේ දෙවන භාගය තුළ ඉතා ශීඝ්‍රයෙන් ලෝක ව්‍යාප්ත වූ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සංඛ්‍යාව අද වන විට 5000 ද ඉක්මවා ඇති බවට නිල වාර්තා පෙන්වා දෙයි. මෙම සංවිධානවල ක්‍රියාකාරීත්වය මානව අයිතිවාසිකම් සුරැකීමේ සිට (Human Rights Watch, Amnesty International) සත්ව අයිතින් සුරක්ෂිත කිරීම තෙක් ද (World Wildlife Fund) විහිද තිබේ.

2. බහු ජාතික සමාගම් සහ සංවිධාන (පාර ජාතික සංවිධාන) :

ජාතික රාජ්‍යවල දේශ සීමා විනිවිද යමින් ගොඩ නැඟී ඇති ගෝලීය පරිමාණ ව්‍යාපාර සංවිධාන ජාලය පාර ජාතික සංවිධාන (Trans-National Organizations) නමින් හැඳින්වේ. ඒවා වනාහී රටවල් සහ මහද්වීප හරහා, ලෝක මට්ටමෙන් කර්මාන්ත, බැංකු සහ වාණිජ කටයුතුවල යෙදෙන බලසම්පන්න සමාගම් ය. වර්තමාන ජාත්‍යන්තර සමාජය තුළ සමහර රාජ්‍යයන්ටත් වඩා සම්පත් සහ ප්‍රාග්ධනය හසුරුවන ආයතන පද්ධතිය බවට පත් වී ඇත්තේ

මෙම පාර ජාතික සමාගම් ය. රාජ්‍යයන්ගේ දේශසීමා විනිවිද යමින් ජාත්‍යන්තර දේශපාලන හා ප්‍රතිපත්ති පද්ධතීන්ට පවා බලපෑම් කිරීමේ හැකියාව මෙම පාර ජාතික සමාගම් අත්කරගෙන ඇත. (උදාහරණ ලෙස කෝකා කෝලා, අලිබාබා, ඇපල්, නෙස්ට්ලේ, මයික්‍රොසොෆ්ට් වැනි ජාත්‍යන්තර සමාගම්, බැංකු සහ රක්ෂණ සමාගම් ගත හැකි ය)

IV කීර්තිමත් පුද්ගලයෝ (Eminent Persons) :

ජාතික රාජ්‍ය සහ ජාත්‍යන්තර සංවිධාන හැරුණු කොට ඇතැම්විට ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමට බලපාන පුද්ගලයෝ ද ඉස්මතු වෙති.

- ★ ඔවුන් ඇතැම් විට ආගමික නායකයින් විය හැකි ය.
උදා:- ශුද්ධ වූ පාප් වහන්සේ, දලයිලාමා තුමා
- ★ එසේත් නැතහොත් පොදු සම්මුතීන්ගෙන් ගොඩ නගාගත් ජාත්‍යන්තර සංවිධානවල තීරකයන් විය හැකි ය.
උදා:- එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ මහ ලේකම්වරයා.
- ★ එමෙන් ම නූතන බලතුලනය සහ යථාර්ථය තුළ බලවත් රාජ්‍යයන්ගේ නායකයන් ද, ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය සඳහා තීරණාත්මක ව බලපෑ හැකි ය. උදාහරණ වශයෙන් ඇමෙරිකානු ජනාධිපති බරාක් ඔබාමා, ඇමරිකාවේ හිටපු ජනාධිපති බිල් ක්ලින්ටන්, බ්‍රිතාන්‍යයේ හිටපු අගමැති ටෝනි බ්ලෙයාර්, ඇලෙක්සැන්ඩර් පුටින්.

V ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් :

වර්තමාන ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය තුළ ප්‍රධානතම ගැටලුවක් ලෙස ත්‍රස්තවාදය (Terrorism) හඳුනා ගැනේ. රාජ්‍යයන්ගේ දේශ සීමා විනිවිද යමින් සියලු ආරක්ෂක සංවිධාන හා පද්ධති අභියෝගයට ලක් කරමින් ත්‍රස්තවාදී සංවිධාන ජාලය ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයට බලපෑම් කරමින් සිටිති.

ධනවාදී රාජ්‍ය පද්ධතියක්, සමාජවාදී රාජ්‍ය පද්ධතියක් අතර වූ නිරවි සංග්‍රාමය (Cold War) අවසන් වූ තත්ත්වයක් යටතේ ගෝලීය සාමයට එල්ල වූ ප්‍රධානතම අභියෝගය වන්නේ ත්‍රස්තවාදය යි.

ත්‍රස්තවාදය පිළිබඳ ගැටලුව ලෝක දේශපාලන න්‍යාය පත්‍රයට ගෙන ඒමට තුඩු දී ඇති ඉතා මෑතකාලීන වර්ධනය වී තිබෙන්නේ අල් බයෙදා සහ ISIS වැනි සංවිධාන ඇමෙරිකානු සහ බටහිර රාජ්‍යවලට එරෙහිව යුද්ධ ප්‍රකාශ කරන තත්ත්වයක් ද ඇති කරමින්, ත්‍රස්තවාදී සංවිධාන ජාල පුළුල් වීම යි.

ත්‍රස්තවාදී සංවිධානවල ඉලක්ක වන්නේ සිවිල් වැසියන්, රාජ්‍ය ආයතන මෙන් ම, නගර යි. ඒවා ක්‍රියාකරන්නේ ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර නීතියට පිටතින් ය. එබැවින් ආණ්ඩු ත්‍රස්තවාදී ව්‍යාපාරවලට සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රතිචාර දක්වන්නේ යුදමය වශයෙනි. මෑතකාලයේ දී සිදු වූ “ත්‍රස්තවාදය ජාත්‍යන්තරකරණය වීම” ට එල්ල වී ඇති ප්‍රතිචාරය නම් ඇමෙරිකාව නායකත්වය දෙන “ත්‍රස්තවාදයට එරෙහි ගෝලීය යුද්ධය” දියත් කරනු ලැබීම යි. එහි ප්‍රතිඵලය වී තිබෙන්නේ ජාත්‍යන්තර සාමය, පර්යාය සහ ආරක්ෂාවට ත්‍රස්තවාදයෙන් එල්ල වී ඇති තර්ජනය සංකීර්ණ ලෝක මට්ටමේ දේශපාලන ගැටලුවක් බවට පත් වීම ය. එය දේශපාලන විද්‍යාව සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය යන විෂයයන්ගේ ප්‍රධාන තේමාවක් ද වී තිබේ.

නව ප්‍රවණතා

ඉහත කී ප්‍රධාන ක්‍රියාධරයන්ට අමතර ව ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමෙහි ලා පාරිසරික බලපෑම් (විශේෂයෙන් ගෝලීය උණුසුම් වීම, ජල හිඟය, ස්වාභාවික

ව්‍යසන, සෞඛ්‍ය ගැටලු (නිද: HIV/AIDS), යනාදිය ද තීරණාත්මක බලපෑමක් සිදු කරයි. පෘථිවියේ භෞමික ගෝලයෙහි ඇති සම්පත් මානව ප්‍රජාවගේ උපයෝගීතාවට අතිශය සීමා සහිත බැවින් ජල ගෝලයේ ආර්ථික සම්පත් භාවිතයට ගැනීම සඳහා මෑත කාලීන ව ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය සංවිධාන බිහිවෙමින් පවතී. උදාහරණ: Indian Ocean Rim Association- IORA, BIMSTEC-.Bengal Bay Initiation for Multi-Sectoral Technological and Economic Cooperation එසේම HIV/AIDS හේතුකොටගෙන ජාත්‍යන්තර අයිතීන් සහ ප්‍රතිපත්ති රාමුවක් නිර්මාණය වී තිබීම ද උදාහරණ ලෙස දැක්විය හැකි ය.

14.3. ජාතික බලය සහ ජාතික අභිලාෂ :

- ජාතීන් සිය දේශපාලන හැසිරීමේ දී, දීර්ඝකාලීන වශයෙන් සිය ආරක්ෂාවත්, සෞභාග්‍යයත් පිණිස දරන්නා වූ අභිලාෂයන් සහ ආශා ජාතික අභිලාෂ (National Interest) වශයෙන් හැඳින්විය හැකි ය.
- මේවා දේශපාලන අභිලාෂ, ආර්ථික හෝ සංස්කෘතික හෝ අභිලාෂ ද විය හැකි ය. බොහෝ විට ජාතික අභිලාෂ, එක් එක් ජාතීන් සතු ජාතික බලයේ ප්‍රකාශනයක් විය හැකි ය. බලයට සමානුපාතික ලෙස අභිලාෂයන් දැරීම ගෝලීය දේශපාලනයෙහි ලා වඩාත් යථාර්ථ වාදී වේ.
- රාජ්‍යයන් ස්වකීය ජාතික අභිලාෂ මුදුන්පත් කරගන්නා මාධ්‍ය (Means) හෝ උපාය මාර්ග (Strategies) හෝ රාශියක් පවතී. ඒ අතුරින් වඩාත් පිළිගත් සහ ප්‍රචලිත උපාය මාර්ගය වන්නේ රාජතාන්ත්‍රික සබඳතාව යි (Diplomacy).
- රාජ්‍යයන්ගේ රාජ්‍යතාන්ත්‍රික සබඳතා මෙහෙයවන්නේ ඒවායේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය (Foreign Policy) මාධ්‍ය කොටගෙන ය.
- ප්‍රචාරණය (Propaganda), රාජ්‍යයන් සිය ජාතික අභිලාෂ තහවුරු කරගැනීම සඳහා යොදාගන්නා තවත් මාධ්‍යයක් වේ.
- රාජ්‍යයන් ජාතික අභිලාෂ මුදුන් පමුණුවා ගන්නා තවත් මාධ්‍යයක් ලෙස ආර්ථික උපාය මාර්ග ද හඳුනාගත හැකි ය. රාජ්‍යයන් එකිනෙක අතර වන ආර්ථික ගිවිසුම්, ණය, ප්‍රදාන සහ වෙනත් ආධාර ආශ්‍රයෙන් ජාතික අභිලාෂ ප්‍රදර්ශනය කරන ආකාරය නිදසුන් වශයෙන් දැක්විය හැකි ය.
- සන්ධාන ගත වීම් සහ ගිවිසුම් ගත වීම ද (Alliances and Treaties) රාජ්‍යයන් සිය ජාතික අභිලාෂ මුදුන්පත් කරගැනීම සඳහා භාවිත කරන තවත් ක්‍රමවේදයක් වේ. මෙම සන්ධානගත වීම් දේශපාලන සන්ධාන, ආරක්ෂක සන්ධාන (NATO, SEATO, CENTO, ANZUS), හෝ ආර්ථික සන්ධාන (EEC, TPP-Trans-Pacific Partnership) විය හැකි ය.
- ඇතැම් අවස්ථාවල දී රාජ්‍යයන් සිය ජාතික අභිලාෂයන් මුදුන්පත් කරගැනීමට 'බලය' (coercive means) භාවිත කිරීම ද දැකිය හැකි ය. සෙසු රාජ්‍යයන්ගේ කටයුතුවලට බලහත්කාරයෙන් මැදිහත්වීම, ආක්‍රමණය කිරීම, හමුදා ස්ථාපිත කිරීම, පහර දීම යනාදිය නිදසුන් ලෙස දැක්විය හැකි ය.

14.4. සමකාලීන ලෝක දේශපාලනයේ ප්‍රධාන ප්‍රවණතා :

I. බහු ධ්‍රැවීය ලෝක ක්‍රමය

- දෙවන ලෝක යුද්ධයෙන් පසු ව එතෙක් යුරෝපා කේන්ද්‍රීය ලෝක බල තුලනය පැහැදිලි වෙනසකට ලක් විය. එහිදී ඇමරිකාව ලෝක බලවතකු ලෙස වර්ධනය වීම ද පැහැදිලි ව ම සිදු විය.

- ප්‍රමුඛ ආර්ථික-දේශපාලන දෘෂ්ටිවාද වූ ධනවාදී ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, ඇමරිකාව සහ යුරෝපා රාජ්‍යයන් නියෝජනය කළ අතර, මීට විකල්ප වශයෙන් රුසියාව, සමාජවාදය සිය මුඛ්‍ය දේශපාලන හා ආර්ථික ආස්ථානය කරගනිමින් බලතුලනයට පිවිසියේ ය. මේ කඳවුරු වාදය 1980 දශකයේ දී පැහැදිලි විපර්යාසයකට ලක් විය.
- සෝවියට් රුසියාවේ සමාජවාදී ආස්ථානය ක්‍රමයෙන් දුර්වල වීමත්, 1980 දශකයේ දී පැහැදිලි ලෙස ප්‍රකාශයට පත් වූයේ ය. ජනාධිපති මිහයිල් ගොර්බචොව් ගේ පාලන කාලය තුළ ඔහු සමාජවාදී හරයන්ට වෙනස් මඟක් දැශ්‍යමාන කළා වූ ද ධනවාදී දෘෂ්ටියට වඩාත් සමීප වූ ද, ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ හඳුන්වා දුන්නේ ය.
- කොමියුනිස්ට් චීනයේ නායක ඩෙන් ෂියාඔපිං (Deng Xiaoping) චීනයේ ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ වඩාත් ප්‍රාග්ධනය මූලික කොටගත් උපායමාර්ගයක් ඔස්සේ සංවර්ධනය කළේ ය.
- සමාජවාදයට යම් තාක් දුරට නමා වූ නැගෙනහිර ජර්මනිය, බටහිර ජර්මනිය සමඟ එක්සත් වෙමින් ජර්මාණු පෙඩරේශනය නිර්මාණය කෙරිණි.
- මෙලෙස එතෙක් සමාජවාදී කඳවුර සහ ධනවාදී කඳවුර වශයෙන් විභේදනය වූ ද්වි-ධ්‍රැවීය ලෝක ක්‍රමය (Bi-Polar World System) ක්‍රමයෙන් දුර්වල වී බටහිර කඳවුර ජයග්‍රාහී ස්ථානයක් කරා ළඟා කරවීය.
- 1980 ගණන්වල දී කොමියුනිස්ට් රටවල ලෝක මට්ටමේ බිඳවැටීමක් දක්නට ලැබිණ. සමහර බටහිර උගතුන් කියා සිටියේ කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ බිඳවැටීම, ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ලෝක මට්ටමේ ජයග්‍රහණයක් සලකුණු කළ බවයි. සැමුවෙල් හන්ට්ටන් සහ ග්‍රැන්සිස් ග්‍රකුයාමා යන ඇමෙරිකානු මහාචාර්යවරුන් දෙදෙනා මෙම විග්‍රහයේ ප්‍රධානීන් ය. ග්‍රකුයාමා 1992 දී පළ කළ *The End of History and the Lastman* (ඉතිහාසයේ අවසානය සහ අන්තිම මිනිසා) නම් ග්‍රන්ථයෙහි කියා සිටියේ, කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ බිඳවැටීම ලිබරල්වාදයේ අවසන් ජග්‍රහණයත්, මනුෂ්‍යයාගේ දෘෂ්ටිවාදීමය පරිණාමයේත්, ආණ්ඩුක්‍රමයේත් අවසාන ස්ථානයක් සලකුණු කළ බවයි. එය මනුෂ්‍ය වර්ගයාගේ දේශපාලන සහ ආර්ථික පරිණාමයේ අවසන් අදියර ලෙසට ද ඔවුහු දුටුවහ.
- මේ වර්ධනයන් ජාත්‍යන්තර දේශපාලන සම්බන්ධතාවලට ද බලපෑවේ ය. මූල දී පෙනුණේ පශ්චාත්-කොමියුනිස්ට් ලෝකය ඒක බලධ්‍රැවීය (Unipolar) ලෝකයක් කරා ගමන් කරන බවයි. එනම් ඇමෙරිකාව යන තනි බලවතා කේන්ද්‍රකොටගත් නව ලෝක ක්‍රමයක් බිහිවන බවයි. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ලෝකයේ නව ගෝලීය දේශපාලන මතවාදය වනු ඇතැයි ද අනාවැකි පළ විය.
- එහෙත්, මෙම විද්වත් අනාවැකි සත්‍ය බවට පත් වූයේ නැත. පශ්චාත් කොමියුනිස්ට් රාජ්‍ය ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වූයේ නැත. රුසියාව ද ඇතුළු බොහෝ පශ්චාත්-කොමියුනිස්ට් රටවල ජනවාර්ගික ගැටුම්, දේශපාලන ව්‍යාකූලත්වය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නොවන පාලන තන්ත්‍ර බිහිවිය. ඇමෙරිකාව එකම සුපිරි බලවතා වූ නව ලෝක ක්‍රමයක් බිහි නොවී ය. ලිබරල් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ලෝක මට්ටමෙන් ජය ගත්තේ ද නැත.
- 1990 දශකයෙන් පසු ව රාජ්‍ය හා කලාප ගණනාවක් ජාත්‍යන්තර දේශපාලන බලතුලනයේ නව රැඟුම්කරුවන් බවට පත්වන ආකාරයක් දක්නට ලැබේ. සමාජවාදී රුසියාවේ බිඳවැටීමත් සමඟ ඇමරිකානු ආධිපත්‍යය පැහැදිලි ව විද්‍යමාන වූ අතර, ඉන්පසු විශේෂයෙන් ආර්ථික වශයෙන් විකල්ප බලවතුන්ගේ නැඟී ඒමක් දක්නට ලැබේ.
- 1990 දශකයේ දී නැගෙනහිර ආසියාතික රාජ්‍ය ආර්ථික වශයෙන් බලවත් විය. එම රටවල කාර්මිකකරණය නිසා ASEAN කලාපීය ආර්ථික හවුල ශක්තිමත් කර ගැනීමට ද අවකාශ ලැබිණ.

- යුරෝපා රාජ්‍ය සිය ආර්ථික හා දේශපාලන බලයේ ප්‍රකාශනයක් ලෙස යුරෝපා සංගමය (European Union) ගොඩ නගාගෙන ඇත.
- බ්‍රසීලය, රුසියාව, ඉන්දියාව, චීනය සහ දකුණු අප්‍රිකාව යන BRICS යනුවෙන් හඳුන්වන රටවල් නැගී එන ආර්ථික සහ දේශපාලන බලවතුන් බවට පත් වන ලක්ෂණ ද පෙන්නුම් කර ඇත. යුරෝපය යුරෝපා සංගමය ලෙස ආර්ථික වශයෙන් ඒකාග්‍ර වී ඇත. ආසියන් (ASEAN) කලාපය ද ගිණිකොනදිග ආසියාවේ රටවල ආර්ථික සහයෝගිතාව සඳහා වූ කලාපීය හවුලකි. ඒ අනුව වර්තමාන ලෝක ක්‍රමය බහු ධ්‍රැවීය ලෝක ක්‍රමයක් (Multi-polar world system) ලෙස හඳුනා ගත හැකි වේ.

II. විකල්ප ජාත්‍යන්තර සම්බන්ධතා ජාල :

- නූතන ගෝලීය ක්‍රමය තුළ පෙර පැවති, ජාත්‍යන්තර සංවිධාන, රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා සහ ආර්ථික සබඳතා විසින් මෙහෙයවන ලද ගෝලීය ක්‍රමයට වෙනස් විකල්ප ජාත්‍යන්තර සබඳතා ජාලයක් දක්නට ලැබේ. උදාහරණ වශයෙන් ඊජිප්තුවේ වසර විසි ගණනක් රාජ්‍ය නායකයා ව සිටි හොස්නි මුබාරක් ගේ පාලනය පෙරලා දැමීම සඳහා ෆේස්බුක් සමාජ ජාලය ආශ්‍රිත ව ගොඩ නැගුණු මහජන ව්‍යාපාරයක් බලවත් ප්‍රචාරණ සහ සන්නිවේදන විධි ක්‍රමය ලෙස ක්‍රියාත්මක විය. මෙය “ආරබ් වසන්තය” නම් වූ විරෝධතා ව්‍යාපාරයේ දී විශේෂයෙන් දක්නට ලැබිණ.
- ගෝලීයකරණයේ ලෝක පරිමාණ ව්‍යාප්තිය සන්නිවේදනයේ සහ අධ්‍යාපනයේ වර්ධනය විසින් මෙකී විකල්ප සබඳතා උත්කර්ෂයට පත් කොට ඇත. ජාත්‍යන්තර මට්ටමේ දේශපාලන සහ සමාජ ක්‍රියාකාරිත්වය පෙළඟැස්වීමේ විකල්ප බලවේගයක් ලෙස “නව සමාජ ව්‍යාපාර” (New Social Movements) බිහි වී තිබෙන්නේ ද මෙම පසුබිමෙනි ය. සමාජ ක්‍රියාකාරිකයන්ගේ ජාත්‍යන්තර සම්බන්ධතා ජාල මාධ්‍යය කොටගෙන ගෝලීයකරණයට එරෙහිව ගොඩ නැගෙන විරෝධතා ව්‍යාපාර, ගෝලීය පරිසර ව්‍යාපාර මේ සඳහා නිදසුන් ය.

III. නව සමාජ ව්‍යාපාර :

- නව සමාජ ව්‍යාපාර (New social movements) බිහි වී ඇත්තේ, සංකීර්ණ මානව සබඳතා විසින් පොදුවේ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ සම්භාව්‍ය ආකෘතීන් ගෙන් (Classical forms) ආවරණය නොවන අභිලාෂයන් තහවුරු කරගැනීම සහ ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහාත් ය.
- රාජ්‍යයන්ගේ දේශසීමා විනිවිද යමින් සිය අවශ්‍යතා සහ අභිලාෂයන් තහවුරු කර ගැනීමට මෙලෙස නව සමාජ ව්‍යාපාර මාධ්‍ය කොට ගනිමින් සංවිධානය වන ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව එමගින් රාජ්‍යයන්ගේ අභ්‍යන්තර හා බාහිර ප්‍රතිපත්තිම ය ක්‍රියාදාමයන්ට බලපෑම් කරමින් සිටියි.
- එපමණක් නොව, මෙම සමාජ ව්‍යාපාර, මානව අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීමේ සිට, සත්ත්ව හා පාරිසරික අයිතීන් තහවුරු කිරීම, සමලිංගික හා පාරලිංගික (Trans-sexual) අයිතීන්, යුද්ධ හා හිංසන විරෝධයන්, පොලිතීන් කවර පරිහරණයට එරෙහි වීම (ඉන්දියාවේ Thola Aandolan Movement) යනාදී ඉතා සංකීර්ණ හා පුළුල් වපසරියක විහිදී පවතී.

14.5. නව ලෝක දේශපාලන ප්‍රවණතා ශ්‍රී ලංකාවට බලපාන ආකාරය :

- ගෝලීයකරණය වූ ලෝකයක කිසිම රාජ්‍යයකට හුදෙකලාව පැවතිය නොහැකි ය. ජාතික රාජ්‍යවල අභ්‍යන්තර ප්‍රතිපත්ති තීරණය වන්නේ ඒවායේ දේශීය ඉල්ලුම, ජාතික අභිලාෂ සහ දේශීය අවශ්‍යතා මත පමණක් ම නොවේ. ජාත්‍යන්තර පරිසරයේ ගතිකත්වයන්ට ද ඒවාට බලපායි. අනෙකුත් රටවල

අභ්‍යන්තර ප්‍රතිපත්තිවලට බලපෑම් කිරීමට බලවත් රාජ්‍යයන්ට ඇත්තේ වැඩි හැකියාවකි. කුඩා රාජ්‍යවලට බොහෝ විට සිදුවන්නේ ජාත්‍යන්තර ආර්ථික සහ දේශපාලන යථාර්ථයක් මත රඳා පැවතීමට ය.

- ජාත්‍යන්තර දේශපාලන සහ ආර්ථික ප්‍රවණතා ලංකාවට කෙසේ බලපාන්නේ ද යන්න සාධක ගණනාවක් මත තීරණය වන්නකි. සීමිත ආර්ථික සහ දේශපාලන ශක්තියක් ඇති කුඩා රටක් ලෙස ශ්‍රී ලංකාව, ජාත්‍යන්තර දේශපාලන-ආර්ථික ප්‍රවණතා සහ බල සම්බන්ධතාවල බලපෑමට බෙහෙවින් ලක් වී තිබේ.
- ආර්ථික ප්‍රවණතා :- සමකාලීන නිදසුන වන්නේ ආර්ථික ගෝලීයකරණය යි. 1980 ගණන්වල සිට ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක කරන ලද ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රතිපත්ති, ඒවා ක්‍රියාත්මක කළ ආණ්ඩු ස්වේච්ඡාවෙන් ගත් ප්‍රතිපත්ති තීරණ ම නොවේ. ඒවා, එම ආණ්ඩු කාලයක් තිස්සේ පිළිගෙන තිබුණු දෘෂ්ටිවාද සහ ප්‍රතිපත්තිවලට පටහැනි වූ ක්‍රියාමාර්ග ද විය. එහෙත් ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමට එම ආණ්ඩුවලට සිදු වූයේ, ජාත්‍යන්තර ආර්ථික ප්‍රවණතා විසින් වෙනත් විකල්ප සඳහා ඉඩ නොතබා තිබුණු නිසා ය. ලෝක වෙළඳපොළ සහ ගෝලීය ආර්ථිකය සමඟ ළඟින් බැඳී ඇති කුඩා රටක් වන ලංකාවේ දේශීය ආර්ථික සහ සමාජ ප්‍රතිපත්ති ලෝක ආර්ථික ප්‍රවණතාවල බලපෑම අනුව සකස් කිරීමට සිදු වේ. වර්තමාන ලෝකයේ “ආර්ථික ස්වාධිපත්‍යය” යන සංකල්පයට එහි සාම්ප්‍රදායික අර්ථයෙන් තැනක් නැතැයි සමහර විචාරකයෝ කියන්නේ ඒ නිසා ය.
- කුඩා ආර්ථිකයක් ඇති කුඩා රටක් ලෙස, ලංකාවට ජාත්‍යන්තර ආර්ථික සහ වාණිජ ආධාර මත යැපෙන්නට සිදු වී තිබේ. ජාත්‍යන්තරය ප්‍රාග්ධනය රටකට ගලා එන විට, ලිබරල් තරඟකාරී ආර්ථික සහ දේශපාලන ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාත්මක කරන ලෙස ඒවායින් බලපෑම් එල්ල වේ. ලංකාවට ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය ආයතනවලින් සහ බටහිර රටවලින් ණය සහ ආර්ථික ආධාර ලැබෙන විට මානව අයිතිවාසිකම්, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, නිදහස් මැතිවරණ යනාදිය ගැන අවධාරණය කරන ලද්දේ ඒ නිසා ය. මේ තත්ත්වය හඳුන්වන්නේ සංවර්ධන ආධාර සමඟ එන කොන්දේසි (Aid Conditionality) ලෙස ය. එම කොන්දේසි රටවල්වල ජාතික අභිලාෂ සමඟ ගැටෙන අවස්ථා ද තිබේ. විදේශ ආධාර පිළිබඳව තියුණු දේශපාලන විවාද රට ඇතුළේ හට ගැනීමට ද ඒවා තුඩු දී ඇත. එහෙත් සීමිත ආර්ථික ශක්තියක් ඇති ලංකාවට එම කොන්දේසි නොසළකා හැරීම පහසු නොවේ. 1980 ගණන්වල සිට ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක කරන ලද නිදහස් ආර්ථික ප්‍රතිපත්තිය, සංවර්ධන ආධාර කොන්දේසිවල ප්‍රතිඵලයක් වූයේ එබැවිනි.
- මෑත කාලීන උදාහරණයක් නම් ලංකාවට තිබූ ජී.එස්.පී.ප්ලස් පහසුකම නැතිවීම සහ නැවත ලැබීමයි. එය යුරෝපා සංගමය යටතේ, ලංකාවේ නිර්‍යාතවලත් අය කරන බදු ලිහිල් කිරීමේ පහසුකමකි. 2010 වසරේ දී ලංකාවට එය නැති විය. එම පහසුකම නැවත ලබා ගැනීම සඳහා ලංකාවට සිදු වූයේ, මානව අයිතිවාසිකම්, කම්කරු අයිතිවාසිකම්, පරිසර ආරක්ෂාව, යහපාලනය වැනි තේමාවලට අදාළ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තීන් 27 කට අත්සන් තැබීමට එකඟවීමට ය. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස රටේ අපරාධනීති විධිවිධාන සංග්‍රහය, සහ ක්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පණත සහ තවත් දේශීය නීති ගණනාවක් ම සංශෝධනය කිරීමට ද සිදු වනු ඇත.
- දේශපාලන ප්‍රවණතා :- නව ලෝක දේශපාලන ප්‍රවණතාවලට වැදගත්ම නිදසුන නම් ලෝක මට්ටමේ ආර්ථික සහ දේශපාලන බලයක් ලෙස චීනයේ නැගීමයි. බටහිර ආධිපත්‍යය ලෝක මට්ටමෙන් පිරිහෙමින් තිබෙන අතර ලෝකයේ බහු ධ්‍රැවීය බලතුලනයක් ද ඇති වෙමින් පවතී. පසුගිය දශක දෙක තුනේ දී ලෝකයේ බොහෝ රටවල් ලෝක මට්ටමෙන් සිදුවන මෙම දේශපාලන බලතුලනයේ වෙනස් වීමට මුහුණ දීමට හැඩ ගැසෙමින් සිටිති. ශ්‍රී ලංකාව චීනය සමඟ ඇතිකරගෙන සිටින සමීප ආර්ථික සම්බන්ධතා මෙයට නිදසුනකි.
- ජාත්‍යන්තර සමාජයේ අන්‍ය සමාජකයකු ලෙස ශ්‍රී ලංකාව ඉහත කී සියලු ජාත්‍යන්තර වලනයන්ගේ සංවේදී ඒකකයක් වශයෙන් හඳුනාගත හැකි ය.

- ගෝලීය ක්‍රමය තුළ කිසිදු රාජ්‍යයකට එකී වලනයන්ගෙන් විශුක්ත ව පැවතිය නොහැකි ය. එකිනෙකට එකක් බැඳී ඇති දේශපාලන, ආර්ථික සහ සංස්කෘතික සබඳතා ජාලය විසින් රාජ්‍යයක් ලෙස ශ්‍රී ලංකාවේ අභ්‍යන්තර දේශපාලන හා ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති ද වලනය කරනු ලැබේ.
- ලෝක ව්‍යාප්ත මානව අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීමේ පොදු සම්මුතීන් හා ඇගයීම් විසින් මෑත කාලීන ශ්‍රී ලාංකික දේශපාලනය කලඹාලනු ලැබී ය.
- විශේෂයෙන්, පශ්චාත් ලෝක සංග්‍රාම දේශපාලන ආර්ථිකයේ (Post-war political economy) ස්වභාවය හුදෙක් අභ්‍යන්තර අභිලාෂයන් අනුව තීරණය කිරීමේ හැකියාව ශ්‍රී ලංකා රජය සතු නොවේ.
- ජාත්‍යන්තර සමාජයේ අන්‍ය සාමාජිකයකු ලෙස විශ්ව ව්‍යාප්ත ඇගයීම් (Universal values) ජාතික ඇගයීම් (National values) බවට පත් කරගැනීමේ අභියෝගය අනෙකුත් රාජ්‍යයන් මෙන් ම ශ්‍රී ලංකාව හමුවේ ද පවතී. එය ගෝලීය දේශපාලන ආර්ථිකයෙහි ලා රාජ්‍යයන් වලනය වීමේ යථාර්ථය වශයෙන් ද හඳුනා ගත හැකි ය.

යෝජිත ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. සම්මන්ත්‍රණ -

* “ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය” යන මාතෘකාව ආවරණය වන පරිදි විද්වත් මණ්ඩලයක් සහභාගී කර ගනිමින් සම්මන්ත්‍රණයක් පවත්වන්න. ඒ යටතේ පහත සඳහන් තේමා පිළිබඳ අවධානය යොමු කරන්න.

- ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනය හා එහි වෙනස්කම් හඳුනා ගැනීම.
- ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ රාජ්‍ය සහ රාජ්‍ය නොවන ක්‍රියාධරයන් පිළිබඳ විමසා බැලීම.
- ජාතික රාජ්‍ය, අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන, බහු ජාතික සමාගම කීර්තිමත් පුද්ගලයන් ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් සහ සංවිධාන.
- ජාතික බලය හා ජාතික අභිලාෂ.
- වර්තමාන ලෝක දේශපාලනයේ ප්‍රධාන ප්‍රවණතා.

* කණ්ඩායම් කාර්යයෙහි නිරත වීමෙන් පසු ව ගවේෂණ වාර්තාව ඉදිරිපත් කිරීමට අවස්ථාව ලබා දෙන්න

2. ගවේෂණ - ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන පක්ෂ පිළිබඳ තොරතුරු අධ්‍යයනය කර ඉහත සඳහන් තේමා යටතේ ම වාර්තාවක් සකස් කරන්න.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. Baylis, J and S. Smith, 2001
The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations.
Oxford: Oxford University Press
02. Brown, C, 2001
Understanding International Relations
Basingstoke:Palgrave
03. Clark, Ian, 1999
Globalization and International Relations Theory,
New York: Oxford University Press.
04. Jackson, R and G. Sorensen, 2003
Introduction to International Relations: Theories and Approaches
Oxford: Oxford University Press
05. Weber, C, 2001
International Relations Theory: A Critical Introduction
London: Routledge

15. ශ්‍රී ලංකාව හා ලෝකය

නිපුණතාව 15 : බාහිර ලෝකය සමඟ ශ්‍රී ලංකාව පවත්වන සම්බන්ධතාවල ස්වභාවය සහ පල විපාක පිළිබඳ අවබෝධයෙන් අදහස් දක්වයි.

(කාලච්ඡේද 45 යි)

නිපුණතා මට්ටම :

- 15.1. නිදහසින් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ක්‍රියාකාරීත්වයට බලපාන සාධක විග්‍රහ කරයි.
- 15.2. නිදහසින් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ලක්ෂණ සහ ප්‍රවණතා පැහැදිලි කරයි.
- 15.3. ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ සමකාලීන ප්‍රවණතා විශ්ලේෂණය කරයි.
- 15.4. වර්තමාන විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ අභියෝග සහ ගැටලු අවබෝධ කර ගනිමින් අදහස් ප්‍රකාශ කරයි.

ඉගෙනුම් පල :

- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියට බලපාන සාධක විග්‍රහ කරයි.
- එහි ලක්ෂණ සහ නව ප්‍රවණතා විමර්ශනය කරයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ සමකාලීන ප්‍රවණතා කවරේ දැයි හඳුන්වයි.
- ශ්‍රී ලංකාව අන්තර්ජාතික සංවිධානවල සාමාජිකයකු ලෙස ලබන ප්‍රතිලාභ සහ බලපෑම් පැහැදිලි කරයි.
- ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා ශ්‍රී ලංකාව අතර ඇති සම්බන්ධතා සහ අභියෝග විස්තර කරයි.
- ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ නව ප්‍රවණතා ලංකාවට අදාළ වන ආකාරයට විමර්ශනය කරයි.

හැඳින්වීම :

ශ්‍රී ලංකාව බාහිර ලෝකය සමඟ පවත්වන සම්බන්ධතාවල ස්වභාවය හා එහි ඵල විපාක පිළිබඳ මූලික අවබෝධය ලබාදීමේ අභිමතාර්ථයෙන් මෙම ඒකකය ඇතුළත් කර ඇත. ඒ අනුව ශ්‍රී ලංකාවේ නිදහසින් පසු විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ක්‍රියාකාරීත්වයට බලපාන සාධක කෙරේ පළමු ව අවධානය යොමු කෙරේ. විදේශ ප්‍රතිපත්තිය යන්නෙන් අදහස් වන්නේ රාජ්‍යයක ජාත්‍යන්තර අරමුණු හා ඒවා ඉටු කරගන්නා උපාය මාර්ග ය. මෙහිදී නිදහසින් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය හා ඒ කෙරේ බලපා ඇති සාධක ද, විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ලක්ෂණ පිළිබඳ ව ද අවධානය යොමු කෙරේ. එසේ ම ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ සමකාලීන ප්‍රවණතා අධ්‍යයනයට ද, අන්තර්ජාතික රාජ්‍ය සංවිධාන හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවල සාමාජිකයකු ලෙස ශ්‍රී ලංකාව ලබන ප්‍රතිලාභ හා බලපෑම් කෙරෙහි ද අවධානය යොමු කරවනු ඇත. වර්තමාන විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ අභියෝග හා ගැටලු හඳුනා ගැනීමටත්, ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ නව ප්‍රවණතා ශ්‍රී ලංකාවට අදාළ වන ආකාරය පිළිබඳ විමසුමට ලක් කිරීමටත් ඒ මඟින් අවස්ථාව ලැබේ.

විෂය කරුණු පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා අත්වැලක් :

15.1. ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය :

- රාජ්‍යයක ජාත්‍යන්තර අරමුණු සහ එම අරමුණු ඉටු කරගන්නා උපායමාර්ග විදේශ ප්‍රතිපත්තිය යනුවෙන් හැඳින්වේ.

- නූතන රාජ්‍ය විදේශ ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කරන්නා වූ ක්‍රමවේද නම්:

1. රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා (Diplomacy)
2. විදේශාධාර (Foreign Aid)
3. මිලිටරි බලය (Military Force)

රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා

- විධිමත් ලෙස රාජ්‍යතාන්ත්‍රිකයන් මගින් සාකච්ඡා සහ අන්‍යෝන්‍ය ගනුදෙනු මගින් ගොඩ නැගෙන සබඳතා රාජ්‍යතාන්ත්‍රික සබඳතා වශයෙන් හැඳින්වේ.
- ඇතැම් රාජ්‍ය සිය ජාතික බලය හා අභිලාෂ ජාත්‍යන්තර සමාජය තුළ තනි ව ප්‍රදර්ශනය කරමින් සිය බලය පිළිබඳ සෙසු රාජ්‍යවලට සංඥා නිකුත් කරයි. මෙවැනි තත්ත්වයක් ඒකපාර්ශ්වික රාජ්‍යතාන්ත්‍රික භාවයක් (Unilateral Diplomacy) වශයෙන් හැඳින්වේ.
- රාජ්‍යයක් තවත් රාජ්‍යයන් සමඟ එක් ව කටයුතු කරමින් සිය ජාත්‍යන්තර අභිලාෂ ප්‍රකාශයට පත් කිරීම ද්විපාර්ශ්වික රාජ්‍යතාන්ත්‍රික භාවය (Multilateral Diplomacy) ලෙස හැඳින්වේ.
- මේ අනුව විදේශ ප්‍රතිපත්තිය යනු රාජ්‍ය සිය ජාතික බලය හා ජාතික අභිලාෂ ප්‍රකාශයට පත් කරන්නා වූ ආකාරයක් බවට ද පත්වේ.
- ශ්‍රී ලංකාව එහි මුල් ශිෂ්ටාචාරගත යුගවල සිට විදේශ රටවල් සමඟ විවිධාකාර සබඳතා පවත්වා ඇත. ඉන්දියාවට ආසන්න ව පිහිටා තිබීම හේතුකොටගෙන අවස්ථා ගණනාවක දී මිත්‍රශීලී සබඳතා මෙන් ම ආක්‍රමණකාරී සබඳතා ද පවත්වා ඇති බව ඉතිහාසය නිරීක්ෂණය කිරීමෙන් පැහැදිලි වේ.
- ඒ අනුව අතීත රජවරුන් රාජ්‍යතාන්ත්‍රිකයන් මගින් මිත්‍රශීලී සබඳතා ගොඩ නැඟූ අතර ම ඇතැම් විට ජාතික බලය ප්‍රදර්ශනය කළ අවස්ථා ද, සෙසු රාජ්‍යවල ජාතික බලයේ ගොදුරක් වූ අවස්ථා ද (විදේශ ආක්‍රමණ) දක්නට ලැබේ.
- මේ හැරුණු විට සංස්කෘතික හා වෙළඳ සබඳතා ආසියානු කලාපයේ බොහෝ රාජ්‍ය සමඟ පවත්වා ඇති බවට ඓතිහාසික හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක දෙස දෙසිය.
- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය වඩාත් විධිමත් ලෙස ක්‍රියාත්මක වන්නේ නිදහස ලබාගැනීමට පසු යුගයේ දී ය.
- පශ්චාත් නිදහස් යුගයේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය, ඒ ඒ පාලන තන්ත්‍රවල (Regime) අභිලාෂ සහ දෘෂ්ටිවාදී ආස්ථාන මෙන් ම රටේ භෞතික පිහිටීම, ආර්ථික සහ ආරක්ෂණ අවශ්‍යතා මත සකස් වී ඇත.
- කලාපීය සාමාජිකයකු ලෙස දකුණු ආසියාවේත්, ආසියාවේත් රාජ්‍ය සමඟ පවත්වන සබඳතා මෙන් ම සමස්ත ජාත්‍යන්තර සමාජය තුළ සිදු කරන බලපෑම් ද අනුව විදේශ ප්‍රතිපත්තිය නිර්මාණය වී ඇත.

ඊළඟ කොටසේ දී මේවා විස්තරාත්මකව හදාරමු.

15.2. ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියට බලපාන සාධක :

ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීම සඳහා බලපාන්නා වූ සාධක ගණනාවකි.

1. භූ-දේශපාලන පිහිටීම. :-

- ශ්‍රී ලංකාව ඉන්දියන් සාගරයේ මධ්‍යගත ස්ථානයක දූපතක් ලෙස පිහිටා තිබීම නිසා එය බාහිර ලෝකය සඳහා නිරන්තර ව විවෘත වූ ස්වභාවයක් දක්නට ලැබේ. අතීතයේ සිට ඉන්දියාව, සෙසු ආසියාතික රාජ්‍ය හා යුරෝපීය බලවේග ගණනාවක් සමඟ පැවැත්වූ ගතික සම්බන්ධතාවලට මූලික හේතුව වූයේ ඉන්දියානු සාගරයේ උපාය මාර්ගික වශයෙන් වැදගත් මධ්‍යගත ස්ථානයක ශ්‍රී ලංකාව පිහිටා තිබීම යි. ඉන්දියාවට ආසන්න ව පිහිටා තිබීම ඉන්දියාව සමඟ පවත්වන විවිධාකාර සබඳතාවල පදනමක් බවට පත් වී ඇත.
- දකුණු ආසියානු කලාපය තුළ පිහිටා තිබීම ශ්‍රී ලංකාවේ කලාපීය සබඳතාවන්හි පදනම බවට පත් වේ. SAARC සංවිධාන සාමාජිකත්වය එවැනි නිසර්ග කලාපීය සම්බන්ධතාවකි. එසේ ම ඉන්දියානු සාගරයේ දූපතක් වශයෙන් පිහිටා තිබීම නිසා සාගරික දේශපාලන හා ආර්ථික සබඳතාවල අනිවාර්ය සාමාජිකයකු බවට ද පත් ව ඇත. (උදා:- BIMSTEC-Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Co-operation, IORA-Indian Ocean Rim Association යන ජාත්‍යන්තර සංවිධානවල ශ්‍රී ලංකාවේ සාමාජිකත්වය හා Maritime Silk Root වැනි ජාත්‍යන්තර වැඩසටහන්වල සමීප සගයකු ලෙස ක්‍රියාත්මක වීම)

2. සමාජ සහ සංස්කෘතික සාධක :-

- බහුත්ව සමාජයක් වශයෙන් සංවර්ධනය වී ඇති ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්කෘතික සහ සමාජීය සාධක ද විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමේ දී බලපෑම් කර ඇත. ඉන්දියාව සමඟ නිරන්තර ව සංස්කෘතික වශයෙන් වන බැඳීම නිසා අතීතයේ සිට අද වන තෙක් ම ද්විපාර්ශ්වික සබඳතා තීරණය කිරීමේ දී එකී සංස්කෘතික කාරණා බලපෑම් කරයි. එය හුදෙක් විදේශ ප්‍රතිපත්තිය පමණක් නොව අභ්‍යන්තරික දේශපාලනය තීරණය කිරීමේ දී ද ප්‍රබල සාධකයක් ලෙස ද ඉස්මතු වී ඇත. ජපානය, නේපාලය, තායිලන්තය සහ බුරුමය යන රටවල් මෙන් ම මැදපෙරදිග ඉස්ලාමීය රටවල් සමඟ සම්බන්ධතාවලදී ද මෙම සංස්කෘතික සාධක වැදගත් වී තිබේ. ඉතාලිය සහ රෝමය සමඟ සම්බන්ධතාවල දී ලංකාවේ කතෝලික ජනතාවක් සිටීම වැදගත් සංස්කෘතික සාධකයක් වී තිබේ.
- රටක විදේශ ප්‍රතිපත්තිය අභ්‍යන්තර සමාජ-දේශපාලන හා ආර්ථික විචල්‍යයන්ගේ ම දිගුවක් මිස ඉන් සහමුලින් විසුක්ක වූවක් නොවේ. එනිසා ම ඉහත කී අභ්‍යන්තර දේශපාලන - සංස්කෘතික හා සමාජ වලනයන් විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමේ දී සෘජු බලපෑම් ඇති කරයි.

3. දේශපාලන ආර්ථිකය (Political Economy) :-

- පාලන තන්ත්‍රයේ දේශපාලන ආර්ථික ප්‍රතිපත්තිය ද විදේශ ප්‍රතිපත්තිය සඳහා බලපෑම් කරයි. 1977න් පසු ව විවෘත ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති හඳුන්වා දුන් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය ඉන් පෙර පැවති ප්‍රතිපත්තියට වඩා වෙනස් ස්වභාවයක් ගනී. එමෙන් ම සංවර්ධන සහ ආර්ථික අභිලාෂයන් ද විදේශ ප්‍රතිපත්තිය සමඟ සෘජු ලෙස බැඳී ඇත.

4. පාලන තන්ත්‍රයේ දේශපාලන අභිලාෂ :-

- පාලනය හසුරුවන දේශපාලන පක්ෂයේ හෝ කණ්ඩායමේ හෝ ප්‍රතිපත්ති සහ අභිලාෂ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීම සඳහා අනිවාර්ය බලපෑමක් සිදු කරයි.
- 1948-56 වන තෙක් ද, 1965-71, 1977-94, 2001-04 සහ 2015 සිට වර්තමානය තෙක් ද බලය හසුරුවන එක්සත් ජාතික පක්ෂය සහ ඊට අනුබද්ධ සභාග ආණ්ඩුවල විදේශ ප්‍රතිපත්තිය, සෙසු කාලසීමාවල පාලනය මෙහෙයවූ ශ්‍රී ලංකා නිදහස් පක්ෂයේ සහ ඊට අනුබද්ධ සභාග ආණ්ඩුවල ප්‍රතිපත්තියට මඳක් වෙනස් ස්වභාවයක් ගනී.

5. කලාපීය සහ ජාත්‍යන්තර බල තුලනය :-

- කලාපයේ සහ ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ බලය ක්‍රියාත්මක වන ස්වරූපය හා එහි ගතිකයන් ද විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ තීරක සාධකයක් ද වී ඇත.
- දකුණු ආසියාතික කලාපයේ ඉන්දියාව ප්‍රමුඛ කරගත් බලතුලනය සහ ජාත්‍යන්තර සමාජයේ ඒකධ්‍රැව (Uni-Polar), ද්වි ධ්‍රැව (Bi-Polar) හෝ බහු ධ්‍රැව (Multi-Polar) බල තුලනය කවර රාජ්‍යයක වුව ද විදේශ ප්‍රතිපත්තිය තීරණය කිරීම සඳහා බලපෑම් කරයි.

6. ජන සමාජයේ අපේක්ෂා සහ අධිපති දෘෂ්ටිත් :-

- ජන සමාජය පොදුවේ දරන අදහස් මෙන් ම ආධිපත්‍යයක් (Hegemony) සහිත ව ගොඩනැගෙන දෘෂ්ටිත් ද විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමට බලපායි. ඇතැම් “බටහිර ගැති”, “චීනයට පක්ෂපාත”, “ඉන්දියානු ගැති” ආදී වශයෙන් සමාජය තුළ ගොඩ නැගෙන කතිකාවන් කෙරෙහි පාලන තන්ත්‍රය අවධානය යොමු කරන බව පෙනේ.

15.3. ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ විශේෂ ලක්ෂණ :

- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය හෝ ලක්ෂණ හෝ විග්‍රහ කිරීම නිරීක්ෂණය කිරීමේ දී එය කාලානුක්‍රමණ ආකෘතියකට (Chronological) බොහෝ විට ඉදිරිපත් කොට ඇත. එහෙත් ඇතැම් තැනක පාලන තන්ත්‍රයේ අභිලාෂයන් ආශ්‍රය කොටගෙන සිදු කරන විශ්ලේෂණ ද දක්නට ලැබේ.
- මෙහි දී වඩාත් සාධනීය වන්නේ පාලන තන්ත්‍රයේ දෘෂ්ටිත් අනුව තීරණය වන ආභ්‍යන්තරික සාධකත්, ජාත්‍යන්තර බල තුලනයේ ස්වභාවය අනුව තීරණය කෙරෙන බාහිර සාධකත් යන කාරණ සැලකිල්ලට ලක් කරමින් විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ලක්ෂණ විග්‍රහ කිරීම යි.
- පශ්චාත් නිදහස් ශ්‍රී ලංකාවේ පාලන බලය වර්තමානය වන තුරු ම දරනු ලැබ ඇත්තේ ප්‍රධාන දේශපාලන පක්ෂ දෙකක් හෝ එම පක්ෂ පදනම් කොටගෙන ගොඩනැගුණු සභාගයන් හෝ විසිනි. ඒ අනුව එක්සත් ජාතික පක්ෂය හෝ එහි සභාග හෝ පාලනය කළ කාල තුළ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය බොහෝ විට හුදෙක් ආභ්‍යන්තර දේශපාලනයේ අභිලාෂ හෝ අධිපති දෘෂ්ටි හෝ පමණක් නොව, ප්‍රායෝගික ව ජාත්‍යන්තර අධිපති බලවේග සමඟ සහයෝගයට වඩා (Hegemonic Formations) අවධානයක් යොමු කර ඇති බව පෙනේ.
- කලාපීය වශයෙන් ඉන්දියාව සහ ආසියාතික වශයෙන් සෝවියට් දේශය සහ චීනය සමඟ ඉතා සමීප සබඳතා පැවැත්වීම ශ්‍රී ලනිප පාලන තන්ත්‍රවල විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ විශේෂ ලක්ෂණයක් වේ. නොබැඳි ප්‍රතිපත්තිය 1956-65 සහ 1970-77 යන කාල වකවානුවේ ඔවුන්ගේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ කේන්ද්‍රීය ලක්ෂණයක් වූයේ ය. එසේ ම ජාත්‍යන්තර වශයෙන් සක්‍රීය මධ්‍යස්ථභාවය (Positive

Neutrality) නිදහස් පක්ෂයේ හා ඊට සම්බන්ධ සන්ධානයන්හි විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ මූලික ලක්ෂණය වී ඇත.

15.4. ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ සමකාලීන ප්‍රවණතා :

- 2015න් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ කැපී පෙනෙන වෙනසක් දක්නට ලැබේ. එනම් ආර්ථික රාජ්‍යතාන්ත්‍රික සබඳතා (Economic Diplomacy) විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ කේන්ද්‍රීය උපනතිය බවට පත්වීම යි. ඒ අනුව පෙර කාලයන්ට වඩා ප්‍රබල ලෙස ජාත්‍යන්තර ආර්ථික බල කුලනය පිළිබඳ අවධානය යොමු කරමින් විදේශ ප්‍රතිපත්තිය ආර්ථික හා මූල්‍ය සංවිධාන (IMF-International Monetary Fund, IBRD-International Bank for Reconstruction and Development, WTO-World Trade Organization, IFC-International Finance Corporation, WEF-World Economic Forum) සමඟ ඉතා සමීප හා සෘජු සබඳතාවක් පවත්වන ආකාරය පැහැදිලි ව දක්නට ලැබේ. එසේ ම යුරෝපා සංගමය සහ චීනය වැනි ජාත්‍යන්තර ආර්ථිකයේ පෙරටුගාමී රාජ්‍ය සමඟ නව ආර්ථික සමාජයේ බල කුලනය පිළිබඳ අවධානය සහ අවධාරණයක් සහිත ව ක්‍රියාත්මක වූ බව පැහැදිලි වේ. මෙය පාලන තන්ත්‍ර වෙනස්වීම (Regime change) සමඟ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ඇතිවන නව ප්‍රවණතාවලට නිදසුනකි.
- ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ ආධිපත්‍ය බලය නොකඩවා දැරීමට ඇමෙරිකාව සහ බටහිර යුරෝපය යන පොදු සහමතික බලවතුන් සමත් වී ඇති තත්ත්වයක දී, රාජ්‍යයක් මෙම බල කුලනය සැලකිල්ලට ගන්නා විට එම රාජ්‍යයේ විදේශ ප්‍රතිපත්තිය “බටහිරට නමාශීලී” වශයෙන් පෙනී යා හැකි ය. කෙසේ වෙතත්, 2015 සිට මේ දක්වා ක්‍රියාත්මක වන එක්සත් ජාතික පක්ෂය වටා ගොඩ නැගුණු පාලන තන්ත්‍රය කිසියම් දුරකට ඉන්දියාව කෙරෙහි සුවිශේෂ අවධානයක් සහිත ව ක්‍රියාත්මක වීම, එම පක්ෂයේ මෙතෙක් පැවති විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ වෙනසක් පෙන්නුම් කිරීමක් ලෙස දැක්විය හැකි යි.
- ශ්‍රී ලංකා නිදහස් පක්ෂය හා ඊට අනුබද්ධ සභාග ආණ්ඩුවල විදේශ ප්‍රතිපත්තිය තීරණය කිරීමේ කලාපීය වාදය (Regionalism), ආසියාතික සංස්කෘතික අන්‍යෝන්‍යතාව සහ විශේෂයෙන් සමාජයේ අන්‍යන්තර දේශපාලන සහ සංස්කෘතික සබඳතා පවත්වන ආකාරය ද දක්නට ලැබේ. මෑත කාලයේ ශ්‍රී ලනිප ආණ්ඩුව දැක්වූ ආසියාවට-යොමු වූ විදේශ ප්‍රතිපත්ති ස්ථාවරයෙන් එය ප්‍රකාශයට පත් විය.
- වර්තමාන ආණ්ඩුවේ රාජ්‍ය නායකයන්ගේ විදේශ සංචාර සහ ප්‍රතිපත්ති ගනුදෙනු සියල්ලක් ම පාහේ නැඟී එන සහ පවතින ජාත්‍යන්තර ආර්ථික බලයන් සමඟ සම්බන්ධ වී ඇත. වියට්නාමය, සිංගප්පූරුව, කොරියාව වැනි නැඟී එන ආසියානු ආර්ථිකයන් සමඟ පවත්වන සබඳතා වඩාත් තර කරනු ලැබ ඇත.
- වර්තමාන එජාය, චීනය සහ ඉන්දියාව සමඟ පෙර පැවති එක්සත් ජාතික පක්ෂ රජයන් පැවැත්වූ සබඳතාවට වඩා වෙනස් සමීප සබඳතාවක් ගොඩ නගා ගැනීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ ද එම රාජ්‍යයන්ගේ නැඟී එන ආර්ථික ශක්තීන් කෙරෙහි දක්වන අවධානය යි. වර්තමාන රජය බලයට පත් වූ විට තරමක පසුබෑමක් දැක්වුවත්, පසුව සිදු වූයේ චීනය සමඟ ආර්ථික සම්බන්ධතා නැවත ශක්තිමත් කිරීම යි.
- එමෙන් ම කලාපීය හෝ ගෝලීය හෝ වශයෙන් පවත්වන බහුපාර්ශ්වික සබඳතා ද ආර්ථික අරමුණු මූලික කොට ගනිමින් තීරණය වන ආකාරය පැහැදිලිව පෙනේ. මෙහි දී බහුපාර්ශ්වික සබඳතා (Multilateral Relations) ආර්ථික සහයෝගිතා අත්කර ගැනීමටත්, සාම්ප්‍රදායික වශයෙන් උත්සවීය නියෝජනයක් (Ceremonial Representation) පෙන්නුම් කිරීමටත් භාවිත කරන අතර, ආර්ථික වශයෙන් සාර්ථක රාජ්‍යයන් සමඟ ද්විපාර්ශ්වික සබඳතා (Bi-lateral relations) සඳහා ප්‍රමුඛතම අවධානයක් යොමු කර තිබේ.

- එක්සත් ජාතීන් සහ ශ්‍රී ලංකාව :

- ශ්‍රී ලංකාව 1955 දී එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ සාමාජිකත්වය ලබාගති. සාමාජිකත්වය ලබාගැනීමට පෙර පවා ශ්‍රී ලංකාව එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය සමඟ සම්පතාවයක් දක්වා ඇති බව පැහැදිලි වේ. 1952 සිට එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවර්ධන වැඩසටහන (United Nations Development Programme - UNDP) ශ්‍රී ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක වී ඇත. එතැන් සිට නොකඩවා එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා මණ්ඩලයෙහි (General Assembly) සැසිවාර සඳහා සහභාගි වී ඇති අතර 1976 සැසියේ ප්‍රධානත්වය දරා ඇත. එමෙන් ම 1978 දී මහාමණ්ඩල නිරායුධකරණය (Disarmament) සඳහා වන සැසියේ යෝජකයා වන්නේ ද ශ්‍රී ලංකාව යි.
- 1960-65 කාලය තුළ ශ්‍රී ලංකාව එක්සත් ජාතීන්ගේ ආරක්ෂක මණ්ඩලයේ (Security Council) නිත්‍ය නොවන (Non-Permanent) සාමාජිකත්වය දරා ඇත.
- මීට අමතර ව ආර්ථික, සමාජීය සහ සංස්කෘතික සහයෝගිතා වැඩසටහන්වල සාමාජිකයකු වශයෙන් නිරතුරු ව ම රැඳී සිටී. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව අයිතිවාසිකම්, කම්කරු, පාරිසරික අයිතිවාසිකම් සඳහා වන ප්‍රඥප්ති ගණනාවක් ශ්‍රී ලංකාව පරානුමත කරගෙන ඇත.
- ශ්‍රී ලංකාවේ පැවති සිවිල් යුද ගැටලුව ආශ්‍රිත ව මානව අයිතීන් කඩවීම් සම්බන්ධයෙන් එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ කොමිසමේ විවරණයන්ට ශ්‍රී ලංකාව මෑතකාලීනව කිහිප විටක් පාත්‍ර වී තිබේ. ඒවා තියුණු දේශපාලන විවාදයන්ට ද තුඩු දුන්නේ ය. මෙම තත්ත්වය ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ස්වභාවය තීරණය කිරීමට සෘජු බලපෑමක් එල්ල කොට ඇත.

- පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලය සහ ශ්‍රී ලංකාව :

- ශ්‍රී ලංකාව 1948 සිට පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ සාමාජිකත්වය දරමින් සිටී. වර්තමානයේ දී පොදුරාජ්‍ය මණ්ඩලය හා ශ්‍රී ලංකාව අතර සබඳතාව අධ්‍යාපනික, ක්‍රීඩා සහ සංස්කෘතික පහසුකම් සැලසීම් ආශ්‍රිත ව වර්ධනය වී තිබේ. 23 වන පොදුරාජ්‍ය මණ්ඩල රාජ්‍ය නායක සමුළුව (CHOGM) 2013 නොවැම්බර් මස ශ්‍රී ලංකාවේ දී පැවැත්විණ.

- නොබැඳි ව්‍යාපාරය සහ ශ්‍රී ලංකාව :

- ගෝලීය බලතුලනයේ බලය හසුරුවමින් සිටි ඇමරිකාව සහ බටහිර යුරෝපය ප්‍රමුඛ බටහිර බලය සහ රුසියාව ප්‍රමුඛ නැගෙනහිර බලය යන කඳවුරු දෙකෙහි සක්‍රීය සාමාජිකත්වය ප්‍රතික්ෂේප කරමින් එම කඳවුරුවලට නොබැඳි මධ්‍යස්ථ ප්‍රතිපත්තියක් අනුගමනය කිරීමේ අරමුණින් 1961 දී නොබැඳි ජාතීන්ගේ ව්‍යාපාරය බිහි වූයේ ය. ශ්‍රී ලංකාව එහි ආරම්භක සාමාජිකයෙක් වේ.
- 1976 දී ශ්‍රී ලංකාව පස් වන නොබැඳි ජාතීන්ගේ සම්මේලනයේ සත්කාරක රාජ්‍යය වූයේ ය. වර්තමානයේ නොබැඳි ජාතීන් ප්‍රබල දේශපාලන සක්‍රීයතාවක් දක්වන ව්‍යාපාරයක් නොවන බව පෙනී යයි. කෙසේ වෙතත්, ශ්‍රී ලංකා නිදහස් පක්ෂය බලය හසුරුවන කාල වකවානුවල නොබැඳි ජාතීන් සහ ශ්‍රී ලංකාව අතර සබඳතා වර්ධනය වී ඇති බව පෙනේ.

- දකුණු ආසියාතික සහයෝගිතාව සහ ශ්‍රී ලංකාව :

- ශ්‍රී ලංකාව 1985 දී පිහිටුවාගත් දකුණු ආසියාතික සහයෝගිතා සංවිධානයේ (SAARC) ආරම්භක හා ක්‍රියාකාරී සාමාජිකයෙක් වේ. වර්තමානයේ කලාපීය බලතුලනය ආශ්‍රිත

ගැටලු නිසා SAARCහි බලය සහ ක්‍රියාකාරිත්වය මඳක් අකර්මණය වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකාව දකුණු ආසියාතික නිදහස් වෙළඳ කලාපය (SAFTA) සහ වරණාත්මක වෙළඳ ගිවිසුම (SAPTA) යන ප්‍රධාන වැඩසටහන්වල සාමාජිකයෙක් ද, සාර්ක් ක්‍රීඩා උලෙලේ ක්‍රියාකාරී සාමාජිකයෙක් ද වේ.

• ජාත්‍යන්තර ආර්ථික මූල්‍ය ආයතන සහ ශ්‍රී ලංකාව :

- ශ්‍රී ලංකාව ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල (IMF) ප්‍රතිසංස්කරණය සහ සංවර්ධනය සඳහා වන ජාත්‍යන්තර බැංකුව (IBRD/WB), ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව (ADB) සහ ලෝක වෙළඳ සංවිධානය (WTO) සහ ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය ආයතන සමඟ සමීප සබඳතාවක් පවත්වයි.
- විශේෂයෙන් ආර්ථික සහ සංවර්ධන ක්ෂේත්‍රයන්හි ශ්‍රී ලංකාව යොදවන භෞතික හා මූල්‍ය ප්‍රාග්ධනය සඳහා ඉහත මූල්‍ය ආයතන ප්‍රබල දායකත්වයක් සපයා ඇත.
- මෙම සංවර්ධන හා මූල්‍ය සබඳතා ඇතැම් විට විවේචනාත්මක ප්‍රහාරයන්ට ලක් වී තිබේ. ප්‍රධාන මූල්‍ය ආයතන රාජ්‍යයන් සමඟ සබඳතා පවත්වන්නේ ණය, ආධාර සහ උපදේශන සේවා ආශ්‍රයෙනි. මෙම සේවා සහ සබඳතා ලබා ගැනීමේ දී රාජ්‍යයන්හි අභ්‍යන්තර ආර්ථික හා දේශපාලන ප්‍රතිපත්තිවල ව්‍යුහය තීරණය කිරීම සඳහා එකී ආයතන බලපෑම් සහ උපදෙස් ලබාදෙයි. එනිසා ම එකී ව්‍යුහාත්මක ගැළැපුම් අභ්‍යන්තර ප්‍රතිපත්ති සඳහා ඇදා ගැනීමට සිදුවේ. එනිසා ම සංවර්ධනය වන රටවල් සහ එම ආර්ථික හා මූල්‍ය සංවිධාන අතර සබඳතාව විවේචනාත්මක වී තිබේ. ශ්‍රී ලංකාවට ද මේ තත්ත්වය පොදු වී ඇත.

• ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා ශ්‍රී ලංකාව :

- ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විවිධ විෂයයන් යටතේ රාජ්‍යයන්හි ක්‍රියාත්මක වේ. විශේෂයෙන් ශ්‍රී ලංකාව තුළ මානව අයිතීන්, සුළු ජන සහ ස්ත්‍රී කණ්ඩායම් අයිතිවාසිකම්, සංවර්ධන ක්‍රියාදාමයන් යන විෂයයන් යටතේ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ක්‍රියාත්මක වේ. මේවායේ ක්‍රියාකලාපය ද ඇතැම් විටක විවේචනයට බඳුන් වී තිබේ. කෙසේ වෙතත් අයිතිවාසිකම් හා සංවර්ධන ක්‍රියාවලීන්හි දී එම සංවිධාන ශ්‍රී ලංකාව තුළ දක්වා ඇති දායකත්වය බලපෑම් සහගත වී ඇත. එබැවින් ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සමඟ වන සබඳතා, ලංකාවේ විදේශ සබඳතා පිළිබඳ අංශයක් ද වී තිබේ.

15.5. විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ අභියෝග සහ ගැටලු :

- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ගැටලු සහ අභියෝග රාජ්‍යයේ අභ්‍යන්තර දේශපාලන - ආර්ථික, සමාජ හා සංස්කෘතික ගතිකයන්ගේ ද, අනෙක් අතට ජාත්‍යන්තර බල තුලනයේ ද පිළිබිඹුවක් වේ.
- භෞමික වශයෙන් කුඩා රාජ්‍යයක් වීම, ආර්ථික හා භෞතික ශක්තීන් අවම වීම, කලාපීය බලතුලනය, ජාත්‍යන්තර බල තුලනය, අභ්‍යන්තර සමාජ දේශපාලනික දෘෂ්ටිත් හා කතිකාවන් යනාදිය විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ප්‍රබල අභියෝගවල මූලාශ්‍ර බවට පත් ව තිබේ. රජයේ භෞතික ප්‍රමාණය, ආර්ථික ශක්තිය හා දේශපාලන ආධිපත්‍යය ඉතා සීමිත වීම නිසා ම ජාත්‍යන්තර දේශපාලනයේ තීරක බලයක් ලෙස ක්‍රියාත්මක වීමේ හැකියාවක් ලංකාව සතු ව නොපවතී.
- එනිසා විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ මූලික අභියෝගය බවට පත්වන්නේ, පවත්නා ගෝලීය ලෝක ක්‍රමය තුළ අනිසි මැදිහත්වීම්වලට ලක් නොවී සංවර්ධනය හා ආර්ථික වර්ධනයත්, අධ්‍යාපන, සංස්කෘතික හා තොරතුරු ක්ෂේත්‍ර සඳහා උපරිම සහයෝගිතාව ලබා ගැනීම සිදු කරන්නේ කෙසේ ද යන කාරණය යි.

- ඒ සඳහා එක් අතකින් අභ්‍යන්තරික දේශපාලන ආස්ථානය ස්ථාවර හා කළමනාකරණය කර ගැනීමේ අභියෝගය ආණ්ඩුව සතු ව පවතී.
- අනෙක් අතින් ජාත්‍යන්තර සමාජය තුළ මධ්‍යස්ථ සහ උද්යෝගී සාමාජිකයකු වීමේ අවශ්‍යතාව ද පවතී. මේ කාරණාද්වයය කළමනාකරණය කරගැනීමේ හැකියාව හා ශක්‍යතාව අනුව විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ ගැටලු සහ අභියෝග සඳහා කෙසේ මුහුණ දෙන්නේ ද යන්න තීරණය වනු ඇත.

යෝජන ඉගෙනුම් ඉගැන්වීම් ක්‍රියාකාරකම් :

1. ක්ෂණික කථා -

* මේ ප්‍රභේදය යටතේ ශ්‍රී ලංකාව හා ලෝකය හා මාතෘකාව උපකොටස්වලට බෙදා ක්ෂණිකව කථා කිරීමට අවස්ථාව ලබා දෙන්න.

- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියට බලපාන සාධක.
- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ විශේෂ ලක්ෂණ.
- ශ්‍රී ලංකාවේ විදේශ ප්‍රතිපත්තියේ සමකාලීන ප්‍රවණතා.
- එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය හා ශ්‍රී ලංකාව.
- පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලය සහ ශ්‍රී ලංකාව.
- දකුණු ආසියානු සහයෝගීතාව සහ ශ්‍රී ලංකාව.
- ජාත්‍යන්තර ආර්ථික, මූල්‍ය ආයතන සහ ශ්‍රී ලංකාව.
- වර්තමාන විදේශ ප්‍රතිපත්තිය, අභියෝග සහ ගැටලු.

හෝ

2. අන්තර්ජාල පහසුකම් භාවිත කොට ඉහත මාතෘකා පිළිබඳ තොරතුරු සොයා වාර්තාවක් ඉදිරිපත් කරන්න.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

01. De Silva, K.M. (1994), *Sri Lanka The Security Problems of a Small State*, Kandy; International Center for Ethic Studies.
02. Holt, John Clifford (ed), (2011), *The Sri Lanka Reader: History, Culture, Politics*, Durham; Duke University Press.
03. Kodikara, S.U. (1965), *Indo-Ceylon Relations Since Independence*, Colombo: Ceylon Institute of World Affairs.
04. Nissanka, H.S.S. (1984) *Sri Lanka's Foreign Policy: A Study in Non-alignment*. New Delhi: Vakas Publishers.